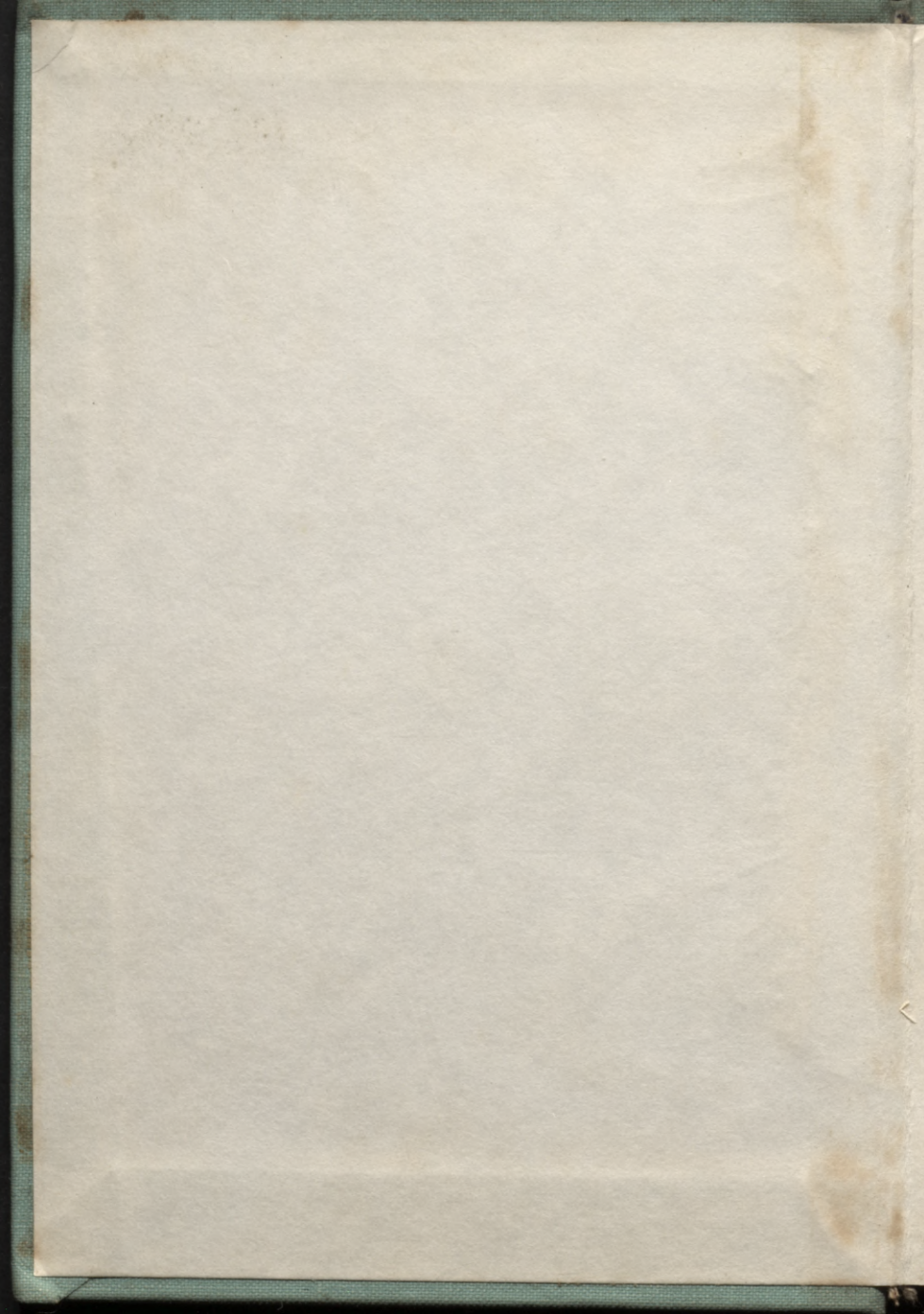
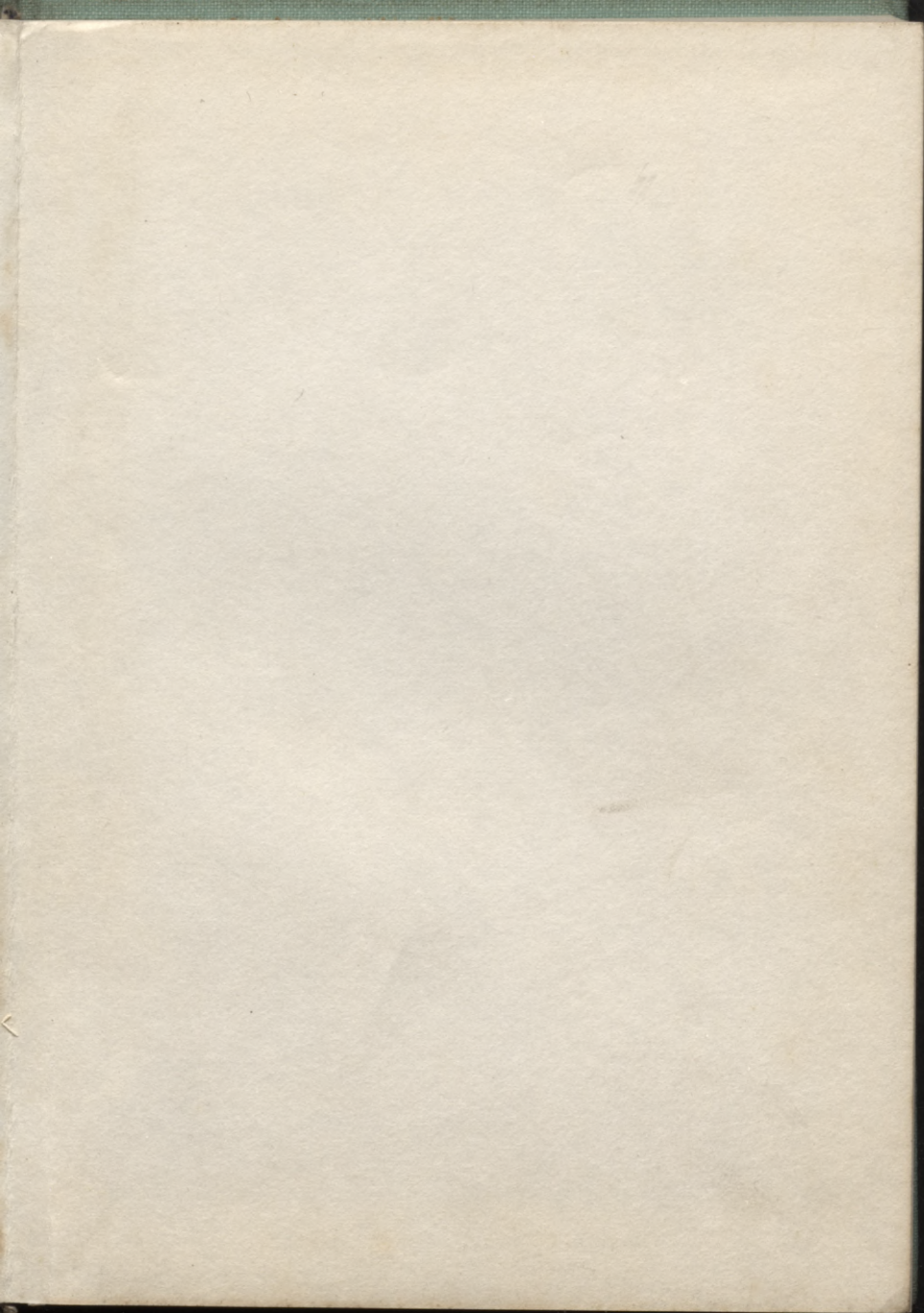
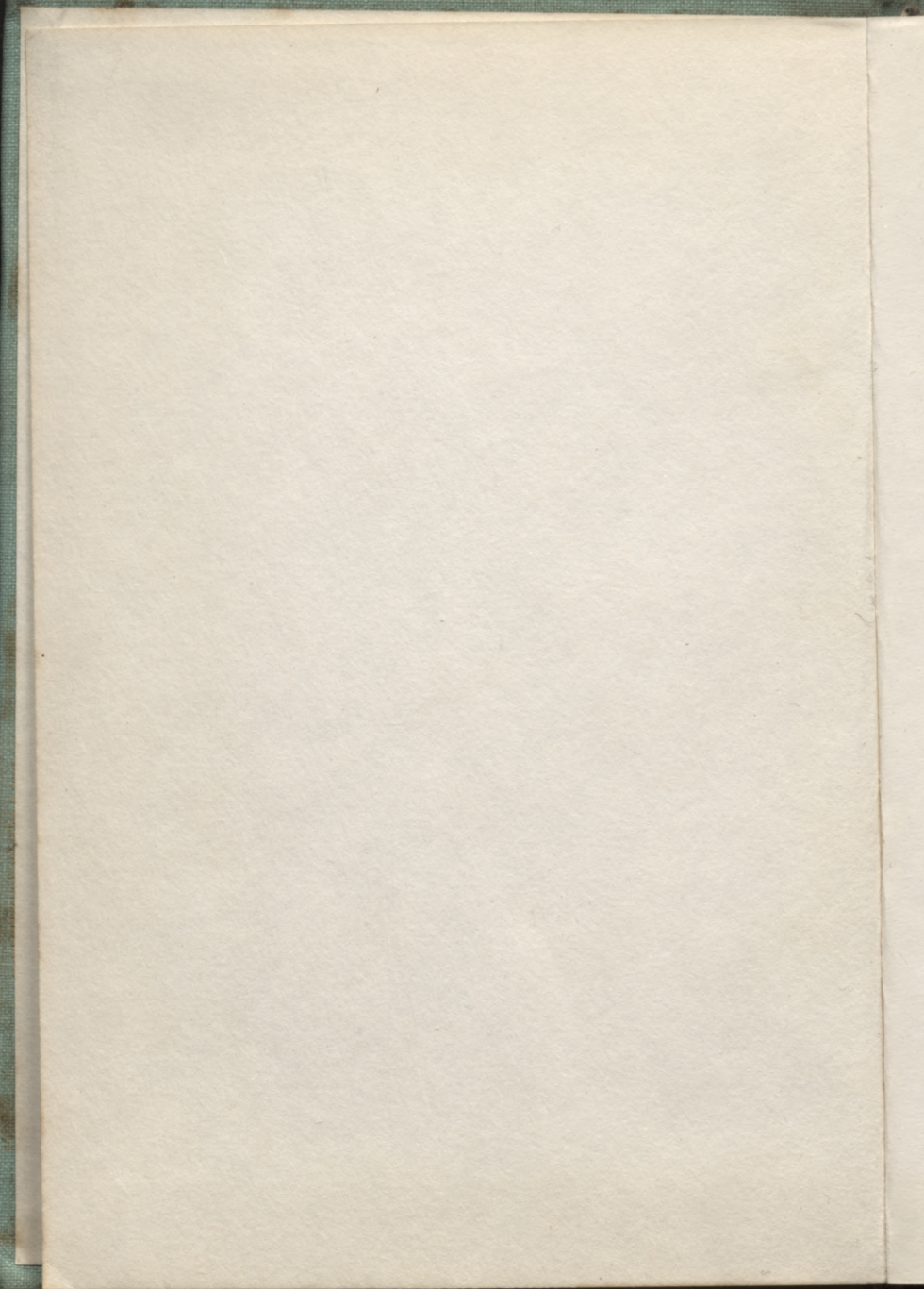

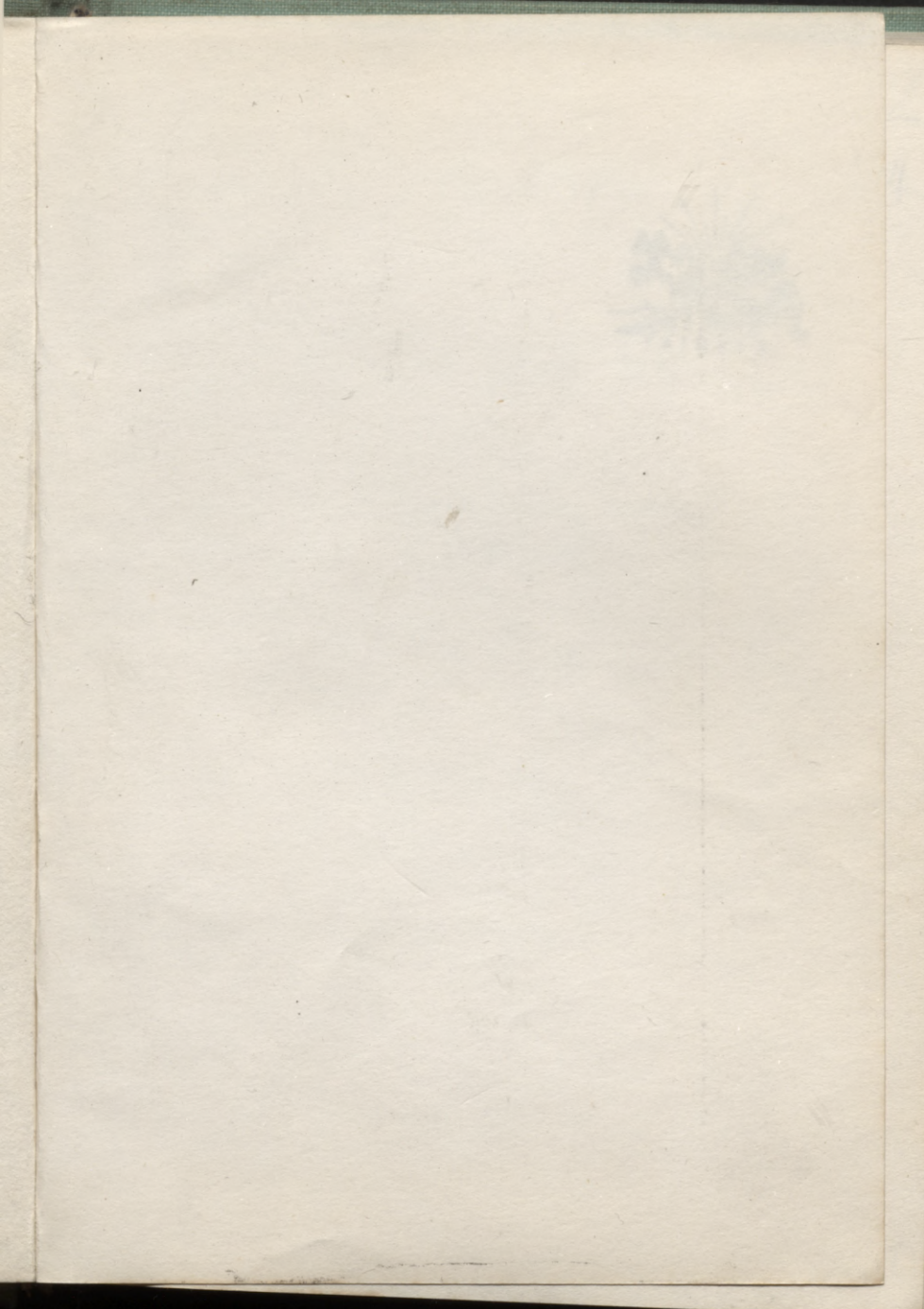
92-3

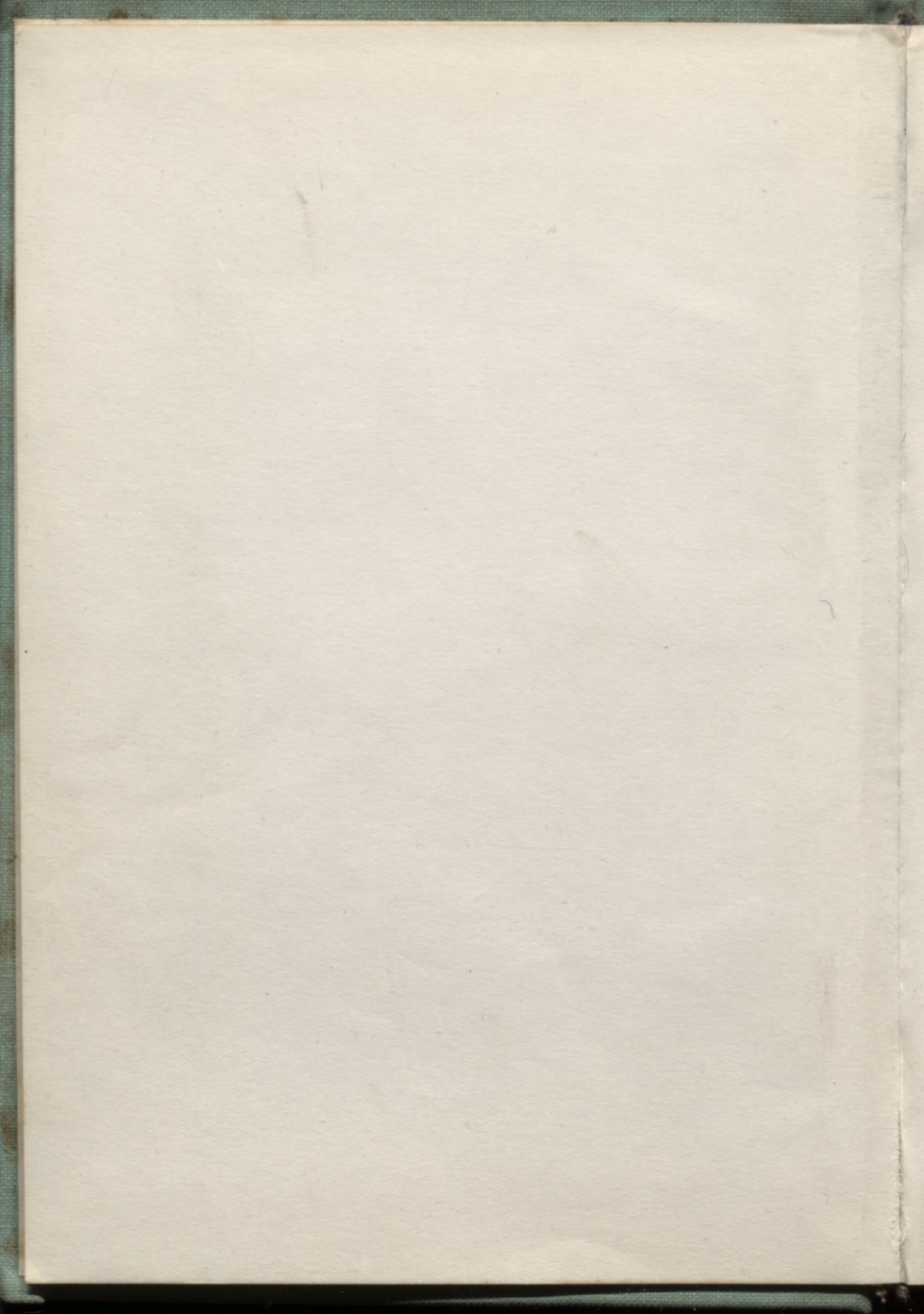
L567

567

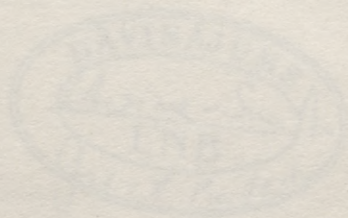
Longina Ausz...

14

Grāmata par laulību

Laimīgas laulības dzīves
problēmas

VAIDAVA

1956

216973

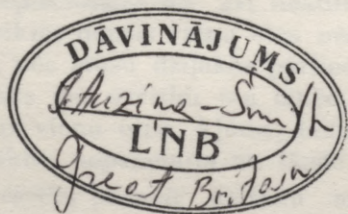
92-3
L 567

L
114

Longīns Ausējs

Grāmata par laulību

Laimīgas laulības dzīves
problēmas

V A I D A V A
1956

L-1

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

0302023774

Grāmata par laulību

Latvijas laulības dzīves
problēmas

VĀJDAVA
1990

Priekšvārdi.

Šī grāmata domāta kā dzīves mākslas otra daļa (pirmā daļa bija «Ceļi uz laimi», iznākusi 1936. g. otrā iesp.) un skar vienu no vissvarīgākajām, bet arī visgrūtākajām dzīves problēmām — laulības problēmu vispār, bet it sevišķi gaišas, laimīgas laulības problēmu, vai pareizāk — ar to saistītās vairākas problēmas.

Esam mēģinājuši ar drošu roku tvert šīs problēmas, apgaismot iespējamos sarežģījumus un grūtības šo sarežģījumu novēršanā, kā arī rādīt ceļus un līdzekļus, kā sarežģījumi atrisināmi un grūtības pārvaramas.

Šāds darbs nav viegls un pateicīgs, bet, pēc mūsu ieskatiem, nepieciešams un arī neatliekams. Varbūt grāmatā izteiktās domas vienu otru neapmierinās; tomēr visumā, pēc mūsu dziļākās pārliecības, grāmata daudziem nāks par svētību jau tāpēc vien, ka darīs uzmanīgus uz vienu otru kļūdu laulības dzīvē, kas līdz šim palikusi nepamanīta un tāpēc arī neizlabota.

Kaut tā varētu padarīt gaišāku mūsu tautas nākotni!

1938. g. Marijas pasludināšanas dienā.

Pyšekšvėdi

Šis gyvenimas žmogui - tai dvasios mokymas, kuris
parodo, kaip reikia gyventi. Jis yra kaip knyga, kuri
yra mūsų gyvenimo vadovas. Ji mums padeda suprasti
savąjį gyvenimą ir jo tikslą. Ši knyga yra labai
naudinga, nes ji mums padeda suprasti, kaip
reikia gyventi, kad būtų gerai. Ji mums padeda
suprasti, kaip reikia elgtis, kad būtų gerai. Ji mums
padeda suprasti, kaip reikia mokyti, kad būtų gerai.

Ši knyga yra labai naudinga, nes ji mums padeda
suprasti, kaip reikia gyventi, kad būtų gerai. Ji mums
padeda suprasti, kaip reikia elgtis, kad būtų gerai. Ji mums
padeda suprasti, kaip reikia mokyti, kad būtų gerai.

1900 m. Lietuvos Respublikos švietimo ministerijos leidimas.

I. Ievads.

Laulība ir viena no vissvarīgākām, bet arī viena no vispaviršāk apsvērtām un visbiežāk pārprastām pārādībām cilvēku dzīvē. Ļoti daudziem tā sākumā šķiet pavisam vienkārša un viegli atrisināma problēma, bet pamazām pārvēršas tumšā labirintā, kur visdedzīgākie pareizas izejas meklējumi izsīkst kļūmīgos maldos.

Taisnība, ir daža laba laimīga laulība, kas radusies un izvērtusies tāda bez kādām pārdomām un apsvērumiem par laulības īsto būtību. Ir laulības, kas nodibinās un veidojas tikpat dabiski un vienkārši, kā uzzied un pārvēršas skaistā augli krāšņs zieds. Vienīgi dabas likumu, tradīciju vai savas intūicijas vadīti, bez kādas sīkākas analīzes daudzi cilvēki atrod pareizos ceļus uz laulību un pašā laulībā, un viņu dzīve aizvijas nākotnē kā saulains pāvediens. Bet ne vienmēr. Ļoti bieži pareizie ceļi grūti atrodami, grūti ejami. Ļoti daudzi cilvēki nomaldās, pagurst vai vīlas. Sevišķi mūsu laikos, kad sairušas vai pārdzīvojušas savu laiku daudzas tradīcijas, bet jaunas to vietā nav vēl nodibinājušās; kad veselīgo dzīves izjūtu bieži vien aizmiglo mūsu laikiem raksturīgas neapvaldītas iegribas un iedomas, lielā pašaušanās uz prātu, bet tanī pašā laikā pārāk tuvredzīgie un paviršie spriedumi. Taisni tagadējos stipri sarežģītos dzīves apstākļos ir tomēr pārāk riskanti, ļaujoties vienīgi dažādu nejaušību straumei, cerēt uz laimīgu iznākumu. It īpaši laulības dzīves jautājumos, kur visniecīgākais apstākļis viegli vien var izvērsties smagā sarežģījumā,

kur visvairāk nepieciešama liela skaidrība, noteiktība un mērķtiecība.

Laulība dziļi ietekmē un veido ikviena cilvēka dzīvi un pašu cilvēku. Kādā virzienā — pozitīvā vai negatīvā — tas vispirumā kārtā atkarājas no paša cilvēka. No tā, kā viņš būs sapratis savu laulību un kā viņš to būs veidojis. Tā tad nopietna iedziļināšanās laulības istā jēgā un saturā, tās pareiza izpratne, to ceļu un līdzekļu meklējumi, kas nostiprina laulības pamatus un padara to par pilnvērtīgu laulību — viss tas ir svarīga dzīves nepieciešamība.

Šās grāmatas nolūks ir kalpot nētai nepieciešamībai: dot ierosmi pārdomām par laulību un laulības dzīves svarīgākām problēmām; vērst katru uzmanību uz parādībām un apstākļiem, kas bieži paliek neievēroti, bet lielā mērā ietekmē laulības dzīvi; palīdzēt atšķetināt domu pavedienus, ko daudzi jau būs sākuši risināt; vispār — sekmēt lielāku skaidrību un noteiktību kā pašas laulības uztverē, tā arī laulības dzīves izveidošanā.

Šim mērķim sekojot, mūsu skati būs vērsti galvenā kārtā laulības istās jēgas un satura, laulības dzīves iekšējā izveidojuma virzienā. Mēs tā tad neuzkavēsimies, piemēram, pie laulības institūta vēstures. Lai gan šis jautājums pats par sevi ļoti interesants, tas tomēr saistās galvenā kārtā ne ar laulības dziļāko iekšējo saturu, bet tās ārējo formu, kam laulības jautājumos nav izšķirējas nozīmes. Tāpat mēs maz uzkavēsimies pie laulības atkarības no sabiedrības un vispār sabiedriskiem apstākļiem. To ietekme uz laulībām gan ir ļoti liela. Pilnvērtīgāka sabiedrība un labāk rēgulēti sabiedriskie apstākļi padarītu arī katru laulību veselīgāku un pilnvērtīgāku. Bet vispārīgo sociālo apstākļu reformas ir ļoti mazā mērā pakļautas atsevišķu indivīdu gribai, un lielākas pārmaiņas sabiedriskā iekārtā norisinās pārāk gausā tempā, lai mēs savas laulības pilnīgāku izveidojumu gaidītu galvenā kārtā no vispārīgo sociālo reformu ietekmes. Jāsaka, savā ziņā taisni tā ir viena no mūsu nelaimēm, ka iedomājamies savu laulību pārāk atkarīgu no ārējiem,

sociālas vai materiālas dabas apstākļiem un, neredzēdami nekādas iespējas vai izredzes tos grozīt, samierināties ar «laikmeta parādībām» vai «nenovēršamiem apstākļiem» tur, kur īstenībā iekšējiem līdzekļiem mūsu laulībā ar labu gribu daudz kas bija grozāms un labojams. Kaut arī katra laulība ir lielā mērā vispārīgo sociālo apstākļu produkts, tomēr vēl vairāk ikviena laulība ir un var būt abu laulāto draugu personīgās iedarbības rezultāts.

Tā tač iesim šos ceļus, meklējot praktiskus atrisinājumus laulības dzīves problēmām. Atsacīsimies no iemīļotiem spriedelējumiem par to, kādam vajadzētu būt visas sabiedrības morāliskam līmenim un visai sabiedriskai iekārtai, lai būtu novērsti visi kļūmīgie sarežģījumi laulībā. Lai cik pamatoti būs šie spriedumi, tie tomēr mūsu laulībai maz ko varēs dot. Arī nākotnei visvairāk pakalposim tad, ja neizlaidīsim no acīm tagadni un tieši tagadnes tuvināšanu nākotnei. Sakoposim mazliet ciešāk uzmanību pie visa tā, ko varam darīt jau šodien, tūlīt — tajos sociālos un materiālos apstākļos, kādos dzīvojam, kas viena cilvēka mūžā var grozīties ļoti maz. Meklēsim ceļus uz gaišu un pilnvērtīgu laulību neatkarīgi no ārējiem apstākļiem un ārējām reformām, bet balstoties vienīgi uz tiem spēkiem, līdzekļiem un iespējām, kas var būt katra atsevišķa cilvēka rīcībā. Kā vēlāk redzēsim, katra rīcībā ir pietiekams daudzums šādu līdzekļu.

Šos ceļus un līdzekļus pilnvērtīgākas laulības veidojumam meklējot, jau pašā sākumā tomēr iegaumēsim vienu lietu: šeit neder tās metodes, kas ļoti nodevīgas citās dzīves nózarēs. Laulības dzīve nekādā ziņā nav veidojama tādiem standartizētiem paņēmieniem, kādus izmanto, piemēram, teknikā vai dažādos arodos. Katra laulība ir tik vienreizēja, tik īpatnēja, ka otras tai pilnīgi līdzīgas nav un nevar būt. Pat divas ārēji gluži līdzīgas laulības nav ietveřamas kādā kopējā, vispārīgā šablōnā, par vairākām laulībām jau nemaz nerunājot. Kas vienā laulībā lietderīgi, nepieciešami vai pareizi, citos apstākļos, citā laulībā var

būt jau liktenīga klūda. Ir neskaitāmi jautājumi, uz kuriem pareizo atbildi atrast varēs vienīgi paši laulātie draugi. Neapdomīga rikošanās pēc citu parauga, nepārdomāta sekošana citu padomam vai kādam šablonam var tikai liktenīgi sarežģīt stāvokli. Laulības dzīve prasa rūpīgu, uzmanīgu, patstāvīgu noskaidrojumu, patstāvīgus stāvokļa novērtējumus un spriedumus.

Tā tad nemēģināsim radīt kādu laulības šablonu, ko varētu ieteikt katrai laulībai. Tāds šablons tikai apslāpēs, nevis izraisīs cilvēku īpatnību. Tas padarīs laulības dzīvi nevis bagātāku, bet seklāku, un vispār — vairāk kaitēs, nekā līdzēs. Bet ja nav noteiktu atbilžu uz visiem atsevišķiem laulības dzīves jautājumiem, tad toties ir tādi vispārēji pamatprincipi un atziņas, kas ne tikai noderīgi, bet nepieciešami katrai laulībai. Meklēsim tā tad šos pamatprincipus — tās kontūras, pie kurām jāpieturas laulības dzīves individuālajā veidojumā; tos pamatus un balstus, kas padara laulības dzīvi stipru un saskanīgu. Kā atrast tos? Visnemaldīgākie ir nevis cilvēka prāta radītie, bet dabas likumi, un vispilnīgāk un saskanīgāk cilvēka dzīve izraisās tur, kur viņš visciešāk iekļaujas dabas likumos, nenonākdams ar tiem asos konfliktos. Laulība ir jau gadu tūkstošiem vecs institūts, kas savā veidojumā cieši saskaņojies ar dabas likumiem. Varam pilnīgi teikt, ka tās saturu un uzdevumus nosprauž pati daba, bet tuvāk iezīmē un papildina cilvēces vispārīgās attīstības gaita. Pareizos laulības dzīves pamatprincipus tā tad atradīsim, uzmanīgi iedziļinoties laulības istā jēgā; tajos dabas likumos, kas atrodami laulības pamatos; tajā attīstības gaitā, kādu cilvēks gājis pēdējo gadu tūkstošu laikā, un tajā attīstības virzienā un saturā, ko iezīmējuši šie gadu tūkstoši. Laulības pamatos ir lieli un nelaužami dabas likumi, un ignorēt tos vai pret tiem sacelties būtu neprāts un veltas pūles. Jo ciešāk ar šiem likumiem būs saskaņota mūsu laulība, jo pilnīgāks būs tās veidojums.

Meklējot ceļus uz īstu, gaišu, laimīgu laulību, meklēsim pirmā kārtā pareizos, dabīgos laulības dzīves pamatprincipus. Iedziļināsimies laulības jēgā un centīsimies pareizi izprast laulības svarīgākā elementa — mīlestības — īsto dabu. Pārdomāsim laulības lomu savā dzīvē. Rūpīgi apsvērsim visus tos apstākļus vai īpašības, kas traucē vai veicina laulāto draugu savstarpējo saskaņu; kam jāpiegriež jau nopietna vērība, pirms divi cilvēki izšķīrušies uzsākt dzīves kopību. Visbeidzot, apstāsimies tuvāk pie pašas laulības dzīves veidošanas, apsverot visu, kas var traucēt vai veicināt laulāto draugu saskaņu, kas var padarīt laulības dzīvi bagātāku vai nabaģāku saturā, laimīgāku vai nelaimīgāku. Atcerēsimies šajos meklējumos arī visu to, par ko jau runājām dzīves mākslas pirmā daļā, apskatīdami ceļus uz laimi. Laulība ir viens no svarīgākiem ceļiem uz laimi, ja vien pašu laulību pareizi izprot un novērtē. Kas laulībā meklēs tikai seklu, paviršu, vienpusīgu vienas dienas laimi, tas laulībā ātri vilsies; kas meklēs laulībā īstu laimi — arvien to atradīs.

II. Mīlestība un mīla.

1. Mīlestības jēdziens.

Katras īstas laulības vissvarīgākais pamatelements ir divu cilvēku sirsnīga savstarpīga mīlestība.

Bet kas tad ir mīlestība? Jo ciešāk un uzmanīgāk par to padomāsim, jo pilnīgāk izjutīsim, cik grūti uz šo jautājumu atbildēt. Ikvienam mīlestība šķiet skaidra un saprotama, kamēr to vienīgi jūt vai pārdzīvo. Bet tiklīdz mēģina aptvert un formulēt tās būtību, mīlestība pārvēršas sarežģītā parādībā vai pat grūti atminamā mīklā.

Par mīlestību saka, ka tā saprotot visas valodas. Tiešām, divi cilvēki var neprast viens otra valodas, bet sapratīs svešā valodā teiktos vārdus: «Es tevi milu!» Tomēr vēl vairāk pamata teikt: pat vienā un tajā pašā valodā savstarpīgi mīlestību apliecinot, ļoti reti divi cilvēki pareizi saprot viens otru. Pat šādos apstākļos viņi ļoti bieži runā — dažādās valodās.

«Es tevi milu!» Šos vārdus saprot katrs bez kādiem tuvākiem paskaidrojumiem vai pārdomām. Tomēr katrs saprot tos citādi. Kaut mīlestība ir viskopīgākā parādība cilvēkiem visā pasaulē, tā ir arī visindividuālākā parādība katrā cilvēkā: visiem cilvēkiem gan ir kopīgs mīlestības vārds, bet katrā cilvēkā ar šo vārdu apzīmētais jēdziens ir savdabīgs kā pats cilvēks.

Nemaz nav jāapstājas pie sikākām nokrāsām viena vai otra cilvēka mīlestības izjūtās un izpratnē. Liela dažādība, neskaidriība un nenoteiktība izpaužas jau mīlestības jēdziena pamatvilcienos. Tas spilgti

atspoguļojas arī mūsu ikdienas valodā. Vārdu «mīlēt» lieto pārāk daudz un dažādos gadījumos. Mēs mīlam, piemēram, savu ligavu vai ligavaini, savu laulāto draugu; mēs mīlam savus vecākus, bērnus, brāļus un māsas; mēs mīlam arī labu draugu, savu darbu, mākslu. Neapšaubāmi, mūsu mīlestības raksturs un saturs visos šajos gadījumos nav viens un tas pats. Mēs tā tad apzīmējam ar vienu un to pašu vārdu vairākas parādības ar diezgan dažādu saturu. Daudzu cilvēku «mīlestības» robežas iet vēl tālāk. Tie «mīl» arī pastaigāties, labi paēst vai izgulēties, jā, pat bārties un ķildoties. Šie piemēri nepārprotami norāda, ka mīlestības jēdzienam mūsu valodā dots pārāk plašs saturs. Dažādas, stipri atšķirīgas mīlestības apvienotas vienā nosaukumā, un arī patika bieži ietilpināta mīlestībā vai pat pielīdzināta tai. Šai mīlestības vārda neskaidrībai un nenoteiktībai daudzkārt ir savas svarīgas psiholoģiskas sekas. Tā aptumšo un sakropļo mīlestības izpratni. Daudzu zemapziņā vai apziņā dažādie ikdienišķie «mīlestības» apzīmējumi saplūst un identificējas. Visa tā rezultātā ir laba tiesa cilvēku, kas savu laulāto draugu tiešām mīl tāpat, kā viņi «mīl» gulēt vai ēst. Dzīvē redzam vienu otru vīru, kas savas sievas pagatavotās pusdienas «mīl» daudz nopietnāk un sirsnīgāk nekā pašu laulāto draugu, vai arī sievu, kas daudz kaislīgāk nekā pašu vīru «mīl» viņa sagādātos tērpus. Īstā mīlestība šo cilvēku apziņā ir noslidējusi līdz vienkāršai patikai, t. i. viņi visu, kas patīk, «mīl», un savukārt «mīl» tikai to, kas patīk. Pārāk plašais mīlestības jēdziens ikdienā un ikdienas valodā galu galā noved līdz viskrasākiem un dīvainākiem mīlestības jēdziena sašaurinājumiem un sakropļojumiem.

Neskaidrību un nenoteiktību mīlestībā vēl pavairo tās pārāk šaurais jēdziens, kas arī ļoti izplatīta parādība. Daudzu cilvēku apziņā mīlestības jēdziens sašaurinājies, piemēram, līdz tīri fiziskās, seksuālās mīlestības jēdzienam šā vārda vissaurākā nozīmē. Mīlēt viņiem nozīmē — tiekties iegūt vai iegūt iemīļoto cilvēku. Savukārt daudz citu cil-

vēku mīlestības pārdzīvojumā un jēdzienā ietilpst tikai tīri dvēseliski pārdzīvojumi, bez kādas seksuālas nokrāsas. Mīlestības jēdziens daudzkārt reducējas gandrīz pilnīgi līdz draudzības jēdzienam.

Vārdu sakot, mīlestības jēdziens pat tās pamatvilcienos ir ļoti dažāds un nenoteikts — gan pārāk plašs, gan pārāk šaurs. Ja tuvāk ieskatāmies katra cilvēka mīlestības jēdziena saturā, tad dažādība un neskaidriba kļūst vēl lielāka. Viens izjūt mīlestību kā zināmu svētlaimību, tīksmi, prieku; cits kā gaišu nemieru vai alkas; vēl kāds cits kā mokas. Vienam mīlestība ir kaislību vētra; citam — viņa gaišāko domu un jūtu izraisījums. Viena mīlestība tiecas iegūt un ņemt; cita — uzpurēties un dot. Vienā cilvēkā mīlestība modina tikai dažādas jūtas; citā — arī labu gribu, tieksmi pēc lielākas pilnības, dažādas morāiskas īpašības. Viens arī savā mīlestībā ir koncentrēts tikai pats sevi; otrs dzīvo galvenā kārtā iemīļotā cilvēkā. Viens mīl tikai kādas otra cilvēka īpašības; cits — visu cilvēku. Viena cilvēka mīlestība atkarīga no prieka, ko tā dod; cita — nezaudē savu spēku arī sāpēs un ciešanās, stāv pāri tām.

Tāpēc tik bieži divi cilvēki, viens otram apliecinādami: «Es tevi mīlu!», tomēr viens otra nesaprot. Katra mīlestības jēdziens var būt pavisam cits. Šai apstākļi slēpjas daudzu vēlāko pārpratumu, sarežģījumu, mīlestības traģēdiju cēlonis. Divi cilvēki mīl viens otru, viņi nemelo, bet katrs tomēr mīl citādi. Un tā kā parasti katrs vērtē arī otra cilvēka mīlestību pats ar savas mīlestības jēdziena mērauklu, tad bieži divi cilvēki, viens otru savā sirdī mīlēdami, izjūt tomēr patiesas pretmīlestības trūkumu un jūtas viens otrā vīlušies.

Cilvēki piedzīvotu mīlestībā daudz mazāk vilšanās, un laulības dzīvē būtu daudz mazāk pārpratumu un sarežģījumu, ja mīlestības jēdzieni nebūtu tik dažādi, bet mazākais pamatvilcienos mīlestības jēdziens būtu visiem viens, ietverdams sevī visus tos elementus, bez kuriem mīlestība nav vairs īsta mīlestība. Diemžēl, mīlestība nav tāda parādība, kas būtu tikpat

viegli raksturojama, kā, piemēram, fizīkis skaidro zibeni vai ķīmiķis—ūdens sastāvu. Mīlestība ir pārāk īpatnēja un sarežģīta parādība, lai ietvertu to kādā īsā un skaidrā formulā. Dažādās definīcijas, kas mīlestībai dotas, izteic tās būtību tikpat nepilnīgi, cik nepilnīgu jēdzienu par jūnija saulē ziedošu pļavu var dot putekļiem pārklāts herbārijs: tas rāda tikai ārējās formas, bet ne pašu dzīvību, tās saturu un skaistumu. Tādēļ še neapstāsimies pie kādas mīlestības definīcijas, bet mazliet iedziļināsimies viņas attīstības gaitā, jo tikai tā vispilnīgāk aptversim mīlestības īsto dabu un saturu, un līdz ar to vispilnīgāk arī izkristalizēsies pats mīlestības jēdziens.

Mūsu valodā mīlestības vārds ir kopīgs vīrieša un sievietes savstarpīgās mīlestības, vecāku un bērnu mīlestības un cilvēkmīlestības vispār apzīmēšanai. Tā kā šo treju mīlestību saturā ir tomēr noteiktas atšķirības, tad turpmāk, lielākas skaidrības labad, mīlestību sievietes un vīrieša starpā apzīmēsim ar mīlas vārdu, lai tā šo īpatnējo mīlestību, pie kuņas mums nāksies galvenā kārtā uzskatīt, atšķirtu no mīlestības vispār.

2. Dzīvības spēks kā mīlas pirmcēlonis.

Pasaule atrodas nepārtrauktā kustībā, ko izraisījusi dievišķā griba. Mēs daudzkārt apbrīnojam varenos dabas spēkus, kas neskaitāmas debess ķermeņu sistēmas uztur brīnišķā ritmā un saskaņā, liek kvēlot saulēm, mainīties zemes virsū dienām un naktīm, ziemām un vasarām, liek viļņot jūrām, pasaulēm bojā iet un jaunām pasaulēm rasties.

Tomēr ne mazāk apbrīnojams ir tas spēks, ko mēs nesam paši sevī — tas ir dzīvība. Ja arī šā spēka izpausme nav ārēji tik grandioza, kā, piemēram, saules kvēle vai zemes pievilksanas spēks, tad toties šis spēks vēl vairāk apbrīnojams savas daudzveidības un mērķtiecības, sava nepārspējami smalkā veidojuma dēļ.

Dzīvība nav un nevar būt tikai dažādo fizisko un ķīmisko parādību kopsūma, jo vajaga taču būt vēl

spēkam, pirmcēlonim, kas visas šās parādības ierosinājis, devis un dod tām plānveidīgu, mērķtiecīgu virzienu un vispār ar tādu noteiktu likumību ceļ to ķermeņi, kuŗu dzīvība atrod savu izpausmi. Taisni šis neredzamais spēks, šis pirmcēlonis ir galvenais dzīvības kodols. Bez tā dzīvības nebūtu, t. i. nebūtu visu to norišu, kuŗu kopsummu mēs parasti apzīmējam par dzīvību. Ņemsim mazu salīdzinājumu. Arī kādas fabrikas darbību varam reducēt līdz atsevišķām fiziskām vai ķīmiskām norisēm, kuŗu kopsummā fabrika darbojas, «dzīvo», bet nevienam taču nenāks prātā apgalvot, ka šās «dzīvības» cēlonis un noteicējs ir pašas šās norises. Aiz visa tā stāv kāda atsevišķa vai vairāku cilvēku griba: bez tās nedz fabrika «dzīvotu», nedz vispār tā būtu. Tāpat arī organisms, dzīva būtne nav domājama bez šādas gribas, spēka, kas ir visu norišu pirmcēlonis un virziena devējs.

Dzīvības kodols tā tad ir kāds īpats spēks vai griba, bet tas, ko mēs parasti saucam par dzīvību, ir šā spēka ārēja izpausme. No kurienes šis spēks nāk un kas viņš ir savā dziļākā būtībā — to mēs nezinām. Gan varam uztvert un analizēt, izprast dažādas psihiskas un fizioloģiskas norises sevī, bet to pirmcēlonis stāv ārpus pašām šām norisēm un vispār ārpus mūsu gribas un prāta robežām. Tas ir un paliek liels Nezināmais mūsos, kuŗu uz katra soļa gan izjūtam, bet atrisināt nevaram. Mēs nesam sevī valdonīgu spēku, kas neredzams un netverams valda pār visām norisēm mūsos; mēs nesam sevī spēcīgu gribu, kas stāv pāri tam, ko mēs saucam par savu gribu; prātu, kas stāv pāri mūsu prātam un paliek mums neizdibināms. Šis spēks ir daļa no tās dievišķās dzīvības un spēka, kas pilda un valda pasauli. Un ja arī šis spēks, ko organiskās būtnes nes sevī, ārēji it kā nobāl to vareno spēku priekšā, kas satur un virza saulu sistēmas, tad tomēr viņa intensitāte nav mazāka, un savā daudzpusībā, nerimstīgā jaunradīšanā un veidošanā tas pārspēj katru citu spēku.

Sauksim šo dzīvības kodolu, vadītāju un virzītāju, par dzīvības jeb vītālo spēku. Izkaisīts mi-

riādos būtņu, izplatījies pa visu zemi, tas tomēr nekā nav zaudējis no sava pirmatnējā sprauguma. Jau nezināmus gadu tūkstošus tas ir nemitīgi un neatlaidīgi iemiesojies arvien jaunos veidojumos, licis katrai dzīvai būtnei augt un attīstīties, tapt pilnīgākai pašai sevī un radīt pilnīgāku būtni aiz sevis. Mēs nezinām nekā par šī vītālā spēka isto dabu un būtību, bet tā izpausmē mēs redzam un jūtam tiklab tā apbrīnojamo neatlaidību, kā viņa ne mazāk apbrīnojamo ģeniālītāti. Augšup, pretim arvien lielākai pilnībai, arvien lielākai daudzveidībai, arvien spilgtākai ārējai izpausmei un iekšējai saskaņai — tāds ir vītālā spēka iedarbības virziens. Nekādi šķēršļi un grūtības neatbaida un neattur viņu meklēt arvien jaunas iespējas un veidus savai izpausmei. Ar apbrīnojamu drošsirdību vītālais spēks tiecas iekārot pat jūras vistumšākās dzelmes un sniegiem klātās kalnu galotnes, kur organiskai būtnei, liekas, nav nekādu eksistences iespēju. Ar tikpat apbrīojamu drošsirdību, pacietību un izturību vītālais spēks cīnās pret neskaitāmiem draudiem un grūtībām, ar kādām uz katra soļa nākas sadurties ikvienai dzīvai būtnei. Vītālais spēks ir līdzīgs ģeniālam izgudrotājam ar pārdrošāko fantaziju, kas atrod arvien jaunus, arvien vairāk sarežģītus veidojumus. Viņš ir arī vispārdrošākais konstruktors, kas neatsakās no šķietami visfantastiskākā meta realizēšanas un daudzkārt neželē nekādas pūles un upurus, lai tikai piepildītu savu nodomu.

Mēs nevaldām pār vītālo spēku, ko mēs sevī nesam, bet viņš valda pār mums. Viņš nav mūsu gribas, mūsu dvēseles vai miesas veidojums, bet mēs ar visu savu dvēseli un miesu esam viņa veidojums, viņa ierocis. Tomēr — ne akls ierocis. Mēs apzinīgi piedalāmies tai celtniecības darbā, kam mūsu vītālais spēks mūs modinājis un aicina. Ar savas dvēseles un gara spēkiem mēs spējam aptvert tā nodomus, ceļamās ēkas kontūras. Mums dota arī zināma izvēles brīvība — sekmēt nosprausto mērķu piepildīšanos vai spītēt, pretoties tiem. Mēs esam kā atsevišķi darbinieki lielā celtniecības darbā, kuņi var ar visu sirdi pildīt savu

uzdevumu. var arī izvairīties no tā vai pat kavēt kopējo darbu, bet nevar pašos pamatos grozīt vai izjaukt darbu vadītāja nodomus. Un mūsu pašu likteņi un laime, mūsu izjūtas, mūsu personīgie panākumi vislielākā mērā atkarīgi no tā, kā mēs sevi esam iekļāvuši šajā lielajā darbā, kā mūsu rīcība ir saskaņota ar vispārējo darba ritmu un tā virzienu.

Vītālā spēka nojaušamais mērķis ir augt un dzīvot; augt kvantitatīvi un kvalitatīvi un dzīvot pilnīgāku dzīvi. Citiem vārdiem sakot: ieraut arvien lielākus inertās vielas daudzumus kustībā un padarīt šo kustību arvien daudzveidīgāku un harmoniskāku. Zinātne rāda, cik neatlaidīgi un mērķtiecīgi dzīvības parādības seko šim mērķim. No visvienkāršākām, visprimitīvākām organiskās kustības formām vītālais spēks, katru formu skubinādams kvantitatīvi un kvalitatīvi augt, ir iemiesojies arvien lielākā atsevišķu individu skaitā un arvien lielākā formu dažādībā un pilnībā. Nemitīgi šī augšana joprojām turpinās.

Kas tad nu ir mīla to daudzo parādību skaitā, kas norisinās mūsos un pieder dzīvības izpausmei?

Mīlā vispilnīgāk realizējas kvalitatīvā augšana. Iesākumā nebija mīlas. Pirmatnējā organiskā būtne auga tīri individuāli un centās izplatīties un iekārot inerto telpu, vienkārši daloties un katrai daļiņai turpinot augt. Šis pilnīgi individuālais augšanas ceļš tomēr nebija vispilnīgākais ceļš pretim vītālā spēka mērķiem. Vītālais spēks gāja tālāk sintezes jeb apvienošanas ceļu. Viņš lika diviem radniecīgiem individiem saplūst un apvienoties, apvienojot sevī savus individuālos sasniegumus un īpatnības, un līdz ar to pastiprināt un paātrināt attīstības gaitu. Pašā vītālā spēkā izkristalizējās divi principi. Viens — individuālās augšanas, un attīstības princips. Otrs — apvienošanās, sintētiskās attīstības princips. Kopš šiem laikiem vītālais spēks liek katrai būtnei līdz zināmam laikam individuāli augt un attīstīties, lai tad šo attīstību apvienotu ar otras radniecīgas būtnes attīstību.

Pirmā posmā var izpausties vislielākais egoisms, otrā — vislielākā uzpurēšanās. Abi pretpoli tomēr kalpo kopējam mērķim.

Mīla ir viena no visspilgtākām vītālā spēka izpausmēm, un tādēļ tajā spilgti atspoguļojas vītālā spēka īpašības. Mīla var būt stiprāka par mūsu gribu un prātu; tā bieži neatzīst nekādu šķēršļu un nebaidās nekādu grūtību. Tāpat kā ir spēki, kas magnētu tuvina dzelzij, kas zemi tur saules apskāvienos, mīla ir īpatnējs spēks, kas iedez divos individos apvienošanās alkas neatkarīgi no viņu apzinīgās gribas vai vēlēšanās, pat neatkarīgi no viņu domām.

Kopš mīla ir sākusi eksistēt kā vītālā spēka tiešā izpausme, savos pamatos tā nav daudz mainījusies. Tomēr līdzī organisko būtņu, bet jo sevišķi cilvēka nemītīgai attīstības gaitai mīla savā saturā ir paplašinājusies un attīstījusies. Vītālā spēka tiešai izpausmei pievienojušās vēl citas raksturīgas parādības. Tādēļ, lai pilnīgāk noskaidrotu mīlas būtību, mazliet apstāsimies arī pie tās attīstības gaitām.

3. Mīlestības attīstība.

Vēl tagad dabā redzam mīlas dažādās formas, dažādās attīstības pakāpes. Savu augstāko veidojumu tā sasniegusi cilvēkā, tāpat kā pats cilvēks vispār sasniedzis vītālā spēka pilnīgāko izpausmi. Tomēr arī cilvēkā mīla nebūt nav sasniegusi kādu galīgu attīstības robežu vai kādu pilnīgu mīlas kristalizāciju. Arī cilvēkā mīla, no vienas puses, arvien vēl turpina attīstīties, no otrās puses, cilvēkā var izpausties zināms atavisms mīlas laukā — seno mīlas formu vairāk vai mazāk spilgts uzliesmojums.

Tālo aizvēsturisko laiku mīla bija tīri fiziska mīla savās primitīvākās formās. Cilvēku vadīja vienīgi vītālā spēka veidotās dziņas. Mīlu viņš izjuta kā tīri fiziskas alkas, tāpat kā slāpes vai izsalkumu. Tikko šās alkas bija apmierinātas, mīlas pārdzīvojums bija noslēdzies. Vītālā spēka skicēto mīlas uzdevumu kontūras bija vēl vienkāršas: panākt divu pretējā dzi-

muma individu fizisko tuvošanos un tās rezultātā divu šūniņu apvienošanās vienā, kas izaugtu par jaunu būtni, nesot sevī abu individu īpašību izlasi un topot par jaunu vitālā spēka iemiesojumu. Šo mērķi vitālais spēks panāca, iededzot cilvēkā īpašas fiziskās alkas pēc pretējā dzimuma individa un saistot ar patiku, fizisku baudu šo alku apmierinājumu.

Tomēr jau sen šī pirmatnējā mīla sāka paplašināties. Cilvēkā attīstījās vēl citas tieksmes, kas sāka ietekmēt, padziļināt un pārveidot mīlu, pa daļai pašas saplūzdamas ar mīlas tieksmēm. Viena no šām parādībām bija vecāku mīlestība.

Sievietē vecāku mīlestībai ir visnenākās, dziļākās un stiprākās saknes. Bērns ir organiska daļa no viņas pašas, turklāt ļoti būtiska daļa. Būt mātei — sievietei nozīmē to pašu, ko — augt. Viņas mīlas pamats — šās pašas vitālā spēka neatlaidīgi uzturētās tieksmes augt. Bērns ir un paliek sievietes organiska daļa nevien tikmēr, kamēr viņa nes to savā ķermenī, bet arī pēc tam, kad bērns jau kļuvis par patstāvīgu būtni. Starp sievietes veselīgo egoismu — pašai aizstāvēšanās instinktu, tieksmi dzīvot un augt — un mātes mīlestību vispār grūti novilkt ciešu robežu. Abām tieksmēm ir viena sakne, abas ir kopīgas. Vienīgi, kopš bērna piedzimšanas sievietes dabiskais egoisms ir vairāk koncentrēts šās viņas vienas daļas — viņas bērna virzienā. Kopš bērns ir atdalījies no viņas, sieviete dzīvo bērņā vairāk nekā sevī pašā, aizstāv viņu un rūpējas par to daudz dedzīgāk nekā par sevi pašu, jo bērns ir — viņa pati, viņas nevarīgākā, bet viņas pilnīgākā daļa.

Starp tēvu un bērnu tik ciešu organisku saīšu trūkst. Tēva mīlestībai vispār trūkst to organisko sakņu, kas ir mātes mīlestībai. Tēva mīlestība ir daudz jaunāku laiku veidojums, turklāt pašos pamatos tā ir pavisam citādu apstākļu veidota. Kaut arī mūsu laikos tā var būt ne mazāk intensīva kā mātes mīlestība, tā tomēr ir galvenā kārtā tīri psihiska parādība.

Tēva mīlestība vitālā spēka pirmmetos vispār neeksistēja. Cieša vienība bija vienīgi māte un bērns, šie divi nepārtrauktie pakāpieni ceļā uz nākotni. Sie-

vieti vītālais spēks koncentrēja tieši nākamās būtnes — bērna virzienā. Vīrieti vītālais spēks svieda pasaulē un koncentrēja vairāk sevī pašā un tagadnē. Viņa galvenais uzdevums bija nemitīgi meklējumi un savu spēku un spēju izraisīšana un izkopšana savas eksistences pilnīgākai nodrošināšanai, lai tad, vienīgi aklo mīlas alku skubināts, mīlas brīdī dotu arī jaunai būtnei savu jauniegūto īpašību un spēju kristalizējumu. Vīrieša dzīve tā tad bija koncentrēta viņa personīgās ciņās, meklējumos; sievietes dzīve — galvenā kārtā bērņā. Vīrietim mīla bija, kaut arī intensīva, tomēr tikai neliela epizode viņa dzīvē. Sievieteī tā bija svarīgākais moments viņas dzīvē — viņas istās, pilnvērtīgās dzīves sākums, viņas augšanas tieksmju pilnīgākais piepildījums.

Tēva mīlestība tā tad, kā liekas, ir samērā jauna parādība, kas attīstījās līdztekus sabiedriskām tieksmēm cilvēkā. Vītālais spēks, kas savu mērķu realizēšanai izveidoja divus dzimumus, iededzot viņos tieksmes vienam pēc otra, tajos pašos nolūkos, cilvēka eksistences un attīstības pilnīgākai nodrošināšanai, izveidoja arī prīmīvo sabiedrību — baru, iededzot cilvēkos jaunas tieksmes — slāpes pēc sabiedrības. Ieguvumi, ko cilvēkam deva sabiedrība, bija tik lieli, ka šās tieksmes viņā arvien vairāk pastiprinājās. Vienīgi sabiedrībā cilvēks jutās vispilnīgāk nodrošināts, vienīgi sabiedrībā vispilnīgāk varēja izraisīties visas viņa pārējās tieksmes un spējas, un jau pašu atrašanos sabiedrībā cilvēks izjuta kā dzīves nepieciešamību. Sabiedrība, kas no sākuma bija tikai līdzeklis, izvērtās arī par mērķi. Blakus izsalkumam, slāpēm un mīlas alkām cilvēkā bija izveidojušās un nostiprinājušās slāpes pēc sabiedrības.

Ir grūti noteikt, vai sabiedrības pirmā forma bija ģimene ar tās īpatnējo, noteikto raksturu, vai arī nē-noteikts individu bars. Vairāk iemesla domāt, ka ģimene ir vēlāka laika veidojums, kas pakāpeniski izkristalizējies no bara, savukārt vēlāk kļūstot par pamatu labāk organizētai sabiedrībai. Bet viena lieta skaidra, ka tieši šis veidojums — ģimene — kļuva

par vienu no vissvarīgākiem faktoriem cilvēka tālākās attīstības vēsturē.

Ģimenes nodibināšanās cēloņi gan nebija tikai mīla pati kā tāda, bet galvenā kārtā saimnieciska un sociāla rakstura apstākļi. Bet ģimene padziļināja un paplašināja milu. Kopējas cīņas un intereses, savstarpīgais atbalsts saistīja vīrieti un sievieti daudz stiprākām saitēm, nekā viņus bija saistījusi īslaicīgā, ātri izgaistošā fiziskā mīla. Tomēr tieši mīla ģimenē pakāpeniski kļuva par to kodolu, ap kuŗu sakopojās arī visas pārējās attiecības starp vīrieti un sievieti. Mīlai pievienojās sociālais elements, padarīdams to stabilāku un plašāku savā saturā. Arī pašu ģimeni cilvēks ar laiku sāka izjust kā dzīves nepieciešamību, un tieksmes pēc ģimenes cieši saistījās ar milas alkām. Līdz ar to viss mīlas pārdzīvojums ieguva citādu raksturu. Ģimenes ciešo attiecību atmosfērā izauga arī tēva mīlestība, kam dabiski dīgļi vīrietī bija, bet nebija līdz šim atraduši iespēju izraisīties. Savukārt, mātes un tēva mīlestības pavedieni ievijās arī vīrieša un sievietes savstarpējā mīlā, ienesot tajā vēl vienu jaunu elementu.

Dvēsele un gars un to daudzpusīgās parādības ir vītālā spēka ģeniālākais, bet arī visjaunākais veidojums, kuŗa vēsture vēl samērā jauna. Kopš tā brīža, kad cilvēks sāka pats sevi apzināties un apzinīgi skatīt un vērtēt visu apkārt sev, apzinīgi reaģēt uz parādībām sevī un apkārt sev — cilvēkā bija noticis otrs spilgtākais lūzums visā viņa attīstības gaitā, par pirmo lūzumu uzskatot brīdi, kad vītālais spēks deva pirmo impulsu organiskai būtnei.

Cilvēks bija ieguvis apziņu. Cilvēks, kas līdz šim bija tikai jūtis, sāka arī aptvert, vērtēt un spriest. Cilvēks, kas līdz šim bija tikai vadīts, sāka vadīt sevi arī pats, sāka apzinīgi izvēlēties un gribēt. Cilvēkam atvērās divas plašas pasaules: viena — visapkārt viņam, otra — viņā pašā. Pirmā viņam nebija īsti sveša, bet tikai tagad viņš sāka to aptvert un izprast. Otra pasaule — iekšējā pasaule — bija viņam

gluži jauna. Tikai soli pa solim viņš varēja iedziļināties šajā tumsā un ļaut arī tur uzspīdēt gaismai.

Milzīgas pārvērtības notikušas cilvēka dzīvē kopš šiem laikiem. No dabas spēku un zvēru pastāvīgi apdraudētā un vajātā alu iemītnieka cilvēks ir pārvērties par zemes valdnieku, kam kalpo nevien visi pārējie zemes iemītnieki, bet arvien vairāk arī visi dabas spēki. Primitīvā sabiedrība ir pārvērtusies apzinīgi organizētā, plaši izkoptā sabiedrībā, un pati sabiedrība kļuvusi cilvēkam nevien fiziska, bet vēl vairāk psihiska nepieciešamība. Ar retiem, nenormāliem izņēmumiem, jau tīri psihiski vien mūsdienu cilvēks nevar būt viens, nevar dzīvot bez sabiedrības. Ik dienu viņš izjūt otra cilvēka tuvuma nepieciešamību. Valoda, domu apmaiņa, dalīšanās ar otru cilvēku savos pārdzīvojumos kļuvusi cilvēkam tāda pati nepieciešamība kā dienišķa maize. Vispilnīgāk cilvēks var justies tikai sev līdzīgu cilvēku sabiedrībā — aprindās ar līdzīgām interesēm, līdzīgu kultūrālo līmeni, līdzīgiem psihiskiem pārdzīvojumiem. Modernā cilvēkā ir attīstītas psihiskas slāpes pēc sabiedrības, un šās slāpes ļoti lielā mērā ietekmējušas arī cilvēka mīlas pārdzīvojumu. Tikai samērā retos gadījumos mīlas alkas mūsu laikos izpaužas tajā pirmatnējā veidā, kādā tās izpaudās senā pagātnē; tikai samērā retos gadījumos mīla izpaužas kā kaila, tīri fiziska otra cilvēka iekārošana. Normāli tagadnes cilvēks iemīlēdamies izjūt arī psihiskas tieksmes būt viņa tuvumā, dalīties ar viņu savās domās un pārdzīvojumos, atrasties ar viņu pastāvīgās, tuvās psihiskās attiecībās. Mūslaiku cilvēku mīla tā tad ietver sevī ļoti daudz sociāla elementa un psihisko pārdzīvojumu.

Mūsdienu cilvēka slāpēm pēc sabiedrības var būt vispārējāka un var būt arī intimāka nokrāsa. Cilvēkiem ir ļoti daudz kopīgu interešu un mērķu, kopīgas cīņas un pārdzīvojumi, kas viņus šāvstarpīgi saista sabiedrībā. Bet katrs cilvēks nes sevī arī kādu kluksāku, intimāku iekšējo pasauli, daudzas domas, jūtas un mērķus, kurus tas negrib un nevar atklāt katram

ārējās sabiedrības loceklim. Tomēr arī šajā intīmā pasaulē cilvēks negrib palikt pilnīgi viens. Viņš izjūt draudzības slāpes. Viņš ilgojas tādas šauras, pavisam intīmas sabiedrības, kur viņš varētu dalīties arī savos iekšējos pārdzīvojumos. Blakus slāpēm pēc sabiedrības cilvēka mīlas raksturu ļoti lielā mērā ietekmē tieši šās draudzības slāpes. Mīla un draudzība ļoti bieži cieši saplūst viena ar otru vai arī modina viena otru.

Vispār, dvēseles attīstība izveidojusi cilvēkā īpatnēju mīlas pārdzīvojumu, ko varam, pretstatā pirmatnējai mīlai, apzīmēt kā dvēselisko, *garīgo mīlu*. Tā parasti cieši apvienota ar fizisko mīlu, bet var arī būt, vismaz līdz zināmam laikam, pilnīgi patstāvīga, tīri psihiska parādība. Pats cilvēks ir it kā diferencējies, sašķēlies divās cieši apvienotās, bet tomēr dažādās būtņēs: fiziskā jeb fizioloģiskā un garīgā jeb dvēseliskā būtņē. Katrai no tām ir savas tieksmes un prasības, un viena no šādām tieksmēm, kas piemīt abām būtņēm, ir mīlas alkas. Katras būtnes mīlas saturs tomēr ir citādāks: fiziskais cilvēks tiecas un ilgojas otra cilvēka fiziskā tuvuma, fiziskās mīlas; garīgais cilvēks, savukārt, ilgojas otra cilvēka garīgā tuvuma, garīgās saskaņas, garīgās mīlas.

Šī cilvēka diferencēšanās, dvēseles attīstība ir novedusi mūsdienu cilvēku līdz zināmam duālismam, kas nereti izpaužas pat asā iekšējā konfliktā. Tā ir tā sauktā «gara cīņa ar miesu», kas nav novērojama nevienā citā organiskā būtņē, bet cilvēkus daudzkreiz noved līdz nopietniem sarežģījumiem vai pat traģikai. Šis duālisms līdz pat mūsu laikiem ir turpinājies augšanu, izpauzdamies arvien asākās formās. Tā radušās pat domas, ka cilvēka attīstība pati par sevi kļuvusi par nopietnu sarežģījumu cēloni un pakāpeniski ved cilvēku pretim arvien lielākām iekšējām pretrunām, nesaskaņām un traģēdijām nākotnē, sevišķi taisni mīlas jūtu pasaulē un laulības dzīvē, kur ļoti bieži izpaužas visasākās pretrunas un nesaskaņas starp fizisko un garīgo būtņi cilvēkā. Tik pesimistiskām domām tomēr nav vietas. Visu iekšējo nesaskaņu izlīdzinā-

šana un novēršana nav tomēr neiespējama lieta. Visu traģēdiju cēlonis ir vienīgi tas, ka cilvēks nav vēl nodibinājis sevī nepieciešamo līdzsvaru. Cilvēks vēl ir kā jauns vīns, kas ļoti strauji rūdzis, bet nav vēl iemantojis savu iekšējo skaidrību. Tiekšanās pēc šās iekšējās skaidrības un līdzsvāra, pēc dvēseliskās un fiziskās mīlas ciešas saskaņas ir viens no svarīgākiem cilvēka dzīves uzdevumiem.

Tā tad mīla cilvēka pakāpeniskās attīstības laikā pārdzīvojusi ievērojamas pārvērtības. No pirmatnējās tīri fiziskās mīlas, fiziskām alkām tā ir izvērtusies par sarežģītu fizisku un psihisku pārdzīvojumu, ko var sadalīt divos atsevišķos, kaut gan pa lielākai daļai cieši saistītos elementos: fiziskā mīlā un garīgā mīlā. Tālāk, mīla atrodas lielā vecāku mīlestības ietekmē, kas līdz ar dvēseles parādību attīstību arī ieguvusi daudz dziļāku, plašāku un nozīmīgāku saturu, nekā tā bija savā pirmatnējā veidā. Cieši ar mīlas pārdzīvojumu saskaņas cilvēka slāpes pēc sabiedrības un draudzības, bieži apvienodamās ar mīlas ilgām. Visbeidzot, paplašinājušies arī paši mīlas apvāršņi: mīla pāraugusi divu cilvēku savstarpīgo attiecību robežas; tā pati izvērtusies par svarīgu spēku, kas nes savu siltumu un mirdzumu plašākā sabiedrībā, veidojot arī tur jaunas attiecības un apstākļus. Mīla ir radījusi cilvēku dzīvē jaunu parādību, ko var saukt par sociālo mīlestību. Tā ir vēl diezgan jauna parādība, bet tāda, kam piekritīs liela loma nākotnē.

Lai mīlas būtību izprastu vēl pilnīgāk, apstāsimies tagad mazliet tuvāk pie visiem tiem elementiem, kas ietelp mīlas saturā vai to ievērojami ietekmē.

4. Fiziskā mīla.

Priekš dažiem gadu tūkstošiem cilvēka dvēsele vēl bija ļoti trausls un nedrošs veidojums. To varēja pielīdzināt bērnam, kas gan jau atvēris acis, skata un vēro visu apkārt sev, bet nespēj vēl apjaust visu uzverti. Kristus mācībai pieder izcilākā vieta dvēseles un gara attīstības vēsturē. Tā modināja un aicināja

cilvēkus jaunai dzīvei, un tās nospraustā ceļa pavedieni aizvijas neaptverami tālā nākotnē.

Cilvēce tomēr bija vēl par jaunu, lai pilnīgi un pareizi izprastu Kristus mācību. Tās dziļāko saturu daudzkārt pārprata nevien jaunās mācības pretinieki, bet arī tās sekotāji un tulki. Un ja pati Kristus mācība ir bijusi viena no spēcīgākām dvēseles un gara attīstītājām un veidotājām, viens no gaišākiem ceļa rādītājiem pretim nākotnei, tad to pašu vairs nevar teikt par šās mācības izpratni un tulkojumiem dažādos laikmetos. Kristus mācība rādīja cilvēkiem ceļu pretim vislielākai pilnībai un iekšējai un ārējai saskaņai; tās nepareizie tulkojumi turpretim noveda cilvēkus pie asiņainiem ārējiem konfliktiem un dziļām iekšējām pretrunām pašā cilvēkā.

Viens no šiem kļūmīgiem pārpratumiem bija tas ienaidis, ko cēla starp cilvēka miesu un garu. Miesa, dvēsele un gars pašos pamatos ir cieša, saskaņīga vienība, vai, mazākais, tai tādai jābūt. Abi šie dzīvības izpausmes veidi ir dievišķās gribas un spēka veidoti. Turpretim Kristus mācības tulki sašķēla cilvēku: mācīja mīlēt un izkopt dvēseli un garu, bet nīst un nicināt miesu. Sākās asais un ilgais kara gājiens pret gara mājokli — miesu, pret pašu fizisko cilvēku un visu fizisko cilvēkā. Garu—brīnišķo ziedu, kas bija izplaucis cilvēka ķermenī — izcēla kā ķermeņa pilnīgu pretstatu. Atskanēja aicinājumi un pavēles nīst un apkarot miesu, apslāpēt sevī dabiskās tieksmes un jūtas, apspiest, nokaut fizisko cilvēku. Miesu iepretim garam nostādīja kā kaut ko zemu, netīru, nolādētu: kā kāda ļauna spēka veidojumu un visa ļauna iemiesojumu.

Varbūt, šim karaģājenam pret fizisko cilvēku, kaut arī tā pamatos tikai pārpratums, ir savs vēsturisks attaisnojums. Cīņa pret cilvēka miesu norisinājās dvēseles un gara vārdā. Dvēsele un sevišķi gars bija vēl tik vājš un trausls veidojums, ka atradās it kā pilnīgā fiziskās pasaules ēnā. Cilvēku dzīves virzienu un saturu vēl galvenā kārtā noteica tīri materiālās intereses un tīri fiziskās tieksmes. Cilvēks

vēl nebija izaudzis līdz lielajai mīlestībai, sociālajai mīlestībai, ko Kristus izvirzīja līdzšinējā egoisma vietā. Visas līdzšinējās tradīcijas pretojās šim jaunajam, vēl neizprastajam principam. Miesa šķīta kavējam tiklab jauno principu, kā vispār dvēseles attīstību, un cīņa par dvēseles attīstību izvērtās galvenā kārtā cīņā pret miesu.

Bet cīņa pret cilvēka miesu bija pārāk akla un fanātiska. Pārāk ilga un nēsaudzīgais kaņģājiens radīja veselu rindu negatīvu seku pašā cilvēka dvēselē — viņa atziņās un uzskatos. Cīņa sniedzās pāri baznīcas robežām, turpinājās daudzu domātāju darbos un literatūrā, vairākus gadu simteņus atbalsojās visā cilvēku dzīvē un ietekmēja visplašāko masu atziņas. Gala rezultātā tā noveda cilvēkus visdīvainākās galējībās un iekšējās pretrunās.

Sevišķi asi šī cīņa vērsās pret fizisko mīlu. To novietoja uz kauna sola. Ja arī ne katreiz to uzskatīja par grēku, tad tomēr arvien par kaut ko zemu un netīru. Pretim dabiskai vīrieša un sievietes mīlai kā cildenu paraugu nostādīja «platonisko mīlu» — mīlestību bez ķermeniskiem pārdzīvojumiem. Un kā viscildenāko paraugu vienmēr uzstādīja pilnīgu askētismu, seksuālo jūtu aplāpēšanu un atsacīšanos no mīlas.

Pats asais, fanātiskais kaņģis pret cilvēka miesu vispār un fizisko mīlu sevišķi gan sen jau izbeidzies, bet sekas vēl jūtamas pat mūsu laiku paaudzēs. Dažādie aizspriedumi dzīvo joprojām kā objektīvais gars.

Viena no šās vēsturiskās divkošības kļūmīgākām sekām ir lielais robs jaunatnes audzināšanā. Tā pašā nemotīvētā «kauna» dēļ, ko radījusi necieņa pret fizisko mīlu, starp vecākiem un bērniem, ar ļoti retiem izņēmumiem, trūkst pilnīgas vaļsirdības un atklātības seksuālos jautājumos. Kaut pašu vecāku seksuālās attiecības viņu apziņā atspoguļojas kā tīra, gaiša un dabiska parādība, kas nav apēnojusi, bet tikai darījusi bagātāku un sirsnīgāku viņu savstarpējo mīlu — runāt ar saviem bērniem par seksuāliem jautājumiem,

palīdzēt pareizi izprast mīlas būtību un saturu viņiem ir iedzimts vai ieaudzīnāts kauns.

Tā iznāk, ka katra jaunā paaudze gan iegūst no saviem vecākiem un audzinātājiem atziņas un norādījumus visdažādākos dzīves jautājumos, var iztaujāt viņus un brīvi izrunāties ar viņiem par dažādām dzīves problēmām, tikai svarīgie seksuālie jautājumi paliek ārpus pārrunām. Taisni tajās tieksmēs un izjūtās, kur ikvienam jaunietim visgrūtāk orientēties, un taisni tajos jautājumos, kur visvieglāk un visliktenīgāk var kļūdoties, katra jaunā paaudze paliek bez nopietna, sirsnīga drauga, bez ceļa rādītāja. Tie «pado-mi» vai atbildes, ko dod draugu vai draudzeņu vienpusīgie, sekļie, nereti ciniskie aizrādījumi, vai arī salkanie romāni, nopietnas skaidrības vietā var dot vienīgi vēl lielāku neskaidribu. Visi šie apstākļi, visa noslēpumainība seksuālos jautājumos daudzus jauniešus noved pie tradicionālās izjūtas, ka seksuālā pasaule ir kaut kas vilinošs, bet ļauns, kaut kas nenovēršams, bet slēpjams. Taisni šī izjūta daudzus noved pie tā, ka viņi beidzot vairs nešķīro, kas ir labs un kas ir ļauns, kas dabīgs un kas nepieļaujams, un par «nenovēršamību» kļūst daudz kas patiešām netīrs un ļauns.

Pašā fiziskā mīlā, cilvēku seksuālās attiecībās tomēr nav ne apgrēcības, ne ļaunuma, ciktāl šādas apgrēcības vai ļaunuma nav pašu cilvēku dvēselēs. Fiziskā mīla ir katras pilnīgas mīlas pamatelements un visdabiskākā un nepieciešamākā parādība cilvēku dzīvē. Tā ir tikpat tīra, skaidra un daiļa, cik tīrs un skaidrs ir cilvēku priekšstats par to un pats mīlas pārdzīvojums. Un lai tā izkristalizētos cilvēku dzīvē visā savā dabiskā dzidrumā, lai cilvēku attiecībās un pārdzīvojumos izzustu visas tās duļķes un iekšējās pretrunas, kas tagad ir vēl diezgan ikdienišķa parādība, mums vispirmā kārtā jāsalauž un jāizdeldē sevi tie kļūmīgie aizspriedumi un maldīgie uzskati par fizisko cilvēku vispār un par mīlu sevišķi, kas kā aizgājušo gadu simteņu mantojums tik dziļi ieaudušies mūsu uzskatos, mūsu apziņā. Šie aizspriedumi ļoti

ievērojamā mērā kroplojuši cilvēka dvēseli, un taisni to rezultātā radušās ļoti daudzas negatīvas parādības cilvēku mīlas dzīvē.

Tas vien, ka dvēsele un gars cilvēka ķermenī ir vēl brīnišķāks veidojums, kas pelnī vislielāko cieņu un uzmanību, nekādā ziņā vēl neprasa un nedod iemesla nonievāt ķermeni, kur dvēsele un gars mīt, kuņus tas izstaro. Mums tā tad jāmacās un jātiecas nevis apkarot «grēcīgo, iznīcīgo miesu», bet gan to cienīt, veidot un kopt tāpat, kā mēs esam aicināti un mācīti kopt un veidot savu dvēseli un garu. Daudz kas ir veidojams, novēršams un veicināms mūsu pašu gribā, bet negrozāmi ir vitālā spēka nospraustie ceļi un griba, un mūsu patstāvības izpausmei vienīgi ciešāk jāsaskaņojas ar šiem likumiem. Cīnīties pret šo spēku un likumiem vai nopulgot tos ir tikpat, kā mēģināt apturēt savās gaitās saules un planētas un pulgot tos likumus, kas vada tās viņu nerimstīgās gaitās.

Fiziskā mīla ir mīlas pirmsākums un katras pilnvērtīgas mīlas nepieciešamais elements. Pret to nav jācīnās, tā nav jāapslāpē, bet visa uzmanība jākoncentrē kādā citā ļoti svarīgā virzienā: visas tās jūtas un tieksmes, kas saistās ar fizisko mīlu, ir rūpīgi kristalizējamas un disciplinējamas, saskaņojamas ar ceļiem, ko mums nospraudis vitālais spēks, un ētiskām normām, ko veidojusi mūsu dvēsele. Nav arī jāizmirst, ka kaila fiziska mīla vien, kopš mūsos izveidojusies dvēsele, nav vairs īsta, pilnvērtīga mīla. Īsta mīla sākas tikai tur, kur fiziskā mīla ir cieši apvienota ar otru mīlas elementu — garīgo mīlu.

5. Garīgā mīla.

Mēs būsim pārpratuši mīlu un tās dabu pašos pamatos, ja garīgo mīlu nostādīsim pretstatā fiziskai mīlai. Kaut savā ārējā izpausmē tās spilgti atšķiras viena no otras un it kā katra iet savus ceļus, abu pamats ir kopīgs un arī to ceļi nedrīkst šķirties. Fiziskai mīlai atrauta garīgā mīla ir kā ziedošai ābelei no-

lauzts zars: lai cik skaisti tā ziedi, tie nenes vairs sevī īstas dzīvības. Katras mīlas dziļākā jēga un lielākais skaistums tomēr ir taisni — dzīvība. Tikai tā mīla, kas ziedējusi nākotnei, ir piepildījusi mīlai nospraustos uzdevumus. Un arī tikai tā mīla, kas pati bijusi solis augšup. Tāpēc savā dziļākā būtībā mazauglīga ir arī kaila fiziska mīla, jo tā nav solis augšup, bet atkrišana tālā pagātnē.

Vienā savā daļā garīgā mīla ir tiešs fiziskās mīlas tālāks veidojums. Tās abas ir pilnīgākas nākotnes meklētājas, tikai katras meklējumu virziens ir ar savu saturu. Jau pirms savas iemīlēšanās mēs nesam sevī milu kā apslēptu, dusošu spēku, ko neizraisa vis katrs, bet tikai viens vai otrs pretēja dzimuma indivīds ar kādām noteiktām īpašībām. Var pat teikt: milu mūsos neizraisa kāds cilvēks pats kā tāds, bet zināmas viņa īpašības. Kādas tieši šās īpašības katrā gadījumā ir, cik pilnīgi un cik spēcīgu milu tās mūsos izraisa, tas atkarīgs no katra cilvēka apslēptās mīlas rakstura. Ikvienai mīlai ir savas noteiktas prasības, bet par šo prasību raksturu bieži mēs paši neesam skaidrībā. Mūsu mīlas raksturu galvenā kārtā nosaka mūsu vītālais spēks, un tāpēc mūsu mīla un tās virziens ļoti bieži mums pašiem ir mīkla. Mūs virza spēks, kas stāv ārpus mūsu prāta un apzinīgās gribas, un daudzkārt mums grūti pateikt, kāpēc mēs esam iemīļējušies tieši šajā un nevis kādā citā cilvēkā. Tāpēc saka, ka mīla esot akla. Tomēr tas nav pilnīgi pareizi. Mēs gan nevaram aptvert visus savas mīlas cēloņus un ietvert noteiktās formulās iemīlēšanās noteikumus un apstākļus, bet nevaram teikt, ka akls būtu arī pats vītālais spēks. Tas vienmēr ir mērķtiecīgs spēks, nemitīgs meklētājs un veidotājs, kas cauri visdažādākām variācijām un visdažādākām sintezēm atrod dzīvībai augstākas, pilnīgākas izteiksmes formas. Tāpēc katrā gadījumā mīla ir meklētāja. Ir, piemēram, grūti pateikt, kāpēc vienā cilvēkā milu pamodina tieši skaista seja, otrā — harmoniski veidots ķermenis, trešā — cilvēka grācija, fizisks spraigums vai spēks, ceturtā — kāda pavisam niecīga, bet spilgta īpatnība.

Katrā gadījumā tomēr, acīm redzot, taisni tai īpašībai, kas izraisa milu, var piekristies svarīga loma divu cilvēku īpašību sintezē, un tāpēc taisni minētā īpašība visvieglāk vai visstraujāk izraisa milu. Bet te nu milā var izpausties divas tendences. Ja milu pamodina vienīgi otra cilvēka fiziskās, ķermeniskās īpašības — ārējais skaistums, fiziskais spraigums, spēks u. t. t. — tā ir vēl, vismaz savā sākumā, tīri fiziska mīla. Ja milu pamodina otra cilvēka garīgās īpašības — raksturs, talanti, morāliskās īpašības u. t. t. — te ir garīgās milas pazīmes. Tomēr par garīgo milu visā pilnībā šai gadījumā vēl nevaram runāt. Šī garīgā mīla vēl var pārvērsties tīri fiziskā milā. Garīgs raksturs gan ir mīlas cēlonim, bet pati mīla var izpausties vienīgi tīri fiziskās mīlas alkās, iemīlotā cilvēka tīri fiziskā iekārošanā.

Īsta, pilnīga garīga mīla iet daudz tālāk. Tā var būt pilnīgi patstāvīga, neatkarīga no fiziskiem pārdzīvojamiem vai izjūtām. Īstas garīgas mīlas galvenā īpašība ir tā, ka viņa mūs garīgi pārceļ otrā cilvēkā, ilgstoši apvieno divu cilvēku dvēseles.

Šai ziņā var teikt, ka cilvēka mūžā ir trīs raksturīgi etapi. Pirmais posms — cilvēka agrā bērnība. Tas ir laiks, kad cilvēks vēl neapzinās sava «es», kad viņš, tā sakot, dzīvo trešā personā. Mazs bērns nesaka «es», bet sauc sevi vārdā, it kā no malas raugās un vēro pats sevi. Tad pamazām sākas cilvēka individuālisma laiks. Bērna apziņā arvien vairāk izkristalizējas viņa «es». Arvien vairāk šis «es» nostājas visas dzīves centrā. Cilvēks dzīvo tagad pirmā personā. Un tad nāk trešais posms cilvēka dzīvē, ko ievada īsta, sirsnīga mīla: «es» vietā pēkšņi visa centrā nostājas «tu», un cilvēks dzīvo galvenā kārtā otrā personā. Tas ir: iemīlējies cilvēks dzīvo sava iemīlotā pasaulē.

Tā nav nekāda nejaušība — šie trīs etapi, bet tajos atspoguļojas cilvēces pagātne un iezīmējas arī nākotne. Reiz cilvēks bija tikai bērns, kas juta un vēroja pasauli, bet neapzinājās pats sevis. Tad cilvēks iemantoja apziņu, un sākās individuālisma posms, cil-

vēka straujās attīstības laiks. Neierobežotais individuālisms tomēr novestu cilvēci pie nepārvarāmām pretešķībām un konfliktiem. Tādēļ, vītālā spēka vadīts, cilvēks ir jau nonācis uz jauna posma sliekšņa: pie savas dzīves saskaņošanas ar citu cilvēku dzīvi un savas dzīves iekļaušanas citu cilvēku dzīvē. Garīgā mīla ir ceļš uz to un ir arī ceļa rādītāja. Šodien tā vēl māca galvenā kārtā divus cilvēkus dzīvot vienu otram; kādreiz uz šiem pamatiem izaugs savstarpīga mīlestība, kas sniegsies pāri ģimenes robežām.

Garīgās mīlas īpašība tā tad ir tā, ka viņa mūs it kā pārceļ iemīļotā cilvēka domu un jūtu, darba un pārdzīvojumu pasaulē. Garīgā mīla var sasniegt dažādas pakāpes un izpausties dažādās formās. Varam to, piemēram, pārdzīvot kā dziļu, sirsnīgu interesi par otra cilvēka dzīvi, kā tieksmi dzīvot līdzīgu viņa priekiem un bēdām. Iemīļotā cilvēka rakstura īpašības, viņa darbs un domas kļūst mums tikpat tuvas, it kā tās būtu mūsu pašu īpašības vai mūsu pašu domas un darbs. Mēs izjūtam intensīvu psihisku nepieciešamību veicināt savā iemīļotā visu, kas daiļš un vērtīgs, un esam gatavi darīt visu, lai to sekmētu. Mums sagādā dziļu prieku pozitīvo spēku un īpašību izraisījums un attīstība iemīļotā cilvēkā, un dziļi skumdina vai sāp viss negatīvais. Tā tad garīgai mīlai piemīt arī rādītāja, kalpotāja aktivitāte attiecībā uz iemīļoto cilvēku. Fiziskai mīlai ir savā ziņā egoistiskāks raksturs: tā tiecas iegūt, ņemt. Garīgā mīla turpretim izraisa tieksmes iemīļotam cilvēkam kalpot, viņa labā uzpurēties. Savā fiziskā mīlā cilvēks ir egocentriskāks, vairāk koncentrēts sava pārdzīvojuma virzienā. Turpretim dvēseliskās mīlas degpunktā arvien ir galvenā kārtā otra cilvēka pārdzīvojums. Iemīļotā cilvēka pozitīvās īpašības sagādā ikvienam, kas dvēseliski mīl, pašas par sevi dziļu prieku vai patiku, bet ar šām pasīvām izjūtām viņš neapmierinās. Garīgās mīlas raksturā ir tiekties pastiprināt iemīļotā cilvēkā šās valdzinātājas īpašības, izkopt tās vai veidot vēl jaunas pozitīvas īpašības. Iemīļotā cilvēka augšana, attīstība, viņa pozitīvo spēku un spēju arvien

pilnīgaka izraisīšanās sagādā tam, kas garīgi mīl, vis-skaistākos pārdzīvojumus. Šās veidotājas tieksmes daudzkārt ir tik spēcīgas, ka sava iemīlotā spēku un spēju pilnīgākas izraisīšanas labā cilvēks gatavs nest vislielākos upurus — un nes šos upurus ar dziļu gandarījumu, patiesu prieku. Tā garīgā mīla izvērsas par spēku, kas ir iemīlotā cilvēka audzinātājs un veidotājs, virzītājs pretim cēliem mērķiem un lieliem uzdevumiem, vispār — pretim lielākai pilnībai.

Tālāk, garīgā mīla ir nevien iemīlotā cilvēka, bet vēl vairāk un vispirmā kārtē pašā mīlētāja veidotāja un audzinātāja. Taisni šinī virzienā visspilgtāk izpaužas garīgās mīlas lielais pozitīvais spēks. Taisni šē arī visvieglāk pārliecināties, cik dziļas un stipras ir viena vai otra cilvēka mīlas jūtas. Īsta, sirsnīga mīla izraisa katrā cilvēkā visus viņa pozitīvos spēkus un īpašības. daudzkārt pārveido viņu pašos pamatos. Tā pārlej ar spožāku gaismu visu viņa dzīvi. Apziņa, ka viņš mīl un viņu mīl, dod cilvēkam jaunu dzīves un darba prieku. Darbs iegūst citu veiksmi, citu saturu un skaistumu. Dzīvei ir jauni, gaiši, plašāki mērķi. Apziņa par turpmākām kopīgām gaitām dod visai dzīvei citādu saturu, pat katru sīkumiņu padara citādu. Dīvkāršs un vairākkārtīgs kļūst celtniecības prieks. Saule kļūst gaišāka, un visas ēnas mazāk tumšas. Varbūt, tā ir tikai tā sauktā mīlas romantika, tikai rožainas illūzijas, ko izraisa mīla? Tiešām, mīlas pārdzīvojumā ļoti bieži ir daudz illūziju. Iemīlējušies cilvēki nonāk uz vieglprātīga un bīstama optimisma ceļiem. Tās ir jau pārmērības, no kuņģam jā-sargājas. Bet visas izjūtas nav tikai illūzijas vien. Jo tas, ka cilvēkā pamodies jauns dzīves un darba prieks, ka viņam darbā radusies jauna veiksmē un spars, ka viņa labā griba ieguvusi jaunus spārnus — tā nav vairs illūzija. Un ja vien mīla patur savu spēku — šis jaunais spars un ciešāka griba arī neizsīkst. Tāpat tā nav nekāda illūzija, ka cilvēks nes sevī lielāku gaišumu, lielāku ticību dzīvei un nākotnei. Šie spēki viņa dvēselē ir modušies, un ja vien cilvēks nenonāk kaitīgos pārspilējumos, šo spēku ietekme uz

viņu ir vienīgi pozitīva. Jo tas, ka cilvēks skatās pasaulē un visu lietu norisē gaišāku un priecīgāku skatu, nāk viņam visās gaitās tikai par labu, nevis par ļaunu. Ista mīla tā tad ir liels spēka avots, kas padara cilvēku gatavāku, spēcīgāku, uzņēmīgāku, droširdīgāku visām dzīves gaitām.

Garīgā mīla pārveido ne tikai cilvēka attieksmi pret ārējo pasauli, bet arī viņa psīchi. Cilvēkā izraisās daudzas pozitīvas rakstura īpašības, kas bijušas līdz šim tikai dīgli. Daudzkārt viņā pamostas pavisam jaunas īpašības, kas līdz šim bijušas svešas. Cilvēks, kas sirsnīgi mīl, sāk arī apspiest sevī tās negatīvās īpašības, kuŗām līdz šim tas piegriezis pārāk mazu vērību. Mīla pamodina gribu darīt arī savu draugu laimīgu, un šī griba izraisa sirsnību, uzmanību, laipnību, uzpurēšanos. Cilvēks gūst jaunu, stiprāku morālisku kalumu. Daudzas pozitīvas īpašības, mīlas jūtu atbalstītas un rūdītas, kļūst par cilvēka «otru dabu». Cilvēks kļūst cits nevien savās mīlas attiecībās pret savu iemīļoto, bet arī sabiedrībā, savās attiecībās pret citiem cilvēkiem.

Protams, ne vienmēr šās pozitīvās pārmaiņas cilvēkos tik spilgti izpaužas. Daudz kas atkarājas no garīgās mīlas dziļuma un intensitātes, arī no dažādiem blakus apstākļiem. Bet katrā gadījumā sirsnīga mīla ikvienā cilvēkā viņa pozitīvos spēkus modina un izraisa. Mīla stiprina, audzina un veido cilvēku, ja vien tā nav bijusi tikai kaislība, bet ietvērusi sevī istu garīgo mīlu.

Mīlas radītājs un veidotājs spēks dažu labu reizi ir tik liels, ka tā var atdot dzīvei morāliski sabrukušū vai ticību dzīvei pazaudējušu cilvēku. Mīla var atjaunot cilvēku. Dažu labu no dzīves purva tā paceļ pretim jaunai, labākai dzīvei. Kur dažreiz nelīdz ne labi padomi vai pamācības, ne draudzīgi aicinājumi vai draudi — var līdzēt sirsnīga mīla. Tā vārda pilnā nozīmē spēj pārradīt cilvēku.

Ne jau katreiz tas mīlai izdodas. Dažreiz mīlai pietrūkst dziļuma, izturības un spēka. Dažreiz cilvēkā pamodinātais ļaunums laidis pārāk dziļas saknes, cil-

vēks garīgi trūdējis pārāk ilgi. Šie izņēmumi tomēr nemazina mīlas lielo audzinātājas un atjaunotājas lomu.

Mīla kā atjaunotāja izpaužas neskaitāmos gadījumos, visā dzīvē. Daudzreiz cilvēks savā dzīvē fiziski, psihiski vai morāliiski pagurst. Daudzreiz cilvēks kļūdās, negatīvas tieksmes izrauj viņu no normālām dzīves gaitām. Viena otra kļūda vai vājība var kļūt liktenīga visai cilvēka dzīvei. Cilvēkam, kas sācis slīdēt lejup, bieži grūti pašam noturēties. Viena kļūda vai vājība parasti dzemdē daudzas citas. Neskaitāmos gadījumos no šās slīdēšanas lejup vai paguruma paglābj mīla. Tā atkal un atkal ceļ un aicina augšup, dod jaunus spēkus šo ceļu iet. Laimīgs tas, ko tā mīl, bet laimīgs arī tas, kas tā var mīlēt.

Fiziskā mīla ir jaunas būtnes radītāja; garīgā mīla pārrada pašus jaunās būtnes vecākus. Katra iedama savus ceļus, tās abas kopā vada cilvēkus pretim vienam un tam pašam mērķim: pilnīgākam cilvēkam. pilnīgākai dzīvei. Un tikai tur, kur abi šie elementi saplūst, ir īsta, pilnvērtīga mīla. Ikviens no šiem elementiem arī apskaidro un padziļina viens otru. Kur divu cilvēku attiecībās trūkst garīgās mīlas, tur viņu mīla var izvērsties vienīgi kaislībā un kaislību apmierinājumā. Bet kaislības cilvēkus iekšēji saplosa, arī mīlā. Tīri fiziskā mīla vien katram normālam mūs-laiku cilvēkam kļūs psihiski pretīga. Atsevišķiem kaislību uzliesmojumiem sekos īgnums pašam pret sevi, pret savu kaislību un pašu kaislības apmierinātāju. Jo garīgi svešāks būs kaislību partneris, jo asākas un pretīgākas būs šās izjūtas. Šādos apstākļos fiziskā mīla dabīgi izliekas un izvēršas par kaut ko zemu un netīru. Tā abus cilvēkus vienu otru un katru savās acīs it kā pazemo. Mīla tos nesakausē vienā organiskā kopībā, bet abi mīlētāji it kā pārvēršas tikai savstarpīgos kaislību apmierināšanas līdzekļos. Šī izjūta dziļi apvaino ikvienu cilvēka pašcieņu un padara pašu fizisko mīlu pretīgu. Turpretim garīgā mīla apskaidro arī fizisko mīlu. Pēdējā savā ziņā pārvēršas garīgās mīlas spilgtā apliecinājumā. Dvēselisko jūtu

izraisīta. fiziskā mīla ir savstarpīgā tuvuma, kopības un sirsnības apliecinājums. Tā nav vairs kāda vienpusīga, egoistiska, tumša tieksme pēc baudas, kā tas ir ar kaislībām, bet tā ir abpusīga tieksme darīt laimīgu iemīloto cilvēku un dzīvot viņam līdz. Garīgā mīla dvēseliski apvieno abus cilvēkus arī viņu tīri fiziskās izjūtās, līdz ar to dodot tām pievilcīgo, skaidro mirdzumu, ko nevar nekad dot tikai tīri fiziska mīla vai tumšas kaislības. Garīgā mīla pārvērš fizisko mīlu spilgtā visas mīlas simbolā, kuņā ietverta visa tā sirsnība, fiziskais un garīgais tuvums, kopība, ko radījusi abu cilvēku mīla.

6. Vecāku un bērnu mīlestība.

No primitīvā spēka, kuņā vienīgais uzdevums bija tuvināt divus pretējā dzimuma individuus jaunas dzīvības radīšanai, ir izveidojusies daudzpusīga un sarežģīta parādība, kas dziļi ietekmē visu cilvēka dzīvi. Bet mīlas attīstība nav gājusi tikai šajā vienā virzienā. Tā kļuvusi par pamatu, pa daļai radījusi, pa daļai ietekmējusi dažas citas radniecīgas parādības, kam arī piekrītas svarīga loma cilvēka dzīvē un cilvēces attīstības gaitās.

Viena no šām svarīgākām parādībām, kas izaugusi uz mīlas pamatiem, ir vecāku un bērnu mīlestība.

Starp tēva un mātes mīlestību, kas ārēji šķiet tik līdzīgas, ir tomēr, kā jau pieminējām, diezgan liela starpība tās dziļākos pamatos un attīstības gaitā. Mātes mīlestība izraisījās no pirmatnējās sievietes veselīgā egoisma un pašuzturēšanas instinkta, un tā ir tikpat veca, cik veca ir pati sieviete kā tāda. Māte vienīgi pārnesa savu pašuzturēšanas instinktu arī uz bērnu, un vitālam spēkam nebija jāattīsta nekādas jaunas tieksmes bērna aizsardzības labā, bet pietika ar līdzšinējo tieksmju pastiprinātu koncentrāciju tieši bērna virzienā. Protams, mātes mīlestības saturs paplašinājās un paplašinājās, kad cilvēkā attīstījās dvēseles parādības, bet līdz pat mūsu laikiem mātes mī-

lestības pamatos ir palikuši spēcīgie pirmatnējie spēki, kas padara mātes jūtas tik intensīvas un instinktīvas.

Mātes jūtas, vispār, ir neatņemama sievietes dabas sastāvdaļa, kas spilgti izpaužas jau tad, kad sieviete ne tikai kā nav vēl kļuvusi māte, bet nav pat apzinīgi domājusi par to. Mātes jūtas sievietē ļoti bieži izpaužas jau sen pirms milas jūtām, jau bērnībā. Mazas meitenes rotaļa ar lēllēm un lielā gādība par tām pa lielākai daļai nav tikai rotaļa vien, bet tajā jau saskatāma mātes jūtu izpausme. Jaunā vīrietī tikai ļoti reti izraisās apzinīga vēlēšanās būt tēvam, turpretim jaunas sievietes apzinīga tieksme būt mātei ir taīsni visnormālākā un dabiskākā parādība. Šai ziņā starp sievietes un vīrieša milas pārdzīvojumu var būt un parasti arī ir liela starpība. Sievietes milas pārdzīvojums ir apzinīgu vai neapzinīgu mātes jūtu apstarots. Tas nav savu pilnību sasniedzis, kamēr mila nav padarījusi sievieti par māti. Viss tas ļoti saprotami, jo sievietes fiziskās augšanas process vēl nenoslēdzas ar viņas pilngadību vien. Tikai tad, kad viņas ķermenī izplaucis skaistākais zieds — viņas bērns, sieviete sasniegusi savas augšanas un attīstības pilnību. Sievietes ilgas pēc bērna tā tad izriet no tā pirmatnējā spēka, kas vispār liek cilvēkam augt, un tādēļ tik dziļa ir tā apzinātā vai neapzinātā neapmierinātība, ko nes sevī sieviete, kas vēl nav kļuvusi māte.

Daudzas sievietes sevī nes tik intensīvas apslēptas mātes jūtas, ka mātes mīlestība, ja sievietei bērna vēl nav, ļoti bieži tiek pārnesta vai nu uz iemīļoto cilvēku vai vispār citiem cilvēkiem. Sievietes lielā uzupurēšanās sava iemīļotā labā, lielā pašai ziedzība un rūpība slimnieku kopšanā u. tml. ļoti bieži ir intensīvas mātes jūtas, pārnestas nevis uz bērnu, bet kādu citu objektu. Ir gadījumi, kad viena otra sieviete iemilas kādā vārgā, nevarīgā cilvēkā, kas, liekas, nevarētu modināt nekādu milas jūtu — un tomēr viņu mīl. Šai gadījumā milas galvenais elements patiesībā ir mātes mīlestība, kas vērsta pret cilvēku, kurš savā nevarībā atgādina bērnu. Vispār, sievietes lie-

lāķai līdzjutībai ir neapšaubāmi ļoti ciešs sakars tieši ar sievietē stipri attīstītām un no viņas dabas dziļākiem pamatiem izrietošām mātes jūtām.

Vīrietim trūķa tās ciešās organiskās saistības ar bērnu, kas bija sievietei, un tāpēc bērns, kaut daļa no viņa paša, ilgu laiku viņam bija svešs. Vispār, tēva mīlestībai trūķst pamatu pašā vīrieša dabā, bet tai ir psihisks raksturs. Tēva mīlestība izplauķa tikai tad, kad bij jau radusies ģimene un sāķa attīstīties dvēseliskie pārdzīvojumi. Par sievieti varam teikt, ka viņā mīlu pret vīrieti lielā mērā izķopa un padziļināja mātes mīlestība. Turpretim vīrieti tēva mīlestību lielā mērā izķopa mīla pret sievieti. Jo ciešāķas un stabilāķas ķļuva viņa attiecības ar sievieti mīlā, jo vairāķ pastiprinājās dvēseliskāķis elements mīlā, jo tuvāķ viņam ķļuva arī bērns. Ar savstarpīgās mīlas starpniecību tās jūtas, ko pret bērnu sevī nesā māte, pamazām pārlēķās un attīstījās arī vīrieti — bērna tēvā. Bērns padarīķa sievietei tuvāķu vīrieti, bet sieviete vīrietim — bērnu.

Jo vairāķ attīstījās visas dvēseles parādības cilvēķā, jo vairāķ izveidoķās un nostiprinājās arī tēva mīlestība vīrieti. Ieķuvis spēķas vērtēt un izprast dzīvi, vīrietis atrada bērņā svarīķu dzīves saturu un mērķi. Varbūt, no sākuma šām atziņām bij diezģan materiālistiska nokrāsa — bērni bij svarīģ darķa spēķs pirmatnējā ģimenē un nodrošinājums vecumdiēnām. Bet pamazām cilvēķs atķlāja bērnos daudz lielāķu nozīmi. Arī vīrietis bērņā saskatīķa daļu no sevis paša: savas dzīvības, sava darķa, savu nodomu turpinātāju. Bērns palīdzēja viņam arī tikt pāri smagajām domām par savu iznīķību. Bērns bij tas tilts, kas cēla viņu pāri tagadnei nāķotnē. Bērns arī vīrieša apziņā pamazām ieķuva arvien lielāķu lomu un nozīmi, un viss tas veidoķa arvien ciešāķas saites starp tēvu un bērnu, izķopa tēva jūtas.

Tēva mīlestības attīstības vēsture palīdz izprast daķas parādības, kas citādi dzīvē vienam otram var likties dīvainas. Piemēram, daudzas līģavas vai jaunās sievas, nesdamas sevī stipras ilģas pēc bērna, ne-

saprot savu līgavaini vai vīru vienaldzību pret bērnu. Viņām tas liekas tik nedabiski un nepatīkami, un tomēr šajā apstākļi vien vēl nekā nedabiska nav. Vīrietī tēva mīlestībai nav to dziļo sakņu pašā dabā, kas ir sievietei; vīrietī viņa attīstības gaitā tēva mīlestība ir jaunāku laiku parādība, un tāpēc tēva jūtas un mīlestība katrā vīrietī vispār attīstās vēlāk. Vispildīgāk tās parasti izraisās tikai pēc bērna piedzimšanas. Tā tad jauna vīra vienaldzība bērnu jautājumā vai pat zināmi aizspriedumi pret to vēl nekādā ziņā nenozīmē, ka viņš būs vienaldzīgs tēvs. «Vienaldzīgajā» līgavainī vai vīrā vēlāk var izraisīties visintensīvākās tēva mīlestības jūtas, kas nebūs pat mazākas par mātes jūtām pret bērnu.

Tāpat kā mīlas attīstība padarījusi individu dzīvi bagātāku savā saturā un mērķtiecīgāku, vecāku mīlestības attīstība vēl vairāk paplašinājusi dzīves apvārstus, padarījusi dziļāka satura pilnu visu dzīvi. No sievietes un vīrieša savstarpīgās mīlas izaugusi par vienu no svarīgākajiem faktoriem cilvēku dzīvē, vecāku mīlestība savukārt pastāvīgi atstaro no mīlas saņemto un pārveidoto gaismu atpakaļ uz pašu mīlu, padara arī to daudz dziļāku un nozīmīgāku savā saturā. Vecāku mīlestība lielā mērā stabilizē mīlu, audzina pašus vecākus un izkopj viņu savstarpīgās attiecības. Vecāku mīlestība vairo viņos atbildības sajūtu, pienākuma apziņu, un ja arī šās īpašības vērstas vispirmā kārtā pret bērniem, tad tomēr tās neizbēgami atsaucas arī uz pašu vecāku savstarpīgām attiecībām un viņu mīlu.

Vecāku mīlestība ir arī tā, kas padzina visu savstarpīgās mīlas mūžu. Viens mīlas elements — fiziskā mīla — ar laiku zaudē savu intensitāti vai beidzot pavisam izdziest. Tas ir apstākļis, kas daudzos gadījumos varētu satricināt visu mīlu. Šo elementu pa lielāku daļu aizstāj vecāku mīlestība. Mīlestība pret bērniem, gadiem ejot, nemazinās, bet aug, un tā ir atkal abiem laulātiem draugiem kopīga mīlestība, kas vij starp viņiem ciešas saites un viņus apvieno — šoreiz viņu kopīgo bērnu dzīvē.

Ir grūti katreiz izdalīt no visas milas tos elementus, ko tajā ienesušas tēva vai mātes jūtas, bet katrā ziņā vecāku mīlestībai piekrītas arī vecāku savstarpīgā milā ļoti liela loma. Vecāku mīlestība to vēl vairāk apgāro, padara mīlas jūtas vēl cēlākas un visai milai piešķir dziļāku jēgu un saturu.

7. Sociālā mīlestība.

Blakus sievietes un vīrieša milai un vecāku un bērnu savstarpīgai mīlestībai ir attīstījusies vēl trešā parādība cilvēku attiecībās, ko varam saukt par sociālo mīlestību. Tā ir vēl samērā jauna parādība, kurai tomēr jau iezīmējusies liela nākotne.

Cilvēku sabiedrība radās neapzinīgi pažaizsardzības nolūkos un pamazām izvērtās par svarīgu līdzekli atsevišķo indivīdu eksistences labākai un pilnīgākai nodrošināšanai. Kad sabiedrība jau kļuva par apzinīgu parādību, tās pamatos tomēr joprojām bija tīri materiālistiskas intereses. Kaut arī ar laiku sabiedrībā attīstījās savstarpīgās solidaritātes gars, kas sniedzās līdz atsevišķu indivīdu vislielākai pašaiizliedzībai un gatavībai uzpurēties sabiedrības labā, ikvienā sabiedrībā tomēr egoistiskās intereses pastāvīgi sadūrās ar vispārības interesēm. Turklāt, pārsvarā arvien ir bijušas tieši indivīdu egoistiskās intereses, kādēļ ikvienā sabiedrībā, lai cik stipri tās atsevišķie locekļi izjutuši sabiedrības nepieciešamību un nozīmi un paši pēc sabiedrības tiekušies, nav mitējušies pastāvīgi konflikti tiklab starp atsevišķiem indivīdiem un visu sabiedrību, kā arī starp atsevišķiem sabiedrībā ietilpstošiem indivīdiem. Mūsu laikos sabiedrības dzīvi gan jau rēgulē apzinīgs prāts un plaši izkoptās tiesiskās un ētiskās normas, tomēr tiklab atsevišķu sabiedrību kā visas cilvēces dzīve vēl norisinās neskaitāmos asos konfliktos. Straujais materiālās kultūras uzplaukums stāvokli ne tikai kā nav uzlabojis, bet ir vēl paasinājis un padziļinājis. Cilvēku morāliskais progress palicis tālu pakal materiālam progresam.

Par to, kādā virzienā vajadzētu iet ikviena individa attīstībai, lai noteiktāk izveidotos tiklab viņa personīgā kā visas sabiedrības labklājība, mēs jau runājam kādā citā vietā — «Ceļos uz laimi». Pie visa tā vairs neatgriezīsimies, bet atcerēsimies tikai to, ka viena no svarīgākām normām, ko katram individam vajadzētu sabiedrībā ievērot, ir vienkāršā norma — respektēt otra cilvēka tiesības tāpat kā savas, nedarīt otram to, ko pats nevēlas, lai viņam darītu. Ja katrs individs savas dvēseles noskaņošanā varētu vēl pacelties līdz tam stāvoklim, ka arī par otra cilvēka laimi un sasniegumiem viņš priecātos tāpat kā par saviem — mūsdienu sabiedrība izvērstos tai augstvērtīgā sabiedrībā, kur nebūtu vairs vietas atsevišķu sabiedrības locekļu savstarpīgiem konfliktiem un kur katrs vispilnīgāk sasniegtu savas individuālītātes, savu cētienu un mērķu piepildījumu.

Vai ir kāds līdzeklis, kas var novērst nemitīgo, no paaudzes uz paaudzi atkārtoto ideālisma pakāpenisku iegrimšanu materiālismā; kas tiem ētiskiem pamatiem, ko jaunā paaudze manto bērnībā, tiem ideāliem, kas viņā kūsā jaunībā, spērot pirmos patstāvīgos soļus dzīvē, varētu dot spēku un izturību nesalūzt, bet augt un attīstīties tālāk arī visā turpmākā dzīvē?

Šāds līdzeklis ir. Tā ir — mīla. Taisni mīla ir viens no galveniem spēkiem, kas uztur dzīvē dzīvu ideālismu, kas pastāvīgi atjauno un pasargā no sabrukuma visas ētiskās vērtības. Bez īstas mīlas — šā lielā radītāja un mūžīgā atjaunotāja spēka — pasaule sen jau būtu postīgusi šaurširdīgā materiālismā, cilvēki būtu galīgi automatizējušies un mēchanizējušies, starp mašīnām paši pārvērtušies mašīnās.

Mīla ir tā, kas jau jaunībā izraisa un dod spēkus sekot tiem ētiskiem principiēm un aicinājumiem, kas nepieciešami arī visas sabiedrības dzīvē. Mīla, izkopdama un nostiprinādama daudzas ētiskās vērtības divu cilvēku savstarpīgās attiecībās, divu cilvēku miniatūrsabiedrībā, pārnes šās īpašības lielākos vai mazākos apmēros arī ārpus šaurās divvienības, miniatūrsabied-

rības robežām — tuvākā un tālākā plašākā sabiedrībā.

Mīla ir tā, kas uztur un raisa šo vērtību attīstību arī cilvēka tālākā dzīvē, kas arī parastos sabiedriskos apstākļos uztur vienmēr dzīvu materiālisma tvanā slāpstošā ideālisma, nesavtības, uzpurēšanās un citu lielo ētisko īpašību liesmu.

Sabiedrība ir radījusi slāpes pēc sabiedrības, kas reālizējas arī sievietes un vīrieša divvienībā un visai milai dod dziļāku saturu. Savukārt īpašības un attiecības, kas dzimušas un izveidojušās ģimenes dzīvē, sniežas pāri ģimenes robežām un pārveido un rada jaunas attiecības sabiedrībā, izkopj sociālo mīlestību. Visas trīs attiecības, savstarpīgi ietekmēdamās, virza cilvēkus pretim vienam mērķim — lielākai pilnībai, un viens no svarīgākiem cilvēka uzdevumiem ir pareizi saskaņot visas trīs. Galvenais ceļš uz to — ļaut izraisīties īstai, pilnvērtīgai milai, to kopt un audzināt, to vingrināt un veidot.

8. Mīla un draudzība.

Cilvēks arī sabiedrībā paturēja savu egoistisko dabu, grozīdams to tikai par tik, par cik sabiedrība viņu piespieda to darīt. Tomēr arī sabiedriskās attiecības pakāpeniski kultivējās, sasniegdamas visaugstāk izkopto formu īpatnē veidojumā — draudzībā. Tas, kas nevarēja izpausties plašākas sabiedrības attiecībās, varēja izveidoties atsevišķu cilvēku — draugu attiecībās. Tā draudzība zināmā mērā arvien ir bijusi ierosinātāja un ceļa līdzinātāja labākām sabiedriskām attiecībām. Tai piekritusi sabiedrisko attiecību kultivēšanā pa daļai tāda pati loma kā milai. Draudzībai, vispār, ir daudz radniecības ar milu. Un sievietes un vīrieša attiecībās tās abas gandrīz arvien tik cieši saplūst viena ar otru, ka grūti starp tām abām novilkēt noteiktas robežas. Var pat teikt, ka īsta mīla ietver sevī arī draudzību, kas ir neatņemama garīgās mīlas sastāvdaļa. Tomēr draudzība pastāv arī ārpus mīlas — galvenā kārtā starp

viena dzimuma personām. Tā tad tā ir īpatnēja un patstāvīga parādība. Daudzreiz draudzības slāpes var būt tikpat intensīvas kā mīlas alkas vai pat pārspēt tās. Mīla daudzkārt apmierina cilvēka draudzības slāpes. Bet diezgan bieži ir arī gadījumi, kur cilvēks, kādu sirsnīgi mīlēdams, bez iemīļotā cilvēka ilgojas vēl cita drauga, tā tad mīla vien pilnos apmēros neapmierina draudzības slāpes. Ir arī tādi gadījumi, kad cilvēki draudzību nostāda pretstatā mīlai vai pāri tai, apgalvodami, ka mīla un draudzība ir divas neapvienojamas lietas.

Draudzība ir augsti izkoptas sabiedriskas attiecības divu cilvēku starpā, bet ar draudzības jēdzienu lielā mērā ir tāpat kā ar mīlas jēdzienu. Drauga jēdziens ir tik nenoteikts, draudzības saturs tik dažāds un mainīgs, ka reti kad mēs paši esam skaidrībā, kur sākas un kur beidzas draugs. Draudzība bieži attīstās kopējā darbā, kopējās cīņās, bet ne katreiz kopējs darbs vai kopējas cīņas ir jau pietiekamas draudzībai. Draugu attiecības prasa arī zināmu garīgu radniecību, iekšējās pasaules saskaņu un savstarpīgu sirsnību, kas ne katreiz starp darba vai cīņu biedriem ir attīstījušās. Tomēr daudzi savus cīņu un darba biedrus pielīdzina draugiem, tā bieži sagādājot sev maldus un vilšanos. Vēl kļūmīgāka kļūda ir tā, ka daudzkārt par draugiem sauc vai uzskata arī gluži nejaušus kopēju izprieču vai dziņu dalībniekus, un taisni šādi «draugi» dzīvē kļūst «vistuvākie» draugi. Viss tas drauga jēdzienam dod pavisam negatīvu nokrāsu. Patiesībā daudzu cilvēku «draugu» pulkā, t. i. tajos cilvēkos, kurus par draugiem sauc vai iedomājas, tikai reti atrodas kāds īsts un paties draugs. Tādēļ tik bieži vārdiņu «draugs» lieto ar irōnisku vai sarkastisku nokrāsu balsi.

Ko tad nu var saukt par īstu draudzību un patiesu draugu? Īstas draudzības nosacījumi ir daudz augstāki, nekā tos parasti dzīvē draudzībai uzstāda. Par īstu, patiesu draudzību var runāt vienīgi tur, kur divus cilvēkus saista tik tuvas sabiedriskas attiecības, tik dziļa savstarpīga cieņa un sirsnība, ka viņi spēj

ar prieku kalpot viens otram, papildināt viens otru un vajadzības gadījumā pat uzpurēties viens otram, zināmā mērā dzīvot viens otram. Kaut kādi šauri, savīgi aprēķini istā draudzībā nekādā ziņā neietilpst. Patiesa draudzība sevi vispilnīgāk apliecina ne kopējos priekos un laimes brīžos, bet taisni vissmagāko dzīves pārbaudījumu un grūtību laikos.

Draudzības slāpes ir ļoti motivētas un veselīgas slāpes, bet reti tās atrod cerēto piepildījumu. Tikai reti atrodam draugu, kurā agrāk vai vēlāk nebūtu jāvilas un kuŗa draudzība nebūtu jānožēlo. Turpretim pavisam ikdienišķa parādība ir vilšanās savos «draugos». Tās galvenais cēlonis tomēr pa lielākai daļai ir mūsos pašos: kļūdainā draugu izvēlē.

Viena no galvenajām kļūdām, kā jau minējām, ir pašā draudzības un drauga novērtējumā. Kaut parasti tīri intuitīvi nojaušam draudzības īsto saturu un drauga īsto dabu, mēs reti kad pietiekami nopietni papūlamies savu intuitīvo nojautu konkrētizēt, radīt sev skaidru jēdzienu par draugu un rūpīgi pielietot šo mērauklu. Mēs esam pārāk pavirši un vieglprātīgi, nepiedodami optimistiski savu draugu izvēlē. Gandrīz katrā cilvēkā, kurā esam saskatījuši kaut vai niecīgu sirsnību, mēs esam jau gatavi atzīt īstu draugu.

Otrs neveiksmju cēlonis draugu meklējumos ir mūsos bieži attīstīta jutība, iedomība vai pārspīlēta pašapziņa. Par ļaunu paražu kļūst vēlēšanās, lai mūsu draugs pievienotos visiem mūsu uzskatiem, aplaudētu visām mūsu idejām un darbiem, vienmēr jūsmotu līdz ar mums vai arī kritizētu un nosodītu līdz ar mums visus mūsu skauģus un nelabvēļus. Vārdu sakot, cilvēki ļoti bieži meklē nevis īstu draugu, bet vieniģi, tā sakot, rezonātoru, t. i. cilvēku, kas tikai pastiprinātu tās domas, jūtas vai pārdzīvojumus, kas viņos ieskanējušās. Un raksturīgi, ka taisni šādus tukšus rezonātorus ļoti daudzi iedomājas un slavē par saviem vislabākiem draugiem. Tā ļoti daudzi cilvēki draugu vietā iemanto tikai lišķus vai glaimotājus, kas neskopojas ar savu «draudzību», bet neskopojas arī ar pūlēm savu draudzību pēc iespējas praktiskāk un plašākos ap-

mēros savā labā izmantot. Protams, tiklīdz šī «draudzība» viņiem vairs neatmaksājas vai pat kļūst neērta vai bīstama, «draugi» kā uz burvja mājienu pazūd no apvāršņa. Tādus cilvēkus mēs visbiežāk izraugāmies par saviem draugiem! Turpretim pret tiem, kas kritiski vērtē mūs, kas draudzīgi, bet tomēr ļoti vaļsirdīgi aizrāda uz mūsu kļūdām un vājībām, kas nerezonē mums visās lietās līdz, — mēs ātri «atsalstam», nereti pat saskatām viņos skauģus vai nelabvēļus. Tomēr taisni šādos cilvēkos mums ir vislielākās izredzes atrast patiesu draugu. Jo viena no drauga svarīgākām īpašībām jau ir — vaļsirdīgi un droši dot par mums savu objektīvo spriedumu un pateikt mums savu īstās domas katrā jautājumā. Tikai šāda izturēšanās, šāda drauga īpašība, ko daudzkārt daudz grūtāk parādīt nekā tukšu piebalsošanu, nes draudzībā īsto svētību: palīdz mums daudzreiz vēl īstā laikā apstāties, no jauna sevi pārvērtēt, vēl reizi pārbaudīt savas domas, jūtas vai nodomus, lai tā savā dzīvē pasargātos no liktenīgām kļūdām.

Vēl viena svarīga kļūda ir tā, ka mēs tiecamies katrā draugā atrast universāldraugu. Protams, šāds universāldraugs, ar ko mēs varētu saprasties un dalīties visās lietās, jau būtu vispilnīgākais draugs, kādu mēs ilgojamies. Bet dzīve arvien pierāda, ka šādu draugu atrast ļoti grūti. Ja nu tas tā, tad, lai apmierinātu savas draudzības slāpes, bet bez tik parastiem kļūmīgiem vilšanās piedzīvojumiem, mums vajadzētu šad un tad apmierināties ar tādu īstu un patiesu draugu un tādos apmēros, kādu mēs dzīvē varam atrast. Tas ir: ja neizdodas atrast pilnīgu īstu draugu, kas iemiesotu sevī visas īsta drauga īpašības, tad mums vajadzētu apmierināties ar draugiem, kas nes sevī vienu vai otru drauga īpašību un ir arī citādi krietni cilvēki. Mums jāpaliek šādos apstākļos zināmās noteiktās robežās: jāapmierinās ar to, ko šis draugs mums var dot, vai ko viņš gaida no mums un ko mēs viņam varam dot. Mums jāatturas prasīt no drauga vairāk, nekā viņš grib vai var mums dot, un jāatturas apgrūtināt viņu ar to, kam viņš vairs nevar

dzīvot līdz. Tā. zināms, nebūs pilnīga draudzība. Bet tās būs tomēr zināmas vērtīgas attiecības, kas kaut pa daļai apmierinās mūsu draudzības slāpes un kaut vienā daļā dos mums to, ko īsta draudzība var dot. Ja vien mēs gribēsim un pratīsim savas attiecības ar šādu cilvēku ieturēt tajās robežās, kas neapgrūtina un nesarežģī ne viņa, ne arī mūsu stāvokli, mēs nevien būsīm iemantojuši krietnu «daļēju» draugu, bet to arī nepazaudēsim un viņā nevilsimies.

Vienā gadījumā mums tomēr vajadzētu katrā ziņā meklēt pilnīgu draugu, universāldraugu: savā mīlā. Bet taisni mīlā cilvēki ļoti bieži draudzības nemeklē, vai arī, ja meklē — meklē pavirši, nemeklē pilnīgas draudzības. Kādēļ? Visbiežāk uz to atbild ar izplatīto aizspriedumu, ka īsta draudzība ar milu neesot apvienojama, un arī ar to, ka starp sievieti un vīrieti nevarot nodibināties īsta, sirsnīga, pilnīga draudzība.

Vai tas tā tiešām ir?

Viens ļoti parasts motīvs, ar ko apšaubā īstu draudzību starp vīrieti un sievieti, ir tas, ka sieviete nespējot pilnīgi iedziļināties sava vīra darba un ideju pasaulē; vismaz, ne tādos apmēros, kā, piemēram, vīrieša darba vai cīņu biedri. Tās tomēr ir nedibinātas iedomas. Mūsdienu sieviete ir jau praksē pierādījusi savu intelligenci un tās vispusību visdažādākās nozarēs. Ja nu viņa pilnīgi patstāvīgi varējusi ar sekmēm strādāt visās tajās pašās nozarēs, kādās strādā vīrietis, tad nav nekāda pamata domai, ka viņa nespētu sekot vīrieša darbam vai izprast to. Ir vienīgi nepieciešami, lai sievietei un vīrietim, kuņus saista mīla, būtu arī apmēram vienāds izglītības līmenis, lai tie nāktu no puslīdz vienādām aprindām u. t. t. Tad atkritis katras šaubas par to, vai sievietes spēj vai nespēj izprast sava vīra darba un domu pasauli. Varbūt, vēl varētu bažas būt par intereses trūkumu sievietē? Bet sievietes dabā un vispār sievietes mīlas raksturā spilgti izpaužas taisni šī interese par iemīlotā cilvēka darba un gara pasauli. Šī interese ļoti bieži pat ir galvenais sievietes mīlas pirmcēlonis. Ja nu tomēr šī interese vēlākā dzīvē dažu labu reizi sa-

plok, tad vismazāk tur gan vainojama pati sieviete, bet vispirmā kārtā vīrietis, kas, no līgavaņa pārvērties vīrā, aizmirst meklēt vai audzināt savā sievā istu draugu. Dzīve tomēr ir rādījusi arī tādus piemērus, kur vīrietis, ja vien pats tas nav nokāvis sievietē interesi par savu darbu un cīņām, ir tieši sievietē atradis savu vissirsnīgāko draugu visās gaitās. Daudzi lieli darbi, daudzas lielas idejas, daudzi atbildīgi uzdevumi ir ar sekmēm veikti un piepildīti taisni tādēļ, ka blakus vīrietim ir stāvējusi sieviete kā iedvesmētāja, sieviete kā domu biedrs, sieviete kā draugs. Tas lielā mērā ir sievietes dabā: dzīvojot tiem mērķiem, kuņiem dzīvo viņas iemīļotais, vispār, dzīvojot ne savu, bet viņa dzīvi, dzīvojot savu dzīvi viņa dzīvē. Pat tur, kur kādreiz sievietes prāts nespēj sniegties līdz viņas iemīļotā domu vai darba pasaulei, gandrīz arvien viņai palīdz pacelties līdzī viņas sirds un intuīcija.

Pilnīgu draudzību milā bieži atzīst par neiespējamu arī pašu mīlas jūtu dēļ. Aizrāda, ka mīlai piemīt savtīga daba. Gandrīz katrs, kas iemīlējis kādā cilvēkā, tiecas to it kā pilnīgi paturēt visu sev. Mīlas jūtas gandrīz arvien pavada greisirdības jūtas. Un mīlas, bet jo sevišķi greisirdības jūtu ietekmēts, cilvēks vairs nevar objektīvi domāt un vērtēt. Tāpēc visos tajos jautājumos, kas tieši vai netieši var skart abu cilvēku «sirdslietas», abu mīlētāju starpā vairs nebūšot patiesas draudzības. Par savu nejausū, aizraušanos ar kādu citu cilvēku, par vienu vai otru tieksmi sevi, ar kuņi, varbūt, nākas grūti cīnīties, par daudzām intīmām izjūtām un domām esot iespējams izrunāties ar kādu trešo personu, bet ne ar to, kas mīl. Trešā persona spriedīs un vērtēs objektīvi, cilvēks, kas mīl — nē.

Tā bieži spriež, un šis arguments liekas visvairāk pārlicina. Tas atrod arī pastiprinājumus novērojumos un piedzīvojumos. Ir tādi «vārīgi jautājumi», par kuņiem, liekas, divi mīlētāji nevar savā starpā kā īsti draugi izrunāties. Bet arī tas ir — pārpratums un līdzšinējie aizspriedumi. Ja ir tādi gadījumi, kas rāda, ka starp diviem cilvēkiem, kuņi viens otru mīl, it kā

nevar izpausties draudzīga vaļsirdība, tad tas ir nevis milas, bet nepilnīga smilās sekas. Cilvēks, kas patiesi mīl, spēj nevien savu iemīļoto izprast, bet arī attaisnot un piedot visu, kas ir attaisnojams un piedodams. Dziļa un patiesā mīla spēj pat atteikties no savas personīgās laimes, lai darītu iemīļoto laimīgu tur, kur viņš tāds varētu būt. Un ja nu īstā mīla spēj iet tik tāli, kāpēc tad tā nespētu uzklaut visās savā drauga izjūtas, visus viņa dvēseliskos pārdzīvojumus, kaut arī šie pārdzīvojumi ir izrāvušies no abu cilvēku mīlas loka vai pat vērsas pret šo mīlu? Īstā mīla tomēr spēš vislabāk, daudz labāk par katru trešo personu, par katru citu draugu izprast arī šos pārdzīvojumus un spēš arī vislabāk palīdzēt visu iekšējo konfliktu izlīdzināšanā, kas iemīļotā cilvēkā radušies.

Nepareizos uzskatos par mīlas un draudzības attiecībām lielā mērā ir pastiprinājis vēl viens apstākļis: proti, paviršais draudzības saturs un būtības novērtējums, uz ko mums jau nācās aizrādīt. Ļoti bieži draugu iedomājas tikai kā rezonātoru, kuŗam var izstāstīt visas savas domas un jūtas, lai tad iegūtu drauga «svētību» un attaisnojumu visām savām gaitām un rīcībai.

Īstā draugs tomēr nevar būt tikai akls piebalsotājs. Un cilvēks, kas dziļi un sirsnīgi mīl, var būt vienīgi īstā draugs, kas nebaidīsies pateikt īsto patiesību, dot visām parādībām īsto vērtējumu. Īstā draugs mūs atturēs no kļūmīgiem ceļiem, kurp kādreiz mūs aicina mūsu tieksmes un mūsu neobjektīvie slēdzieni. Īstā draugs skatās mūsu dzīvē dziļāk un ar nopietnāku interesi. Īstā drauga vārdi nav vienmēr medus, bet daudzkreiz var būt rūgti kā vērmes. Īstā draugs mums atgādina arī pienākumus pret sevi un citiem, daudzkreiz aicina iet nevis vieglāko, bet grūtāko ceļu. Taisni šādā padomu mēs dzirdam arī no cilvēka, kas mūs sirsnīgi mīl. Ne jau tadēļ vien, ka šādus vārdus sacīt viņam liktu tikai viņa intereses, viņa jūtas, viņa laime. Runā viņa sirds — un tā tomēr ļoti bieži domā vispirmā kārtā tieši par mūsu patiesām interesēm, mūsu patieso laimi. Protams, šie

vārdi un šis vērtejums mūsu tieksmēm ne katrreiz ir patīkams. Paši būdami neobjektīvi, mēs ļoti bieži objektivitātes trūkumu piedēvējam savam patiesam draugam. Īsto patiesību, diemžēl, bieži saskatām un izprotam par vēlu.

Draudzība ir izaugusi sabiedrībā neatkarīgi no mīlas, bet savos mērķos un saturā tā ļoti tuva mīlai — garīgās mīlas elementam. Tās abas atradušās pastāvīgā savstarpīgā ietekmē: draudzība, iekļaudamās mīlā, ir pastiprinājusi tajā sociālo elementu, paplašinot mīlas saturu; mīla savukārt ir padziļinājusi draudzības saturu. Ir pilnīgi dabīgi un saprotami, ka galu galā abas šās parādības ir sakļāvušās, jo abas iet pretim tiem pašiem mērķiem. Kā viena, tā otra arī pavedienus sociālās mīlestības attīstībai, kā viena tā otra izstaro savu sirsnības gaismu plašākā sabiedrībā, veido arī to pretim lielākai pilnībai. Jo ciešāk būs savīti dažādie atsevišķie pavedieni, jo pilnīgāka kļūs visa cilvēku dzīve.

III. Laulības jēga.

1. Laulība — mīlas un draudzības pilnīgākā izteiksme.

Kas tad īstenībā ir laulības akta īstais saturs? Tas ir divu cilvēku skaidrs un noteikts apliecinājums, ka viņi viens otrā modinājuši mīlu un draudzību, un arī abu jauno draugu svinīga apņemšanās savu mīlu un draudzību sargāt un padziļināt un pārvērst visciešākā dzīves kopībā. Ne katrreiz, kur divi cilvēki dod šo svinīgo apliecinājumu un solījumu, patiešām jau īsta mīla arī ir, bet toties ar ļoti lielu noteiktību var teikt: kur viens vai otrs cilvēks, kas apgalvo, ka viņš mīl, at sakās dot šo mīlas apliecinājumu un solījumu — tur īstas mīlas nav! Īsta mīla prasa laulību — ilgstošu, stabilizētu dzīves kopību.

Iemilējušās cilvēka gatavība laulībai ir mīlas un draudzības pilnīgākais apliecinājums, bet pati laulība — mīlas un draudzības pilnīgākā izteiksme. Jo tikai laulībā mīla un draudzība var atrast savu augstāko attīstību un piepildījumu. Īsto mīlu divi draugi nevis ienes laulībā, bet gan — iegūst laulībā. Pat tad, kad mūsu sirds iemīlēšanās sasniegusi spilgtāko pakāpi un mūsu sirds ir mīlas jūtu pārpilna, mums patiesībā tomēr nav vēl ne jausmas par visu to jūtu krājumiem, ko mēs sevī nesam, par visas latentās mīlas spēku un dabu. Šos krājumus izraisīt nevar dienas vai mēneši, bet tikai gadi. Kur mīla būs bijusi tikai īslaicīgs jūtu uzliesmojums, tur īstā, visskaistākā un vispilnīgākā mīla būs palikusi, varbūt, pat nepamodināta, bet katrā ziņā — bez pilnīgas izteiksmes.

Laulība ir tālredzīgi veidots institūts, kas ar vislielāko noteiktību virza cilvēku pretim pilnīgai mīlai. Iemilēties var arī «uz pirmā acu uzmetiena», vienā acumirkli, bet kamēr mīla uzzied savos krāšņākos ziedos, daudzkārt paiet ilgi gadi. Tā iekšējā apņemšanās un ārējās saistības, tā divu cilvēku attiecību stabilitāte, ko nodibina laulība, ir tā tad svarīga nepieciešamība, svarīgs pamats, lai divu cilvēku mīla un draudzība vispār varētu iegūt savu pilnīgāko izteiksmi.

Jau pati mīlas daba prasa laulību, bet vēl jo nepieciešamāku to padara sievietes un vīrieša mīlas īpatnības. Tās daudzi iemilējušies neievēro vai nezina. Tomēr taisni tās ikvienam vajadzētu apzināties ļoti labi, lai viņu mīla nepārvērstos rūgtā pārpratumā, bet iegūtu īstu un pilnīgu izteiksmi.

Vīrietī mīla bieži sākas kā kaislība, tīri fiziska aizraušanās vai iekārošana. Viņu var viegli savaldzināt sievietē kā tāda vai tīri ārējā sievietes pievilcība, un viņa mīlas galvenais vai pat vienīgais saturs var būt tieksme iegūt sievieti. Ja arī tas katrreiz neatrod spilgtu ārējo izpausmi, vīrieša mīlai taisni tās sākumā ir spilgtāks seksuālās mīlas raksturs: fiziskās mīlas elements var būt stiprā pārsvarā par garīgās mīlas elementu. Vīrieša kaislīgā aizraušanās ar kādu sievieti vēl nedod šajā mīlas posmā nekādas liecības par viņa jūtu dziļumu. Sieviete, kas vērtēs viņa mīlas stiprumu ar viņa aizraušanās ārējo izpausmi un intensitāti, var ļoti viegli kļūdīties. Var būt daudzas kaislas iemilšanās bez īstas mīlas. Un jo ātrāk kaislības panāk savu apmierinājumu, jo mazāk varbūtību, ka arī garīgās mīlas dziļi būs paspējuši izraisīties. Tāpēc dzīvē ir tik daudz gadījumu, kur sievietes rūgti pievilas savos pielūdžējos. Kaislībā saskatījušas dziļu mīlu, viņas ļaujas tai un — pārsteigtas vēro, cik ātri izdziest viņu iemīlotā mīla. Īstā patiesība šajos gadījumos tomēr ir tāda, ka mīla nav vis izdzisusi, bet palikusi neizraisīta.

Sievietes kļūdu vīrieša mīlas novērtējumā pastiprina tas, ka viņas pašas mīla sākas citādi. Sievietes

mīlas sākums lielāko tiesu ir cieņa vai draudzība, ko tā izjūt pret kādu cilvēku — bez kādas seksuālas nokrāsas, bez noteikti izpaustām fiziskās mīlas tieksmēm. Pat tad, kad sievietē vīrieti jau sirsnīgi mīl, viņai var būt svešas fiziskā tuvuma alkas; tai var pat būt lielas antipatijas pret visu seksuālo. Ja viņa tomēr ļaujas savam iemīlotam, tad tikai tādēļ, ka viņš to vēlas. Tās fiziskās izjūtas, ko pārdzīvo viņas iemīlotais, viņai var būt pilnīgi svešas. Tās sievietē pamostas tikai vēlāk; tās izaug no psihiskā pārdzīvojuma. Bez garīgās mīlas sievietei fizisko izjūtu pasaule var palikt pilnīgi sveša.

Šo vīrieša un sievietes mīlas īpatnību dēļ divi iemīlējušies cilvēki diezgan bieži viens otra mīlas novērtējumā kļūdās un viņas. Sieviete kļūdās, kaislīgū vīrieša aizraušanos pielīdzinādama īstai mīlai. Vīrietis ļoti bieži kļūdās, sievietes seksuālā atturībā saskatīdams dziļu jūtu trūkumu. Tas viss tomēr nenozīmē, ka kāda kļūda būtu pašās abu dzimumu īpatnībās. Vīrieša dabā vītālais spēks ir iezīmējis lielāku aktivitāti un iniciatīvu mīlā, bet sievietes dabā — lielāku atturību, uzmanību un rūpību sava nākamā bērna tēva izvēlē. Tas viss ir nepieciešami, lai, pirmkārt, mīlai dotu spilgtāku pirmo impulsu, bet, otrkārt, arī laiku dziļāku mīlas jūtu izraisījumam. Ja arī vīrieša mīlā seksuālais elements būtu tikpat vāji attīstīts, kā tas ir sievietes mīlas pirmā posmā, tad mīlai vispār trūktu tās aktivitātes, kas nepieciešama, lai divus cilvēkus vienu otram tuvinātu. Bet, no otras puses, ja sievietes mīlā fiziskās mīlas elementi jau pašā sākumā būtu tikpat stipri attīstīti kā vīrietī, tas viegli vien novestu pie tā, ka garīgā mīla starp viņiem nemaz nepaspētu izraisīties, un viņu jūtas netiktu tālāk par ātri izgaistošām kaislībām.

Pie sievietes mīlas īpatnībām pieder arī tas, ka viņas mīlas jūtas cieši saistās ar mātes jūtām, un tādēļ sievietes mīla savu pilnīgāko izteiksmi atrod tikai tur, kur varējušas izraisīties arī mātes jūtas. Jau šī apstākļa dēļ vien sievietes mīla savu pilnību var sasniegt

vienīgi laulībā, kas dod visnormālākās iespējas viņas mātes jūtu un tieksmju piepildījumam.

Vīrietim tēva jūtas līdz laulībai vai ārpus tās var palikt pilnīgi svešas, jo tēva jūtu dīgļi vīrietī, kā jau minējām, ir daudz vājāki un visbiežāk attīstās tikai reizē ar bērnu. Ļoti daudziem tēva jūtas ir pat tik svešas, ka bērns viņu acīs un atziņās nav laime, bet nelaime — viens no nepatīkamākiem pārsteigumiem un traucējumiem mīlā. Bet vienīgi tāpēc, ka tēva jūtas viņos nav pamodušās. Tās pamostas vēlāk, laulībā, un tad tomēr arī starp vīriešiem nav neviena, kas šo jūtu izraisīšanos būtu nožēlojis. Jo šās jūtas ikvienu dara bagātāku un māca citādām acīm skatīt visu pasauli.

Visos gadījumos, kur mīla nav sniegusies pāri kaislību robežām, sevišķi smagi viņas arvien sieviete. Vīrietī var tiktāl saistīt vai aizraut ārējā pasaule — viņa ciņas vai darbs, ka mīlu viens otrs pārdzīvo tikai kā mazu epizodi savā dzīvē. Sieviete mīla turpretim arvien ir — pati dzīve. Viņas mīla ir dziļāka, viengabalaināka. Sieviete mīl ar visu savu būtību, viņu laimīgu dara jau apziņa vien, ka viņa mīl. Un tā kā pati mīla viņai ir jau dzīve, tad mīlā tiecas piepildīties arī viņas radītāji un veidotāji spēki. Tie vērsti tiklab iemīlotā cilvēka kā bērna virzienā, un kur savā mīlā sieviete nav varējusi šiem spēkiem un tieksmēm ļaut izpausties, tur viņa ir dzīvojusi nepilnīgu dzīvi, ir pārdzīvojusi nepilnīgu mīlu. Tā tad arī šajā ziņā sievietes mīla visā pilnībā var izpausties un piepildīties vienīgi laulībā. Tāpēc var teikt, ka, ar ļoti retiem izņēmumiem, ārpus laulības nav sievietes mīlas pilnīga izraisījuma un piepildījuma. Tā tad ir gluži dabīgi, ka arī vīrietis vienīgi laulībā var saņemt un izjust vispilnīgāko sievietes mīlu. Turklāt tādu mīlu, kas arī viņā pašā pamodina daudzas jaunas jūtas un pārdzīvojumus, kuņi citos apstākļos viņam paliks sveši.

Laulībā savu pilnīgāko izteiksmi atrod nevien mīla, bet arī draudzība. Pirmkārt, jau tādēļ, ka sievietes mīla gandrīz arvien sevī ietver stipri attīstītu draudzības elementu. Tas dabīgi raisa draudzības jū-

tas arī vīrietī, ja mīlas sākumā vēl pārsvarā bijis fiziskās aizraušanās elements. Ilgstoša mīla nostiprina un izkopj šo savstarpīgo draudzību. Otrkārt, sievietē vispār savā mīlā ir daudz elastīgāka — viņa vieglāk un pilnīgāk iedzīvojas iemīlotā cilvēka domu, darba un izjūtu pasaulē, vieglāk pieskaņojas tai. Tā izlīdzinās tās pretešības, kas daudzkārt grūti izlīdzināmas un saskaņojamas starp diviem draugiem-vīriešiem, kur vienmēr parasti sastopas divi egocentriskāki, stūraināki indivīdi.

Draudzību laulībā gluži dabīgi raisa arī kopīgās gaitas, intereses un mērķi. Ja novērsti varbūtējie nelabvēlīgie apstākļi, kas šo kopību traucētu, abu laulāto draugu intereses un mērķi dabīgi tuvinās un saplūst kopējās interesēs un kopējos mērķos. Līdz ar to ikviena kalpošana vai uzpurēšanās šiem kopīgiem mērķiem izvērsas arī par kalpošanu un uzpurēšanos savam iemīlotam un otrādi. Tas draudzības izjūtas vēl padziļina. Izšķirība starp «tavu» un «manu» tik lielā mērā nolīdzinās, ka var izzust pilnīgi. Līdz ar to kalpošana sev un savam draugam apvienojas, egoisms kā tāds laulāto draugu attiecībās gandrīz pilnīgi izzūd vai vismaz savstarpīgās attiecības vairs neietekmē.

Ilgstošais fiziskais un garīgais tuvums, kopīgas gaitas, kopīgi uzdevumi var attīstīt starp laulātiem draugiem tik ciešu draudzību, ka, pat aplūstot mīlai, vismaz fiziskai mīlai, viņi izjūt tomēr tik lielā mērā viens otra nepieciešamību, ka viņu ceļi nevar vairs izšķirties. Mīla un draudzība laulībā savstarpīgi viena otru attīsta, padziļina, pastiprina un sargā, abas kopsummā pavairodamas viena otras vērtību un arī katras doto pārdzīvojumu intensitāti un skaistumu.

Draugu atrast arvien ir grūti, bet daudz vieglāk ir izaudzēt draugu. Arī šinī ziņā laulība pašķir un dod ikvienam vislielākās un vislabākās iespējas. Visi citi draugi dzīvē, ar kuriem kopīgas gaitas neiet tik cieši blakus un tik vienādā virzienā, ir grūti izaudzējami par īstiem draugiem nekā laulātais draugs, ar kuru jau nodibinājusies dabīga dzīves kopība. Uz

citiem draugiem cilvēka ietekme arvien būs mazāka, šaurāka, pavišāka; tur vienmēr vairāk krustosies arī dažādu citu cilvēku ietekmes; tur vienmēr lielāka loma piekritīs dažādiem blakus apstākļiem, kuņus grozīt vai veidot nebūs individa varā. Tur izaudzēt tādu draugu, kādu mēs labprāt vēlētos, būs arvien nesalīdzināmi grūtāk un mazāk izredžu. Laulība turpretim nodrošina vislielākās iespējas izaudzēt mazākais vienu tādu draugu, kādu mēs savas sirds dziļumos ilgojamies.

Laulība ir kā dārzs, kur katram dotas vislielākās iespējas izaudzēt skaistākos mīlas un draudzības ziedus. Ikviens te pats ir dārznieks, pats ir arī zieds. Cik skaisti un pilnīgi ziedi izraisīsies šajā dārzā, tas atkarājas no ikviena un abu dārznieku rūpības, uzmanības un sirsnības.

2. Laulība — cilvēka audzinātāja.

Laulība kā mīlas un draudzības pilnīgākā izteiksme var vispār pārvērsties par dzīves augstskolu un personības kalvi, kur īsto noslīpējumu gūst nevien cilvēka jūtas, bet arī viņa raksturs. Tieši laulībā cilvēks var iegūt savas garīgās sejas īsto kalumu un savu īsto gatavību visai dzīvei.

Pirmais, ko prasa katra laulība, ir iekšēja un ārēja disciplīna. Laulība uzliek zināmus pienākumus; tie jāapzinās un jāpilda. Tas dažam labam no sākuma var likties kā nepatīkams brīvības ierobežojums, bet katram arī labi jāapzinās: uz katra soļa visa dzīve prasa lielu pašdisciplīnu, un kas to neprātis izkopt sevī savā laulībā, tam vienmēr nāksies ciest no pašdisciplīnas trūkuma arī visā pārējā dzīvē. Jo taisni laulības dzīvē ir vislabvēlīgākie apstākļi pašdisciplīnas izkopšanai. Pirmkārt, jau tādēļ, ka taisni te visspilgtāk var izjust pašdisciplīnas lielo nozīmi; otrkārt, arī tādēļ, ka pašdisciplīnu te atbalsta tik spēcīgas jūtas, kā mīla un draudzība.

Laulība attīsta pašdisciplīnu, izkopj pienākuma apziņu un pilnīgāku kalumu dod visam cilvēka raksturam. Varbūt, viens otrs jautās: kāpēc cilvēka rakstura iz-

kopšana tik cieši saistāma tieši ar laulību? Raksturs taču veidojas, rūdās visā dzīvē, no pat agras jaunības, neatkarīgi no laulības. Tā tas ir, bet laulība rada un nodibina dažus īpatnējus un svarīgus apstākļus, kas taisni laulību padara par vienu no svarīgākiem un nozīmīgākiem faktoriem cilvēka rakstura un spēju izkopšanā, kas visam agrāk veiktam audzināšanas vai pašaudzināšanas darbam dod vērtīgu noapaļojumu, padziļinājumu un noslīpējumu.

Laulības ietekme uz cilvēka raksturu izpaužas, pirmkārt, jau tajā apstākli, ka tuvās attiecības ar otru cilvēku, kas ir laulībā, pamudina un piespiež ikvienu ciešāk un objektīvāk ieskatīties tiklab sevī kā otrā cilvēkā. Cilvēks iemācās uzmanīgāk novērtēt un pārvērtēt sevi; iepazīstas labāk pats ar savām īpašībām un spējām; ievēro, ko senāk nemaz nav ievērojis vai ievērojis tikai ļoti nepilnīgi un pavirši. Visu to ievērojami sekmē tas, ka viņš arvien redz un dzird arī sava dzīves biedra vērtējumus un slēdzienu, kas papildina un padziļina viņa paša vērtējumu. Laulības dzīve savā ziņā ir tāds spogulis, kur cilvēks pirmoreiz visciešāk ieskatās savā garīgajā sejā.

Bet viens no galvenajiem faktoriem cilvēka audzināšanā jau ir pati mīla, par kuŗas audzinātāju un veidotāju dabu jau runājām. Šī mīlas daba savu spilgtāko izpausmi atrod taisni laulībā, jo savu audzinātājas darbu mīla vispilnīgāk var veikt un piepildīt vienīgi tur, kur tā ir ilgstoša un kur divu cilvēku dzīves kopība ir jo cieša. Mīla ir spēks, kas cilvēku pamudina un palīdz viņam veidoties. Bet mīla ir arī spēks, kas dod cilvēka raksturam daļāku, dvēselīgāku veidojumu. Par rakstura cilvēku ikviens var izaugt ar labu gribu arī bez mīlas, bet šādā gadījumā var būt, ka viņš izaug par cietu, egoistisku, nesabiedrisku vai pat nežēlīgu raksturu. Šāds raksturs nevis pilnīgāk un saskanīgāk iekļaus viņu visā dzīvē un darbā, bet novedīs asos konfliktos ar citiem cilvēkiem, ar sabiedrību vai pat visu dzīvi. Jo cietāks, stiprāks un noteiktāks būs viņa raksturs šādā kalumā, jo asāki būs šie konflikti. Lai cilvēks harmoniski iekļautos

dzīvē, lai viņa paša dzīve, griba, domas saskanīgi veidotos ar citu cilvēku dzīvi, ar visas sabiedrības mērķiem un uzdevumiem, cilvēka raksturam jāizveidojas milas apstarotam.

Laulības dzīves apstākļos visvieglāk un vispilnīgāk var izraisīties daudzas pozitīvas jūtas un īpašības, daudzas ētiskas vērtības. Un laulības dzīvē rūpīgu roku koptas, šās īpašības augs un sniegsies pāri arī laulības robežām — sabiedriskā dzīvē. Kas savā ģimenē būs izaudzējis sevī sirsnības, nesavtības, patiesības, godīguma un uzpurēšanās jūtas un tieksmes, tas nesīs tās vēlāk arī tālākā apkārtnē. Kas savā laulības dzīvē būs iemācījies vienkāršību un taupību, veselīgu optimismu un gaišu skatu dzīvē, tas nesīs šās īpašības arī sabiedrības dzīvē. Laulības dzīve — pareizi izprasta, pareizi veidota — var attīstīt cilvēkā daudzus pozitīvos spēkus, kas darīs gaišāku tiklab viņa paša, kā arī viņa tuvākās apkārtnes dzīvi. Ne tas, kas sabiedrībā iet savtīgu, šaursirdīgu mērķu, skaudības un viltus vadīts, melu vai mantkārības pilns, bet tikai tas, kas izaudzējis sevī krietnu sirdi, pienākuma apziņu un nesavtību, cieņu pret savu tuvāko — arī sabiedrībā dzīvos skaidru un gaišu dzīvi un pasargās sevi no ārējiem un iekšējiem konfliktiem. Un tā nu tas dzīvē un cilvēka dabā ir, ka vieglāk milēt vienu nekā visus cilvēkus; vieglāk ir kalpot viena nekā visu cilvēku laimei; vieglāk ir respektēt viena nekā visu cilvēku intereses un tiesības. Dzīve rāda arī, ka cilvēki, kas pašos pamatos ir lielākie egoisti un ar vislielāko aukstasinību var postīt citu cilvēku dzīvi un laimi — var tomēr milēt vismaz vienu cilvēku un milēt viņu tā, ka arī viņi gatavi nest šā viena cilvēka labā upurus, kalpot viņa laimei, respektēt viņa dzīvi, viņa pasauli. Mīla pret vienu cilvēku tā tad var modināt jūtas un tieksmes, kas līdz tam bijušas pilnīgi svešas vai kādas indiāns nav atzinis. Un taisni šās mīlas dēļ un šajā mīlā cilvēka raksturs vispār var it kā atdzimt, gūt jaunu kalumu. Mīla var pamazām novirzīt cilvēku jaunos ceļos, kas jau daudz harmoniskāk iekļauj viņu sabiedrības dzīvē.

Tā lielā mērā taisni tādēļ, ka mīla ikvienā cilvēkā nes zināmu iekšēju lūzumu, nereti pārkausē pat viņa pamatatziņas un pamodina viņā jaunas jūtas, ar laulības dzīves uzsākšanu visā cilvēka dzīvē sākas it kā pavisam jauns posms. Ļoti bieži cilvēks beidz eksistēt kā tas savrupais, tikai pats savās šaurās interesēs un savos mērķos koncentrētais individuālists, kāds viņš, varbūt, līdz tam ir bijis. Viņš nedzīvo vairs tikai savu dzīvi vien: ir vismaz viens cilvēks, kuŗa dzīve viņam kļuvusi tikpat tuva un svarīga kā viņa paša dzīve. Tādēļ var teikt: laulība ir viena no svētīgākām un spēcīgākām dzīves ugunīm, kas pašos pamatos pārkausē cilvēku; tā sadedzina viņā daudzas negatīvas īpašības un pārāk šaursirdīgas intereses un pamodina viņā labākās sabiedriskās tieksmes un atziņas. Katrs ģimenes cilvēks skaidrāk un dziļāk izjūt un saprot to, ka tikai saskanīgā, sirsnīgā kopdarbībā ar kādu citu cilvēku vai vispār cilvēkiem dzīve iegūst savu pilnīgāko un skaistāko jēgu. Laulība, šī miniatūrsabiedrība, ir it kā tā sabiedriskā šūniņa, kur jāizveidojas cilvēka sabiedriskām īpašībām, lai tad līdz ar šām pozitīvām īpašībām viņš ieaugtu tālāk plašākā sabiedrībā. Laulības dzīve nekādā ziņā nav nostādāma pretstatā sabiedrības dzīvei, kā dažkārt to dara viens otrs paviršs vērtētājs, bet tai ir jāklūst un jābūt sabiedriskās dzīves pamatam. Jo skaidrāki un saulaināki būs laulības dzīvē audzinātie spēki un vērtības, jo skaidrāks un saulaināks būs visas sabiedriskās dzīves saturs un cilvēku attiecības vispār.

3. Laulība — svarīgs saimniecisks un sabiedriska faktors.

Cilvēks ir izveidojies par sabiedrisku būtni, kas nespēj dzīvot viens. Gadu tūkstošu laikā viņš ar visu savu dzīvi, materiāli un garīgi, tik dziļi ieaudzis sabiedrībā, viņa vajadzības un tieksmes pēc sabiedrības ir tik dziļas un plašas, ka viņš nemaz nevar iedomāties savu dzīvi ārpus tās. Par neatvairāmu psihisku nepieciešamību jau kļuvis pat vienkāršs citu cilvēku tu-

yums. Viena no svarīgākām cilvēka dzīves nepieciešamībām ir just kādu citu cilvēku tuvumā, runāt ar viņu, dzirdēt viņu. Vārdu sakot, sabiedrība šaurākā vai plašākā nozīmē mūsdienu cilvēkam nepieciešama jau «vienkārši sabiedrības dēļ», bez kādiem citiem konkrētiem mērķiem vai motīviem. Laulība ir tā miniatūrsabiedrība, kas lielā mērā apmierina šās slāpes pēc sabiedrības, tai pašā laikā tās pārkausējot pilnīgākā formā — slāpēs pēc draudzības.

Tādēļ ir gluži dabīga un labi saprotama tā parādība, ka daudzi cilvēki pēc apprecēšanās «pazūd no sabiedrības», t. i. mazāk parādās sabiedrībā šā vārda vispārējā nozīmē. Ne tādēļ, ka mīla būtu pilnīgi apslāpējusi viņos tieksmes pēc sabiedrības, bet vienkārši tāpēc, ka «sabiedrība» tajā nozīmē, kādu viņi līdz šim nereti meklēja ārpus mājas, viņiem tagad ir mājās, t. i. viņiem ir cilvēks, ar ko pārmainīt domas, kam pastāstīt savus pārdzīvojumus u. t. t. Un ne katrreiz slāpēs pēc sabiedrības ietilpst tieksme izrunāties vai sarunāties. Daudzreiz cilvēkam ir vienīgi vēlēšanās izjust otra cilvēka tuvumu — vienkārši, nebūt vienam. Laulība, šī miniatūrsabiedrība, šo psihisko nepieciešamību piepilda vispilnīgākā veidā. Sevišķi liela loma šinī ziņā laulībai piekrītas visu cilvēku mūža pēdējā posmā, kad slāpes pēc otra cilvēka tuvuma var dažreiz būt ļoti intensīvas. Dažs labs vientuļi dzīvojošs cilvēks ne vienreiz vien cieš no «sabiedrības trūkuma». Viņam gribas just otra cilvēka tuvumu, bet apstākļi nereti tā iegrozās, ka viņam tā trūkst vai trūkst taisni tad, kad viņš to būtu visvairāk vēlējis. Ģimenes cilvēks nekad nepiedzīvos to smago atstātības sajūtu, ko izjūt daudzi vientuļi.

Laulība ir nevien svarīgs sabiedrīks, bet arī ne mazāk svarīgs saimnieciskais faktors ikviena cilvēka dzīvē. Abu dzimumu īpatnības vērtīgi saskaņojas un summējas arī tīri materiālā laukā. Vispraktiskākais vīrietis nespēs sacensties pat ar caurmēra sievieti savas mājas saimniecības vadīšanā un kārtošanā. Ja arī viņā būs attīstīta zināma kārtības izjūta un saimnieciski talanti, nekad viņam tomēr nebūs to spēju un ta-

lantu, kas piemīt sievietei savas mājas kopšanā un daiļošanā, un tās instinktīvās nojaudas un izpratnes, kam tik liela loma ikvienā darbā. «Vecpuiša dzīvoklis» — tas jau ir ļoti noteikts jēdziens par māju, kur valda vislielākā nekārtība un bieži vien arī netīrība, kur viss ir nolaists, neuzkopts un nepievilcīgs. Dabīgi tā ir māja, kas nevar vairot nedz tās iemītnieka darba prieku, nedz spējas. Izjust šādu māju kā māju ir ļoti grūti. Bet ar to vien vēl «vecpuiša saimniecības» likstas neierobežojas. Vīrietim parasti trūkst arī nepieciešamā praktiskā aprēķina un tālredzības visos mājasaimniecības jautājumos. Parasta parādība ir tā, ka vientuļa vīrieša saimniecības izdevumi ne tikai ir nav mazāki, bet ir pat lielāki nekā laulāta pāra kopēji izdevumi tādos pašos apstākļos. Savukārt, sievietei darbā ārpus mājas parasti ļoti grūti sasniegt tos praktiskos panākumus, kādus var sasniegt caurmēra vīrietis. Vai nu viņai pietrūkst šim darbam nepieciešamās fiziskās izturības, vai fiziskās un psihiskās koncentrācijas, uzņēmības, drosmes un pašpalāvisības, — katrā ziņā, vīrieša praktiskie sasniegumi, ar ļoti retiem izņēmumiem, arvien te ir nesalīdzināmi lielāki. Turklāt, sievietes ciešās saites ar bērnu arvien ir koncentrējušas viņas uzmanību mājup, nevis ārpus tās.

Tā tad ar laulību, no tīri saimnieciskā viedokļa, reālizējas svarīgais darba sadalījuma princips. Vīrietis un sieviete, apvienoti vienā stabilā saimnieciskā vienībā, var pilnīgākos apmēros izmantot katrs savas iedabas un spējas un abi kopā daudz pilnīgāk un labāk nodrošināt savu eksistenci. Var teikt, ka arī saimnieciskā ziņā īsts, pilnvērtīgs indivīds ir tikai sievietes un vīrieša divvienība, ne katrs no tiem par sevi.

Jāņem vēl vērā tas, ka šās dabīgās saimnieciskās vienības panākumus ļoti lielā mērā ietekmē dažādi blakus apstākļi. Laulāto draugu dzīve parasti iegūst skaidrākus, noteiktākus mērķus, nekā tas bijis viņu dzīvē līdz laulībai. Savstarpīgas draudzības un mīlas ietekmē rodas lielāks darba spars un prieks. Summējas praktiskie piedzīvojumi un atziņas. Atkrīt vesela rinda dažādu nejaūšu, nelietderīgu izdevumu, jo pa-

rasti ikvienā attīstās lielāka atbildības sajūta, nopietnība, praktiskums. Tāpat kā katrā krietnā pilsonī ir lielāka cieņa pret viņam uzticēto sabiedrības mantu, tā arī laulības dzīvē ir lielāka atbildības sajūta par katru ienākumu vai izdevumu, jo visu to dabīgi izjūt kā kaut ko kopēju, ar ko nevar tik brīvi rīkoties, kā tas ir bijis, dzīvojot pilnīgi vienam. Vārdu sakot, ir vesela rinda apstākļu, kas abu individu saimniecisko kopdarbību laulībā nostiprina un papildina.

Vispār var teikt: laulība stabilizē dzīvi. Cilvēka dzīve kļūst normālāka, noteiktāka, plānveidīgāka. Tas rada lielu enerģijas un laika ietaupījumu, un cilvēkam dabīgi rodas iespējas brīvāk, uzmanīgāk un vispusīgāk koncentrēt savus spēkus svarīgāko dzīves uzdevumu un mērķu virzienā.

Laulība ikvienu lielākā vai mazākā mērā nodrošina pret dažādu nelabvēlīgu nejaušību ietekmi. Viena no tādām kļūmīgākām nejaušībām katra vientuļa dzīvē ir slimība. Daudziem šī nejaušība kļūst liktenīga, jo ciņā pret katru slimību galvenā zāle ir uzmanīga, rūpīga kopšana, kā vientulim trūkst, jo sveša cilvēka sniegtā palīdzība arvien būs paviršāka. Turpretim laulātais draugs arvien mēdz būt arī rūpīgākais un uzmanīgākais slimnieka kopējs. Laulātais draugs ir arī drošākais palīgs, kas šādos gadījumos palīdz tikt pāri visiem varbūtējiem saimnieciskiem sarežģījumiem.

Vēl lielāks par šo tīri fizisko vai materiālo atbalstu visās dzīves grūtībās ir laulātā drauga morāliskais atbalsts. Neskaitāmus smagus sarežģījumus saimnieciskā un arī sabiedriskā laukā, smagus materiālus un psihiskus triecienus, zaudējumus, neveiksmes vienmēr ir vieglāk pārciešuši un arī pārcietīs cilvēki, kam grūtā brīdī stāv blakus patiess draugs. Vientuli bieži vien var satriekt daudz necīgākas grūtības un neveiksmes, turklāt daudz īsākā laikā, nekā precētu cilvēku, kas vienmēr atrod sirsniņu atbalstu savā laulātā draugā. Vientulim tāda drauga gandrīz vienmēr trūkst: kad cilvēks nonāk grūtībās un neveiksmēs, tad visi parastie «draugi» labprāt izvairās uz klausīt

savu nelaiimes piemeklēto draugu. Ģimenes cilvēki vispār visās dzīves cīņās un pārdzīvojumos ir nesalīdzināmi sīkstāks un izturīgāks: vienkārt, tās atbildības sajūtas dēļ, ka viņa dzīve un viņa panākumi nav tikai viņa viena paša dzīve un panākumi vien; otrkārt, tā morāliskā atbalsta dēļ, ko viņš arvien atrod savā laulātā draugā.

4. Laulība — galvenā nākotnes veidotāja.

Viens no svarīgākiem cēloņiem, kas posta atsevišķu cilvēku laimi, kas pilda cilvēkus ar neveselīgu iekšēju nemieru, kas neļauj attīstīties normālām attiecībām sabiedrībā un vispār traucē kultūras veselīgu, mērķtiecīgu attīstību, ir tas, ka cilvēks ir pārāk «izgājis no sevis». Cilvēks ir pārņēsis dzīves smaguma centru no savas iekšējās pasaules uz ārpusauli, piegriež pārāk maz vērības savas iekšējās pasaules izkopšanai un nostiprināšanai un pārāk daudz sagaida no ārējās pasaules izveidošanas un progresa. Cilvēkiem it kā pazudusi pareiza jēga par mērķiem un līdzekļiem: daudzi pamatmērķi padarīti par līdzekļiem un savukārt daudzi līdzekļi cilvēku dzīvē izvirzījušies par mērķiem. Šai jēdzienu un dzīves uzdevumu lielajā neskaidrībā un sajukumā modernais cilvēks radījis sev daudzus elkus, kuņus viņš pielūdz un kuņiem viņš kalpo ar pieaugošu aizraušanos, nemaz vairs pat neaptverdams, kādā elkudievībā viņš iegrimis. Neskaitāmi cilvēki visu savu dzīvi, savus īstos uzdevumus un patieso laimi upurē tikai elkiem — un gala rezultātā rūgti pieviļas, dod arī vispārējai dzīvei un kultūrai īstu pilnvērtīgu sasniegumu vietā tikai ļoti nepilnīgas druskas. Nepareizais dzīves parādību vērtējums, smaguma centra pārņemšana no iekšējās pasaules uz ārējo pasauli, pārāk lielā pašaušanās uz materiālās kultūras, civilizācijas progresa nozīmi cilvēka patiesas labklājības radīšanā un viņa tieksmju piepildīšanā — viss tas ir novedis pie tā, ka pat ļoti svarīgi un cilvēka dzīvē nepieciešami faktori nes vairāk negatīva kā pozitīva, ved cilvēci nevis pretim lielākai pilnībai,

bet arvien lielākām iekšējām nesaskaņām un smagiem ārējiem konfliktiem.

Šā stāvokļa tuvākai raksturošanai apstāsimies pārī vārdos kaut vai pie tāda ievērojama faktora mūs-laiku cilvēka dzīvē kā tehnikas. Tās progress ir bi-jis tik straujš, tās panākumi un sasniegumi tik lieli, ka tehnika radikāli pārveidojusi visu cilvēka mate-riālo un garīgo dzīvi, neatstājot neskartu un neievērotu pat visniecīgāko nozari cilvēka dzīvē. Tehnikas lielā pozitīvā nozīme ir noliecama. Bet šī nozīme būtu nesalīdzināmi lielāka, ja pašu cilvēku sajūsma par teh-niku un tās visuvarenību nebūtu pārvērtusies elku-dievībā. Tas tomēr ir lielā mērā noticies. No līdzekļa tehnika pārvēršas pašmērķī. Par svarīgākām cilvēces problēmām kļuvuši dažādi tehniski rekordi. Ar dru-džainu nemieru cilvēks traucas pēc arvien lielākiem ātrumiem, arvien milzīgākām celtnēm, arvien jauniem tehnikas brīnumiem. Arvien vairāk cilvēks sāk atgā-dināt tādu nevalīgu radījumu, kas deg nepacietības drudzī, kam zeme deg visu laiku zem kājām, kas «elpu atvilkt» var tikai pa to laiku, kamēr viņš skrien, un katrs skrējienš viņam tomēr vēl liekas par lēnu. Un ja nu šim cilvēkam pajautā, kas īsti ir viņa nemiera cēlonis, kāpēc viņš tik nepacietīgi un kurp īsti viņš steidzas — tad viņam pašam trūkst noteiktas un skaid-ras atbildes. Drudzainā tehnikas attīstības gaita un dzīšanās pēc jauniem sasniegumiem savā ziņā pārvēr-tusies «amoka skrējienā».

Taisnība, tehnika tīri ārēji ir ievērojami uzlabo-jusi un joprojām uzlabo cilvēka materiālo un pa da-ļai arī garīgo stāvokli. Cilvēks iegūst arvien lielākas materiālas ērtības. Arvien pilnīgāk un plašāk pieie-tamas viņam kļūst arī kultūras vērtības. Bet blakus šiem pozitīviem panākumiem attīstās svarīgas negā-tīvas sekas. Tehnikas sasniegumi arvien vairāk aiz-rauj cilvēku ārpusaulē, arvien vairāk atrauj viņa uz-manību pašam sev. Tā cilvēkā zūd dabīgais un ne-pieciešamais līdzsvars starp ārpasauli un iekšpasauli. Vairojas cilvēka ārējie pārdzīvojumi, ārējie iespaidi, bet mazinās cilvēka «dvēseles tehnikas» attīstība.

Cilvēka psīche netiek līdzī straujām norisēm un progresam ārpusaulē, ko rada tehnika. Cilvēks nespēj pareizi izmantot un saskaņot visus ārējos iespaidus un sasniegumus. Viņa psīche vairs nespēj pienācīgi valdīt un regulēt visus jaunradušos apstākļus. Jo intensīvāka kļūst ārējā dzīve — un tehnika padara to arvien intensīvāku — jo intensīvākiem vajadzēja kļūt arī cilvēkā mītošiem dvēseles spēkiem, sevišķi morāliskiem spēkiem, lai tehnikas jaunradītos apstākļos un to izmantošanā joprojām ne tikai dominētu, bet vēl vairāk pieņemtos spēkā tie morāliskie principi un spēki, kas visus tehnikas ieguvumus padarītu par sabiedrības dzīvi veidotājiem un stiprinātājiem elementiem. Diemžēl, cilvēkos mītošie dvēseles spēki un morāliskās normas attīstās nesalīdzināmi gausāk un vājāk par tehniku. Bieži vien aizraušanās ar tehniku noved tieši pie lielākas morāliskas nabadzības un neattīstības, jo cilvēks, pārvērtis tehniku par savu elka dievu, sagaidāms tikai no tās visu savas dzīves pilnību un laimi, savas dvēseles dzīves izkopšanu un dvēseles parādību lomu dzīvē ir pavisam aizmirsis. Vārdu sakot, tehnika lielā mērā ir atrāvusi cilvēka uzmanību savas dvēseles spēkiem un to izkopšanai. Tehnikas progress pa daļai ir norisinājies un norisinās cilvēka dvēseles spēku progressa rēķinā. Mūsu laiku jaunatnes uzmanību pie sevis saista galvenā kārtā automobiļi un aeroplāni, un dažāda laba mūsdienu cilvēka uzmanība šī virzienā ir tādā mērā koncentrēta, it kā visa viņa dzīves laime būtu automobiļi vai aeroplānā vai šo moderno satiksmes līdzekļu ātruma rekordu progressā. Sevišķi īpatnējs šis tehnikas drudzis un tehnikas pārspīlētā dievināšana ir Amerikai. Mēs jau redzam arī šās pārspīlētās aizraušanās rezultātus. Tā radījusi savādo gara nabadzību Amerikā — dvēseles pārdzīvojumu sašaurināšanos, kas vēl arvien iet plašumā un dziļumā.

Lai cik ātri skrietu lidmašīnas, lai cik augstā tās paceltos gaisos; lai kā vēl progresētu rūpniecība, satiksme vai celtniecība — nekādi sasniegumi šajā virzienā tomēr neatrisinās vissvarīgāko dzīves problēmu,

jo šās problēmas atrisinājums ir pašā cilvēkā. Vissvarīgākā problēma arvienu ir bijusi un paliks — cilvēks pats, viņa lielāka pilnība, viņa dvēseles progress, dvēseles spēku vispilnīgākais veidojums un izraisījums, lielāka iekšēja saskaņa un lielāks dvēseles līdzsvars. Ja cilvēka pētītājs gars ir it kā arvien vairāk izgājis ārpus paša cilvēka, ja viņa pētījumi un meklējumi iesniegušies arvien tālāk un dziļāk dažādās ārpus cilvēka stāvošās parādībās, dažādos ārpus cilvēka stāvošos patiesības meklējumos, vai arī dvēselei kā tādai svešos materiālās labklājības meklējumos, tehniskā kultūrā — tad viss tas jēgu iegūst tikai par tik, par cik šie pētījumi un meklējumi savā koprezultātā var mest atpakaļ gaismu cilvēka dvēselē, var tieši vai netieši nest cilvēka dvēselei lielāku skaidrību, spēku un pilnību. Par cik šis mērķis un lozungs ir aizmirsts, par tik viss minētais darbs var pārvērsties vienīgi sportā, kaislibā bez īstas jēgas un nozīmes. Un tā nu tomēr ir, ka daudzi pētījumi un meklējumi, pat nodošanās zinātnei, politikai, sabiedriskam darbam ir jau pārāk atrāvušies savam istajam uzdevumam un mērķim. Cilvēks ar savu prātu pārāk atomizē visu pasauli, pats nogrimdams atklātā bezgalībā. Pārvērtis tehniku par savas labklājības celšanas ieroci, cilvēks tomēr arvien vairāk kļūst par šās tehnikas vergu — pārvēršas pats no dzīvas, ar dvēseli apbalvotas būtnes par kādu trakā ātrumā skrejošu un lielā steigā sadilstošu mašīnu vai mašīnas riteni. Tehnika tur arvien ciešākā gūstā visu cilvēka dvēseli. Šī pārāk intensīvā, pārspīlētā iedziļināšanās ārpusaulē un ārpusaules veidošanā ir smaga cilvēces vienpusība, kļūda, jo īsto laimi, īsto pilnību, īsto dzīves piepildījumu šā vienpusīgā virziena meklējumos, lai cik intensīvi un sekmīgi tie būtu, cilvēks tomēr nekad neatradīs un nevar atrast. Ārpusaule gan var ievērojami papildināt un papildina cilvēka dzīvi; tā var arī cilvēku negatīvi apžilbināt un apžilbina; tā var cilvēka dvēseles slāpes un ilgas notrulināt un notrulina, — bet tā nevar, ar visu savu apžilbinātāju progresu, padarīt cilvēka dvēseli bagātāku, cilvēku laimīgāku.

Tādēļ gribas teikt, ka svarīgākais laikmeta uzdevums un devīze ir: cilvēka atgriešanās sevī. Ir jāatjauno un jānostiprina pareizi samēri starp to uzmanību, ko cilvēks veltī ārpasaulei un progresam šajās robežās, un to uzmanību, ko cilvēks veltī savai iekšpasaulei un progresam šajās robežās. Visām tīri teorētiskām zināšanām par cilvēku pašu arī ir pārāk maz nozīmes, ja tās neatrod pienācīgu un lietderīgu praktisku pielietojumu. Lai pazītu un saprastu dzīvi, ir jāpazīst un jāsaprot cilvēks pats; nevien ārējais cilvēks, bet arī iekšējais ar visām viņa sarežģītām dvēseles parādībām. Bet arī tikmēr, kamēr cilvēks skatīsies tikai sevī, viņš nebūs vēl pilnīgi izpratis cilvēka: viņa vērtējums būs vienpusīgs, egocentrisks vērtējums. Katram cilvēkam jāmacās redzēt nevien savām, bet arī ar cita cilvēka acīm; just nevien ar savu, bet arī ar cita cilvēka sirdi; vērtēt visas parādības nevien no šaura personīgā, bet arī otra cilvēka viedokļa. Tikai tad viņa atziņas iegūs lielāku skaidrību, tikai tad viņš vispusīgāk un pilnīgāk izpratis dzīvi un mācēs arī pilnīgāk un pareizāk iekļaut sevi vispārējā dzīves ritmā. Te nu mēs atkal nonākam pie mīlas un laulības, jo mīla ir tas galvenais spēks, kas cilvēku pamudina un viņam palīdz iedziļināties tiklab sevī, kā arī otrā cilvēkā. Un sevis un sava laulātā drauga pazīšanai un izprašanai ir liela nozīme nevien pašas laulības veidošanā, bet, kā jau pieminējām, tai ir arī daudz plašāka nozīme: tā māca cilvēku vispār labāk izprast un respektēt katru citu cilvēku; tā mazina cilvēka pārliecīgo egocentrismu un padara to «sabiedriskāku», t. i. padara viņam skaidrākus un saprotamākus cilvēka īstos pozitīvos uzdevumus un stāvokli, tiesības un pienākumus sabiedrībā. Kas nebūs mācījies cilvēka sirdi saprast pats savā ģimenē, tam cilvēka dvēsele būs sveša arī sabiedrībā, un nekad viņš nekļūs par tādu sabiedrības locekli, par kādu katram būtu jāklūst, lai visa sabiedriskā dzīve iegūtu jaunu, pilnīgāku un mērķtiecīgāku saturu.

Diemžēl, mūsdienu cilvēks ir radījis sev tikdaudz elku, ir iegrimis tik vienpusīgos un kļūmīgos aizspriedumos, ka viņam grūti atrast pareizo ceļu — ceļu atpakaļ uz sevi, atpakaļ uz ģimeni, caur kuriem jāiet cilvēka tālākiem ceļiem sabiedrībā. Vispār, trūkst pareiza vērtējuma par ģimenes dzīves lomu un par uzdevumiem ģimenē un ārpus tās.

Cilvēkam piemīt stipras tieksmes kalpot lieliem uzdevumiem un mērķiem, kaut arī tie nebūtu tieši saistīti ar viņa egoistisko dabu vai personīgiem mērķiem un aprēķiniem; tāpat gandrīz katrā cilvēkā ir stipras tieksmes analizēt un risināt svarīgākās dzīves problēmas vai piedalīties šo problēmu risinājumā vai kādu ideju propagandā un praktiskā izvešanā. Ir vesela rinda arodu un uzdevumu sabiedriskā laukā, kas ieguvuši cilvēku acīs sevišķu populāritāti un cieņu. Cilvēki gatavi daudzkārt nest smagus upurus, panest vislielākās grūtības, lai tikai varētu kalpot kādam no šiem lieliem uzdevumiem. Protams, šo tieksmju pamatos var būt dažu labu reizi arī diezgan savtīgas, praktiskas intereses vai godkārbība, varas tieksmes u. t. t. Šie apstākļi palielina cilvēka interesi un aktivitāti politiskā un sabiedriskā laukā, mākslā, zinātnē un dažādos arodos. Bet nenoliedzami, ka sām tieksmēm piepildīt lielus uzdevumus politiskā vai sabiedriskā laukā, zinātnē vai mākslā u. t. t. pašos pamatos ir ļoti cēli motīvi un veselīgas, pozitīvas tieksmes cilvēkā; vismaz, ļoti daudzos gadījumos tas tā ir. Te izpaužas sabiedrības ilgā pozitīvā ietekme uz individu, sociālās mīlestības pamati, kas skubina cilvēku kalpot sabiedrībai un sabiedrības mērķiem, pat uzpurējot savas personīgās intereses, ja vien viņš, kalpojot sabiedrības uzdevumiem un ideāliem, atrod sabiedrības atsaucību un atzinību vai apmierinājumu pats sevi.

Šās tieksmes pašos pamatos ir veselīgas un pozitīvas, kas virza uz priekšu cilvēku kultūru un vispārējo sabiedrisko labklājību. Bet šās tieksmes, kas apvītas ar spožu aureolu, var iegūt neauglīgu vai pat neveselīgu raksturu, ja tās kļūst pārāk vienpusīgas. Un tas bieži notiekas. «Lielos uzdevumos» cilvēki bieži pār-

vērtē tiklab to saturā kā nozīmē, un to dēļ atsevišķi cilvēki vai pat visa sabiedrība gandrīz pilnīgi ignorē svarīgus parallēlus uzdevumus, kas nav ieguvuši viņu acīs tādu spožumu. Tā iznāk, ka «lielie uzdevumi» ne katrreiz ved pretim lieliem sasniegumiem un panākumiem cilvēku dzīvē.

Visspilgtāk šās kļūdas izpaužas tieši sabiedriskā un politiskā laukā. Kļūda padziļinās, ja «lielo ideju un mērķu» dēļ ģimenes dzīve un cilvēka uzdevumi ģimenē tiek atstāti pilnīgā novārtā. Un kļūda kļūst jau liktenīga, ja šās lielās idejas un mērķi vairs neietver sevī mērķi — veidot, stiprināt ģimeni, tuvināt cilvēkus ģimenei, mācīt viņus cienīt un mīlēt ģimeni, koncentrēt ģimenes dzīvē savus labākos spēkus. Tad visi «lielie mērķi un idejas» pārvēršas, varbūt, ārēji spožās, bet iekšēji tomēr bālās un neauglīgās idejās un mērķos. Diemžēl, visas šās kļūdas arvien ir bijušas ļoti ikdienišķas un parastas. Tāpēc tik daudzas idejas, kas savā laikā saviļņojušas visu pasauli un kādu laiku spoži mirdzējušas pie apvāršņa, pēc tam — izdzisušas uz visiem laikiem. Tūkstoši tās ir pielūguši kā savus elkus, kalpojuši tām ar vislielāko aizrautību, ziedojuši tām visu — un viss tas ir bijis veltīgi: patiesi jaunu, labāku laikmetu cilvēku dzīvē tās nav nedz nesušas, nedz iezvanījušas. Viss milzīgais laika un spēku patēriņš, visi upuri ir bijuši neauglīgi.

Ja savāktu kopā visus tos upurus, spēku patēriņu, laiku un materiālās vērtības, kas ziedotas nākotnes labā kaut vai tikai pāris pēdējo gadsimtu laikā — patiešām, tā būtu satriecoši iespaidīga bilance. Tie būtu veseli grāmatu kalni, kuņģis iztīrītas valsts un sabiedriskās iekārtas problēmas un reformu receptes. Tie kopsummā būtu gadu miljoni, kas patērēti, risinot šās problēmas. Tās būtu bezgalīgas vārdu un runu upes, kuņģis izplūdusi cilvēku enerģija un spēks, šās idejas propagandējot, par tām cinoties, tās debatējot. Blakus tām plūstu asiņu upes, kas izlietas šo ideju, «cilvēku labākās nākotnes labā». Cilvēku miljoni ir cietuši, cīnījušies, atdevuši savas dzīves un dzīvības to dēļ. Astronomiskos skaitļos sniegtos šajās cīņās izdoto un

izpostīto materiālo vērtību kopsumma, patērētā laika un enerģijas daudzumi... Un kas ir sasniegts? Idejas ir dzimušas un mirušas, reforma sekojusi reformai visdažādākos veidos un nozarēs, bet ne attiecības tautu starpā, ne sabiedrībā nav gandrīz ne par matu uzlabojušās. Nav vairojusies arī atsevišķu individu laime.

Kur tad nu meklējama daudzu lielo ideju un mērķu neauglība? Kāpēc tik neauglīga bijusi brīžiem gluži fanātiskā kalpošana šiem uzdevumiem? Pareizo atbildi nācies dzirdēt bieži: daudzas programmas, daudzas reformas, daudzas idejas un pūles ir pilnīgi neizdevušās vienīgi — piemērotu cilvēku trūkuma dēļ! Nevienā laikmetā nav trūcis nedz lielisku ideju, nedz principu, nedz projektu par sabiedrības uzbūvi vai valsts iekārtu, bet arvien ir trūcis — piemērotu cilvēku. Arvien ir trūcis gan piemērotu administrātoru, gan piemērotu pilsoņu — un tikai pie šā «mazā ciniša» uz augšāmneceļšanos klupuši neskaitāmi ideju un reformu vezumi. Arvien pirmā vietā izvirzījusies jaunu formu meklēšana sabiedrībai un individu attiecībām, un arvien pavisam ēnā palikuši jauna satura veidošanas uzdevumi. Tā gājuši gadu desmiti un simti, bet sabiedrības dzīves izveidošanās pretim lielākai pilnībai gājusi vēža gaitu, ar visu to lielo uzmanību un ievēribu, milzīgo spēku un līdzekļu patēriņu, kas šam darbam arvien ziedots.

Lai izkļūtu ārā no tā burvju loka, kurā nokļuvuši visi lielie uzdevumi un idejas, lai padarītu tās svētīgākas un auglīgākas — visu uzdevumu, visu problēmu un reformu degpunktā nostādāms cilvēks pats. Tā ir vienīgā pareizā izeja! Visu svarīgāko sabiedrisko un vispār cilvēka dzīves problēmu atrisinājums nav atrodams ārējā pasaulē un ārējos apstākļos, ārējās formās un normās, bet cilvēkos — visu iekšējo normu reformā un šo normu piepildījumā. Jo pilnīgāks un jo vairāk piemērots sabiedrības uzdevumiem būs atsevišķs indivīds, jo lielāks būs šādu indivīdu skaits un progresīvāks to pieaugums, jo pilnīgāk realizēsies arī visas sabiedrības mērķi un auglīgākas kļūs visas ārējo formu reformas. Indivīds ir visu problēmu izejas un

galapunkts. Visa laba pirmavots ir meklējams vienīgi pašā individā, un par cik šo labo no sevis izstrāvos katrs individs, par tik šis kopizstrāvojums atspoguļodamies padarīs gaišāku un pilnīgāku visu un katra atsevišķa individa dzīvi. Turpretim, vislabākās teorijas, visgrandiōzākie plāni par sabiedrības reformām un vislielākās pūles šinī virzienā neizdosies, ja šo teoriju un plānu izvešanai trūks kvalificētu, pašos pamatos reformētu cilvēku. Sabiedrības, tautas, valsts labklājība atkarīga no atsevišķu indivīdu fiziskās un morāliskās vērtības. Jo pilnīgāks, nesavtīgāks, pašos pamatos kultūrālāks būs katrs atsevišķs individs, jo pilnīgāka, kultūrālāka būs visa sabiedrība.

«Lielo uzdevumu» un «lielo mērķu» neveiksmju cēloņi tā tad nav sveši. Sapratīgākie cilvēki tos saskatījuši un redzējuši visos laikos. Bet ne tik viegli, kā šos cēloņus saskatīt, ir ņemt tos vērā un mainīt visu līdzšinējo lielo uzdevumu kursu, pārejot pie jauniem lieliem uzdevumiem, kuriem vēl trūkst tādas aureolas! Jo, lūk, pašu cilvēku veidošana, bet jo sevišķi viņu garīgās, morāliskās struktūras veidošana — tas arvien ir visnepatīkamākais un viscietākais rieksts, kuŗu ikvienam lielu uzdevumu cienītājam grūti pārkost. Pašu indivīdu veidošana prasa lielu pacietību, rūpību, neatlaidību, uzpurēšanos un laiku, ilgu laiku. Indivīdu veidošana nevar radīt nekādus vieglus un spilgtus ārējus efektus. Tas ir kluss un ilgs darbs.

Kaut arī tieši audzināšanas problēma īstenībā ir svarīgākā sabiedriskā problēma, tomēr tās pareizam atrisinājumam plašākās aprindās ziedota arvien pārāk pavirša interese. Nerunājot nemaz par daudzajām kļūdām praksē, ir ļoti daudz kļūdu jau pašā novērtējumā.

Viena no ļoti izplatītām kļūdām ir ģimenes lomas pārāk šaurais un mēchanistiskais novērtējums. Ģimenes lielo lomu valsts dzīvē nenoliedz neviens, bet dažās teorijās ģimenei piešķir galvenā kārtā «dzīvā spēka ražotājas» lomu. Bērns izvēršas savā zinā par «sociālu pasūtījumu», bet katra ģimene par tādu rūpniecības

uzņēmumu, kuŗa pienākums visiem spēkiem pacelt ražošanu.

Neapšaubāmi, tā ir ļoti slimīga parādība, ja kādā tautā apstājies vai slīd lejup dabīgais pieaugums. Bet uz šo slimību arī jāraugās kā uz slimību, un tā jāārstē. Ja sāk attīstīties bezbērnu ģimenes, tā ir zīme, ka rodas slimas ģimenes. Slimību pašā saknē tomēr nenovērsīs, paskubinot slimnieku vai to piespiežot intensīvāk funkcionēt. Ja slimnieks būs izvesēlojies, tad izzudīs arī visas neveselīgās parādības. Tā tad, lai izārstētu ģimenes no bezbērnu slimības, ir jānovērš tie cēloņi, kas ir šās slimības pamatos. Pa daļai tie ir saimnieciska rakstura — ģimenes eksistences nepilnīgs nodrošinājums, it sevišķi plašas jaunatnes daļas pārāk ilgi nenodrošinātais materiālais stāvoklis, kas stipri apgrūtina un novēlo laulību noslēgšanu. Šie apstākļi labojami. Bet tie nav vēl galvenie slimības cēloņi. Vissvarīgākais cēlonis ir — pareizas izpratnes trūkums cilvēkos par ģimenes dzīves īsto saturu un cilvēka dzīves saturu un, otrkārt, ģimenes lomas un uzdevumu stipri nepilnīgais novērtējums sabiedrības uzskatos. Ja būs novērsti šie cēloņi, ja cilvēki precīzi izpratis ģimenes dzīves lielo lomu un īsto saturu tiklab visas valsts, kā arī sabiedrības un savas personīgās dzīves mērogā, tad cilvēki vairs neizvairīsies ne no ģimenes dzīves, ne bērniem.

Ar to vien ir par maz, ka bērnus nostāda kā ģimenes cilvēku pienākumu pret valsti. Cilvēkus ir diezgan grūti pieradināt pie pienākumiem, kamēr viņi neizjūt tieksmi pildīt to, ko no viņiem prasa pienākums, kamēr pienākums nav atradis viņos dziļu un katēgoriski pārliecinātāju motivāciju. Pienākums «gādāt dzīvo spēku» nav tāds pārliecinātāji motivēts pienākums. Vēl ļaunāk: bērnu jautājuma un ģimenes dzīves nostādīšana šādā plāksnē ļoti daudzus apvaino un līdz ar to netieši noskaņo pret šāda pienākuma pildīšanu. Ģimenes dzīve ir pārāk intīma parādība un tās uzdevumi daudz nopietnāki, lai tik mēchanistiski uz to raudzītos. Ģimenes dzīvē tomēr ir jūtu pasaule, un būtu patiešām ļoti bēdīgi, ja arī jūtas no-

stādītu kā kāda rūpniecības uzņēmuma dzinējspēku. Tāpat kā īstam māksliniekam ir tiesība apvainoties, ja uz viņu raugās tikai kā uz amatnieku, tāpat jo vairāk tiesības ir apvainoties mātei, ja viņu pielīdzina kādai dzīvā spēka ražošanas mašīnai. Bērns nav un nedrīkst būt kāds «sociāls pasūtījums». Bērnu nedrīkst pārvērst par cilvēka pienākumu. Bērnam jākļūst par cilvēka skaidrāko, dziļāko ilgu piepildījumu. Bērnam pašam kā tādām jābūt cilvēka mērķim!

Otra ļoti svarīga kļūda, kas smagi traucē audzināšanas problēmas atrisinājumu, ir sievietes kā mātes stāvokļa un pienākumu aplamais novērtējums. Šis novērtējums novedis pie tā, ka sievietei kā mātei uzvelta pārmērīga uzdevumu nasta, bet tajā pašā laikā šās nastas smagumu ļoti bieži novērtē ar nicīgu smaidu kā kaut ko samērā mazvērtīgu, kā kādu «otrās šķiras darbu». No sievietes-mātes nereti prasa neiespējamo: prasa, lai viņa uzaudzētu savam laikam un laikmeta uzdevumiem piemērotu jaunatni, bet tajā pašā laikā tiecas ieslēgt viņu pārāk šaurā sabiedriskā lokā.

Ir pilnīgi dabīgi un saprotami, ka jaunatnes audzināšanā, vismaz pirmā periodā, sievietei piekrit galvenā loma. Māte un bērns jau tīri organiski un arī psihiski ir ciešāki saistīti viens ar otru nekā tēvs un bērns. Arī mātes iedzimtie audzināšanas tieksmes un talanti parasti ir daudz lielāki un spēcīgāki. Visā visumā mūsu mātes ir arī godam veikušas savu līdzšinējo uzdevumu. Bet ja cilvēki tomēr vēl arvien ir tik vāji sagatavoti dzīvei, tad tur vismazāk vainojamas mātes. Veikt neiespējamo nav bijis arī viņu spēkos. Un prasīt arī turpmāk no viņām neiespējamo ir nedabīgi, netaisni un aplami. Lai augtu jauna, daudz pilnīgāka un laimīgāka paaudze, visai sabiedrībai, bet vispirmā un visgalvenākā kārtā i k v i e n a m vīram jāiet palīgā savam laulātam draugam lielajā, grūtajā un atbildīgajā audzināšanas darbā. Ir beidzot jāsaprot, ka šāda palīdzība nekādā ziņā nav sniegta ar tik iemīļoto recepti: «atbrīvojot sievieti no visiem viņas pienākumiem un uzdevumiem ārpus mājas» un ciešāk

pieslēgt viņu mājas pavardam. Tik vienkārši šis svarīgais un arī sarežģītais jautājums nav atrisināms.

Kaut arī sievietei jābūt mājas dvēselei, kaut arī māja ir viņas īstais un galvenais darba lauks, šī māja tomēr nedrīkst izvērsties par tādu vientuļu salu okeanā, kas pilnīgi atgriezta no pārējās pasaules. Ieslodzīta mājas četrās sienās, pilnīgi izolēta no sabiedrības, sieviete var lielā mērā notrulināties vai izsīkt sevi. Viņai var palikt pārāk vienaldzīgas un svešas visas tās parādības un pārvērtības, kas norit ārpus mājas sienām; sieviete var pat iestīgt zināmā garīgā seklībā. Un tas nedrīkst notikt! Tas nedrīkst notikt, pirmkārt, jau tādēļ, ka tad viņa vairs nespēs būt tas dzīves biedrs un draugs savam vīram, kādai viņai jābūt. Tas padarīs nabagāku un seklāku visu ģimenes dzīvi, tas padarīs laulātos draugus vienu otram tālākus un svešākus, tas attālinās vīru vēl vairāk mājai, ārdīs mīlas un draudzības saites starp abiem laulātiem draugiem. Otrkārt, tas nedrīkst notikt arī tādēļ, ka šādos apstākļos māte nevarēs būt tāda audzinātāja, kādai viņai jābūt. Jo ar to vien vēl ir par maz, lai jaunatne izaugtu spīrta un vesela miesīgi; tai jābūt ne mazāk spīrta un veselīgai arī garā. Un nepietiek arī ar to vien, ka jaunatnē iedēstīti tie elementārie ētikas principi, kas tradicionāli pāriet no paaudzes uz paaudzi. Jaunatnei no pat bērnības jāaug nevien abstraktos principos, bet tai ar visām saknēm jāieaug arī savā laikmetā un topošā laikmetā. Tai jānorūdās pret sava laikmeta galvenajām negatīvajām ietekmēm. Tai jāievingrinās un jāiemācās kopš bērnības pareizi vērtēt visas sava laikmeta parādības. Tai jābūt sagatavotai šinī laikmetā skaidri un konkrēti atrast savus uzdevumus un pienākumus, savu vietu un lomu dzīvē. Jau tāpēc vien māte, kā galvenā jaunatnes audzinātāja, nedrīkst palikt kādā šaurā, izolētā pasaulē, nedrīkst dzīvot vairāk pagātnē nekā tagadnē un nākotnē. Viņai vispusīgi un intensīvi jādzīvo līdz savam laikmetam. Viņa nedrīkst palikt uz vietas savās atziņās un vērtējumos. Viņai pašai nemitīgi jāaug un jāattīstās, lai viņa varētu būt saviem bērniem arī īsts, izpratējs

draugs un audzinātājs. Māte nedrīkst savā gara pasaulē palikt pakaļ saviem bērniem; viņai jāaug līdz, lai, kritiski skatot un vērtējot visas parādības, palīdzētu saviem bērniem labāk orientēties topošā, nākamā pasaulē.

Protams, tas jau nenozīmē, ka mātei jāmeklē dažādas «sabiedrības», kafejnīcas, darbs ārpus mājas vai tie dažādie «sabiedriskie pienākumi», pēc kādiem tiecas daudzas modernās sievietes. Jo jāsaka: šās «sabiedrības» un šie «sabiedriskie pienākumi» un darbi pa lielākai daļai nevis padara cilvēka dvēseli un viņa pasaules uzskatu dziļāku un bagātāku, bet daudzus, ļoti daudzus cilvēkus padara tikai trulākus un seklākus. Dzīvojot līdzīgu savam laikmetam un dzīvojot nākotnei — tas vēl nenozīmē bēgt no mājas. Viss tas var notikt, arī samērā reti atstājot mājas četras sienas. Bet tas nozīmē: nezaudēt interesi nedz par sava vīra darbu vai sabiedriskām gaitām, nedz par svarīgākām parādībām sabiedriskā dzīvē, literatūrā, zinātnē, mākslā, vispār, gara pasaulē. Ja kāda sieviete saka, ka, izņemot māju, viņu nekas neinteresē, tad, varbūt, viņa ir izplatītā uzskata ideāls, bet patiesībā viņa ir šā uzskata ietekmes upuris. Jo sieviete gan nedrīkst aizmirst savu māju, nedrīkst citas intereses nostādīt augstāk par savu māju, bet viņa nedrīkst arī zaudēt interesi par to, kas norisinās pasaulē. Jo arī viņas bērnus taču šī pasaule un tās parādības interesēs! Ja pašu māti viss tas vairs neinteresē, tad bērnu garīgā pasaulē būs jau ļoti svarīga un ievērojama vieta, kur starp bērnu un māti vairs nebūs nepieciešamā kontakta, kur viņi paliks vieni, kur viņi savā mātē vairs neatradīs izpratēja drauga un vadītāja. Un taisni tas ir bijis daža laba bērna un arī pašas mātes traģēdijas cēlonis!

Ja nu uzskats par sievietes ciešāku saistīšanu pie mājas aizgājis līdz galējībām, kas var nest bīstamas negatīvas sekas, tad, diemžēl, jāsaka, pārāk maz uzmanības veltīts otrai, daudz svarīgākai problēmai: v i r i e š a uzmanības koncentrēšanai pie mājas. Bet daudzām mājām, daudzām sievietēm un daudziem bērniem vairāk par visu trūkst taisni v i r a un t ē v a! Taisni tas ir viens

no galveniem apstākļiem, kas padara tik nesamērīgu un pa daļai arī nesekmīgu mātes pildīto audzināšanas darbu. Māte pārāk bieži jūtas pati it kā atrauta dzīvei, it kā stāv pilnīgi ārpus tās. Viņas pašas sirds ļoti bieži ir bez saules, bez īsta, saulaina prieka. Kā tad viņa var dot pietiekami daudz saules un dzīves prieka, pareizas dzīves uzveres un izpratnes saviem bērniem? Ļēlajā, sarežģītajā audzināšanas darbā — šai visatbildīgākajā un svarīgākajā, konkrētākajā nākotnes veidošanas darbā — viņa nereti ir pilnīgi viena. Un tieši tādēļ jāsaka: kamēr vīrietis nebūs savu uzmanību daudz lielākos apmēros koncentrējis pie savu bērnu audzināšanas darba, daudz «sabiedriskā darba» būs tikai tukšā mucā liets ūdens.

Trešā svarīgā kļūda mūsdienu uzskatos ir tā, ka uz ģimeni skatās, labākā gadījumā, tikai kā uz jaunas nātnes audzinātāju un veidotāju. Patiesībā laulībai, ģimenei jābūt vispirmā kārtā pašu laulāto draugu audzinātājai un veidotājai. Tas ir viņas pirmais lielais uzdevums, un tikai par tik, par cik būs piepildīts šis pirmais uzdevums, tā varēs ar sekmēm veikt nākamo uzdevumu — pilnīgākas nākamās paaudzes veidošanu. Tikai pa šādu ceļu ejot, sabiedrība var noteiktāk iet pretim lielākai pilnībai.

Apskatījuši galvenās pašiem cilvēkiem un katrai sabiedrībai tik kļūmīgās un liktenīgās kļūdas laulības un ģimenes dzīves lomas un nozīmes novērtējumā iepretim citām parādībām cilvēku dzīvē, varam tagad noteiktāk un skaidrāk izteikt arī spriedumus par laulību kā galveno nākotnes veidotāju.

Fiziski un psihiski cilvēks veidots tā, ka viņu nevar pilnīgi apmierināt dzīve tikai tagadnei. Cilvēkā stipri attīstītas, neapslāpējamas tieksmes dzīvot arī nākotnei. Domas par savu nāvi un iznīcību viņu pilda ar zināmu nemieru, pat bailēm. Un ja arī cilvēks nevar iegūt personīgu fizisku nemirstību, viņu samierina ar dzīvi un tās likumiem apstākļi, ka viņš var tomēr kaut kādā veidā dzīvot nākotnei un arī nākotnē. Jau tīri fiziski viņa dzīve lielā mērā turpinās viņa bērnos. Tā viņš tiek pāri savai citādi neizbēgamai fiziskai iz-

nicībai. Bet bērnos turpina dzīvot arī daļa no viņa dvēseles: daļa viņa morālisko vērtību, domu, ideju, centienu, mērķu. Bērnā cilvēka dzīve tā tad turpinās, var turklāt turpināties atjaunotā, pilnīgākā veidā. Un tā kā cilvēkā mīt vītālā spēka uzturētā, kaut arī vienā otrā individā stipri vājinātā, tomēr nekad neapslāpējamā tieksme pēc pastāvīgas augšanas un vienmēr lielākas pilnības, tad nāve vēl vairāk zaudē savu baidītāju raksturu, ja cilvēks var redzēt savu dzīvi turpināties bērnos. Viņš izprot un izjūt, ka tas ir dabīgais un nepieciešamais ceļš un veids, kas ved cilvēku, no paaudzes uz paaudzi, pretim lielākai pilnībai. Nāve nav vairs tas nejēdzīgais likums, kāds tas citos apstākļos varētu likties, bet dabīga un nepieciešama likumība, kas ved pretim pilnīgākai nākotnei. Bērns tā tad ir tas, kas visai cilvēka dzīvei dod dziļāku saturu. Bez bērniem dzīvei vispār nebūtu nekādas jēgas. Jo kāda jēga būtu zinātnei, kultūrai, ja tai pēc kāda laika sprīža draudētu pilnīga iznīcība. Šāds stāvoklis cilvēkam atņemtu katru prieku dzīvot, strādāt, censties, domāt, pētīt — visu to, kas ir tik vērtīga viņa dzīves sastāvdaļa, kas viņam dod tik gaišus pārdzīvojumus, laimes brīžu izjūtas.

Cilvēka neapslāpējamās tieksmes dzīvot nākotnei un tieksmes pēc lielākas pilnības var izpausties dažādos virzienos un dažādos veidos, bet savu pilnīgāko izraisījumu un piepildījumu tās vienmēr atrod tieši bērnā! Jo bērns jau ir, no vienas puses, tagadnes mantinieks un, no otras puses, pati nākotne. Viss bērnam dotais un bērnā veidotais tā tad ir visciešākā un vispilnīgākā veidā nākotnei dotais un nākotnei veidotais. Tāpēc tik centrālā vietā starp visiem dzīves uzdevumiem izvirzās audzināšanas darbs — un nevis teorētiskais vai problēmatisks «no augšas» veidošanas darbs, kas bieži nesasniedz savu mērķi, bet tiešais, konkrētais pamatu veidošanas darbs. Nekad sevi nepievils tas, kas neļausies pārāk apžilbināties ar visām citām problēmām, bet pietiekami daudz laika, uzmanības, pacietības un sirds būs ziedojis tieši šim lielajam konkrētajam audzināšanas

darbam, kaut arī tas pašreizējā sabiedrībā paliek neievērots un netiek vainagots tādiem lauriem, kā daudzi efektu pilni, bet neauglīgāki «lielie darbi», jo šis darbs, neskatoties uz visu to, pilda paša audzinātāja sirdi ar dziļu, svētīgu iekšēju apmierinājumu un patiesas laimes izjūtu. Tā jau arī ir visaugstākā dzīves balva, daudz lielāka par ātri vīstošiem lauriem.

Visi šie apstākļi un atziņas mūs pārlicinoši ved pie patiesības, ka visdziļākā un vislielākā politika, visauglīgākā filozofija, vistālredzīgākā socioloģija top, veidojas un piepildās ne lielās auditorijās, ne grāmatu rindās, ne avižu slejās, ne sapulču zālēs, bet — «šaurajās» ģimeņu robežās. Tur, ģimenē, ir īstā nākotnes kalve, nākotnes šūpulis. Vienīgi ģimene var sagatavot un dot īsto nākotnes cilvēku. Un lai tā būtu, tad labāk nekā līdz šim izprastā, pilnīgāk izveidotā laulības dzīvē vispirmā kārtā jātop, jāveidojas, jānorūdās un jānoslipējas fiziski un morāliiski spēcīgākiem vīriem un sievietēm, tēviem un mātēm! Tad, līdz ar to, viņu ietekmē un paraugā, augs arī jauna pilnīgāka paaudze. Tas ir visistākais un drošākais ceļš, kā kalpot patiesi lieliem mērķiem un darīt patiesi lielu darbu, kā izjust vispilnīgāk, ka dzīve nav velti dzīvota.

Ģimenes dzīves un sabiedriskās dzīves nostādīšana pretstatā, ģimenes dzīves pārāk zemais vērtējums aizved cilvēkus klūmīgos maldos un mazina dzīves vērtību. Dzīves vērtība pieaugs un kļūs dziļāka, ja cilvēks ierādīs savā dzīvē ģimenes dzīvei goda vietu. Jo patiesībā tieši ģimene ir īstais dzīves centrs un īstais spēka avots, kur visām cilvēka dzīves gaitām jā sākas un jā atgriežas. Par cik tas būs panākts un piepildīts, par cik būs radīta saskaņa un gaisma ģimenē, par tik šī gaisma varēs pildīt arī visu sabiedrības dzīvi un, atspoguļojusies tajā, atgriezties atkal atpakaļ savā izejpunktā — ģimenē.

Laulība ir sabiedrības pamatvienība, ir sabiedrība pati par sevi, pamats katrai lielākai sabiedrībai. Šī miniātūrsabiedrība ir tā, kas audzina cilvēku plašākai sabiedrībai, bet tajā pašā laikā tā ir savrūpa pa-

saule pati par sevi, kur cilvēks dzīvo vienu no bagātākām un pilnīgākām dzīvēm. Šās miniatūrsabiedrības pirmā priekšrocība jau ir tā, ka tā ir sabiedrība miniatūrā, tā tad mazāk pakļauta pārāk chaotiskām, pārāk dažādām ietekmēm, bet toties vairāk pakļauta abu sabiedrības locekļu gribai. Tā vieglāk un pilnīgāk padodas veidojumam. Otrkārt, šajā sabiedrībā kopš tās nodibināšanās valda tas savstarpīgais sirsnības, uzticības un draudzības gars, kāda arvien tik maz katrā plašākā pašreizējā sabiedrībā. To visu vēl pastiprina un padziļina savstarpīgā mīla, kuŗas dabā ir izraisīt mūsos tieksmes kalpot otram cilvēkam, uzpurēties tā labā, priecāties arī par otra cilvēka laimi. Šī miniatūrsabiedrība tā tad dod ikvienam cilvēkam visas iespējas vislabvēlīgākos apstākļos izraisīt sevi, izlietot dzīvē, nostiprināt un kāpināt visas tās ētiskās vērtības un citas pozitīvās īpašības, kuŗu dīgli ikvienā cilvēkā jau ir — un kuŗas tik nepieciešamas katram cilvēkam un katrai sabiedrībai.

Cilvēka paša varā ir — pārvērst savu laulības dzīvi, savu miniatūrsabiedrību, kuŗā viņš ir valdnieks un pavalstnieks, par savu labāko domu, gaišāko tieksmju, labāko apņemšanos, ideju un darba avotu. Kas mācīsies un centīsies šajā miniatūrsabiedrībā būt tāds, kādam viņam vispār vajadzētu būt, kas izraisīs še savas labākās īpašības, tas padarīs gaišāku pašu laulību, visus savus pārdzīvojumus šajās robežās, un, cieši ieaudzis šajos pamatos, augdams augstāk un tālāk, bet neatraudamies šiem pamatiem, smeldamies tajos arvien jaunus spēkus arī tad, kad zari jau sniegsies tālu pāri miniatūrsabiedrības, pamatsabiedrības robežām, — daudz dziļāku, noteiktāku un pilnīgāku saturu nesīs arī plašākā sabiedrībā.

Ikviens, kas savā laulības dzīvē, šajā miniatūrsabiedrībā, miniatūrvalstī, būs noslīpējis savu raksturu, disciplinējis un norūdījis sevi, kas būs iemācījis kalpot un vadīt — daudz labāk pratis un spēs kalpot un vadīt arī plašākā sabiedrībā. Ikviens tad labāk izpratis arī pats savus ideālus un pratis tos labāk piepildīt.

Cilvēka vārdi nebūs tikai nejaušas necuglīgas teorijas, bet jau izjūta, saprasta un pārdzīvota patiesība. Cilvēka darbus un viņa gaitas vadīs sirds un viņa dziļākā iekšējā pārlicība. Tad cilvēks arī plašākā sabiedrībā atstās daudz paliekošākas pēdas — viņa mūžs būs bijis daudz auglīgāks. Izaudzinajis pats sevi, cilvēks spēs pozitīvi ietekmēt un ar savu paraugu audzināt arī kādu sabiedrības daļu, virzīt arī to patiesi pretim lielākai pilnībai. Un, audzinādams savus bērnus, cilvēks ar prieku varēs vērot attīstāmiešus jaunus, pilnīgākus nākamos cilvēkus. Ne jau vārdi, ne jau tīri spekulatīvās teorijas ir tās, kas var visvairāk virzīt dzīvi uz priekšu. Pirmā kārtā tie ir darbi, piemēri, paraugi. Ikviens, kas būs audzinājis savus bērnus ar piemēru un paraugu pats savā ģimenē, kas būs ar piemēru un paraugu mācījis tos augt jaunai, labākai dzīvei — patiešām, būs devis nākotnei daudz lielākas vērtības, nekā ja tas būtu tikai radījis spožus efektus plašākā sabiedrībā, bet būtu palicis nepilnīga, nedisciplinēta cilvēka paraugs savā ģimenē, bez īstas milas un sirsnības tajā.

Tas nav jau tik grūti — ciešāk, dziļāk, sirsnīgāk ieaugt savā ģimenē! Tik daudzi apstākļi uz to mudināt mudina un sekmē to. To prasa cilvēka personīgā laime, to prasa arī plašākie mērķi un dzīves uzdevumi. Tas neatņem nevienam cilvēkam nekā, neprasa nekādu sevišķus upurus. Tas prasa tikai pareizāk izprast laulības dzīves īsto jēgu, mazliet pašdisciplīnas savu tieksmju un spēju izkopšanā un noskaidrošanā, siltu sirdi un labu gribu. Bet tas dod daudz — dziļāku, bagātāku, skaistāku saturu visai dzīvei, lielāku dzīves jēgu!

5. Bērni.

Bērni — tas ir viens no lielākiem un arī skaistākiem dzīves uzdevumiem un mērķiem, kas visai cilvēka dzīvei dod īsto jēgu.

Bērns ir, no vienas puses, milas skaistākais apliecinājums un piepildījums, un tai pašā laikā arī spēks, kas vij visciešākās saites starp laulātiem draugiem.

Sevišķi dziļas pārmaiņas bērns rada sievietes psihē. Kļuvusi māte, sieva savu vīru mil nevien vairs tikai kā savu vīru un dzīves biedru, bet arī kā savu bērnu tēvu. Tieši šās jūtas ir ļoti intensīvas. Tās pamodina sievietē jaunu, vēl dziļāku milu un sirsnību pret savu vīru. Tās pamodina arī vēl lielāku cieņu un uzticību pret viņu. Dažas sievietes psihē pirmais bērns pilnīgi pārveido — izdzēš viņā daudzas līdzsinnējās negatīvās īpašības, nenosvērtību, dod viņai citu iekšēju stabilitāti un saturu. Tādēļ ļoti tuvredzīgi ir vīri, kas savu aizspriedumu dēļ apspiež savās sievās ilgas pēc bērna vai neļauj tām piepildīties.

Bērns padara ciešākas arī vīra attiecības pret sievu un daudzkārt radikāli pārveido vīra raksturu. Kaut vīrs, varbūt, sākumā bijis bērna «principiāls pretinieks», viņa psihē rodas lūzums, kad bērns jau nācis pasaulē. Jaunā dzīvība pamazām saista arī viņu, pamodina arvien dziļākas jūtas. Prieks, ko izjūt par bērnu pati māte; sirsnība, kas no šā prieka izraisās pret bērna tēvu, — viss tas pastiprina un paātrina arī tēva jūtu spilgtāku izraisīšanos. Bieži vīrs, kopš sieva dāvājusi viņam bērnu, kļūst daudz tuvāks mājai; arī sirsnīgāks un uzmanīgāks pret savu sievu; kļūst vispār nosvērtāks, nopietnāks savā raksturā, savā darbā un gaitās. Bērns tā tad lielā mērā audzina un veido abus laulātos draugus.

Kā daudzos citos laulības dzīves jautājumos, arī par bērniem daudz nedibinātu aizspriedumu. Nenoliedzot, ka bērns var nest daudz prieka, viens otrs domā, ka bērns sagādājot lielas rūpes, traucējot dzīvi u. t. t. Baidīdamies no vienas vai otras neērtības, daudzi no bērniem atsakās, nemaz neaptverdami, cik pavisms bijis viņu vērtējums un ko viņi zaudē.

«Bērns sagādā rūpes!» tāds ir viens no visparastākajiem iebildumiem pret bērniem. Uz to var atbildēt ar pretjautājumu: vai tad rūpes vien pašas par sevi jau padara dzīvi nevērtīgāku vai nepatīkamāku? To var gan darīt zūdišanās, bet ne rūpes kā tādas. Ja cilvēkam savā dzīvē ne par ko nav jārūpējas, viņš ātri var nonākt līdz dzīves apnikumam. Viņa dzīve ne ti-

kai kā nekļūst bagātāka un laimīgāka, bet pārmērīgi tukša un nabaga. Daudzreiz taisni tā apziņa, ka ir kāds cilvēks, par ko rūpēties, dod lielāku darba un dzīves prieku. Cilvēku, kam nav nekādu rūpju, ātri var pārņemt vienaldzība, fiziska un psihiska kūtrība, jā, pat zināms trulums. Viss tas kā rūsa saēd viņa dzīvi.

Bailes no bērniem rūpju dēļ ir tikai paviršas iedomas. Ikviens, ciešāk ieskatījies savā dzīvē, atradīs, cik daudz tur patiešām nevērtīgu un lieku rūpju; par kādiem tikai sīkumiem cilvēks savā mūžā nav kādreiz rūpējies, cik laika šās sīkumainās rūpes nav prasījušas — un ar kādu prieku, cik labprāt tomēr cilvēks rūpējies par šiem nevērtīgiem sīkumiem! Vai tad to rūpju dēļ, ko prasa bērns, ir tiešām nopietns iemesls no tā atteikties, laupot līdz ar to sev to dziļo prieku, ko var dot vienīgi bērns?! Var droši teikt: tikai tas, kam bērnu vēl nav, un tikai tikmēr, kamēr viņam to vēl nav, var baidīties no rūpēm par bērnu. Kam bērni jau ir, tie labprāt šās rūpes nes!

Daudzos gadījumos noskaņojumu pret bērniem rada bažas par materiālām grūtībām, kas saistās ar bērna audzināšanu. Šās bažas dažkārt var būt vairāk dibinātas kā iepriekšējās. Tomēr arī to pamatā ļoti bieži paviršas iedomas vai neveselīgs glēvums. Ir taču savā ziņā raksturīgi, ka šādas bažas vairāk izplatītas inteliģento darbinieku aprindās, ar samērā labāk nodrošinātu materiālo stāvokli, nekā, piemēram, strādnieku ģimenēs, kur materiālie apstākļi ir nesalīdzināmi grūtāki. Strādnieks un strādnieka sieva, ar visu savu materiālo šaurību, tomēr labprāt grib redzēt savā dzīvoklītī bērnus, dzirdēt viņu balsis. Viņus nenobaida ne rūpes, ne materiālās grūtības, ja vien tās nav pārmērīgas. Turpretim dažāda laba pietiekami nodrošināta ierēdņa vai brīvās profesijas darbinieka dzīvoklī bažas par materiāliem apstākļiem ir tik lielas, ka šās ģimenes «nevar sev atļaut tādu izšķērđību kā bērnus!» Jāsaka, pats materiālo apstākļu jautājums ļoti bieži ir tikai tāda aizbildināšanās pašiem pret sevi, pusapziņīga, pusneapziņīga pašapmānīšanās. Istie cēloņi bieži vien ir citi. Lai arī bērns neapšaubāmi prasa jaunus

izdevumus — atsacīšanās no viena otra daudz lielāka vai mazāka izdevuma, vienas vai otras pieciešamas ērtības dos iespēju ģimenē eksistēt arī bērnam. Nevienam nevajadzētu arī aizmirst, ka bērns arvien izraisa lielāku darba prieku un lielāku gatavību uzupurēties, paciest dažas neērtības, ja bērna intereses to prasa.

Dzīve rāda, ka daudzi vienkāršākie un trūcīgākie ļaudis ir savā vērtējumā attiecībā uz bērnu daudz intelligentāki un tālredzīgāki nekā viens otrs mūsu intelligences pārstāvis. Viņus vada veselīgāks dzīves uzskats. Viņi apzinās, ka bērns ir katras mājas visdaiļākā rota, visskaidrākais un arī visdabiskākais prieks un visas dzīves daiļotājs. Tādēļ viņi labāk atrauj sev daudzus mazvērtīgus, sekus, neauglīgus priekus vai ērtības, nekā laupa sev šo skaidrāko, dziļāko un gaišāko prieku — redzēt savā mājā augam jaunu dzīvību, jaunu pasauli, nākotni.

Vienu otru sievieti padara atturīgu pret bērnu bažas par savu skaistumu. Tās gan, par laimi, nav sevišķi izplatītas, jo parasti sievietes veselīgā tieksme pēc bērna salauž šo aizspriedumu. Tomēr viena otra moderna sieviete slimo arī ar šām bažām. Cik tās dibinātas? Dzemdības var vienā otrā gadījumā negatīvi ietekmēt ķermeņa funkcijas vai formas. Bet tikai tādā gadījumā, ja pati sieviete ir par kūtru vai neuzmanīgu ievērot nepieciešamo uzmanību un tos higiēniskos un diētiskos noteikumus, kas šādos apstākļos ievērojami. Tā tad savu formu zaudēšanā sievietei vismazāk iemesla vainot bērnu, bet visa atbildība krīt uz viņu pašu. Varbūtējie tīri fiziskie defekti, vajadzības gadījumā konsultējoties ar ārstu, ir novēršami.

Bet sievietes, kas tā norūpējušās par savu ārējo pievilcību, aizmirst, ka īstenībā bērns normālu sievieti dara nesalīdzināmi daiļāku. Tikai ar pirmo bērnu sieviete iegūst visu savu garīgo spēku vispilnīgāko izraisījumu un uzplaukumu, arī savu jūtu vispilnīgāko izveidojumu — un tas dara viņu iekšēji bagātāku un līdz ar to arī ārēji daiļāku, pievilcīgāku! Dziļš prieks, ko viņa izjūt par savu bērnu, viņā uztur lielāku dzi-

ves prieku un spraigumu — daudzkārt arī jaunību. Ja dažas mātes novoco ātrāk par saviem gadiem, tad cēlonis arī te nav bērns, bet dažādi citi apstākļi, kas rada sievietes garīgo novecošanos. Ikvienu māte, kas nezaudēs savu iekšējo spraigumu, rosību, jaunības garu, jau ar pirmo bērnu iegūs savu pilnīgāko pievilcību un paturēs to ilgāk, nekā patur savu auksto skaistumu no bērniem nobaidījušās sievietes.

Liekas, visparastākās bažas, kas arvien ir arī citu aizspriedumu pamatos, ir bažas, ka bērns «traucēs baudīt dzīvi». Taisni tas ir visklūmīgākais aizspriedums, ko rada galvenā kārtā cilvēku visai neskaidrie jēdzieni par baudām un prieku. Cilvēki piedēvē pārāk lielu vērtību un intensitāti samērā seklām, īslaicīgām izjūtām, kas izplēn pa lielākai daļai ar rūgtu atmiņu piegaršu. Šo iedomāto «baudu» vai «prieka» dēļ daudzi zaudē dziļu, intensīvu un skaidru baudu un prieku, ilgstošus laimes pārdzīvojumus, ko dzīve viņiem dotu, ja vien cilvēki prastu vadīt savu dzīvi lielākā saskaņā ar savu patieso dabu un patiesām interesēm, neļaujot dažādām iedomām svaidīt viņus no vienas problēmatisks varbūtības vai nejausības citā. Jo kas tad ir tā «dzīves baudīšana», kuŗas dēļ viens otrs atsakās no bērna? Pa lielākai daļai tā ir tā fiziskā un garīgā nikšana, apreibināšanās vai nervu kairinājumi, ko «dzīves baudītājiem» sagādā dažādas viesības, kafejnīcas vai izpriecu vietas, kāršu galds u. t. t. Zināmu nervu satraukumu viss tas, protams, dod. Bet viss tas cilvēkus arī strauji nogurdina un notrulina, iedzen vai nu arvien lielākā garīgā sastingumā, apatijā, pastāvīgas garlaicības izjūtā un īgnumā, vai arī dzen viņus meklēt arvien «asākus» pārdzīvojumus, kuŗos pārķairinātie nervi tomēr nekāda «asuma», vismaz prieka vai baudas ziņā vairs neizjūt. Katrai šādai neveselīgai, fiziski un garīgi notrulinātājai «dzīves baudīšanai», kas patiesībā ir tikai ļoti vienpusīgu kairinājumu vienmuļš atkārtojums, agrāk vai vēlāk seko neizbēgama rūgta reakcija. Šo ceļu ejot, daudzi vai nu notrulinās tik tālu, ka iegrimst purvā, kur nav vairs nekādu baudu, bet tikai bālas pašapmānīšanās, vai arī

viņos pamostas ilgas pēc visa tā, kas savā laikā viņiem likās traucējam baudīt dzīvi. Visspilgtāk šādas ilgas izjūt sievietes. Kad «dzīve izbaudīta», t. i., kad pavadīti vairāki gadi, šujot tērpus un demonstrējot tos ballēs, viesībās un izpriecu vietās, svīstot deju zālēs, smokot piesmēķētās telpās, cauras naktis pavadot vai nu deju vai kāršu hazarda un flirta drudzī, vai arī žāvājoties un garlaikojoties «interesantās sarunās», un palikušas pāri tikai sājas atmiņas vai īgnums par zemē nosviestiem gadiem, arī viņās sāk iedegties pozitīvas tieksmes, kas apzinīgi vai neapzinīgi līdz šim bija apslāpētas. Vienā no pirmām vietām — ilgas pēc bērna. Viņas nes sevī apslāpētas jūtas un tieksmes, kas katru brīdi var iekvēloties ar divkāršu spēku. Šās ilgi apslāpētas jūtas un tieksmes tad smagi moka un nospiež cilvēku, ja neatrod piepildījuma, ja nevar izplūst radītājā straumē.

Istu un patiesi skaistu dzīvi būs baudījis tikai tas, kas būs devis dzīvību veselīgiem, spēcīgiem, dzīves prieka pilniem bērniem. Ja arī bērns viņa dzīvē nesīs dažādas jaunas rūpes, tās tomēr būs saldas rūpes. Ja būs savs nemiers un troksnis mājās — tas būs gaišs un dzidrs, dzīvības pilns nemiers; daudz dzidrāks un gaišāks par to troksni un nemieru, ko dažs labs bauda dzīvi vai viesību zālēs. Un ja kādam liekas, ka bērns ir tikai «tā, starp citu», bet visa dzīve pilna lielākiem un svarīgākiem mērķiem un uzdevumiem, tad īstā dzīves patiesība tomēr ir tā, ka vislielākais uzdevums un mērķis dzīvē ir bērns. Katrā ziņā, ikviens būs atstājis daudz lielāku mantojumu nākotnei, ja viņš būs devis savai tautai kaut vienu fiziski un garīgi spraigu un veselīgu, labi uzaudzinātu, fiziski un morāliski stipru bērnu, nekā tikai atstājis kādā kancelejā aprakstīta papīra kaudzes vai piemiņu par kādas iestādes vadīšanu, vai vispār — ja viņš, kaut arī krietni, būs izpildījis savā dzīvē vienu no tiem uzdevumiem, kas šodien liekas tik svarīgi un atbildīgi, bet rīt jau pieder pelēkiem putekliem pārklātai pagātnei!

Bērns ir tagadne un nākotne. Neviens savu dzīvi nevar attīstīt līdz tai pilnībai, kādu viņš būtu vēlējis.

Neviens nevar sasniegt un piepildīt visu to, ko viņš gribējis. Ikvienam nākas tikt galā ar kļūdām un maldiem, līdz viņš iegūst nemaldīgākas atziņas. Bet neviens nevar pats pilnos apmēros iegūtās atziņas izmantot, jo ikvienam dota tikai viena dzīve. Savos bērnos ikviens tomēr var dzīvot otru dzīvi. Viņos viņš var ieaudzēt, atdot viņiem tās atziņas, ko cilvēks savā dzīvē, dažreiz grūti maldīdamies un ciezdams, ir guvis. Ļaujot šām atziņām, saviem garīgiem spēkiem dzīvot savos bērnos, ikviens var pats it kā no jauna dzīvot viņiem līdz. Neprecējies cilvēks, sasniedzis zināmu gadu robežu, ir kā nokaltis koks, kam atliek vairs tikai gaidīt cirvja asmeni. Viņam pamazām jāsaplok zem savu gadu fiziskās nastas. Bērnu tēvs vai bērnu māte ir mūžam zaļojoši koki. Tie var dzīvot dzīvības un jaunības gara pilnu dzīvi līdz pat pēdējam elpas vilcienam.

Ir laba tiesa ļaužu, sevišķi jaunības gados vai pusmūža pirmā pusē, kas tiktāl iegrīmuši savos aizspriedumos, ka viņus «nekādi pierādījumi nevar pārliecināt»: viņi cieši turas pie savas «nemaldības», ka «no bērniem nekas labs nav gaidāms» un «dzīvē ir daudz svarīgāki uzdevumi». Uz katru pierādījumu viņi gatavi atbildēt ar simts jauniem aizspriedumiem vai «pārliecībām». Ir tomēr viens ceļš, kā arī viņi varētu viegli pārbaudīt savas pārliecības spēku. Lai pajautā viņi vienam vai otram bērna tēvam: vai tas būtu ar mieru atteikties no saviem bērniem, tā atkal «atbrīvojoties no visām rūpēm» un kļūstot «brīvs cilvēks»? Bērnu «principiālie pretinieki» var būt droši: ja tas nebūs kāds pavisam patoloģisks gadījums, no visām bērnu mātēm un arī no visiem bērnu tēviem viņi dzirdēs vienu un to pašu atbildi — nē! Bērns ieņem šo cilvēku dzīvē tik svarīgu un neaizstājamu vietu, ka to nedz kāda «brīvība», nedz kaut kas cits nevar aizpildīt. Un tad var pajautāt tiem pašiem tēviem: vai tāds pat uzskats par bērniem kā pašlaik viņiem ir, bijis vienmēr, arī agrāk? Ja atbildes būs patiesas un vaļsirdīgas, tad ļoti daudzos gadījumos šie tēvi pateiks, ka kādreiz arī viņi ir domājuši tāpat, kā domā pašlaik

bērnu principiālie pretinieki! Arī viņi tā tad ir maldijušies, tāpat kā maldās tie, kas vēl tagad skatās uz bērniem kā uz kādu nepatīkamu parādību, bet viņi saviem maldiem ir jau tikuši pāri. Vai tad nav pareizākais ikvienam izprast to un censties tikt ātrāk pāri tiem maldiem, kas pašlaik viņiem vēl izliekas tāda «nemaldība»?!

Pārlicība nekādā ziņā nav kāda tik negrozīga lieta, kā tas vienam otram izliekas, sevišķi, ja šī pārlicība saskaņas ar jūtu pasauli. Jūtas maina daudzas pārlicības, noved no vienas pārlicības pat gluži pretējā. Daudzas pārlicības eksistē tikai tikmēr, kamēr mūsos nav pamodušās zināmas jūtas. Tāpēc tik nestabila ir daudzu jaunu vīriešu pārlicība, ka bērni viņiem ir vai nu vienaldzīgi vai pretīgi: tas tā ir tikai tāpēc, ka tēva jūtas vīrietī ļoti bieži pamostas stipri vēlu.

Vēl vienu otru domīgu dara bažas, ka bērni, izauguši lieli, sagādā raizes un sirdsēstus. Tiešām, tādi gadījumi ir. Tomēr ne tik bieži un ne tādos apmēros, kā to viens otrs iedomājas. Parasti ir tikai tā, ka negātīvo vienmēr ievēro vieglāk un biežāk.

Bet ja nu tādi gadījumi ir, vai tas drīkst pamudināt no bērniem pavisam atteikties? Arī arājs, iziedams pavasarī tīrumā, nezina, ko viņam nesīs rudens. Viens vai otrs apstākļi var sagraut viņa cerības. Bet vai tādēļ kāds zemkopis atmet ar roku saviem tīrumiem un neuzdrošinās uzsākt pavasara darbu? Tādēļ tāpat, kā katrs krietns zemkopis dziļā pašāvivā un pārlicībā sāk ik pavasarī savas gaitas un daudzreiz ar savu darba mīlestību un neatlaidību spītē pat laika untumiem — dziļā pašāvivā un mīlestībā audzināsīm savus bērnus, nebaidāmieš no nejausām varbūtībām. Ja vien mums netrūks labas gribas, asa prāta un siltas sirds, par saviem panākumiem šinī laukā ir vēl mazāk iemesla bažīties, jo še ir vēl mazāk liktenīgu nejausību kā zemkopja tīrumos. Un ja arī kāda nejausība satricē cilvēka labākās cerības, katrā gadījumā pāri paliek apziņa, ka viņš ar siltu sirdi ir pildījis savu pienākumu pret nā-

kotni, pret savu tautu un sevi pašu. Par to, ko cilvēks nav varējis, viņa sirdsapziņa tam nepārmetīs. Par to, ko viņš nav gribējis — par to gan viņš var izjust kādreiz visasākos paspārmetumus.

6. Vai laulību var aizstāt cits institūts?

Laulības institūta kritiķi aizrāda, ka pašreizējā laulība esot pārāk nepilnīgs institūts pat to mērķu sasniegšanai, kam tā domāta. Laulības institūts jau tādēļ vien esot pretdabisks, ka tas nesaskanot ar cilvēka dabiskām tieksmēm. Piemēram, vīrietī esot stipri attīstītas poligamās, t. i. daudzsieviņas tieksmes. Uzņemoties laulības jūgu, viņam dabīgi esot jānonāk pie smaga iekšēja konflikta: vai nu sakostiem zobiem, cīnoties ar savām dabiskām tieksmēm, nest savu jūgu, vai arī iegrīmt melos, slepeni apkrāpt savu laulāto draugu. Tādēļ laulības saitēm jāklūstot daudz brīvākām. Divu cilvēku kopdzīve attaisnojama tikai tik ilgi, kamēr viņus patiešām saista nelieluķlota mīla. Tiklīdz šās saites irstot — jāirstot arī laulības saitēm, jo tikpat netikumiski un pretdabiski esot kā slepeni apkrāpt vienam otru, tā liekuļot milu vai dāvat milu aiz pienākuma.

Novērojumi dzīvē vēl pastiprina šos iebildumus un uzskatus. Ir tiešām, piemēram, tā, ka daudzas «karstas mīlas» ļoti ātri atdziest, un daudzu cilvēku laulības dzīve šajos apstākļos pārvēršas ellē. Pievilcība un mīla viņu starpā pārvēršas savstarpīgā riebumā un naidā. Laulāto draugu attiecības tiešām vai nu kļūst nedabiskas vai pārvēršas savstarpējās melos, kas sabojā viņu dzīvi un arī viņu raksturu. Vienīgais atrisinājums šādos apstākļos šķiet laulības šķiršana.

Sakarā ar visu to tad nu pastāv dažādas tendences laulības reformas jautājumos. Visradikālākie reformisti iet pat tik tālu, ka prasa pilnīgi «brīvu milu». Mērenākie ieteic laulības institūtu kā nepieciešamu gan paturēt, bet laulības saites tomēr padarīt daudz brīvākas: atvieglot laulības šķiršanas iespējas. Zināmā mērā starpstāvokli starp abiem diviem šiem virzie-

niem ieņem tā saukto «izmēģinājuma laulību» aizstāvji.

«Brīvās mīlas» sludinājums savus ziedu laikus gan jau pārdzīvojis. Šim sludinājumam tā pievilcību vislielākā mērā atņēmuši tie praktiskie piedzīvojumi, kādi bija valstī, kur tam ļāva brīvi un oficiāli realizēties: tas bija Padomju Krievijas plaša vēriena eksperiments. Mīla bija padarīta iespējami brīva. Brīvi varēja reģistrēties un tikpat brīvi pēc pāris dienām šķirties un reģistrēties ar kādu jaunu partneri. Lai «laulība» būtu vēl brīvāka, valsts uzņēmās uz sevi arī rūpes par abortiem un varbūtējiem bērniem. Sociālisma cīnītāju ideāli par brīvo milu bija piepildīti pilnos apmēros. Mīla bija padarīta par «dabiskām tieksmēm» un «laulība» par līdzekli šo tieksmju apmierināšanai, bet bērni — par nejaušību, kuŗu valsts pārņēma savā rīcībā, līdz ar to ērti likvidējot citos apstākļos sarežģīto bērnu audzināšanas vai alimentu jautājumus. Mīla un laulība bija «materiālizētas» līdz pēdējai iespējai.

Bija pagājuši tikai daži gadi, kad «brīvās mīlas» resp. «brīvās laulības» jautājumā bija jau iestājies lūzums. Cits aiz cita sāka nākt dažādi laulības ērtās reģistrēšanas un jo sevišķi šķiršanas apgrūtinājumi. Arvien biežāk oficiālā presē sāka parādīties brīvās mīlas radīto nevēlamo parādību kritika, beidzot arī — propaganda par laulības stabilitāti. Un visbeidzot — valsts sāka atkal slavēt un ieteikt to pašu veco kārtību: stabilu laulību, laulāto draugu savstarpīgu uzticību, bērnu audzināšanu ģimenē un vispār — to pašu laulības formu, kas vēl nesen atpakaļ bija galīgi nomicināta un atmesta. Šimbrīžam laulības institūts Padomju Krievijā būtiski gandrīz ne ar ko vairs neatšķiras no tās pašas sensenās laulības formas.

Kā izskaidrojamas šās reformas neveiksmes — šī nepatīkamā atgriešanās no «sociālistiska eksperimenta» pie «pilsoniska iestādījuma»? Iemesli daudzi. Pirmkārt, nākamās paaudzes jautājums. Valsts mērķis no sākuma bija bērnus vispār pārņemt pilnīgā uzturēšanā un audzināšanā, atņemot jauno paaudzi vecākiem un

audzinot to speciālos internātos, lai tā sagatavotu no viņiem jaunai iekārtai absolūti uzticamus un jaunās iekārtas idejām piesātinātus pilsoņus. «Ģimene» šādos apstākļos nebūtu nekas vairāk kā «sociālā pasūtījuma» izpildītāja, «materiāla» piegādātāja. Valsts tomēr vīlās savos tīri materialistiskos aprēķinos. Pirmkārt, apstākļi draudēja pakāpeniski novest pie tā, ka ģimenes atsakās «ražot dzīvo spēku». Otrkārt, pavisam bēdīgi bija ar bērnu audzināšanu internātos. Tas prasīja no valsts milzīgas summas, bet nepiepildīja uz šo audzināšanu liktās cerības. Internātos auga psihiski un morāliiski mazvērtīgs elements, kas pat nepārņēma viņiem tik enerģiski uzspiesto pasaules uzskatu.

Tālāk — brīvās laulības veda pretim vispārējam tikumiskam pagrimumam. Jau tā demoralizētie pilsoņi demoralizējās vēl tālāk. Morāle tomēr vajadzīga pat socialistiskā valstī, un tādēļ minētā parādība draudēja novest valsti pie pilnīga sabrukuma. Tikko dienas kārtībā nāca jautājums par valsts stiprumu, dienas kārtībā nāca arī jautājums par laulības stabilizāciju. Stipra, stabila ģimene, tāda, kādu to rada pastāvošais laulības institūts, tā tad ir ikvienas valsts stipruma pamatelements. Laulības un ģimenes sabrukums neizbēgami ved pretim stabilitātes trūkumam visā valstī.

Bet bija vēl viens trešais un, varbūt, vissvarīgākais apstāklis, kas apraka sapni par legalizētu brīvo milu. Un proti — tā bija pašu pilsoņu psihe! Tā izrādījās «visreakcionārākā», tā visaktīvāk sacēlās pret jauno mīlas resp. laulības formu. Dažus gadus «brīvā mīla» resp. «brīvā laulība» vēl aizrāva masas, kā viss, kas jauns un nepārdzīvots. Šo aizraušanos pastiprināja arī tas vispārīgais tikumiskais pagrimums un jēdzienu chaos, kas raksturīgs katram pēckaŗu un pēcrevolūciju vai pašu revolūciju laikmetam. Tiklīdz pirmais skurbums bija pārgājis, pilsoņa psihe sadumpojās pret iegūto «brīvību». Velta bija enerģiskā agitācija pret «pilsoniskiem aizspriedumiem», «savu laiku pārdzīvojušo mīlas romantismu» u. t. t. Apsmietā, nopulgotā, padzītā «pilsoniskā mīla» atdzīvojās, un valstij atlika

tikai piekāpties. «Vecā» mīla atguvusi jau savas pilsoņa tiesības nevien dzīvē, bet arī literātūrā.

Viss tas ir pilnīgi dabīgi un saprotami. Laulības un mīlas reducējums līdz «tīri fizioloģiskai parādībai» bija dziļš un smags apvairojums normāla mūsaiķu cilvēka psiķei. Tā bija atķrišana tālos aizvēsturiskos laikos. Vissmagāk un visdziļāk šo apvairojumu līdz ar visām «brīvās mīlas» sekām, protams, izjuta sieviete, ķuŗai, atskaitot dažus izvirtušus individuus, mīla nekad nav bijusi un nevar būt tikai «tīri fizioloģiska parādība». Bet pret šo iestādījumu, modernu vārdos, bet aizvēsturisku savā būtībā, sacēlās arī vīrieša psiķe, jo arī tā, atskaitot dažus izvirtušus individuus, tomēr ilgojās vairāk nekā tīri fizisku mīlu; banālizētā seksuālā mīla arī viņus nevarēja apmierināt.

«Brīvā mīla» kā legālizēts institūts tā tad ir pilnīgi neizdevusies. Istenībā dibināta un pārlicinātāja teorētiska pamatojuma tai vispār nekad nav bijis. Galvenais jau arvien ir bijusi atsauķšanās uz vīrieša poligamām tieķsmēm. Šādas tieķsmes, neapsaubāmi, ir; daudzos gadījumos pat ļoti intensīvas. Tomēr tās piesķaitāmas tādām, kam pilsoņa tiesības bija tikai ļoti tālos senos laikos, ķurķretim mūsu laikos tās ir jau drīzāk nedabīgas kā dabīgas tieķsmes. Tāpat kā ir izzudušas tieķsmes uz ļaupīšanu un nosleķķavošanu, gadu simteņu laikā ir mazinājušās arī šās poligamās tieķsmes, un viņas pieder tām, kam nav vairs lemta nāķotne. Mūsu laikos šī cilvēķa aizvēsturiskā īpaķība jau uzskatāma par nenormālu parādību, kas ar visu stingrību un neatļaidību aplāpējama.

Bet ja nu «brīvā mīla» pārdzīvota kā legālizēta parādība, tad, diemķēl, jāķonstatē, ka tā vēl dieķgan plaķi izplatīta parādība visās ķultūras valstīs kā neoficiāla parādība. Atķaisnojuma tai, protams, nav arī šajā neoficiālā veidā. Tā demorālizē un tikai pievīļ arī pašus mīlētāķus. Pavirķie mīlas sakarī ikvienu mīlētāju notrulina, sakropļo viņa uzskatus par mīlu un ļaulību, sakropļo cilvēķus fiziski un ķarģi — un kad šādi daudķķārtīgi mīlētāķi nonāķ beidķot «ļaulības ostā», tie ļoti bieķi ir fiziski vai morāļiski invalidi, kas

nespēj radīt laimīgu laulību. Taisni šie paviršo sakaru cienītāji ir arī tie, kas visvairāk demoralizē un samazina laulības institūta cieņu un vērtību citu acīs. Vai paši viņi iegūst daudz? Visos šajos «laimes un baudu meklējumos» daudz maldu, bet maz patiesu ieguvumu.

Šo paviršo milas sakaru smagās sekas visdažādākos veidos ir ļoti lielas. Tās ruīnē ļoti daudzas pastāvošās un nākamās laulības. Tās morāliski ruīnē pašus milētājus. Tikai retos gadījumos šās «mīlas» ir patiesas, īstas mīlas. Toties ļoti bieži, sevišķi no vīriešu puses, tās ir vienīgi kaislību azliesmojums bez kādām dziļākām jūtām. Un šī mīla māca viņus melot, liekuļot, krāpt un vilt, lai tikai sasniegtu savus nolūkus. Ir dabīgi: kas šādos apstākļos sācis melot un krāpt tam meli un viltus viegli kļūst par paradumu arī tālākā dzīvē. Šāda «mīla» tā tad ne tikai notrulina, bet arī morāliski sakropļo visai tālākai dzīvei.

Vissmagāk no šās neoficiālās brīvās mīlas cieš sievietē. Tās psihē neviens mīlas pārdzīvojums nav tas paviršais fiziskais pārdzīvojums, kāds tas ir lielai tiesai vīriešu. Sieviete iemīlas dziļāk, iemīlējusies sievietē ļaujās vieglāk pārlicināties, tic — un tūkstošas sievietes tā arvien pieviļas, tikai vēlāk redz, ka viņas ir kritušas par upuri neģēlīgam viltum. Viņu dzīve ir izpostīta un sakropļota.

Ja varētu savākt statistiskas ziņas par to, cik daudzas cilvēku dzīves šo paviršo milas sakaru, neapvaldīto tieksmju dēļ tiek izpostītas; cik sāpju, ciešanu visam mūžam tie sagādā; cik dziļi to radītais ļaunums iespiežas visā sabiedrības organismā, — tie būtu skaitļi, kas cilvēkus apmulsinātu un izbiedētu! Bet — šādas statistikas nav un nevar būt. Viss šis mēris plosās kaut kur visā klusībā. Tāpēc tik vienaldzīga ir sabiedrība šinī jautājumā, jo viss tas jau ir «katra cilvēka privāta lieta».

Bet tāpat kā slepkavība un laupīšana nevar būt katra cilvēka privāta lieta, tā privāta lieta nav arī tā sabiedrības locekļu fiziskā un morāliskā kropļošana, kas norisinās mīlas vārdā — kaut arī visā klusībā. Likums un valsts vara te var līdzēt ļoti maz, bet ļoti

daudz var līdzēt sabiedriskās domas un vispār pašas sabiedrības lielāka aktivitāte. Un patiešām ir jākaujas, līdz kādai trulai vienaldzībai ir nonākusi sabiedrība šajos jautājumos! Tik tālu, ka viens otrs cinisks dēkainis cienījamu ģimenes tēvu un pat ģimenes māšu sabiedrībā var atstātīt kā amizantu anekdoti savus piedzīvojumus jaunu meiteņu pavināšanā un apkrāpšanā! Ir «sabiedrības», kas ļoti bieži viņam ja nu ne aplaudē, tad vismaz smaida līdz! Bet vai tad būtu kāda liela būtiska starpība, ja šai pašā «sabiedrībā» būtu ieradies kāds lielceļa laupītājs vai slepkava un ar cinisku vaļsirdību pastāstītu savus «varoņdarbus»? Starpība būtu vienīgi tā, ka tad visi cienījamie sabiedrības locekļi izbailēs uzlēktu kājās un lielā sašutumā steigtos katrs uz savu pusi. Bet kāda starpība ir pašā lietu būtībā? Vai vairāk nicināms tas, kas atņēmis kādam cilvēkam dzīvību pāris acumirkļos, vai tas, kas sakropļojis visu cilvēka mūžu, iedzinis to izmisumā, noslepkavojis viņa dvēseli?!

«Dabiskās tieksmes» nav tik nepārvaramas, kā to viens otrs mēdz apgalvot, un viņu izraisīšanai ir dabīgi ceļi — laulība, nevis «brīvā mīla». Vismazāk tā ir nepieciešamība, bet visvairāk — izlaidība. Kad «dabiskām tieksmēm», kas izpaužas tik kroplās formās, stādīs pretim nicināšanu, tad tās lielā mērā būs jau apvaldītas. Kad jaunatnē būs ieaudzinātas veselīgākas atziņas par mīlu un laulību, tad «brīvās mīlas» epidēmija reducēsies līdz atsevišķiem patoloģiskiem gadījumiem. Un ja arī radikālas pārmaiņas nebūtu panākamas vienā vai dažos gadu desmitos, tad tas nenozīmē, ka tāpēc būtu jāatsakās no cīņas pret šo mēri, kas posta visas sabiedrības ķermeņi un neskaitāmu individu laimi. Lūk, katram, kas ilgojas lielu sabiedrisko uzdevumu, nopietns un pateicīgs darba lauks! Nevien katram individam, bet visai sabiedrībai. Cīņa pret mēri, kas apdraud mūsu tautas veselību un laimi ne mazāk kā dilonis vai kāda cita slimība. Lūk, arī katram, kas vēlas nest kādu upuri visas sabiedrības labā vai parādīt savu raksturu, vislabākā izdevība to parādīt: apvaldīt sevi un nekļūt par otra cilvēka mo-

rālisko slepkavu un arī — pašslepkavu. Cilvēkam un tā mīlai parādāma lielāka cieņa un godbijība!

Tāpat kā Padomju Krievija bija tipiska zeme, kur praksē izmēģināja «brīvo milu», tā Amerika ir tipiska zeme, kur, kaut arī ne tik plašos apmēros, un, tā sakot, pusoficiāli pašlaik izmēģina «vaļīgo laulību». Kā labāko līdzekli laulības institūta iedomāto defektu apkaņošanai un novēršanai amerikāņi atraduši — atvieglotu laulības šķiršanu, ko padarījuši savā ziņā par modes lietu.

Jāsaka, Amerikas apstākļos tas nav nekāds sevišķs pārsteigums. Amerika izvērtusies vārda pilnā nozīmē par tehnikat uzvaru zemi, bet paši amerikāņi par tehnikas upuriem. Ir tīri tā, it kā ar tiem automobiļiem, kas ripo arvien ātrāk pa neskaitāmām šosejām, un tiem aeroplāniem, kas nemitīgi uzstāda jaunus rekordus, amerikāņi, bet it sevišķi amerikāņu jaunatne, arvien vairāk attālinās, aizbēg — no savas dvēseles. Arvien vairāk modernais amerikānis pats it kā kļūst par automobiļa, aeroplāna sastāvdaļu, un arvien vairāk viņa dzīve izvērsas par tādu monotonu skrējieni pēc rekordiem, ko cenšas padarīt interesantāku vismaz mainot rekordu nozares: meklējot tādu tīri ārējo oriģinālītāti. Arī laulība ļoti daudziem kļuvusi galvenā kārtā par līdzekli savu rekordu tieksmju vai oriģinālītātes drudža apmierināšanai.

Automobiļu un aeroplānu izrauts pats no savas dvēseles, modernais amerikānis ir arī pazaudējis jēdzienu par mīlas un laulības isto jēgu un lomu cilvēka dzīvē. Arī mīla un laulība arvien vairāk izvērsas ne par svarīgu parādību pati par sevi, bet kā tādu tehnikas piederumu, zināmu «komfortu» tajā trakajā skrējienā caur dzīvi, kas kļuvusi par modernā amerikāņa dzīves galveno saturu. Dabīgi — mīlas saturs, mīlas dziļums, mīlas intensitāte krītas. Mašīnām nav dvēseles, bet cilvēki līdzī mašīnām arī paši arvien vairāk mēchanizējas. Līdz ar to ne pašu laulību, ne tās sabrukumu amerikānis vairs neizjūt tik dziļi, kā to vēl izjūt eiropietis. Laulātā drauga maiņa ļoti daudziem amerikāņiem nav daudz kas vairāk kā automo-

biļa vai aeroplāna maiņa. Mazs defekts, mazas savstarpīgas nesaskaņas — un laulātie draugi diezgan aukstasinīgi aiziet katrs uz savu pusi, ja vien abiem apmierinošā kārtā nokārtota arī šķiršanās finansiālā puse.

Nav tā, ka šī slimība tomēr būtu jau pārņēmusi visus amerikāņus. Arī pašā Amerikā jau atskan ļoti nopietnas brīdinātājas balsis, kas ir nobažījušās par šo garīgo krīzi un tās varbūtējām sekām. Nopietnākie gari ir arī nobažījušies par īpatnējo laulības dzīves «mēchanizāciju» un krīzi. Tā tad «valīgās laulības» un šķiršanās drudzis Amerikā nav nekāds reformu drudzis, bet ir tikai vispārējas psihiskas krīzes raksturīgs simptoms, kas rada nopietnas bažas pat pašiem amerikāņiem.

Diemžēl, laulību šķiršanas drudzis Amerikā radis atbalsi un lielā mērā ietekmējis arī Eiropu, kaut gan t o iemeslu šim drudzim, kas tam ir Amerikā, šeit vēl nav. Prese, kino, literātūra tomēr lielā mērā propagandējusi arī Eiropā laulību šķiršanas drudzi, un Eiropai, kaut arī pārveidotā, šejienes apstākļiem pielāgotā veidā, šis drudzis ievērojamā mērā pielipis.

Apskatīsim tomēr laulību šķiršanas jautājumu ne no Amerikas, bet mūsu pašu apstākļu viedokļa. Vai laulības oficiālās saites padarāmas valīgākas, vai atstājamās tādas pašas kā līdz šim? Atbilde ir tikai viena: laulību šķiršanas gadījumiem ir jāiet mazumā, nevis vairumā.

Ciešās oficiālās saites starp laulātiem draugiem ir nepieciešamas jau tādēļ vien un it sevišķi tur, kur tas saistās ar bērnu jautājumu. Nav smagākas bērnu traģēdijas un arī lielākas netaisnības pret tiem, kā viņu vecāku šķiršanās. Velti te ir visi pamatojumi, kas mēģina šo noziedzību pret bērniem mikstināt. Velti arī norādījumi, ka laulāto draugu savstarpējā nesaticība var ietekmēt bērnus daudz ļaunāk nekā viņu izšķiršanās. Ir jau, varbūt, labāk, ja cilvēkam jāzaudē nevis labā, bet kreisā roka, bet sāpīgs ir un paliek viņam šis zaudējums kā vienā tā otrā gadījumā. Bērns, kas izrauts no savas ģimenes, pielīdzināms jau-

nam kociņam, kas pēkšņi izrauts ar visām saknēm no zemes, kuņā viņš līdz šim audzis. Varbūt, pārstādīts viņš vēl iezels, varbūt arī — nīks. Viņa attīstībā katrā ziņā tas būs sāpīgs un bīstams lūzums. Velta ir arī atsaukšanās uz to, ka modernie likumi pietiekami nodrošina bērna materiālo stāvokli, viņa materiālo nākotni. Šis materiālistiskais uzskats ir pārāk šaurs. Jo bērna dvēsele ir visdārgākā manta, un taisni to vecāku šķiršanās vissmagāk aplaupa un sakropļo. Tai tiesa nevar nekādus «alimentus» piespriest vai sagādāt. Vecāki, kas šķiņas tikai savu personīgu, pa lielākai daļai ar labu gribu pārvaramu nesaskaņu vai untumu dēļ, smagi noziedzas pret saviem bērniem. Stādīdami vai nu savas fizioloģiskās tieksmes, vai savas iegribas, vai sava rakstura vājības augstāk par sava bērna nākotni, viņi parāda ļoti lielu šaursirdību. upurē nākotnes cilvēku pagātnes cilvēka slimīgām iegribām vai rakstura vājībām.

Otrkārt, laulības šķiršana pelna morālisku nosodišanu tādēļ, ka tikai ļoti retos gadījumos tā ir patiesām abu pušu brīva, neliekuļota griba. Visā vairumā tomēr ir tā, ka bēg no laulības saitēm tikai vienai pusei, bet otra puse vai nu nevēlas saraut tās, vai tiek gandrīz ar varu piespiesta laulības šķiršanai piekrist. Tā «brīvība», kas tiek uzspiesta vienai pusei, ir viens no vismagākiem ievainojumiem, sarūgtinājumiem un pazemojumiem viņa dvēselei. Laulības šķiršanas pamatos tā tad pa lielākai daļai ir vienas puses vaļsirdīgi izpausis vai veikli maskēts šaursirdīgs egoisms, otra cilvēka jūtu un tiesību visrupjākā ignorēšana. Vai tās ir tādas rakstura īpašības, kas būtu atbalstāmas un kultivējamas?

Treškārt, nedrīkstam aizmirst to, ka laulības institūts nav pielīdzināms kādai izpriecās vietai, kur cilvēks uzķavējas tikai tikmēr, kamēr viņam tas patīk: kamēr viņam patīk šās iestādes mūzika vai priekšnesumi, kamēr viņu negarļaiķo publika, vai kamēr viņš nav atradis kaut ko labāku. Laulības institūts ir daudz, daudz nopietnāks iestādījums. Tā taču ir īstenībā cil-

vēka skola, viņa personības kalve. Bēgt no šās kalves, no skolas grūtībām nozīmē — publiski atzīt savu mīkstčaulību un glēvulību, savu pārāk vājo raksturu. Veicināt glēvulību un mīkstčaulību apšaubāmas cilvēka «personīgās laimes» dēļ arī nav pietiekama pamata. Nav tādēļ pamata padarīt laulības institūta saites vaļīgākas, sekmēt un atbalstīt laulības šķiršanas iespējas.

Tas nav sekmējams arī tādēļ, ka, padarot laulības saites irdenākas, konfliktu un pārpratumu skaits laulāto draugu dzīvē patiesībā nevis pamazināsies, bet tikai vēl pavairošies, un konfliktos tiks ierauts arvien lielāks cilvēku skaits. Laulības dzīves konfliktu īstie cēloņi jau nav tomēr laulības institūta vaina, bet galvenā kārtā paviršība cilvēku uzskatos, dodoties laulībā, un nenosvētība raksturā. Konflikti rodas ne tādēļ, ka savā laulības dzīvē cilvēki ir viens ar otru labāk iepazinušies, bet tādēļ, ka, stājoties laulībā, viņi nav nedz viens otru, nedz ikviens pats sevi un savu dabu pietiekami labi pazinūši! Tādēļ, ka viņi ir bijuši aplamos ieskatos kā par laulības īsto jēgu, tā par tās uzdevumiem, tā par saviem un otra cilvēka nodomiem un cerībām, par savu un otra cilvēka dabu. Laulības dzīves nesaskaņu īstie dīgļi tā tad nav vis pašas laulības radīti, bet tie ir radušies jau pirms laulības. Jo nopietnāk ikviens, pirms stāties laulībā, apsvērs, ko laulības dzīve no viņa prasa, ko laulības dzīve var dot un kādos apstākļos; jo nopietnāk un objektīvāk katra puse apsvērs kā sava izraudzītā dzīves biedra, tā arī savu raksturu, jo mazāks būs varbūtēju kļūdu un nelaimīgu laulību procents. Vai padarot laulības ārējās saites vaļīgākas, tas būs panākts? Vai būs veicināta lielāka nopietnība jau pirms laulībām? Taču nē. Jo vaļīgākas būs laulības saites, jo vieglprātīgāk cilvēks saistīs otra cilvēka likteni ar savu, mierinādams sevi ar apziņu: ja jau nebūsim viens otram piemēroti, tad iesim atkal katrs savu ceļu. Līdz ar to dabīgi vairošies iespējamo konfliktu varbūtības un arī to skaits. Līdz ar to kļūs nestabilāks arī ikviena laulētā drauga stā-

voklis laulībā, — un ne vienmēr abas puses viegli pārcietīs šo «satikšanos un izšķiršanos».

Pa daļai tas apstākļi, ka cilvēki, dodamies laulībā, ļoti bieži nepietiekami apsver laulības īsto jēgu un sava izraudzītā dzīves biedra īpašības, pa daļai arī citi apstākļi radījuši domu par tā sauktām «izmēģinājuma laulībām», kas atradušas savus aizstāvjus Francijā, arī Amerikā un citur.

Izmēģinājuma laulību aizstāvji uzsver, ka cilvēks 20—30 gadu vecumā nav vēl pietiekami nobriedis, nav par dzīvi skaidrībā. Cilvēkus vēl vada vienīgi viņu kaislības. Arī viņu materiālie apstākļi nav pietiekami nostabilizējušies. Šai laikā noslēgtām laulībām trūkst nepieciešamās nopietnības un piedzīvojumu, tādēļ tās esot tik bieži nelaimīgas. Tādēļ jāatļaujot cilvēka kaislībām nomierināties, jāļaujot viņiem tādā izmēģinājuma laulībā iegūt nepieciešamās atziņas par mīlu un laulību, tajā pašā laikā ar šo institūtu viņus pasargājot no pārāk brīvas milas. Tikai šo piedzīvojumu rezultātā cilvēks būšot pilnīgi nobriedis īstai laulībai — vai nu par tādu paturēšot iesākto izmēģinājuma laulību, vai arī došoties jaunā laulībā.

Tik tālu izmēģinājuma laulību aizstāvjiem taisnība, ka cilvēkam 20—30 gadu vecumā pa lielākai daļai trūkst vēl nosvērtības un pareizu atziņu par laulības dzīvi. Bet vai izmēģinājuma laulību aizstāvju ieteiktais ceļš ir īstais lielākas psihiskās gatavības un nosvērtības iegūšanai? Par to dibināti var šaubīties.

Vispirmā kārtā, nedrīkstam aizmirst jau to ļoti negatīvo parādību virkni, kas saistās ar šādiem «izmēģinājumiem». Katra izmēģinājuma sekas var būt ļoti traģiskas: vienam cilvēkam tas var būt tikai «mēģinājums», bet otram šis mēģinājums var pārvērsties dziļā un sirsnīgā milā. Kāds tad nu būs šā cilvēka stāvoklis, ja otrs ar savu pirmo «mēģinājumu» būs neapmierināts un meklēs jaunu «izmēģinājumu?» Vissmagāk no šām izmēģinājuma laulībām cietīs sievietē. Viņai «izmēģinājums», gluži dabīgi, pa lielākai daļai pārvērtīsies īstā milā, līdz ar to šķiršanās būs saistīta ar smagiem pārdzīvojumiem. Bez tam, pārāk labi ir arī

saprotams tās sievietes stāvoklis, kas šādā «izmēģinājumā» būtu noraidīta, atzīta par nepiemērotu dzīves biedru.

Katrā ziņā, ar mīlu eksperimentēt nav tik vienkārši. Tas ir apmēram tas pats kā izmēģināt glāzes stiprumu, sitot to pret sienu. Ja glāze paliks vesela, tad tā ir stipra; ja saplīsīs — tad tā ir nederīga! Katrs «izmēģinājums» mīlā var beigties ar to, ka viens partneris atteiksies no tā turpinājuma ar vieglu sirdi, bet otrs ar — salauztu sirdi, fiziski un morāliski pazemots.

Bez tam, izmēģinājuma laulības pa lielākai daļai panāks taisni pretējo, nekā ar tām cer panākt. Šī savstarpīgā pienākuma saišu vaļība, ko sagādā izmēģinājuma laulības, var padarīt cilvēku nevis nosvērtāku, bet taisni pamudināt to uz vieglprātību un pieradināt pie paviršības un neatbildības savā pienākuma apziņā. Vieglprātība un paviršība mīlas jautājumos tā var tieši kļūt par paradumu, ko vēlākā dzīvē būs grūti atnest. Kā jau teicām, laulības dzīves svarīga nozīme ir taisni tā, ka tā ir arī nopietna skola, personības kalve. Ja nu savus labākos gadus cilvēks būs pavadījis skolā, kur valda vāja disciplīna un, varbūt, arī ne visai teicami tikumi, — tad šāda «skola» var tiktāl samaitāt cilvēka raksturu, ka tālāk to būs grūti izlabot. Vienmēr ir tā, ka ir vieglāk cilvēkā kaut ko ieaudzināt nekā pāraudzināt. Ikvienā audzināšanā sekmes vislabākas, jo agrāk tā uzsākta — un jo stingrāka, plānveidīgāka tā bijusi jau no paša sākuma. Izmēģinājuma laulībā ikviens cilvēks bez nozīmes izšķiedīs savus labākos gadus un spēkus, padarot bālāku un tiklab fiziski kā garīgi nabagāku tālāko «īsto mīlu». Tā tad doma par izmēģinājuma laulību noderību atmetama. Tās kļūdas, kuŗu dēļ ieteic izmēģinājuma laulības, vislabāk iespējams novērst bez tām, pasargājot sevi arī no visām tām negatīvām sekām, kuŗas pavada katru «izmēģinājumu». Par šo kļūdu novēršanu šē nerunāsim, jo pje šā jautājuma tālāk mums nāksies pakavēties sīkāk.

Daudz nopietnākas jau ir to reformistu domas, kas pašreizējo laulības formu un tās nepieciešamību principā atzīst, bet ceļ iebildumus pret laulāto draugu pārāk ciešo dzīves kopību. Šī pārāk ciešā kopdzīve, viņi saka, pastāvīgais laulāto draugu tuvums esot tas, kas visātrāk un nežēlīgāk nokaujot mīlu. Tāpēc laulātiem draugiem arī pēc laulības noslēgšanas, kur vien apstākļi to atļaujot, vajadzētu palikt savā līdzšinējā vietā, dzīvojot savu atsevišķu dzīvi, satiekoties kā labiem draugiem — tāpat kā iemīlēšanās periodā; paturot zināmu patstāvību un neatkarību, zināmu personīgu brīvību, zināmu intīmu attālumu; neļaujot ikdienas sīkumiem apēnot mīlu, pārāk biežam tuvumam saēst draudzību; sekmējot tās pievilcības uzturēšanu, kādu parasti ikviens saglabā, kamēr viņš nav vēl apprecējies. Ir bijušas šādas laulības, ko varētu apzīmēt par «distances laulībām», kaut gan ļoti retas. Dažas no tām ir bijušas laimīgas, bet tomēr — tikai dažas. Varbūt, šās dažas būtu galu galā bijušas laimīgas arī tad, ja starp laulātiem draugiem nebūtu bijis šī mākslīgā attāluma.

Šā laulības veida aizstāvjiem ir ļoti daudz taisnības tajā ziņā, ka tā sauktā «ikdienu», neskaitāmie dzīves sīkumi, atkārtotāšanās diendienā u. t. t. var tiešām cilvēku jūtas ļoti negatīvi un ļoti stipri ietekmēt. Bet vai šās tuvuma negatīvās puses nav novēršamas? Tās ir novēršamas. Tā tad nav nekādas nepieciešamības radīt starp laulātiem draugiem tādu mākslīgu attālumu. Tas, varēdams būt pozitīvs faktors, vēl vieglāk var kļūt un ļoti bieži arī kļūst par laulībai bīstamu faktoru. Tas paver pārāk daudzas varbūtības savstarpējās draudzības un uzticības apdraudējumiem no āra. Ne visiem laulātiem draugiem vienatnē pietiks morāliska spēka atvairīt tos kārdinājumus, kas var rasties šajās distances laulībās. Tā tad šās laulības slēpj sevī daudz vairāk briesmu nekā parastās laulības. To patstāvību un tās pievilcības rezerves, par kādām runā šo laulību aizstāvji, var nodrošināt arī citiem līdzekļiem, bez mākslīgā attāluma. Ir vajadzīga vienīgi pašu laulāto draugu laba griba, tad parastās

laulības daudz pilnīgāk nodrošinās visu to, ko «ideālās distances laulības» sola ar lielu risku.

Apšverot visu līdz šim pārrunāto, varam nešaubīgi teikt: laulības forma neprasa nekādas reformas, un nav arī neviena noteikta un droša norādījuma, kādā virzienā šādas reformas varētu iet. Laulības institūts savā līdzšinējā veidā ir dzīvojis jau gadu tūkstošus, un dažādās paralēlās formas, kas šajos laikos attīstījušās, pamazām sabrukušas un atmestas kā nederīgas. Tas vien jau ir vispārliciecinotākais arguments, ka laulības institūts savā tagadējā formā ir neatvietoājams, un visi projekti un eksperimenti laulības formas reformu virzienā ir lieki un neauglīgi.

Un kas tad ir savā formā pašreizējais laulības institūts? Tā ir ļoti nopietna, svarīga divpusīga saistība par dzīves kopību, dibināta uz savstarpējas mīlas. Tā ir cieša un sirsnīga apņemšanās respektēt zināmus pienākumus. Ja nu mēs respektējam parastās tiesiskās saistības, lai arī cik grūti tās dažreiz pildīt, tad vēl jo vairāk mums jāmācās respektēt šās brīvprātīgās tiesiskās un morāliskās saistības, ko uzņemamies ar laulību. Saistība vien pati par sevi nav ļaunums, bet dzīves nepieciešamība; ļaunums rodas visbiežāk tadēļ, ka mēs vai nu pārāk vieglprātīgi uzņemamies saistības, pat nepārdomājuši to saturu, vai arī tadēļ, ka esam tik pavīrši savu saistību ievērotāji un pildītāji, ka paši ar savu rīcību padarām tās nepatīkami sarežģītas un smagas, kaut gan, vismaz sākumā, atkarājš gandrīz vienīgi no mums pašiem — pārvērst šās saistības patīkamā abpusīgā pienākumā. Arī juridisko saistību attīstība neiet tadā virzienā — padarīt tās vaļīgākas. Tas radītu veselu chaosu cilvēku tiesiskās attiecībās, sagrautu pašu saistību institūta lielo lomu un nozīmi. Arī juridiskās saistības un attiecības cilvēku starpā cenšas vienīgi padarīt skaidrākas, nepārprotamākas. Šai pašā virzienā jāiet arī laulības reformām: ne sagraujot vai «reformējot» mākslīgiem paņēmieniem laulības formu, bet padarot skaidrāku, noteiktāku, pilnīgāku un plašāku tās saturu.

Visi kaitīgie un nevēlamie pārpratumi un kļūdas laulības dzīvē samazināsies līdz ļoti niecīgiem apmēriem, laulība nesis cilvēkiem gaišu prieku un spēkus, ja būs ievēroti un izpildīti šādi pamatnosacījumi: 1) ja būs pareizi izprasta laulības īstā jēga, 2) ja cilvēki stāsies laulībā, labi apzinādamies, kas tajā sagaidāms un kas nav sagaidāms, 3) ja būs pēc iespējas samazinātas kļūdas dzīves biedra izvēlē, 4) ja laulātie draugi izpratis, kā laulības dzīve veidojama, lai tā būtu jauka un vērtīga, 5) ja laulātie draugi izpratis, kā novēršami tie cēloņi, kas sākuši ārdīt viņu laulības dzīvi, ja viņi pratis arī irstošo laulību atjaunot.

Tie nu ir tieši tie jautājumi, kam vispār veltīta šī grāmata.

IV. Dzīves biedra izvēle.

1. Gatavība laulībai.

Ikviens ļoti labi apzinās un saprot, ka laulības dzīvei nepieciešama laulāto draugu fiziskā gatavība — pilnīgs fizisks nobriedums. Tāpat pa lielākai daļai apsver arī materiālo gatavību — jautājumu par to, vai laulāto draugu dzīves apstākļi ir pietiekami stabili laulības dzīves nodibināšanai. Ļoti reti turpretim iedomājas, ka ne mazāk nepieciešama ir abu laulāto draugu psihiskā gatavība laulībai, garīgais nobriedums.

Viens no galveniem nelaimīgo laulību cēloņiem tomēr ir tieši tā psihiskā negatavība, kādā uzliesmo cilvēku mīla, kādā divi cilvēki noslēdz laulību un iesāk savu laulības dzīvi. It sevišķi kļūmīgs ir taisni tas apstāklis, ka cilvēka fizioloģiskais nobriedums mīlai gandrīz arvien iestājas stipri agrāk nekā viņa psihiskais nobriedums mīlai. 20—25 gadu vecumā cilvēks fiziski ir nobriedis mīlai, bet psihiski mīlas jautājumos daudzkārt pielīdzināms bērnam. Dažs labs savu psihisko nobriedumu nav vēl sasniedzis pat pusmūžā. Psihiski nobriedis mīlai cilvēks ir tikai tad, kad viņš jau pietiekami izraisījušās arī garīgās mīlas tieksmes, kad tās jau ieguvušas zināmu līdzsvaru ar fizioloģiskām tieksmēm. Tikai tad cilvēkam ir jau puslīdz pilnīgi un pareizi priekšstati par īstas mīlas saturu, tikai tad viņš ir lielākā skaidrībā par to, ko īsti viņš gaida no savas mīlas un laulības.

Šis samērā vēlāis psihiskais nobriedums mīlai ir viens no galveniem iemesliem, kāpēc neieteic agras

laulības. Pilnīgi dibināti aizrāda, ka agras laulības ļoti bieži izvēršas par kļūmīgu pārpratumu. Bet, no otras puses, kļūmīgas sekas ļoti bieži ir arī tad, ja laulības noslēgšanu novilcina līdz pusmūžam vai pat pāri tam. Tikai retais cilvēks spēs tik ilgi apvaldīt savas mīlas ilgas, apslāpēt sevī latentu mīlu, kas arvien spēcīgāk tiecas izraisīties. Cilvēks atradisies tādā īpatnējā apdraudētā stāvoklī, starp divām vienlīdz bīstamām varbūtībām: vai nu viņš meklēs savām pārāk intensīvām fizioloģiskām tieksmēm apmierinājumu paviršos, bīstamos mīlas sakaros, vai arī viņš kritīs par upuri kādam nejaušam gadījumam, pēkšņi iemīlēsies un apprecēsies, savu psihisko gatavību vēl arvien nesasniedzis, vēl arvien galvenā kārtā tikai fizisko tieksmju un fiziskās mīlas uzliesmojuma vadīts. Un bez tam — gadi vien par psihiskā nobrieduma pakāpi nekā nesaka. To dod vai nu novērojumi un piedzīvojumi, vai pārdomas un iedziļināšanās šajos jautājumos, kas kopsummā izraisa cilvēkā mītošās, bet vēl neizraisītās tieksmes un prasības. Tas lielā mērā atkarājas arī no katra individa garīgās struktūras, viņa uzņēmības psihiskām parādībām un viņa garīgās attīstības tempa. Tā izskaidrojams, kāpēc dažs labs var sasniegt savu psihisko gatavību arī agrā jaunībā, kurpretim vienam otram vecpuišim tās vēl trūkst. Tā izskaidrojams arī tas, ka sieviete savu psihisko gatavību parasti sasniedz ļoti agri un katrā ziņā agrāk kā vīrietis, jo sievietē garīgās mīlas elementi vispār ir stiprāk izkopti un parasti pat dominē pār fiziskās mīlas elementiem, izraisās pirms tiem.

Apsverot visus šos apstākļus, jāsaka, ka vispareizākā izeja nav laulību novilcināšana iespējami ilgi, cerot tā sagaidīt savu psihisko nobriedumu, bet gan psihiskā nobrieduma aktīva paātrināšana, cenšoties to pēc iespējas tuvināt fiziskam nobriedumam. Psihiskā nobrieduma paātrināšana tiklab lielā mērā aturēs un pasargās no paviršiem mīlas sakariem — «brīvās mīlas» ar visām tās kaitīgām, ļoti bieži traģiskām sekām, kā arī no nejaušības, ka viens vai otrs

tīri fizioloģisks mīlas uzliesmojums jau kļūst par pamatu laulībai.

Kā psihisko nobriedumu paātrināt? Vai vispār tas iespējams? Iespējams tas ir, un visvairāk šinī ziņā varētu darīt jaunās paaudzes vecāki un arī audzinātāji.

Tāpat kā vecāki un audzinātāji dod jaunatnei dažādas dzīvei un darbam nepieciešamās zināšanas, viņiem vajadzētu dot jaunatnei arī skaidras, pilnīgas un pareizas atziņas un zināšanas par mīlas un laulības īsto jēgu un saturu, citiem vārdiem — dot jaunatnei arī veselīgu psihisko nobriedumu mīlai, kas to atturētu un pasargātu no daudziem fiziskās mīlas uzliesmojumā radītiem maldiem.

Diemžēl, šādu tradīciju mūsu audzināšanas sistēmā vēl trūkst, un vajadzēs, droši vien, vēl ilga laika, kamēr līdz tādām nonāksim. Bet tas tomēr vēl nenozīmē, ka jaunatne pati šinī ziņā būtu atstāta pilnīgi viena un nevarētu nekā darīt, lai sevi pilnīgāk sagatavotu dzīvei. Ir divi līdzekļi, kas ikviena psihisko nobriedumu var ievērojami paātrināt un padziļināt. Šie divi līdzekļi ir — laba grāmata un nopietnas pārdomas par dzīvi vispār un par mīlu un laulību atsevišķi. Nopietna literatūra psihiskā nobrieduma ziņā var dot pat vairāk nekā pati dzīve vai dzīves tiešie vērojumi. Literatūrā daudzas problēmas ir jau kritiski apsvērtas un pārbaudītas, daudzas atziņas rūpīgi izsijātas. Turpretim dzīvē mīlas un laulības paraugi un laulības dzīves parādību interpretējumi ļoti bieži ir pārāk aplami, sekli un kļūdīgi, kas šo parādību vērotāju daudzkārt drīzāk samaitā, nekā labāk sagatavo dzīvei. Protams, arī literatūras izvēlē nepieciešama liela rūpība un pati iepazīšanās ar to prasa aktīvu, kritisku skatu, jo arvien pat zinātniskā un daiļliteratūrā ir daudz sēnalu literatūras, kas var tikai sakropļot cilvēka uzskatus un psihi, nemaz jau nerunājot par dažādiem salkaniem dēķu un «mīlestības» romāniem, kas ir tik iecienīta jaunatnes un arī vecākās paaudzes garīgā barība, un dažādām brošūrām par laulības dzīves jautājumiem, kas interpretē mīlas un lau-

libas jautājumus tik salkanā, vienpusīgā un «techniskā» garā, ka vienīgi laupa katram lasītājam pareizu jēgu par īstu milu un laulību.

Katrs darbs, kas nopietni skar vai iztirzā mīlas un laulības dzīves jautājumus, pamodinās lasītājā nopietnu domu. Un katra doma jau ir kā vērtīgs grauds, kas dīgst un aug, ja vien tam dod kaut cik piemērotus apstākļus. Taisni te jau ir vērtīgas literatūras lielā nozīme: tā kaisa cilvēkos atsevišķas vērtīgas domas, kas turpina katrā cilvēkā augt un veidoties par patstāvīgu atziņu. Ja vien tai sēklai, ko dod laba grāmata, nodrošina piemērotus apstākļus; ja vien pats cilvēks ļauj sevī attīstīties kritiskam prātam, kas rūpīgi sijā visu vērtīgo no nevērtīgā, un intensīvām patiesības slāpēm, kas vienmēr aktivizē cilvēku lielākas pilnības virzienā — taisni literatūra ir viens no vissvarīgākiem cilvēka sagatavotājiem dzīvei, viņa psihiskās pasaules izveidotājiem un noslipētājiem.

Lai savu dzīvi no dažādu nejaušību virknes pārvērstu dzīvē ar noteiktu saturu, tad, kā jau teicām grāmatā «Ceļi uz laimi», mums nepieciešami pirmā kārtā ciešāk un uzmanīgāk ieskatīties pašiem sevī, kaut cik tikt skaidrībā par visām savām tieksmēm un mērķiem, par savu īsto dabu un uzskatiem. Šai ziņā mēs tomēr ļoti bieži esam pavirši — it sevišķi savā jaunībā. Mums pārāk bieži liekas, ka itin viss mums jau skaidrs. Paticībā, mūsu psihe šajos gados pa lielāku daļu ir, kaut daudzkārt stipri pieblīvēta, tomēr vēl stipri nesakārtota atziņu un uzskatu krātuve.

Jaunatnes galvenā un bieži vien liktenīgā kļūda ir tās pārāk attīstītā pašpārliecība, nepietiekams kritiskais vērtējums. Tipiska psihiskās negatīvības pazīme ir visur tur, kur, piemēram, kāds jaunielis iedomājas, ka viņš par milu un laulību ir pilnīgā skaidrībā. Jaunībā ļoti bieži šajos jautājumos mēs noraugāties no augšas uz leju uz vecāko paaudzi, kas skatās uz milu un laulību citādām acīm nekā mēs. Mēs esam dziļi pārliecināti, ka vecākā paaudze dzīvo tikai novecojušos uzskatu un sava laika aizspriedumu varā. Ne mazāk stipra ir mūsu pārliecība, ka mēs, turpre-

tim, esam droši un noteikti tikuši pāri visiem aizspriedumiem un mums par mīlu un laulību radušies jauni, plašāki, brīvāki uzskati, kas dzīvei dod īsto atslēgu un sola mums daudz skaistāku un pilnīgāku dzīvi. Mēs ļoti bieži noreibotam no sava modernisma un savas straujās pašpārliecības.

Viss tas tomēr ir tikai katrai jaunai paaudzei raksturīgi maldi — diemžēl, visā vairumā diezgan pavirši, nevajadzīgi un arī rūgti maldi. Padomāsim mazliet. Kas tad ir tā vecākā paaudze, kuŗas uzskati mums šķiet tik novecojušies un aplami? Vai arī tā vēl nesen nebija jaunā paaudze? Vai vēl nesen tā nebija tikpat brīvdomīga, pašapzinīga un pašpārliecināta kā mēs? Taču bij! Kā tad viņas uzskati un atziņas varēja tik ātri «novecot»? Kā tad dzīve un piedzīvojumi viņus visus nav vis mācījusi, bet tikai iedzinusi «aizspriedumu varā»?! Vai viss tas nav stipri nelohģiski? Tad taču iznāk, ka cilvēks dzīvē nevis progresē, bet tikai regresē. Tad taču visas zināšanas un piedzīvojumi cilvēku tikai iedzen arvien dziļāk «aizspriedumos» un «novecojušos uzskatos». Vai tad tādā gadījumā arī mēs, vēl jauni būdami, neesam jau «novecojušies» un īsti modernie uzskati nepieder vairs mums, bet pusaudžiem?

Jo nopietnāk par visu to padomāsim, jo skaidrāk izlobīsies patiesība, ka tiklab citos dzīves jautājumos, kā jo sevišķi mīlas un laulības jautājumos «novecojušies» uzskati patiesībā ir nevis vecākai, bet tieši jauna paaudzei. Mīlas jautājumos jaunatne savā ziņā dzīvo vēl tikai tālas pagātnes uzskatos. Tas, kas viņai liekas tik moderns un jauns, īstenībā ir tikai kaut kas ļoti sens, kas nav vēl viņā sasniedzis savu tālāko attīstības pakāpi. Jaunatne nav vēl izaugusi līdz tām atziņām, kas ir jau vecākai paaudzei. Viņa, sevišķi mīlas jautājumos, daudz ko vēl vērtē stipri vienusīgi, šauri, bieži vien pārāk fizioloģiski, jo psihiskās parādības viņā nav vēl izraisījušās visā pilnībā. Maldus par uzskatu «svaigumu» dod vienīgi viņas pašas jaunība un kontrasts starp viņas un vecākās paaudzes uzskatiem. Jaunatnes mīlai tomēr ļoti bieži

patiesībā ir nevis kādas patiesi modernas milas, bet ļoti senu laiku milas raksturs. Ar laiku jaunatnes uzskati paplašināsies un padziļināsies, līdz ar to jaunatnes uzskats kļūs tālredzīgāks, pilnīgāks, tā tad arī patiesi modernāks. Bet pa to laiku tās vietā jau būs stājusies jauna paaudze, kas savā jaunības naivumā šos uzskatus jau sauks par «nemoderniem» uzskatiem!

Viens no vissvarīgākiem ceļiem uz savas psihiskās gatavības paštrināšanu ir tieši atteikšanās no tās pārspilētās pašpārliecības, kas ļoti raksturīga ikvienai jaunai paaudzei un īstenībā ir nevis gatavības, bet negatavības zīme. Jaunatnes pārliecība par savu uzskatu nemaldību ir rupja loģiska kļūda, jo šī pārliecība noliedz katru progresu. Iznāk tā, it kā cilvēks sava prāta un loģikas augstumus ir sasniedzis ap savu divdesmito gadu, un tad jau sākas viņa garīgais regress: jo vairāk piedzīvojumu un novērojumu cilvēkam uzkrājas, jo vairāk viņš garīgi «noveco» un «krīt aizspriedumos». Tik neloģisks spriedums ir atmetams. Ja savi aizspriedumi var rasties un rodas arī vecākām paaudzēm, tad galvenā kārtā vienīgi kā savu piedzīvojumu un novērojumu pārāk pāvīrs un kļūdainis novērtējums. Visā visumā tomēr ikviens vecākā paaudze, kuŗa taču dzīvojusi un mācījusies, pakāpeniski revidējuši savus negatavos, nepilnīgos uzskatus, kas tai vēl bijuši jaunībā, ir progresējuši savos uzskatos, nākusi pie lielākas pilnības.

Nopietnas pārdomas, nopietni apsvērumi atbrīvos jaunatni no pārspilētas, neveselīgās pašpārliecības un mācīs daudz lielākos apmēros ņemt vērā un izmantot vecākās paaudzes piedzīvojumus, atziņas un uzskatus, jo tie tomēr lielā mērā ir jau pārbaudīti, pārlaboti uzskati. Nav taču it nekādas jēgas ikvienam atkārtot visu atziņu pārbaudījumu no jauna pašam personīgi, turklāt vēl tik riskantos un visai dzīvei tik liktenīgos eksperimentus, kādi ir visi eksperimenti mīlas un laulības jautājumos. Šie vieglprātīgie eksperimenti neskaitāmiem jauniešiem maksā visu dzīves laimi. Ikvienam, kas ar tik lielu pašapziņu iedomājas, ka taisni

viņš nu ir tas, kas pēkšņi, tikko dzīvi sācis, jau atradis «īsto pasaules uzskatu» un «īsto atrisinājumu» mīlas un laulības jautājumos, vajag padomāt un zināt, ka taisni tāpat kā viņš pirms viņa jau domājuši nevien tūkstoši, bet miljoni, nevien priekš gadu desmitiem, bet arī priekš gadu simteņiem. Gandrīz katrs no viņiem pēc kāda laika sprīža tomēr rūgti nožēloja savu jaunības pašpārliecību un iedomas un šās pašpārliecības ietekmē pielaistās kļūdas, kas viņam cerēto ieguvumu vietā nesa tikai rūgtu un dārgu mācību. Vai tad ir kāda vajadzība vai nepieciešamība arvien vēl iet cauri šo pašu pārāk dārgo dzīves skolu, ja iespējams, atmetot vienīgi savu pārāk īsredzīgo pašpārliecību, mācīties no citu paaudžu piedzīvojumiem un bīstamu un vērtīgu eksperimentu vietā dzīvot tūlīt drošāku, pareizāku, labāk pārbaudītu dzīvi?!

Katra cilvēka, bet jo sevišķi jaunatnes svarīgs uzdevums ir — pēc iespējas paātrināt savu psihisko gatavību mīlai, lai mīla neizraisītos tikai kā tīri fiziska, vienpusīga aizraušanās, bet ietvertu sevī svarīgākās garīgās tieksmes un prasības. Protams, nevar prasīt lai katrs pirms iemilēšanās būtu jau sasniedzis pilnīgu psihisku nobriedumu. Par pilnīgu psihisku gatavību varētu runāt vienīgi tur, kur cilvēks jau ieguvis skaidru skatu par visu dzīvi un tās dažādām parādībām, savu noteiktu dzīves uzskatu un mērķus, zināmu rakstura nobriedumu un iekšējo līdzsvaru; kur izpaukušās vai mazākais noteikti iezīmējušās arī visas viņa garīgās tieksmes un prasības. Tik pilnīgs nobriedums var prasīt pārāk daudz gadu. Tik ilgi atliekot laulības, var viegli notikties tā, ka cilvēks dažādu apstākļu ietekmē savu gatavību galu galā nemaz nesaņiegs, bet vienīgi kļūs tiklab fiziski kā garīgi mazvērtīgāks laulībai. Jo taisni mīla un laulība pieder pie svarīgākiem audzinātājiem faktoriem, cilvēka nobrieduma veicinātājiem. Tā tad vispareizākais būs, ja, runājot par psihisko gatavību laulībai, nemeklēsim maksimālo gatavību, bet paturēsim acu priekšā tikai to minimumu, kas būtu nepieciešami iegūstams katram, pirms tas stājas laulībā; vēl agrāk — pirms tas

izvēlas savu nākamo dzīves biedru. Un šai minimā noteikti ietelp: pareizi priekšstati par mīlu un laulību, par laulības dzīves jēgu un laulāto draugu dzīves un savstarpējo attiecību galveniem pamatiem. Šo minimu katram vajadzētu būt ieguvušam, pirms tas iemilējies, jo tad, kad cilvēks jau iemilējies, ir par vēlu domāt par visu to: iemilējies cilvēks nav vairs visu parādību objektīvs vērtētājs.

2. Ļoti ikdienišķie maldi par īsto un vienīgo.

Kļūdas un maldi gan ir dabīgi meklējumu, tā tad arī dzīvības izpausmes pavadoņi, no kuriem absolūti izvairīties nebūs iespējams. Bet mūsu ikdienišķo kļūdu un maldu skaitā ir pārāk daudz rupju, neauglīgu, ne ar ko neattaisnojamu maldu, kas lieki sarežģī dzīvi. Mums iespējams no šiem neuzmanības vai paviršības maldiem izvairīties, tā ļoti lielā mērā kristalizējot visu savu dzīvi un arī savu mīlu.

Viens no tādiem ļoti ikdienišķiem un arī ļoti klūmīgiem, kaut ārēji diezgan romantiskiem maldiem, ir iemilējušos cilvēku pārliecība par «viņu» kā «vienīgo». Ar retiem izņēmumiem, iemilējies cilvēks gandrīz nesatricināmi pārliecināts, ka cilvēks, ko viņš iemilējis, ir tiešām nevien īstais, t. i. viņam visvairāk piemērotais cilvēks no visiem, bet arī vienīgais. Taisni pati šī pārliecība ir par cēloni ļoti daudzām traģēdijām. Pirmkārt, mīlētājs, atzinis savu iemīloto par vienīgo, līdz ar to apslāpē sevī katru vērtējuma vai pārdomu garu. Jo — kāda tad nozīme vērtēt vai analizēt vienīgo? Ja tas ir «paša likteņa lemts», tad atliek tikai to ņemt par labu tādu, kāds viņš ir. Šis spriedums ļoti klūmīgi ietekmē mīlu un ierobežo milā brīvu izvēli. Šās pārliecības ietekmē daudzi cilvēki, pat redzēdami savā iemīlotā nopietnas kļūdas, daudzas pretešķības starp savu un viņa dabu, savu un viņa uzskatiem vai parašām — iet tomēr «likteņa nosprausto ceļu», iet apzinīgi vai neapzinīgi pretim nelaimīgai

laulībai. Šās pašas kļūmīgās pārliecības ietekmē mīla daudzkārt izvēršas vienīgi smagā drāmā visur tur, kur iemīlotais cilvēks neatbild ar pretmīlestību vai groza savu līdzšinējo izturēšanos un dāvā savu mīlestību kādam citam. Dažu labu šis apstākļis novedis pat līdz pašslepkavībai vai slepkavībai, bet tūkstoši ir mocījušies vilšanās vai greizsirdības mokās, daudzkārt smagi un ilgi cietuši savas «pazaudētās laimes» dēļ. Tomēr jāsaka: lai cik romantiskas, mīlai raksturīgas un gandrīz vai obligātoriskas dažām liekas šās ciešanas; lai kādu jūtu dziļumu vai mīlas spēku tās šķiet viņam paužam; lai cik skaisti tās aprakstītas neskaitāmos romānos — to pamatā tomēr vispirmā kārtā ir lieki un neauglīgi maldi.

Mazliet iedziļināsimies šajos apstākļos, apsvērsim tos aukstām asinīm un skaidru skatu. Ko īstenībā redzam? Pirmkārt, to, kāds nejausības raksturs, ar retiem izņēmumiem, piemīt visiem «vienīgās» un «vienīgās īstās» mīlas rašanās gadījumiem. Ja nebūtu viena vienīga niecīga apstākliša, iemīlotais cilvēks, varbūt, nekad pat nebūtu sastaps. Un tad? Vai tādā gadījumā tajā pašā cilvēkā mīla patiešām nekad nebūtu pamodusies? Bez šaubām, tā būtu pamodusies — ļoti iespējams, tikpat intensīva vai pat vēl intensīvāka. Kāda cita «liktenīga nejausība» būtu viņu tuvinājusi kādam citam «vienīgam». Tā tad varam ar visdrošāko pārliecību teikt: tāda vienīgā, kādu iedomājas un par kādu pārliecināti tik daudzi iemīlējušies cilvēki, patiesībā nav. Kad cilvēks pats sevī nobriedis mīlai, kaut vai tīri fiziski, tad viņam visapkārt ir ļoti daudzi «vienīgie». Tieši kurš no šiem daudzajiem kļūs par īsto vienīgo, tas parasti daudz mazāk atkarājas no paša mīlētāja, viņa iemīlotā īpašībām vai viņu abu mīlas rakstura, kā no kādas pavisam sīkas ārējas nejausības. Par vienīgo bieži kļūst pirmais no daudzdiem, ar kurū cilvēks sastapies zināmos mīlai labvēlīgos apstākļos, kas pirmais kaut kā iepaticies vai saistījis uzmanību. Tikpat viegli, tikai mazliet citos apstākļos, tas varēja būt viens vai otrs cits. Svarīgas liktenības no-

zīmes piešķiršana vienai vai otrai tīri ārējai nejaušībai nekādā ziņā nav pietiekami pamatota.

Paraudzīsimies vēl dažās citās dzīves patiesībās. Dzīvē ir daudzi gadījumi, kur cilvēki, savu «vienīgo» vienas vai otras nejaušības dēļ ātri pazaudējuši, vēlāk — un dažreiz ļoti ātri — atrod citu vienīgo, kļūst ar to laimīgi un dažreiz pat atviegloti nopūšas un pateicas liktenim, ka tas nav ļāvis par dzīves biedru izvēlēties pirmo «vienīgo». Nešķaitāmi ir arī tādi gadījumi, kur divi cilvēki, uzsākuši kopdzīvi ar savu pirmo īsto un vienīgo, kļūst nelaimīgi un meklē un ilgojas cita «vienīgā». Pārlicība par vienīgo tā tad ir tikai maldi. Protams, vienam no daudziem jāklūst par vienīgo, bet tas nenozīmē, ka, ejot pretim mīlai, akli jāļaujas katram pirmam impulsam, piešķirot tam neesošas liktenības raksturu. Starp daudziem iespējamajiem vienīgiem ir jāizvēlas visvairāk piemērotais un patiešām visistākais vienīgais.

Ja mēs vēl uzmanīgāk analizēsim šo problēmu, tad tikko apskatīto ikdienišķo maldu dabu izprātīsim vēl labāk un pilnīgāk. Tad mēs nāksim pie skaidra un pareiza secinājuma, ka tāds īstais un vienīgais gan tomēr ir, tikai tas nav atrodams ārpusaulē, bet to mēs nesam un glabājam — p a š i s e v ī. Tā tad šis vienīgais nav dzīva būtne ar miesu un asinīm, bet vienīgi mūsu ilgu tēls. Vienam otram šis tēls ir ļoti noteikts un skaidrs, un viņš pats to izjūt sevī. Daudziem citiem tas ir neskaidrs un nenoteikts vai arī pilnīgi neapjausts un neapzināts. Bet vai nu tas ir skaidrāks vai neskaidrāks, pilnīgi apzināts vai zemapziņā nests — šāds mīlas ilgu vai sapņu tēls tomēr ir katrā. To sastāda kopsummā visas mūsos mītošās apzinīgās un neapzinīgās ilgas un tieksmes, tiklab fiziskās kā garīgās, mūsu uzskati un atziņas, mūsu jūtas un prāts, arī vērotais, dzirdētais, lasītais. Šis mūsos mītošais ilgu tēls kā tāds patiešām ir vienīgais, un tas tad nu ir arī tas, kas it kā tiecas iemiesoties kādā konkrētā cilvēkā, no ilgu tēla kļūst par dzīvu, reālu būtni, ko mēs varētu mīlēt tāpat un vēl pilnīgāk, kā mēs mīlam savu ilgu tēlu.

Bet dzīvē tomēr nav un nevar būt cilvēka, kas visā pilnībā atbilstu tēlam, ko mēs sevī nesam. Pasaulē turpretim ir daudzi cilvēki, kas nes sevī lielāku vai mazāku daļu no mūsu ilgu tēla īpašībām, kas ir vai nu lielākā vai mazākā mērā tam radniecīgi. Tā nu attīstās tās izjūtas un uzskats par vienīgo arī reālajā dzīvē: saskatījuši vai atraduši kādā cilvēkā dažas sava sapņu tēla raksturīgākās īpašības, mēs «atrasto» cilvēku pielīdzinām savam ilgu tēlam, t. i. mēs piedēvējam viņam arī pārējās mūsu ilgu tēlam piemītošās īpašības. Tā sakot, mēs savu ilgu tēlu gandrīz pilnīgi projecējam kādā dzīvā būtnē, padarīdami pēdējo par savu konkrēto vienīgo. Protams, tā ir kļūda, un šī kļūda jo liktenīga mums kļūst tad, ja esam projecējuši savu ilgu tēlu kādā cilvēkā, kam tikai ļoti niecīga radniecība ar to. Sekas šai gadījumā ir tādas, ka iedomātā vienīgajā vēlāk atrodam ļoti maz no visa tā, kā mēs, varbūt, visvairāk esam ilgojušies.

Tā tad varam teikt, ka savu vienīgo mīlu mēs īstenībā nesam paši sevī, kaut arī latentā veidā, jau tad, pirms esam iemīlējušies vai par to domājuši. Apkārt mums ir vienīgi cilvēki, kas vairāk vai mazāk atbilst mūsu ilgu tēlam. Jo vairāk un pilnīgāk kāds reālais cilvēks līdzināsies mūsu ilgu tēlam, jo lielāka būs viņa līdzība tieši svarīgākās, galvenās īpašībās, ko prasa īsta mīla — jo laimīgāk izraisīsies arī mūsu mīla. Diemžēl, mēs pārāk bieži dažu samērā mazsvarīgu īpašību dēļ saskatām vienā vai otrā cilvēkā savu ilgu priekšmetu, un šis apstāklis mums vēlāk var nest rūgtu vilšanos. Mums tā tad jābūt uzmanīgiem un atturīgiem sava īstā dzīves drauga meklēšanā: jāizvairās no pārsteidzības pirmo gadījumu bez mazākās apdomāšanas pielīdzināt īstā un vienīgā drauga atradumam. Un lai šinī ziņā kļūdu skaitu samazinātu līdz minimam, mums, pirmkārt, jāpadara pašiem sev skaidrāks savs ilgu tēls un, otrkārt, kritiskāk un uzmanīgāk jāizraugās viņam visvairāk atbilstošais cilvēks.

Par «vienīgo», ko mēs sevī nesam, arī, diemžēl, jā-saka, ka tas ļoti bieži ir stipri neskaidrs un mainīgs

tēls. Tas ļoti bieži grozās un mainās, nemitīgi veidojas līdz ar mums — un, diemžēl, ne vienmēr pretim lielākai pilnībai. Arī šis «vienīgais» daudzkārt nemaz nav tas ideāls, kas patiesi mums rādītu īstos ceļus uz laimi, bet ir viens no bīstamākiem padomdevējiem. Tas daudzkārt isā laikā pārveidojas pavisam citā būtņē, pavisam citādā tēlā. Un bieži vien sava ilgu tēla vainas mēs pavisam nepamatoti uzveļam tai dzīvai būtņei, kuŗā mēs esam saskatījuši radniecību ar savu ilgu tēlu.

Ir, piemēram, ļoti bieži tā, ka tajā laikā, kamēr viens vai otrs cilvēks ir pārdzīvojis visas izjūtu pakāpes, ar kāda cilvēka karstāko dievināšanu sākot un sava iemīlotā visdziļāko nicināšanu un nopulgošanu beidzot; tā tad tajā laikā, kur iemīlotais viņa acīs ir tik pamatīgi mainījies, īstenībā iemīlotā cilvēkā visu šo laiku nav notikušas kādas kaut cik vērā ņemamas pārmaiņas! Viņš visu laiku ir bijis un palicis tas pats, kas viņš arī agrāk bijis. Visas pārmaiņas tā tad notikušas vienīgi pašā dedzīgajā mīlētājā. Šī dažam labam mīlētājam tik grūti aptveramā vai izprotamā parādība viegli saprotama, ja ņemam vērā to, ka šādas pārvērtības visbiežākas taisni tā sauktos «kaislīgās mīlas» gadījumos. Jo kaislīgāka ir mīla, jo spilgtāk tajā pārsvarā fiziskās mīlas elements, tā tad vitālā spēka tiešā izpausme, jo stiprāk norisinās arī iemīlotā cilvēka idealizācija resp. sava ilgu tēla projecēšana viņā. Iemīlējies cilvēks, kā saka, kļūst zināmā mērā aklš. Viņš neredz savā vienīgā visa tā negatīvā, kas tajā ir, bet toties redz neskaitāmas pozitīvas, vismaz pašā acīs pozitīvas īpašības, kādu iemīlotā cilvēkā nemaz nav, bet ir viņa ilgu tēlam. Šis aklums tomēr nav ilgstošš. Kad kaislības apmierinātas vai aplusinātas, cilvēks atkal redz «normāli». Un kā jau cilvēkam, kas viegli ļaujas ietekmēties no jūtām, viņam tagad vispirmā kārtā duŗas acīs ne jau vairs tas pozitīvais, ko viņš iemīlotā cilvēkā kādreiz saskatījis un tagad zināmā mērā jau «pārdzīvojis», bet taisni viss negatīvais — un tagad savu jūtu vai dziņu negatīvā ietekmē vai citu kādu jaunu jūtu un dziņu ietek-

mē viņš nonāk jaunos, pretēja rakstura pārspilējumos. Tāpat kā savā laikā viņš neredzēja cilvēkā nekā negatīva, bet tikai visu labu, tagad viņš redz tikai visu negatīvo, kas pilnīgi aizēno visu labo. Vārdu sakot, kaislībām padots cilvēks nekad neredz cilvēku tādu, kāds viņš īstenībā ir, bet tikai vienu vai otru gaļību vai pārspilējumu.

Jo lielākā skaidrībā būsīm paši par savu ilgu tēlu, jo mazāk būs maldu dzīves biedra izvēlē un pilnīgāka un skaidrāka būs pati mūsu mīla. Tādēļ, pirms mūsu acis vai sirds ir izraudzījušās un atzinušās kādu cilvēku par isto un vienīgo, mūsu skatam daudz uzmanīgāk un ciešāk vajadzētu vērsties vispirms pašam sevī, iegūstot lielāku skaidrību vispirms jau par savām ilgām, tieksmēm un mērķiem. Un izkristālizējot savu mīlas tēlu, neapmierināsimies nekad tikai ar skaidrību par viņa fiziskām īpašībām, jo šai ziņā mēs reti kļūdamies. Toties ļoti bieži mēs kļūdamies sava nākamā dzīves biedra garīgo vai morālisko īpašību novērtējumā. Šai ziņā tas mīlas tēls, ko mēs sevī nesam, it īpaši agrā jaunībā, ir parasti ļoti neskaids un nenoteikts. Ļoti bieži tas izkristālizējas mūsos tikai tad, kad ir jau par vēlu — kad izvēle ir jau notikusi, vadoties galvenā kārtā tikai no iemilētā cilvēka tīri ārējām īpašībām. Tādēļ arvien dzīves biedra izvēlē pirmā vietā izvirzāmas tieši garīgās īpašības un cilvēka raksturs — ja tajās nebūsim kļūdījušies, tad nepiedzīvosim vilšanos arī citās iemilētā cilvēka īpašībās.

3. Galvenās kļūdas dzīves biedra izvēlē un pareizie izvēles pamati.

Viens no svarīgākiem laimīgas laulības priekšnoteikumiem ir dzīves biedra pareiza izvēle, bet jau šinī ziņā kļūdas ir ļoti ikdienišķa parādība. To pamatos ir galvenā kārtā nepareizie priekšstati par mīlu un laulību vispār un dzīves biedra lomu sevišķi, tā tad — psihiskās gatavības trūkums iemilēšanās laikmetā.

Kā jau norādījām, viena no ļoti parastām kļūdām ir diezgan pasīvā ļaušanās gadījumam un nejaušības pielīdzināšana liktenībai. Tādēļ ir jātiecas izprast un ievērot, ka «liktenīga» īstenībā nav pati iepazīšanās, kā tas ļoti daudziem izliekas, bet cilvēka iekšējā, pa lielākai daļai neapjaustā gatavība iemīlēties. Katrs cilvēks zināmā brīdī var būt līdzīgs nobriedušam auglim, kuŗu var atraisīt no zara visniecīgākā vēja pūsma: pietiek šajā brīdī sastapt kādu zemapziņā izveidotam milas tēlam kaut cik atbilstošu reālu cilvēku, lai sāktos iemīlēšanās un tālākās ar to saistītās parādības: pārliecība par «īsto» un «vienīgo» u. t. t.

Iemīlēšanās process mūsos īstenībā ir jau sācies, pirms esam sastapuši savas milas konkrēto objektu. Tādēļ konkrētā iemīlēšanās ļoti bieži līdzīga ugunij sausā laikā, kas pāris acumirkļos var pārņemt visu ēku. Tas ļoti bieži rada lielu paviršību dzīves biedra izvēlē. Nemaz nav jāpiemin Amerikas rekordi, kur divi agrāk pilnīgi sveši cilvēki, pavadijuši vienu stundu viens otra sabiedrībā, jau dodas uz dzimtsarakstu nodaļu, lai reģistrētu kopējas dzīves gaitas. Paviršība var izpausties arī tur, kur cilvēki pazinušies mēnešiem ilgi, ja šī pazīšanās ierobežojusies ar tīri ārēju vai vispār vienpusīgu pazīšanos.

Paviršību dzīves biedra izvēlē vēl padziļina diezgan grūti apvaldāmā un kontrolējamā tieksme ideālizēt savu iemīļoto. Daudzi vēlāk laulības dzīvē brīnās, kā ir pārvērties viņu draugs. Bet ļoti bieži dzīves biedrs vai nu nemaz nav pārvērties vai ir pārvērties tikai nelielos apmēros; galvenās pārmaiņas notikušas vienīgi pašā mīlētājā: mainījies viņa vērtējums, tas kļuvis plašāks un vispusīgāks. Taisni šī lielā starpība novērtējumā pirms un pēc laulībām ir par cēloni ļoti daudziem sarežģījumiem laulāto draugu attiecībās. Jo vispusīgāks un objektīvāks ir sava iemīļotā vērtējums pirms laulībām, jo mazāk jābaidās par nākamā dzīves biedra «pēkšņo un stipro pārvēršanos».

Bieži paviršība izpaužas ne atsevišķu īpašību nepareizā novērtējumā, bet vienpusīgā vērtējumā. Paliek nenovērtētas vai pat aizmirstas daudzas ļoti

svarīgas īpašības un apstākļi, kam iemilēšanās procesā nav nekādas lielas nozīmes, bet vēlākā kopdzīvē, taisni otrādi, ir izcila loma un nozīme.

Protams, būtu aplami domāt, ka dzīves biedra izvēle varētu norisināties «pēc grāmatas» un būtu iespējams sīki un noteikti «izsvērt» visas nākamā dzīves biedra īpašības, likt sevi vadīt savā izvēlē tikai šo apsvērumu kopsummai. Arvien ļoti svarīgs vadītājs paliks cilvēka intuīcija, kas daudzkārt piespiež mūs rīkoties tā un ne citādi, kaut arī mēs nevaram izprast tās likumus un motīvus. Tāpat arī mīlas jūtu pamatos nav tikai kāda nejaušība, bet tām ir savi svarīgi un mērķtiecīgi cēloņi, kas apslēpti mūsu vītālā spēkā. To visu nedrīkst ignorēt. Bet tiklab jūtas kā intuīcija prasa zināmu pārbaudīšanu, dažu labu reizi arī zināmus pārļobojumus, un te nu sava svarīga loma piekrītas prātam — šim svarīgajam apzinīgas dzīves ierocim, ko mums devis vītālais spēks, izraisidams mūsos dvēseli un garu. Tā tad varam teikt, ka dzīves biedra izvēlē, atstājot pamatā jūtas un intuīciju, kā svarīgs izvēles papildinājums arvien izmantojami objektīvi visu apstākļu apsvērumi. Izvēles pamatos vajadzētu būt liktiem zināmiem pamatprincipiem, kuŗu ignorēšana var viegli novest mūs pie rupjām kļūdām. Šo principu izveidošanai un nostiprināšanai sevi vajadzētu noslēgties jau pirms iemilēšanās, lai iemilēšanās periodā tie iedarbotos savā ziņā automatiski.

Turpmākās lappusēs būs apskatīti daži svarīgākie apstākļi, kuŗiem piekrīt liela loma tiklab iemilēšanās periodā, kā arī vēlākā dzīvē, un kuŗu pareizai izpratnei var būt liela ietekme uz dzīves biedra izvēli. Ne katrā gadījumā vienu un otru apstākļu loma un svars būs vienādi liels — viss tas lielā mērā atkarājas arī no katra individa garīgās struktūras, viņa dzīves apstākļiem u. t. t. Pārdomas par visiem šiem apstākļiem tomēr ieteicamas katram.

Pirms tuvāk pakavējamies pie galvenām kļūdām atsevišķu parādību novērtējumā, dzīves biedru izvēlošies, un pareizas izvēles pamatiem, vēl tikai iegaumēsim pāris svarīgākos vispārējos pamatprincipus. Vis-

pirms jau to, ka iemilēšanos un mīlu nekādā ziņā nedrīkst pārvērst par sportu vai rotaļu, kā to, diemžēl, ļoti daudzi dara. Taisni mīlā vairāk kā jebkur nepieciešama vislielākā nopietnība un atbildības sajūta — tiklab pret sevi, kā ne mazāk pret otru cilvēku. Kaut likumi atstāj nesodītus daudzus ļoti smagus noziegumus pret otra cilvēka dvēseli un dažkārt arī miesu. šie noziegumi tomēr pieskaitāmi smagākiem noziegumiem un tiem arī vajadzētu kā tādiem tikt kvalificētiem tiklab atsevišķu individu sirdsapziņā, kā arī visas sabiedrības vērtējumā. Pietiekamas nopietnības un atbildības sajūtas trūkums arvien smagi atriebjas arī ikvienam pašam, tāpēc sevis izveidošana lielākas atbildības sajūtas virzienā arvien padarīs daudz skaidrāku un pilnīgāku katra individa paša dzīvi.

Sava dzīves biedra izvēles laikā mums cieši jāiegaumē arī patiesība, ka laimīgai laulības dzīvei parasti nepietiek ar vienu vai otru pozitīvu dzīves biedra īpašību, bet nepieciešama daudzu svarīgu īpašību kopība. Tā tad par nopietnu vērtējumu uzskatāms vienīgi vispusīgs sava paredzamā dzīves biedra vērtējums. Nedrīkstam arī vērtēt savu nākamo dzīves biedru izolēti. Arvien paturēsim acīs to, ka laulības dzīves veidojums nav atkarīgs tikai no mūsu izraudzītā drauga īpašībām, bet no divu cilvēku īpašībām un šo īpašību savstarpīgām attiecībām. Tāpēc arvien paralēli paredzamā dzīves biedra vērtējumam jānorisinās arī pašnovērtējumam, tieši tam piešķirot sevišķi lielu uzmanību. Nav tāda «ideāla cilvēka», kas katram otram cilvēkam varētu būt piemērots draugs un dzīves biedrs, un nav arī tādu īpašību, kas katrā gadījumā ir pietiekamas un absolūtas. Viens un tas pats cilvēks var būt vienam cilvēkam ideāls laulātais draugs, bet citam — pilnīgi nepiemērots dzīves biedrs. Tā tad pareizi jānovērtē nevien domātā dzīves biedra īpašības pašas par sevi, bet arī šo un savu īpašību saskaņa vai nesaskaņa, paredzamās savstarpīgās attiecības.

Dzīves biedra izvēle nekad nav tomēr jāpārvērst par kādas absolūtas pilnības meklējumiem, jo tādas

nav un nevar būt. Ikvienu laulības dzīvi prasīs lielāku vai mazāku savstarpīgo saskaņošanu un piemērošanu, un dzīves biedra izvēlē lielā mērā jāvadās tieši no šā apsvēruma — cik iespējama būs šī saskaņošanās, cik liela ir paša vai otra cilvēka griba panākt saskaņošanu, cik lielā mērā abi cilvēki viens otru papildinās vai izlīdzinās.

Neaizmirsīsim vēl vienu svarīgu principu dzīves biedra izvēlē: nekad nepārsteigties! Kur izšķīras visas nākamās dzīves jautājums, tur katra pārsteidzība maksā pārāk dārgi un var būt liktenīga. Tāpēc tik liela nozīme ir vislielākai atturībai taisni tobrīd, kad jūtas runā pretējo. Tāpēc savā laikā ļoti svarīgs institūts bija saderināšanās, kas pamudināja divus cilvēkus, kuŗi jau bija izšķīrušies par kopīgām dzīves gaitām, tomēr vēl vienu pēdējo reizi sevi pārbaudīt un pārvērtēt. Tāpēc tik svarīga dzīves gudrība ir neaiziet savās attiecībās ar vienu vai otru cilvēku pārāk tālu, pirms lēmums par dzīves kopības iespējamību un vēlamību nav galīgi nobriedis. Kas savām jūtām ļāvīs pārāk brīvu vaļu, tas iegūvis nav neko vai iegūvis tikai to, kas viņam tāpat nebūtu pagājis garām, — bet ir gan sev atņēmis izvēles brīvību. Ļoti daudzas laulības nav brīvas izvēles laulības, bet ir tikai neapvaldišanās sekas. Daudzreiz cilvēki, aizgājuši savā iemilēšanās apskurbumā pārāk tālu, ir spiesti spert arī tālākās konsekvences, kaut gan jau jūt, ka viņi ir kļūdījušies un vilušie. Lai novērstu šās kļūmīgās laulības, jāmacās izturēties ar lielāku nopietnību tiklab pret savām, kā otra cilvēka jūtām un dzīvi vispār. Vienlīdz smags noziegums ir tiklab vieglprātīgi rotāļties pašam ar savām, kā arī ar otra cilvēka jūtām. Ikvienam vajaga apzināties, ka milas jūtas pasaulē katra necīga, nevietā uzpūsta dzirkstele var viegli pārvērsties arī iznīcinātājā liesmā, kas var izpostīt viena vai divu cilvēku dzīves. Vajaga sargāties apgrūtināt savu sirdsapziņu ar šo smago noziegumu pret otra vai savu dzīvi!

a. Ārējā pievilcība un daiļums.

Viena no tām īpašībām, kam dzīves biedra izvēlē ļoti daudzos gadījumos piekrītas izšķirēja loma, ir ārējā pievilcība. Gandrīz ikvienu ārējais skaistums valdzina, bet daudzus tik lielā mērā, ka skaistuma dēļ tie kļūst akli pret visām citām cilvēka īpašībām.

Par skaistuma lomu mīlā un jo sevišķi laulībā ir divi pretēji galēji uzskati, kas abi divi nepareizi. Maldās tie, kas domā, ka skaistums jau nodrošina vispilnīgāko mīlu un laimīgu laulības dzīvi, un tāpat maldās arī tie, kas skaistuma lomu novērtē ļoti negatīvi.

Cilvēka ķermeņa skaistumam resp. skaistuma valdzinātājam spēkam ir savi nopietni un veselīgi pamati. Tā ir viena no cilvēka pilnībām — viņa ķermeniskā pilnība. Skaistums pašos pamatos ir cilvēka fiziskās veselības, ķermeņa harmoniskas attīstības un iekšēja spraiguma, vitālītātes ārējs apliecinājums, savā ziņā — cilvēka fiziskā mēraukla. Skaistuma pārdzīvojums cilvēkā un viņa tieksmes pēc skaistuma sakrīt ar vitālā spēka tieksanos radīt jaunu fiziski spēcīgāku un pilnīgāku būtni. Tā saprotams, kāpēc nav «absolūta skaistuma», t. i. tādu īpašību, kas visos izsauktu vienādu skaistuma pārdzīvojumu. Skaistuma pārdzīvojums nav atkarīgs tikai no tām īpašībām, ko sevī nes otrs cilvēks, bet arī no mūsu pašu īpašībām un īpatnībām. Īsto skaistuma izjūtu dod otra un mūsu pašu īpašību savstarpēja attiecība, saskaņa. Mēs nezinām tuvāk šo attiecību likumus, jo to cēloņi apslēpti dziļi mūsu zemapziņā vai dabā un izpaužas vienīgi jūtās vai intucijā, bet mēs zinām, ka katram no mums skaistuma izjūta ir mázliet citāda un arī skaistuma ideāls mazliet citāds. Tādēļ mēs varam diezgan droši pieņemt, ka visam tam pamatā ir savi cēloņi, kuŗu nolūks virzīt mūs pretim tieši tādām īpašību apvienojumam, kas rada lielāku pilnību, un ka mūsu skaistuma pārdzīvojumu pamatos ir liela mērķtiecība un lietderība. Ignorēt savas skaistuma izjūtas un savas skaistuma pārdzīvojuma īpatnības tā tad ir pašos pamatos nepareizi. Pat tur, kur viens vai otrs cilvēks aizraujas ar tā

saukto «neveselīgo skaistumu», t. i. skaistumu, ko vairs nevar uzskatīt kā fiziskās veselības un ķermeņa harmoniskas attīstības izpausmi, parādības pamatos var būt veselīgi principi: vītālā spēka tieksme izlīdzināt atsevišķu individu nenormālu novirzīšanos no attīstības virziena vai arī kāds jauns, bet lietderīgs jaunu formu meklējums. Mēs nevaram izprast visas šās parādības, bet, katrā ziņā, arī šē mums nav nekāda iemesla saskatīt vītālā spēka iedarbības izpausmē kādu neapšaubāmu kļūdu.

Tomēr skaistums var izvērsties par ļoti bīstamu mērauklu dzīves biedra izvēlē. Pirmkārt, tādēļ, ka skaistums ir tikai fiziskā cilvēka mēraukla, bet laimīga laulības dzīve prasa arī veselu, izkoptu garu. Par garu un cilvēka raksturu skaistums nedod nekādas liecības.

Tālāk: skaistums bīstams tādēļ, ka tas, kā visas vītālā spēka tieši radītās parādības, stipri ietekmē, atstumj pie malas citas cilvēka novērtēšanas mērauklas. Skaistu cilvēku vispusīgi un objektīvi novērtēt vienmēr grūtāk nekā mazāk skaistu cilvēku. Skaistums savā ziņā it kā apžilbina mūsu gara acis, padara tās neredzīgākas pret otra cilvēka pārējām īpašībām. Tāpēc tik bieži viņas taisni skaistos cilvēkos.

Spilgti izpausts skaistums sevī slēpj vēl vienu bīstamu īpašību: tas ļoti bieži cilvēku psihiski sabojā. Katra cilvēka dabā ir zināma tieksme ar kaut ko izcelties citu cilvēku starpā, apzinīgi vai neapzinīgi patikt citiem, iegūt viņu atzinību. Ceļi, kas ved pie šīs tieksmes piepildījuma, var būt ļoti dažādi. Dažs iegūst citu cilvēku cieņu un atzinību ar saviem darbiem, cits — ar savām rakstura īpašībām, vēl daudzi citi — vienkārši ar dabas dotībām, tīri ārējām īpašībām, kuŗu skaitā izcila loma piekrītas skaistumam. Taisni tam, kā cilvēks iegūst cieņu, ievēribu vai atzinību citu acīs, ļoti liels svars un ietekme uz viņa dabu un spējām. Kas iegūst citu uzmanību un ievēribu ar savu darbu, spējām vai raksturu, to viņa tieksmes patikt

citiem pamudina iet nemitīgas attīstības ceļus. Šī tiek-
sme te pārvēršas par pozitīvu, radītāju dzinēj spēku,
kas neļauj cilvēkam sastingt, palikt uz vietas, bet
virza to pretim arvien lielākai savu spēku un spēju
izkopšanai un izraisīšanai. Pavisam citādi tas ir ar
sekmēm, ko cilvēkam sagādā spilgti izpausts skaist-
tums. Tas bieži aptur vai vājina cilvēka spēju un
spēku attīstību. To atzinību un uzmanību, ko viens
otrs iegūst tikai grūta, neatlaidīga darba vai sava rak-
stura izkopšanas ceļā, skaists cilvēks iegūst bez kādām
sevišķām pūlēm no viņa paša puses. Skaistam cilvē-
kam zināmā mērā it kā atkrīt vajadzība «nopulēties
pašam ar sevi». Tā daudzus cilvēkus spilgts ārējais
skaistums vai ārējā pievilcība padara k ū t r u s. Dau-
dzi skaisti cilvēki atstāj novārtā savu raksturu un ga-
rīgā ziņā kļūst trulāki, nepievilcīgāki. Ārējais
skaistums it kā apēno dvēseli: skaista cilvēka dvēsele
dažu labu reizi var būt atbaidītāja. Ļoti daudzus tieši
viņu skaistums padara par cilvēkiem ar «neciešamu
raksturu». Atzinība skaistumam bieži izpaužas glai-
mu veidā, un šie glaimi padara cilvēku iedomīgu. Ap-
žilbināams ar savu skaistumu citus, cilvēks bieži vēl
vairāk apžilbina pats sevi. Viņš sāk pārāk pašauties
uz savu skaistumu un ne tikai kā neizkopj savas garī-
gās īpašības, bet ļauj brīvu vaļu arī daudzām negāti-
vām īpašībām, jo — «skaistam cilvēkam jau visu pie-
dod». Daudzi skaisti cilvēki kļūst nevien garīgi sekli,
bet arī neiecietīgi, cietsirdīgi, ļauni, izlutināti cilvēki.

Tā viegli izprast, kāpēc taisni skaistos cilvēkos tik
bieži viņas. Skaistuma apžilbināts, cilvēks iemīlas šajā
skaistumā, nemeklēdams garīgā satura. Bet ārējais
skaistums pats par sevi vien nevar ilgi valdzināt,
 kaut gan tas var vienu laiku ļoti spēcīgi valdzi-
nāt. Cilvēks ar laiku sāk meklēt savā iemīlotā arī ga-
rīgās vērtības. Taisni tās ļoti bieži viņš neatrod vai
atrod ļoti neapmierinātājos apmēros. Ar laiku, kad pie
skaistuma jau «pierasts», kad tas vairs neizsauc pir-
mējos spilgtos pārdzīvojumus — visi defekti iemīlotā
cilvēka raksturā sāk izcelties arvien spilgtāk. Tad nav
vairs tālu līdz smagai vilšanās sajūtai.

Skaists cilvēks bieži līdzīgs izlutinātam bērnam. Tā prasības augstas, bet vēlēšanās kaut ko pildīt vai ievērot — mazas. Skaistu cilvēku ietekmē stiprā mērā apkārtnē, turklāt negatīvi: skaists cilvēks vienmēr dzird daudz glaimu un pierod pie tā. Viņam daudz grūtāk pierast pie viena cilvēka apbrīnošanas — viņš daudz vairāk dzīvo «pasaulei». Vispār, šai «apbrīnošanas atmosfērā» skaists cilvēks bieži pazaudē paškritiku un iekšējās koncentrēšanās spējas, paliek stipri ārišķīgs.

Viena no skaistuma bīstamām īpašībām laulības dzīvē ir arī tā, ka ārējais skaistums ir, tā sakot, tik acīmredzams. Tas saista katru, un katrs to tūlīt ievēro. Tā ārējam skaistumam arvien ir daudz vairāk apbrīnotāju nekā cilvēka garīgām vērtībām. Tā gluži dabīgi skaista cilvēka dēļ starp apbrīnotājiem norisinās arī stiprāka un neatlaidīgāka sacensība. Skaistu draugu ir nevien grūtāk iegūt, bet arī — grūtāk paturēt vienīgi sev. Arī pēc tam, kad tas jau kļuvis dzīves biedrs!

Visā visumā jāsaka: skaistums nav jāienisi un no skaistuma nav jābēg, bet vienmēr jāpatur prātā, ka iemilēšanās skaistā cilvēkā prasa daudz lielāku uzmanību. Jo spilgtāks ir kāda cilvēka skaistums, jo stiprākam un bagātākam sevī jābūt šā skaistā cilvēka dzīves biedram. Iemiloties ļoti skaistā cilvēkā, mums nekad nevajadzētu atstāt neapsvērtu apstākli, vai mūsu pašu raksturs ir pietiekami stiprs — vai pietiks pacietības, labas gribas, neatlaidības cīnīties ar tām negatīvajām parādībām, kas var ar laiku mūsu draugā izpausties kā skaistuma ikdienišķas sekas; vai pietiks spēka un spēju veidot sava drauga raksturu tā, lai viņš patiešām būtu un paliktu mūsu sirsnīgs draugs. Mums arī labi jāpārdomā, vai mūsos pašos ir pietiekamas dotību, spēju vai pozitīvu īpašību rezerves, kas var līdzsvarot mūsu drauga skaistumu. Jau pašā sākumā mums jāapzinās, ka skaists draugs mums ir tikai tikmēr drošs, kamēr arī mūsos ir pietiekami lielas rezerves, kas var viņu saistīt pie mums.

Nekad savos vērtējumos neaizmirsīsim arī to apstākli, ka skaistums ir pārejoša vērtība. Ārējais skaistums ar laiku novīst — dažkārt pat ļoti ātri. Ja nu tieši ārējais skaistums ir bijusi izraudzītā drauga galvenā vai pat vienīgā vērtība, tad ar laiku viņš var kļūt mums pavisam vienaldzīgs vai pat pretīgs. Neaizmirsīsim arī to, ka pie ārējā skaistuma var ļoti ātri pierast, t. i. pierast tādā nozīmē, ka tas sāk zaudēt savu pievilcību, kaut gan tīri ārēji nemaz vēl nav mainījušies. Ja nu mīla ir dibinājusies tikai uz skaistumu, tad tā var ātri zaudēt savu pirmējo spēku, un ja šo iztrūkumu nebūs iespējams atvietot ar kaut ko citu, tas var kļūt liktenīgs visai mīlai.

Sievietes skaistuma pārdzīvojums un izjūtas ir citādas nekā vīrietim, bet ciešā saskaņā ar sievietes dabas īpatnībām. Sieviete mazāk valdzina ārējais skaistums tādā nozīmē, kā to saprot un izjūt vīrietis, bet viņu valdzina spēka izpausme vienā vai otrā veidā. Sieviete kā vīrieša skaistumu var izjust viņa tīri fizisko veselību, spēku, drosmi, aktivitāti, morālisko spēku, pārkāpumu u. t. t., neatkarīgi no sejas skaistuma vai proporcijām, kas spēlē tik lielu lomu vīrieša izjūtās. Vispār, sievietes vērtējumā skaistums ir daudz psihiskāka parādība, bet arī sievieti viņas skaistuma izjūtas virza pretim lielākas pilnības un harmonijas meklējumiem. Un tāpat kā vīrietim, arī sievieti ārējā pievilcība var bieži vilt, kaut arī viss tas izpaužas mazliet citādā formā. Tāpat kā vīrietis viņas «austajā skaistumā», sieviete ļoti bieži viņas, savaldzinādamās ar spēka izpausmi vīrietim, ar vīrieša drosmi, aktivitāti u. t. t., atstājot pienācīgi neapsvērtu un nenovērtētu spēka virzienu, t. i. tā morālisko saturu.

Bez tīri ārējās pievilcības, ārējā skaistuma ir vēl kāds skaistums, ko saucam par daiļumu. Skaistuma un daiļuma jēdzienus gan bieži sajauc un lieto vienu otra vietā, tāpēc ir nepieciešami starp abiem vārdiem novilkta stingrākas robežas. Daiļums ir apgarots skaistums. Tas ir cilvēka iekšējā, garīgā un

ārējā, fiziskā skaistuma apvienojums vai arī cilvēka iekšējo bagātību un dvēseles skaistuma ārējais atspoguļojums. Fiziskais skaistums še īstenībā ir tikai iekšējā skaistuma fons, bet galvenais saturs ir tieši iekšējais skaistums. Pat fiziski mazpievilcīga seja var būt ļoti daiļa, ja tā pauž un atspoguļo lielas iekšējas vērtības.

Iekšējais skaistums var atrast ļoti dažādus ārējās izpausmes veidus. Daiļumu mēs varam saskatīt cilvēka acīs, sejā, balsī, pat kustībās. Ir daudzreiz grūti pat pateikt, tieši kur un kādā kārtā daiļums izpaužas, bet reti kad mēs maldāmies savā pārdzīvojumā. Var būt, piemēram, sejas, kas ir nevainojami skaistas, bet tomēr atstāj tādu «marmora skaistuma iespaidu»: tām trūkst dvēseliska siltuma, tās neizstaro sirsniību. Savukārt var būt ļoti vienkāršas sejas bez šā klasiskā skaistuma, kuŗas tomēr kļūst ļoti pievilcīgas tādēļ, ka tās it kā izstaro īpatnēju siltumu, sirsniību, dzīvību. Cilvēka seja raudzīdamies, mēs zināmā mērā it kā raugāmies viņa dvēseles dzīvē. Jo skaidrāki, pilnīgāki, skaistāki ir cilvēka dvēseles pārdzīvojumi, jo vairāk apgarota, daiļāka kļūst viņa seja. Gandrīz ikviens būs ievērojis tās lielās pārvērtības, kas norisinās cilvēka sejā dažādu jūtu un dažādu iekšēju pārdzīvojumu ietekmē. Cietsirdība, nežēlība, dusmas var tā pārvērst visskaistāko seju, ka tā kļūst nevien nepievilcīga, bet pat pretīga. Savukārt, dziļa sirsniņa mīla, uzpurēšanās, līdzjutība, sirsniņš prieks var seju, kuŗai nav nekāda dabiska skaistuma, padarīt daiļu, pievilcīgu.

Tā tad daiļums ir tas skaistums, kam var droši ticēt un uz ko var paļauties. Tas nepievil un arī — ne novist. Tas ne tikai izraisa skaistuma pārdzīvojumu, bet aplicina arī skaistas dvēseles esamību. Daiļuma pakāpe atbilst cilvēka garīgo bagātību un mīlas dziļuma pakāpei.

Skaista seja, tīri ārēja pievilcība var strauji apreibināt un saviļņot; daiļa seja turpretim izstaro klusu dvēselisku siltumu un dzīvību. Katra sagādā īpatnēju patīkamu pārdzīvojumu, bet dosim sava dzi-

ves biedra izvēlē priekšroku daiļumam. Daiļas sejas pirmais iespaids nav tik intensīvs, kā skaistas sejas iespaids bet tas neviļ un arī nemazināsies; tas turpinās augt, dodot dziļus pārdzīvojumus arī visā turpmākā dzīvē.

b. Veselība.

Veselība ir viena no lielākām vērtībām, ko viens vai otrs laulātais draugs var dot laulības dzīvei. Un tomēr — tikai ļoti reti veselības jautājums ir tas, par ko iemilējušies cilvēki izrādītu kaut cik nopietnu interesi. Šai ziņā stāvoklis ir tīri paradokšāls. Tieši veselība ir svarīgākais spēka, dzīves prieka un saskaņas avots, laimīgas laulības stiprākais pamats, un tieši par šo jautājumu, ciktāl viena vai otra iemilējušās cilvēka veselības stāvoklis pārāk tieši netraucē viņu attiecības, bieži vien nākamie laulātie draugi pavisam aizmirst interesēties. Veselības jautājums vispār nav tas temats, kuram nākamie laulātie draugi tiektos pieskarties. Taisni otrādi: ja viens vai otrs nes sevī kādu kaiti vai fizisku defektu, ikviens, ar retiem izņēmumiem, cenšas savam draugam šo apstākli noklusēt vai pat apslēpt, lai tas — netraucētu vai neapēnotu mīlu. Tā apzinīgi un neapzinīgi daudzi iemilējušies cilvēki vai nu viens otru pievil, vai viens otrā pievilas. Sekas tādas pašas, kā ar visu citu noklusēto, tikai šai gadījumā vēl smagākas: laulības dzīvē tieši veselības stāvoklis nekādā ziņā nav apslēpjams, un katra vilšanās sava drauga veselības stāvoklī var tieši un netieši dot milai ļoti smagu triecienu. Vienas puses satricinātais veselības stāvoklis var prasīt no otras puses nopietnu un rūpīgu kopšanu, varbūt, pat lielu uzpurēšanos. Ja nu šī uzpurēšanās jāparāda pēc piedzīvotas vilšanās, tad tas nav nemaz tik viegli. Otrkārt, viena laulātā drauga slimība vai satricināts veselības stāvoklis var nopietni apdraudēt otra veselību vai abu laulāto draugu savstarpīgās attiecības, radot vienai vai abām pusēm fiziskas vai morāliskas ciešanas. Vajaga būt ļoti stiprai milai, lai pārvarētu visas tās jūtas un izjūtas,

kas šādos apstākļos var pamosties. Vienas vai otras puses slimība pēkšņi vai pamazām izvēršas par nopietnu nesaskaņu cēloni. Var būt arī tāds vienas puses veselības vispārējais stāvoklis, kas ārēji neatrod spilgtāku izpausmi, bet tomēr ar laiku var kļūt par vilšanās cēloni. Pārāk grūti būs, piemēram, saskaņoties diviem laulātiem draugiem, no kuriem viens ir veselīga spraiguma un dzīves prieka pilns, bet otrs, ja arī nav akūti slimš, tomēr noguris, fiziski un psihiski nopiests, bez patiesa dzīves prieka. Ļoti viegli viņi abi divi var kļūt viens otram par nastu, viens otru padarīt neiecietīgus un pat nervozus. Dažādība vispārējā veselības stāvoklī daudzkārt var radīt vēl nopietnākas nesaskaņas kā dažādība raksturos, un tā turklāt var būt dažādība, kas nekādiem līdzekļiem nav vairs ne izlabojama, ne novēršama.

Pa lielākai daļai jaunie ļaudis apprecēdamies aizmirst padomāt arī par to, ka viņu veselības jautājums nav viņu pašu laimes vien, bet arī nākotnes — viņu bērnu laimes jautājums. Viņiem pat prātā neienāk, kādu atbildību tie ir sev uzvēluši ar savu vieglprātīgo izturēšanos savas veselības jautājumā. Ne prātā viņiem neienāk, ka viņu paviršības un vieglprātības dēļ var nākties smagi ciest visu mūžu citām — nākamām būtnēm, kuŗu ciešanas kā vissmagākā un rūgtākā ēna kritīs arī atpakaļ uz viņu pašu dzīvi, to sarūgtinādama smagiem pašpārmetumiem un sirdsapziņas mokām.

Taisni šis jautājums — bērnu jautājums — ir viena no visvārīgākām vietām jaunatnes mīlā. Tikai retam vīrietim iemilēšanās periods saistās ar ilgām pēc bērna vai kaut nopietnām domām par tiem. Mīlu viņš vēl pārdzīvo kā tādu tīri personīgu pārdzīvojumu, kas koncentrēts galvenā kārtā ap iemīļotā cilvēka iegūšanu un, labākā gadījumā, arī savu draudzības slāpju apmierināšanu, kopīgas dzīves veidošanas izredzēm. Sievietē domas par bērnu gan var būt jau daudz no teiktākas un arī pašas ilgas skaidri izpaustas, bet vīrieša pārdzīvojumu un interešu ietekmē arī sievietē šās izjūtas var tikt uz zināmu laiku it kā apēnotas vai nostumtas sāņus, otrā vai trešā vietā. Tie ir tikai iz-

ņēmuma gadījumi, kad nākamie laulātie draugi savā iemīlēšanās periodā pārdomā un pārrunā arī par to, vai viņi abi ir piemēroti un spējīgi dot dzīvību jaunai būtnei. Šis jautājums parasti pieder tādiem, par kuŗu jaunie ļaudis nevar «dabūt pāri pār lūpām neviena vārda». Un tomēr — tas ir jautājums, par kuŗu nākamie laulātie draugi nedrīkstētu nerunāt! Neskaitāmos gadījumos nākamo laulāto draugu klusuciešana šajā jautājumā vai tā ignorēšana galu galā izvērsās par vienu no vissmagākiem noziegumiem pret vienu no viņiem vai pret nākamo paaudzi.

Neviens, par laulību domājot un savu dzīves biedru izraugot, nedrīkst sevi apmānīt ar iedomām, ka bērnu jautājums viņam ir pilnīgi vienaldzīgs un bērnu dēļ viņš neprecas. Pirmkārt, laulība pilnīgi dabīga un morāliska ir tikai tad, ja tā saistās ar bērnu kā tās gala mērķi. Otrkārt, laulība cilvēkam dos visdziļāko apmierinājumu un laimi tikai tad, ja tā būs devusi bērnu. Vai cilvēki noslēdz savu laulību tieši ar šo nolūku vai nē — tas lietu stāvokli radikāli negroza. Ka daudziem jauniem ļaudīm, dodoties laulībā, nebūs vēl noteiktu ilgu pēc bērna un laulības visā vairumā tiks noslēgtas savstarpīgas mīlas, nevis bērna dēļ — tas viss ir pilnīgi saprotami un šajā apstākļī nav arī nekā nedabīga. Tomēr ikvienam jaunietim, kas dodas laulībā, ir gan jāapzinās, ka viņā reiz pamodīsies tās ilgas, kas viņam pašlaik vēl svešas. Viņam jāzina, ka visu mūžu bērna jautājums viņam nebūs tik tāla un sveša lieta, bet pienāks laiks — varbūt, ļoti drīz — kad bērns viņa domās un izjūtās nostāsies centrālā vietā. Sevišķi cieši un labi tas jāapzinās sievietei, kas netiks pāri šām ilgām. Bet tikpat labi jāapzinās arī nākamam vīram, ka viņa sievā šās ilgas var ar laiku kļūt tik stipras, ka viņas mīla pret savu vīru var zaudēt visu savu spēku un siltumu, ja viņas vīrs nevēlēsies vai nespēs būt bērna tēvs, nespēs dot viņai bērnu.

Tā tad arī tiem, kas, laulībā dodamies, vēl neizjūt nekādas intereses par bērnu vai ilgas pēc tā, vai pat domā par bērnu ar vislielākām antipatijām, ir jāapzi-

nās, ka šāds stāvoklis ir tikai psihiskās negatīvības zīme un nebūs mūžīgs. Bērna jautājumam arī viņi garām netiks, un ja nu viņi negrib pieļaut ļoti varbūtēju smagu kļūdu, tad viņiem, pirmkārt, jāzina, vai viņu veselības stāvoklis ir tāds, ka viņi savā laikā spēs piepildīt viens otra ilgas pēc bērna, un, otrkārt, vai viņu veselības stāvoklis ir tāds, ka viņi var dot dzīvību veselīgam bērnam, jo vienīgi vesels un spēcīgs bērns var darīt arī viņus pašus laimīgus. Ir vesela rinda slimību, kas var traucēt tikai laulāto draugu attiecības un saskaņu, un ir vesela rinda slimību un fizisku defektu, kas tieši bērnu jautājumā var būt ļoti kļūmīgas; ir arī vesela rinda slimību, kas uz visas līnijas var kļūt laulāto draugu dzīvei smagi liktenīgas. Tad nu aizvērtām acīm pāriet pāri tiklab savam kā sava drauga veselības stāvoklim, kā tas pa lielākai daļai notiekas, atstājot visu «likteņa» ziņā, ir patiešām nepiedodama vieglprātība, kas pārāk daudzos gadījumos pārvēršas noziedzībā pret sevi un citiem cilvēkiem.

Tik svarīgu soli mūžā spērot, kā noslēdzot laulību, viena no visdabīgākām lietām būtu, ka abi nākamie dzīves biedri būtu pilnīgā skaidrībā par savu un sava drauga veselības stāvokli. Viena no visnepieciešamākām un dabīgākām lietām tā tad būtu, ka ikviens, pirms stājas laulībā, nopietni apspriestos ar ārstu un pārbaudītu savu veselību, jo ar paša pārliecību un uzskatiem vien nepietiek: tie bieži var pievilt un viņ. Ne velti jaunākos laikos pacēlušās balsis, kas prasa šādu ārsta izmeklēšanu, noslēdzot laulību, padarīt obligātorisku.

Jautājums par ārsta padoma plašāku izmantošanu laulāto draugu attiecību izveidošanā un norēgulēšanā katrā ziņā ir ļoti nopietns jautājums, ko dzīve izvirzīs arvien vairāk uzmanības degpunktā. Tikai gan jā-saka, ka pirmiem soļiem šinī virzienā, liekas, būtu jā-sākas ar pašu nākamo ārstu rūpīgāku un nopietnāku sagatavošanu šādiem uzdevumiem. Katram solim šinī virzienā patiešām būtu ļoti liela praktiska nozīme. Laulības dzīvē ļoti bieži rodas jau no pat sākuma dažādi psihiska vai fiziska rakstura sarežģījumi, kas

viegli būtu novērsami un labojami, bet ar laiku var kļūt par laulāto draugu attiecību nopietnu traucējumu cēloni. Daudziem sarežģījumiem meklējami savi cēloņi jau pirms laulībām, laulāto draugu veselības stāvokli, viņu psihiskā vai fiziskā konstrukcijā. Daudzi no šiem sarežģījumiem pašā sākumā būtu viegli novērsami. Bet laulātie draugi paši ļoti bieži vai nu ir neziņā par visu tā īstiem cēloņiem, vai arī, tagadējās tradīcijās auguši, nespēj par saviem pārdzīvojumiem viens otram nekā pateikt; vispār, nespēj pašu spēkiem tikt pāri šiem sarežģījumiem. Nav arī parasts katra «sūkuma» dēļ griezties pie ārsta. Ir taču tāda sajūta, ka ārsts par visu to var tikai pasmieties — un ir arī gadījumi, kad tas patiešām tā notiekas. Tā visu, daudzkārt ļoti sarežģīto laulības problēmu atrisināšanā, sevišķi seksuālajā laukā, laulātie draugi ļoti bieži atstāti savam liktenim: savām zināšanām, savām atziņām, kas pa lielākai daļai ir nepietiekamas. Ja nu vēl laulātie draugi nevar par visu to savā starpā vaļsirdīgi izrunāties, ja katram savi pārdzīvojumi un izjūtas, sava neziņa jānes pašam vien — tad daudzi gluži niecīgi apstākļi ar laiku var izaugt par nopietniem sarežģījumiem, kas aprok visu laulības dzīves laimi. kaut citādi visi apstākļi laimīgai laulības dzīvei ir labvēlīgi.

Ārsts varētu būt tas padomdevējs, vajadzības gadījumā arī tas vidutājs, kas novērstu daudzus sarežģījumus laulāto draugu starpā, kur šo sarežģījumu pamatos ir psiholoģiskas vai fizioloģiskas dabas traucējumi vai zināmi patoloģiski apstākļi. Bet lai ārsts šāds padomdevējs varētu būt, viņam arī pašam vajadzētu būt daudz pilnīgāk, nopietnāk un delikātāk sagatavotam šim uzdevumam. Ņemot vērā laulības dzīves lielo nozīmi nevien atsevišķu individu, bet arī visas tautas dzīvē, laulības dzīves problēmas pelnī pietiekamu uzmanību, lai tās kļūtu par svarīgu un speciālu priekšmetu arī mūsu nākamo ārstu kursā. Protams, šie jautājumi jau ietilpst arī pašreizējā medicīnu kursā, tomēr galvenā kārtā kā tīri fizioloģisks vai anatomisks priekšmets. Laulības dzīve tomēr ir nevien

sarežģītu fizioloģisku, bet vēl jo vairāk sarežģītu psiholoģisku attiecību virkne, un taisni psihisko parādību ietekme laulāto draugu vispārējās attiecībās ir tik liela, ka daudzu jautājumu īstais atrisinājums meklējams vienīgi šē. Ārstam kā laulāto draugu vai nākamo laulāto draugu padomdevējam vajadzētu būt sagatavotam arī par rūpīgu un uzmanīgu laulības dzīves un laulāto draugu attiecību psihologu. Tad tiešām ārsts ļoti daudzos gadījumos varētu būt nevien cilvēku miesas, bet arī psihes ārsts — viņš izārstētu arī daudzas slimas laulības. Tas viņa ārsta slavu un cieņu nekādā ziņā nemazinātu, bet tikai pavairotu un vēl vairāk nostiprinātu. Līdz šim, diemžēl, ārstu darbības virziens ir bijis, tā sakot, pārāk fizioloģisks, kaut gan ir jāatzīst, ka ļoti daudzos gadījumos ārsta palīdzība var dot samērā maz tieši tādēļ, ka mūsdienu medicīna pārāk mazu vērību piegriežusi miesas ciešajam sakaram ar dvēseli un tieši dvēseles kā daudzu slimību pirmcēloņa ārstēšanai.

Vispār, būtu darāms ļoti daudz, lai svarīgajos mīlas un laulības jautājumos mūsu jaunatne neietu dzīvē tik nesagatavota, tik lielas neziņas vai aizspriedumu pilna, kā tas ir pašlaik. Kā pirmais solis uz tālākām reformām šinī ziņā varētu būt īpaši konsultācijas punkti, kur jaunatne, kas gatavojas laulības dzīvei, varētu iegūt nopietnu speciālistu un psihologu padomu tajās problēmās, ar kuŗu atrisināšanu viņa pati saviem spēkiem netiek galā.

Šās problēmas jau nu tomēr pieder pie sabiedriskām un tālākās nākotnes problēmām, kuŗām mēs piešķārāties tikai tā gaŗāmejojot, jo šās grāmatas galvenais nolūks jau ir runāt par visu to, ko katrs individuāli varētu patlaban darīt savas laulības dzīves izveidošanā. Tā tad, atgriežoties pie tā, gribētos sirsnīgi ieteikt katram jauniešim, pirms doties laulībā, nekad no acīm neizlaist arī šo sevišķi svarīgo jautājumu — veselības jautājumu. Ikvienam jāzina, ka ir vesela rinda slimību, kā: tuberkuloze, sifiliss, dažādas gara slimības, iedzimtas slimības, kas var padarīt nelaimī-

gus uz visu mūžu nevien abus laulātos draugus, bet arī viņu pēcnācējus. Ir tā tad slimības, kas absolūti izslēdz tiesības noslēgt laulību; ir arī slimības, kuŗu esamību vai lomu varēs noteikt tikai ārsts. Palikt šajos jautājumos neziņā, atstāt visu varbūtības ziņā ir vislielākā neapdomība tiklab no viena kā otra iemilējušās cilvēka puses. Ir arī ļoti daudzas slimības, kā, piemēram, histerija, kas var ysmaz zināmu laiku palikt gandrīz neievērotas vai bez spilgtākas izpausmes, bet padara laulāto draugu dzīvi par elli. Daudzreiz laulātie draugi velti apvaino viens otru pienākuma apziņas trūkumā un neciešamā raksturā un veltīgi visu mūžu pūlas labot viens otru, jo īstenībā visa pamatā ir kāda psihes slimība, kas daudzkārt pat paliek neatklāta kā slimība.

Paša laime un pienākuma apziņa pret otru cilvēku no katra prasa, lai, gatavojoties iestāties laulībā, ikviens būtu pilnīgā skaidrībā vispirmā kārtā jau pats par savu veselības stāvokli un tāpat arī par sava nākamā dzīves biedra veselības stāvokli. Šinī ziņā starp nākamiem dzīves biedriem nekādu noslēpumu vai neziņas nedrīkst būt. Katra neziņa, katrs noslēpums te savā ziņā jau izslēdz laimīgas kopdzīves iespējamību. Protams, vienam otram būs grūti par to izšķirties, un vēl grūtāk vienam otram būs prasīt šo skaidrību no sava drauga. Bet vieglāk tomēr būs pārvarēt šo grūtību, kuŗu rada galvenā kārtā mūsos ieaugušie aizspriedumi, nekā varbūtēji pārvērst visu savu dzīvi traģēdijā un, varbūt, visu mūžu smagi izjust savu pārkāpumu pret sevi vai otru cilvēku. Konsultācija ar ārstu pirms laulībām novērstu visas tās varbūtības, ka laulība jau no paša sākuma pārvērsas smagā traģēdijā. Var būt tiklab slimības kā vispārējais veselības stāvoklis, kas nepieļauj laulību vai, mazākais, prasa tās atlikšanu, ārstēšanos. Lai cik šī doma var būt grūta, labāk tomēr padoties tai, nekā sevi vai otru cilvēku īsu laimes brīžu dēļ padarīt nelaimīgu uz visu mūžu. Otrkārt, šāda konsultācija novērsīs varbūtējus pārpratumus un sarežģījumus tālākā dzīvē. Ja abi draugi jau pirms izšķirīgā soļa būs pilnīgā skaidrībā viens par otra veselību, tad viņi viens otru būs pasargājuši

no bīstamās vilšanās un savstarpējiem pārmetumiem, kas iespējami katrā citā gadījumā.

Kā maldās visi tie un tās, kas slēpj pirms laulībām savu raksturu, tāpat smagi maldās visi tie un tās, kas slēpj savam draugam vai pat to maldina par savu veselības stāvokli, domādami, ka pietiek tikai sasniegt laulību, iekalt savu draugu laulības važās, lai tad viss «nokārtotos pats no sevis». Patiesībā, daudz vieglāk ikvienam ir samierināties ar sava drauga fizisku vai garīgu defektu tieši draudzības sākumā, iemīlēšanās laikā, it sevišķi, ja pats draugs to nav slēpis, bet vaļsirdīgi pastāstījis. Turpretim, daudz grūtāk ir apspiest sevī vilšanos un rūgtumu, ja notikusi maldināšana un krāpšana. Šis rūgtums sirdī daudzkārt var aplāpēt visu milu, izplūst visasākos pārmetumos; un tad arī pašam maldinātajam nāksies atzīt, ka cerētās laimes vietā viņš sev sagādājis tikai nelaimi. Turpretim atklātība un vaļsirdība jau pašā sākumā bieži palīdz viegli tikt pāri visgrūtākajiem jautājumiem.

Ir noteikti jāatsakās no laulības, ja viena vai otra laulātā drauga veselības stāvoklis ir tāds, ka tā sekas var būt vienīgi nelaimīga laulība; ja viens vai otrs slimo ar slimību, kas apdraud otra veselību un nākammo paaudzi. Ja izraudzītā laulātā drauga veselības stāvoklis laulības dzīves laimi tieši neapdraud, bet var prasīt vienīgi lielu uzmanību, saudzību un kopšanu, tad nav iemesla šādos apstākļos noteikti atteikties no kopdzīves, bet — visi apstākļi tomēr rūpīgi jāpārdomā un jāapsver. Tad katram ir ciešāk jāieskatās arī pašam sevī un jājaūtā: cik stipra ir mana mila un mani dvēsele spēki, lai tos pienākumus, ko es uzņemos, spētu ar prieku un pacietību veikt? Ir jājaūtā sev un jānodod sev noteikta atbilde: vai mans raksturs un mana paša veselība un citi apstākļi ir pietiekami, lai to rūpību un uzmanību, ko no manis prasīs mana drauga veselības stāvoklis, es varētu droši uzņemt un arī droši pildīt — pildīt bez nopūtām? Kas noteikti apzinās sevī visas šās dotības, tam nebūs jābaidās uz-

nemties visas varbūtējās grūtības. Un taisni tas būs labi, ka visu to viņš zinās un apzināsies jau pašā laulības sākumā, ka viņu tomēr būs vadījusi brīva griba.

c. Tikums.

Ikvienas laulības likteņi lielā mērā atkarīgi no tā, cik augsti izkoptas normas, kas liktas laulāto draugu savstarpīgo attiecību pamatos, un cik stingri abi laulātie draugi šās tikumiskās normas respektē.

Tikumiskās normas nav kādi mākslīgi radīti noteikumi vai izdomāti principi, bet gadu simteņu laikā izkristalizējušās atziņas, kas nosprauž mūsu dzīvei pareizāko un drošāko virzienu. Tikuma normas ir dziļa dzīves gudrība, ietverta visīsākā formā. Tikums ir arī iekšējs spēks, kas padara cilvēku par visu savu dvēseles spēku sapratīgu izmantotāju. Līdz šai dzīves gudrībai un iekšējam spēkam ikvienam individam tomēr personīgi jāizaug, jo tikums ir viena no visjaunākām dvēseles parādībām un nav vēl tieši ierakstīts mūsu asinīs, pašā mūsu dabā. Katra individa tikumības pakāpe lielā mērā ir arī viņa psihiskās gatavības mēraukla. Ja vienā vai otrā cilvēkā trūkst zināma tikumiska minīma, ne katrreiz tas nozīmē, ka šis cilvēks ir aktīvi netikumisks. Ļoti daudzos gadījumos viņš vienīgi nav vēl garīgi nobriedis, tikumiskās vērtības viņā, varbūt, vēl ir tikai dīglī.

Taisni tikums ir viens no svarīgākiem spēkiem, kas blakus mīlai pareizi un mērķtiecīgi regulē laulāto draugu attiecības. Mīla un tikums — tie ir divi spēki, kas iet roku rokā, viens otru pastiprinādami un atbalstīdami. Diemžēl, cilvēka tikumiskais nobriedums, tāpat kā garīgā mīla, parasti pieder pie daudz vēlākām parādībām nekā iemīlēšanās. Tāpēc tik bieži gadās, ka dzīves biedra izvēles laikā tik daudzi sava nākamā drauga tikumiskām vērtībām piegriež pārāk niecīgu vai paviršu uzmanību: viņi vēl vienkārši neapņēv un neizjūt tikumisko īpašību lielo nozīmi savai turpmākai kopdzīvei.

Tikumības vērtējums jaunībā var būt taisni paradoksāls: netikums var izlikties pievilcīgāks par tikumu. Par to nav jābrīnās, jo tikums un pareizs tikumiskais vērtējums ir nobrieduma pazīme, turklāt viena no visvēlākām nobrieduma parādībām. Jaunība vēl līdzinās pārplūdušai upei pavasarī, kas tiecas brīvi plūst pāri visām robežām un bieži neatzīst nekādu ierobežojumu. Tikumiskās normas turpretim ir jau gultne, kas mērķtiecīgi un lietderīgi vada upes ūdeņus. Jaunatni aizrauj katra iespēja dot saviem spēkiem un spējām brīvu izpausmi, bet savu spēku disciplinēšanas nozīmi tā visā pilnībā izprot tikai daudz vēlāk.

Tā tad nav jābrīnās arī, ka iemilēšanās periodā tieši netikumam var būt sava pievilcība. Pieminēsim kaut tādu īpašību, kā jaunavas kautribu un atturību. Šās tikumiskās īpašības stipri cildinātas mūsu lielajā tikumības un dzīves gudrības kōdekā — dainās. Dainas par jaunavas vainadziņu un tā sargāšanu vispār pieder pie skaistākām dainām. Senlatvju jaunava, kas nēsāja šo skaisto ārējo atturības un jaunavības simbolu, to svēti sargāja un bij gatava labāk mirt, nekā atdot savu vainadziņu kādam citam, izņemot īsto izredzēto. Tā nebij tikai kāda uzspiesta tradīcija, bet dziļi nozīmīga ķīla laimīgai laulībai. Diemžēl, mūsu laiku paaudzēm šī lielā dzīves gudrība kļuvusi arvien svešāka. Mūsu dainas gan ietvertas tagad biezos sējumos un padarītas ikvienam vieglāk pieejamas, bet daudz retāk tās atrodamas cilvēku sirdīs. Gan vainadziņš atkal sāk rotāt daudzu jaunavu galvas, bet diemžēl, mūsu laikos tajā saskata vairs tikai skaistu ārējo rotu, bet aizmirst tā simbolisko skaistumu. Jaunavas atturība, kautrība, nevainība — tās ļoti daudziem mūsu laikos šķiet «veco laiku aizspriedumi», kas savu laiku pārdzīvojuši.

Patiesām, daudzkārt var likties, ka šās tikumiskās vērtības drīzāk traucē un apslāpē dzīvi, nekā to veido. Mūslietu virietī it kā attīstījusies lielāka vienaldzība pret jaunavas pagātni. Ātrāk un ciešāk tā uzmanību saista nevis atturīgās, bet taisni otrādi — neapvaldītās

un izlaidīgās jaunavas, kas nepazīst vai nevēlas savās attiecībās nekādu robežu. Ļoti bieži taisni tie jaunekļi un jaunavas, kas «iet no rokas rokā», līdz atrod savu «īsto», atrod tiklab vienā kā otrā dzimumā vislielāko piekrišanu un atsaucību. Lielāka pievilcība tā tad piemīt nevis tikumam, bet netikumam. Atturīgai jaunavai vai kautram jauneklim ir daudz mazāki panākumi «dzīvē» nekā jaunavām ar «brīviem uzskatiem» un spilgti izkrāsotām lūpām, vai jaunekļiem, kas nerespektē jaunavas godu. Šie apstākļi daudzu acīs it kā pazemina tikuma vērtību un ievirza tos lielākas vaļības un tikuma paviršākas vērtēšanas gultnē.

Šajos «modernajos» vērtējumos daži svarīgi apstākļi tomēr paliek nesaskatīti vai aizmirsti. Pirmkārt, tas, ka partnera tikumiskā vaļība vai izlaidība daudziem gan var izlikties pievilcīga īpašība, bet tikai pirms laulībām, ne pēc tām. Mūsu laiku cilvēks vispār palicis nepacietīgāks, iekšēji mazāk enerģisks un nosvērts un tiecas pēc vieglām uzvarām. Arī mīlā. Tāpēc mūsu laiku milētājiem tādas īpašības, kā izlaidība un atturības trūkums, bieži vien šķiet pievilcīgas, jo tās nodrošina ātras «uzvaras». Bet tikai tādēļ, ka tās atvieglo viņu pašu «uzvaras». Kur tās kaut cik pašķir ceļu kādam citam, šās īpašības savu pievilcību jau noteikti zaudē un pārvēršas visnepievilcīgākās īpašības. Tādēļ līdz ar laulību izredzētā dzīves biedra īpašību novērtējums stipri mainās. Ja dažu labu līgavaini viņa izredzētās tikumiskā vaļība vēl valdzina, tad par vīriem to vairs nevar teikt: tie sāk uzstādīt savām sievietēm tikumiskā ziņā arvien stingrākas un noteiktākas prasības. Bet kas reiz guvis «panākumus» tieši ar savu izlaidību, tam grūti būs sevi pārorientēt šo jauno prasību un normu virzienā. Izlaidība pirms laulības ļoti viegli pārvēršas arī par izlaidību laulībā — un laulību stiprināt šie apstākļi nevar nekādā gadījumā.

Mūsu dienu jaunatnei, dzīves biedru izvēloties, derētu pārdomāt vienu otru ļoti vienkāršu, bet tomēr bieži ignorētu patiesību. Nevienai jaunavai nevajadzētu aizmirst piemēram, to, ka ar izlaidību gan daž-

kārt iespējams «viegli iekaņot vīrieša sirdi», bet grūti to paturēt. Ar atturības trūkumu gan var viegli iedzudināt vīrietī tiri fizisku iekārošanu, bet nevar pamodināt dziļu mīlu. Ļoti bieži ir tā, ka, šādus ceļus ejot, viņas savā izredzētā pamodina tikai kaislības, bet mīlu viņa sirdī atstāj neuzmodinātu vai nepilnīgi uzmodinātu. Tādēļ tik daudzu laulības dzīvē drīz vien pienāk laiks, kur viņas savu vīru pazaudē: kad pirmās kaislības vīrā apklusušas, tā ceļus var krustot kāda cita, kas pamodina neuzmodinātās jūtas. Tad šī jaunā mīla var viegli kļūt liktenīga pirmajam kaislību uzliesmojumam. Nekad nav jāaizmirst patiesība, ka īsta mīla prasa vispirms dziļu un nopietnu cieņu. Izlaidība un atturības trūkums gan var pamodināt strauju kaislību, bet nekad nemodinās vīrietī pret sievieti dziļu cieņu. Jo ātrāk un vieglāk vīrietis būs ieguvis kādu sievieti, jo mazāk savā sirdī viņš to cienīs, kaut arī vārdos viņš apliecinās kvēlu mīlu. Spilgts mīlas ārējais uzliesmojums vēl nedod nekādu liecību par mīlas patieso spēku un dziļumu.

Ikvienam mūsdienā jaunietim, kas tā tiecas «izbaudīt savu jaunību un dzīvi», vajag skaidri un noteikti apzināties arī to, kādas ir šās rīcības nenovēršamās sekas. Iemīlējies, t. i. tiri fiziski savaldzināts vai aizrāvis vīrietis viegli piedos savai izredzētai to, ka viņa ir jau piederējusi kādam citam, jo šajā laikā viņa uzmanība būs saistīta tikai pie viņa paša uzvarām un tās panākšanas. Bet būs tikai ļoti rets vīrs, kas varēs savai sievai piedot to, ka viņa sievieti nav uzmodinājis viņš, bet kāds cits. Ja arī viņš šim jautājumam būs ticis pāri savā iemīlēšanās periodā, kļuvis vīrs, savās domās un izjūtās viņš pie šā jautājuma daudzkārt atgriezīsies. Kad pirmais iemīlēšanās reibonis būs pārgājis, šī apziņa ar laiku var pieaugt līdz tādiem apmēriem, ka tā apēnos tālākās attiecības un traucēs izraisīties patiesi dziļai un sirsnīgai mīlai. Ja viss tas vēl būs saistīts ar savstarpīgas vaļsirdības un atklātības trūkumu saderināšanās laikā, ja pagātnes jautājums noskaidrosies tikai pēc laulībām, tad jāsaka: tie būs tikai pavisam reti izņēmumi,

kur šādos apstākļos starp laulātiem draugiem nodibināsies patiešām pilnīga un sirsnīga mīla.

Mūsu dainas ir tik dziļas dzīves gudrības avots, ka var vienīgi vēlēties, lai šie krājumi rotātu nevien grāmatu plauktus, bet arī mūsdienu cilvēku sirdis. Un tieši mūsdienu sievietei vajadzēja būt tai, kas biežāk pāršķirsta šās lappuses un biežāk pārdomā to saturu. Jo, pirmkārt, tā taču ir galvenā kārtā pašas sievietes veidota un pārbaudīta dzīves gudrība, ko slēpj sevī dainu koncentrētās rindas, un, otrkārt — tieši sieviete arvien ir bijusi un viņai jābūt savas tautas morāliskai likumdevējai. Sievietes dzīves svarīgākais elements ir mīla, un taisni tāpēc sievietes lielākais uzdevums ir izkopt mīlu un pacelt tās vērtību. Tas virziens, kādā mēs ejam mūsu laikos, padara mīlu nevis bagātāku un pilnīgāku, bet seklāku un mazvērtīgāku. Visdziļāko un vispilnīgāko mīlu parādīs nevis tā sieviete, kas, sekojot mūslaiku romānu paraugiem, steigsies savam iemīļotam «bez aizspriedumiem» upurēt visu, bet gan tā, kas spēs un pratīs tikpat augsti vērtēt savu vainadzīņu, kā to prata un spēja senā latvietē. Katrai jaunavai jāapzinās: ja ir kāds vīrietis, kas nostāda savu mīlu un visu tālāko atkarībā no tā, vai jaunava gatava viņam bez laulības pilnīgi piedēvēt vai nē, tad viņa var pateikties liktenim, ja iemīļotais, lai cik tas pievilcīgs viņai izlicies, ir atstājis viņu tikai tāpēc, ka viņa šo mīlas apliecinājumu nav devusi. Ja viņa mīla ir bijusi tikai tik dziļa, tad viņš savu iemīļoto tik un tā atstātu — agrāk vai vēlāk. Un ja viņš arī būtu kļuvis tās laulātais draugs — nekad tas nebūtu viņai kļuvis īsts un uzticams laulātais draugs.

Tāpat ikvienam, ko vilina dažādas pirmslaulības dēkas, vajadzētu kādreiz padomāt, ko īsti tās nozīmē. Un tās nozīmē: izšķiest savas labākās jūtas nejaušiem garāmgājējiem, atstājot tam vienīgajam un īstajam, kas kādreiz nāks, tikai sadriskātas jūtu atliekas! Vai tā ir patiesa mīla, kas izdāvā garīgiem svešniekiem to, ko kādreiz tik labprāt gribētos atdot īstajam iemīļotam un ko tam ir arī tiesība sagaidīt?! Ja daudzās mūsdienu laulībās ir tik maz patiesu jūtu un līdz ar

to patiesas laimes, tad nav par to jābrīnās: kur milas jūtas izkaisītas visos vējos, tur īsta mīla paliek vispār neizplaukusi — kā laulībā, tā pirms tās.

Apzināsimies cieši un labi, ka ne manta, ne skaitums, ne sabiedriskais stāvoklis, ne daudzi citi ārējie apstākļi nevar mums palīdzēt tikt pāri tam iekšējam rūgtumam vai sāpēm, kas mūsos pamostas, kad nākas vilties savā laulātā draugā vai zaudēt viņa mīlu. Turpretim laulātā drauga patiesa sirsnība, draudzība, uzticība gan var palīdzēt tikt pāri dažādām dzīves grūtībām un darīt cilvēku laimīgu pat visgrūtākos ārējos apstākļos. Pārāk slidenu ceļu iet tā jaunava, kas ļaunās aizrauties un vadās sava dzīves biedra izvēlē pirmā kārtā ar to, cik labi viņas izredzētais dejo, cik cienījams vai ievērojams ir viņa ārējais stāvoklis, vai cik valodīgs un veikls viņš ir. Ļoti bieži ir tā, ka šie ārējie talanti vai īpašības attīstījušās tieši uz iekšējo bagātību — patiesas sirsnības un patiesu jūtu rēķina. Ārējais brašums un uzstāšanās nereti tikai aizsedz tukšumu sirdī. Turpretim klusā, atturīgā, neveiklā cilvēkā, kas nereti ir daudzu zobgalības objekts, bieži slēpjas vissirsnīgākās un visdziļākās, vispilnīgāk izkoptās jūtas — ideāls laulātais draugs. Pārāk tuvredzīgs ir arī tas jauneklis, kas savos pārdzīvojumos un pārdomās netiek tālāk par savas iemīļotās sejiņu vai grāciņo gaitu: aiz visa tā var slēpties tikai auksta, cieta sirds. Visparastākā patiesība ir tā, ka vislielākais jūtu dziļums un arī viskaislākā mīla slēpjas nevis skaļās koķetēs, bet tieši visklusākās un atturīgākās meitenēs. Un taisni šis jūtu stiprums un dziļums jau ir tās īpašības, kas vispilnīgāk var nodrošināt laulības dzīves laimi!

Patiesi laimīgas laulības nebūs tur, kur starp abiem laulātiem draugiem nebūs sirsnīgas un patiesas valdības un atklātības, kur trūks pietiekami izkoptas pienākuma apziņas, savstarpīgas uzticības, krietnuma, savstarpīgas uzpurēšanās gribas. Tādēļ, ignorēt tikumiskās īpašības, izšķīroties par kopējām mūža gaitām ar kādu cilvēku, ir vislielākā tuvredzība. Protams, ti-

kuma meklējumiem nav jāpārvēršas kādā absolūta tikumiska ideāla meklējumos. Absolūtu ideālu nav, un tie nav arī nepieciešami. Bet ir gan nepieciešams zināms tikumiskais minims, un ir nepieciešami vismaz visu svarīgāko tikumisko īpašību dīgli. Savu tālāko izraisījumu tie jau atradis tieši pašā laulībā. Katras pūles būs veltīgas vienīgi tad, ja izraudzītā draugā nebūs nekādu dotību vai arī tā tikumiskie jēdzieni būs tiktāl sakropļoti, ka būs jau par vēlu tos labot vai pārveidot.

Sava nākamā dzīves biedra tikumu novērtējot, ikvienam paralēli jāvērtē arī pašam savi tikumiskie spēki. Pirmkārt, tādēļ, lai pārliecinātos, cik saskanīgi ir abu tikumiskie pamatuzskati, otrkārt, lai apzinātos, vai pašā ir pietiekams daudzums vienu vai otru tikumisko īpašību, kas spētu izlīdzināt un labot to, kā otra tikumiskās īpašības trūkst. Jo lielāku iekšējo spēku kāds sevī nes — jo drošāk un jo lielākas otra cilvēka vājības viņš var uz sevi uzņemt. Kas pietiekami stabils nejutās sevī pats, tam bīstama būs saistīšanās ar citu tikumiski tikpat nestabilu cilvēku.

Vēl vienā ziņā tikumu vērtējums prasa lielu uzmanību. Daudz tikumi dzīvē izpaužas tikai tur, kur tos kādi apstākļi apdraud. Tā tad ir jāņem vērā arī tie apstākļi, kādos atrodas vērtējamais cilvēks. Daudzi cilvēki vienīgi liekas ļoti tikumiski tāpēc, ka tie dzīvo tādos apstākļos, kur pati dzīve nesagādā nekādu iespēju ļaunām tieksmēm vai vājībām izpausties. Tā ir, ja tā varētu teikt, tāda pasīva tikumība, kas nav atkarīga no paša cilvēka gribas, bet ārēju apstākļu uzspiesta. Par istu tikumu šādos apstākļos, protams, grūti spriest. Tā izskaidrojams, kāpēc dažāda laba mātes meita, kas nav gandrīz pārkāpusi pār mājas sliekšni un likusies pats tikumības iemiesojums, vēlāk, laulības dzīvē, parāda visnegatīvākās īpašības. Turpretim viens otrs cits cilvēks, kas atradies nemitīgās dzīves cīņās, var izlikties daudz «ļaunāks», nekā viņš īstenībā ir. Bet toties te daudz skaidrāk būs vērojama arī aktīvā tikumība: te vispilnīgāk atklāsies, kādas vājības un

kādus pozitīvus spēkus cilvēks sevī nes. Un visvērtīgākais ir tieši aktīvais tikums, t. i. tikumiskās īpašības, kas tiešām izpaudušās kā labas gribas rezultāts.

d. Saskaņa.

Dzīvē dažkārt nākas novērot divus laulātos draugus, kuŗi katrs par sevi ir sirsnīgi, labi un krietni cilvēki, bet savā laulības dzīvē tomēr ir nelaimīgi cilvēki. Vienīgais iemesls — saskaņas trūkums. Saskaņas trūkums vērojams arī daudzos citos gadījumos, kur šis apstāklis ievērojami padziļina un paasina citus konkrētās laulības defektus. Daudzreiz divi laulātie draugi pacietīgi nes šo nelaimīgo laulības dzīvi, būdami pārāk godīgi, lai tās vietā meklētu kādu citu. Citos gadījumos dzīve šādos apstākļos izirst, un daudzi laulātie draugi pat netiek pilnīgā skaidrībā par savas nesaskaņas dziļākiem cēloņiem.

Saskaņas jautājums, lai cik vienkāršs tas dažreiz liekas, patiesībā ir sarežģīta un daudzkārt grūti aptverama problēma. Tās pamatos ir raksturu saskaņa vai pareizas attiecības, bet lielā mērā to veido vai traucē vesela rinda citu apstākļu, kam katrā gadījumā var piederēt lielāka vai mazāka loma.

Svarīgs palīgs tāda dzīves biedra atrašanai, ar kuŗu būtu iespējama saskanīga dzīve, ik cilvēkam ir viņa intuicija. Tā dažreiz ir gandrīz nemaldīgs padomdevējs. Cilvēks pats nespēj aptvert, kādēļ īsti tieši viens vai otrs cilvēks saista pie sevis viņa uzmanību, kāpēc tieši šis cilvēks viņu savā ziņā «pievelk» kā magnēts dzelzi, bet viņā iesakņojas stipra pārliecība un nojauta, ka tieši šajā cilvēkā viņš neviļas, kaut arī ārējie apstākļi vai ārējās zīmes dažreiz liecina pretējo. Viņš nešaubīgi tic šim cilvēkam, sirsnīgi mīl viņu un — savā nojautā un mīlā nekļūdās. Ir tā tad tādi gadījumi, kur šie zemapziņas spēki, cilvēka intuicija palīdz cilvēkam atrast īsto dzīves draugu. Bet ne katrreiz. Intuicija ir padomdevējs, kuŗa balsi nekādā gadījumā nedrīkst pilnīgi ignorēt, bet intuicija ir arī tāds padomdevējs, uz kuŗu ne katrreiz var droši pa-

ļauties. Tā diezgan bieži viņi. Viņi gan ne tādēļ, ka tā pašos pamatos būtu bijusi kļūdaina, bet gan tāpēc, ka tā ir bijusi vienpusīga — pareiza tikai attiecībā uz dažām otra cilvēka īpašībām. Kā diezgan vispārēja parādība atzīmējams tas, ka uz intuīciju daudz drošāk var palūties cilvēki ar primitīvāku dvēseles dzīvi un primitīvākām dzīves prasībām, kurpretim cilvēkiem ar augsti izkoptu dvēseles dzīvi un augstām dvēseles prasībām intuīcija parasti ir daudz nedrošāka un vājāka. Tas diezgan viegli saprotams, jo intuīcija uzskatāma galvenā kārtā kā vitālā spēka tiešais ierocis, nevis kā dvēseles spēku veidojums. Tā tad dzīves biedra izvēles pamatā cilvēks var likt savu intuīciju, bet tomēr vispareizākais ir to vienmēr pārbaudīt, galvenā kārtā attiecībā uz sava drauga morāliskām un rakstura īpašībām.

Pati saskaņa starp laulātiem draugiem var veidoties vai nu pilnīgi automatiski, vai arī tās izveidošanos lielākā vai mazākā mērā var ietekmēt viņu apzinīga griba. Kā norisināsies automatiskā saskaņas attīstība, to daudzkārt grūti paredzēt, tādēļ svarīga vērība piegriežama jautājumam, cik lielu gribu un gatavību saskaņoties nes sevī nākamais dzīves biedrs. To noteic, pirmkārt, viņa griba un spējas izprast sava nākamā drauga domu un jūtu pasauli, otrkārt, griba respektēt un pieskaņoties sava drauga iekšējai pasaulei un vispār dzīves veidam. Šī griba diezgan spilgti atspoguļojas tādas īpašībās kā iecietībā, taktā, smalkjutībā, interesē par otra cilvēka iekšējo pasauli u. t. t. Tā tad, ja dažreiz nav iespējams kaut cik droši paredzēt automatiskās saskaņas izveidošanās iespējas un varbūtības, tad toties iespējams diezgan labi pārredzēt apzinīgās saskaņas veidošanas varbūtības un iespējas.

Svarīgs faktors saskaņas izveidošanā ir abu laulāto draugu mērķu un interešu kopība. Stipri pamati saskaņai būs radīti, piemēram, jau tur, kur abi laulātie draugi ar visu sirdi dzīvos saviem bērniem un savos bērnos. Viens pats šis apstāklis var būt tik svarīgs, ka izlīdzina veselu rindu citu apstākļu, kas saskaņu citādi varētu ļoti jūtami traucēt. Kopīgi mērķi un ko-

piņš darbs nereti saista cilvēkus ne mazāk ciešām saitēm kā pati mīla. Tas, starp citu, ir viens no galveniem iemesliem, kāpēc tik cieša saskaņa izveidojas daudzu lauksaimnieku ģimenēs: tieši kopīgās gaitas, kopīgs darbs te ir tas, kas divus cilvēkus sakausē vienā vienībā.

Svarīgs saskaņas priekšnoteikums ir arī vienāda dzīves uztvere un saskanīgs pasaules uzskats. Ir daudzas parādības un izjūtas, par kurām nav iespējams pateikt, cik tās ir labas vai ļaunas, pareizas vai nepareizas. Viens var atzīt kaut ko par ļoti patīkamu un labu, otrs par nepatīkamu un ļaunu, bet tikai no sava subjektīvā, ne kāda objektīva viedokļa. «Taisnība» šādos gadījumos būs abiem, bet tiklīdz šās divas «taisnības» sadursies vai tiks nostādītas viena otrai pretim, rezultātā radīsies grūti izlīdzināmas pretešķības. Piemēram, lai cik stipra ir divu cilvēku fiziskā mīla, starp viņiem tomēr trūks īstas saskaņas, ja viens no viņiem būs pārāk spilgti izteikts romantīķis, bet otrs — tikpat spilgts reālists vai sauss praktīķis; ja viens būs dziļi reliģiozs cilvēks, bet otrs aktīvs ateists, viens — vientulības mīļotājs, bet otrs — sabiedrības un jautrības cienītājs u. t. t.

Raksturu saskaņas novērtējumā jāpatur vērā, ka saskaņas jautājums kļūst nevien svarīgāks, bet arī grūtāks par tik, par cik ir augstāka divu cilvēku intelligēnce vai vispār dvēseles dzīve. Jo augstāka kāda cilvēka intelligēnce, jo vairāk izkopta vai izsmalcināta viņa domu un jūtu pasaule — jo grūtāk viņam atrast dzīves draugu, kas viņu pilnā mērā apmierinātu. Divu šādu cilvēku prasības var būt tik augstas un zināmā mērā arī izsmalcinātas, ka attiecību kopība ir ļoti sarežģīts un trausls veidojums, kur kādreiz dažas niecīgas līnijas var radīt nopietnas nesaskaņas. Dvēseles dzīves parādību kultivēšana parasti saistās arī ar lielāku jutību, kas padara katru nesaskaņu daudz sāpīgāku un smagāku. Divi augsti attīstīti cilvēki var padarīt viens otru dziļi nelaimīgus pat tādos gadījumos, kur citos apstākļos nerastos ne mazākais sarežģījums.

Viens no tiem elementiem, kas veicina laulāto draugu saskaņu, ir vīrieša un sievietes dabas īpatnības, tā tad tieši zināmi pretstati viņu raksturā. Jo sievišķīgāka būs sieviete un vīrišķīgāks vīrietis, jo vieglāk viņu starpā veidosies saskanīgas attiecības. Spilgti attīstījusies vīrišķība tieksies atrast tikpat spilgti izpaustu sievišķību, bet ļoti bieži cilvēku dabā var izpausties ievērojama novirzīšanās tiklab no īstās vīrišķības vīrietī, kā arī no īstās sievišķības sievietē. Šajos gadījumos vienā vai otrā individuā izpaustās pretējā dzimuma raksturīgās īpatnības ne tikai kā netraucē īstas saskaņas nodibināšanos, bet var pat dot ļoti nepieciešamu un vērtīgu izlīdzinājumu un atvietojuumu. Nav labi, ja vīrišķīgs vīrietis par savu dzīves biedru izvēlēšies pārāk vīrišķīgu sievieti, bet sievišķīgam vīrietim dažas vīrišķīgas īpašības viņa dzīves biedrā var būt ļoti svarīgs papildinājums, kas kopsummā var dot saskanīgu un laimīgu kopdzīvi.

Apstāsimies tagad mazliet tuvāk pie dažu galveno rakstura vai tikumisko īpašību lomas laulāto draugu dzīvē.

Viena no svarīgākām īpašībām, kas vajadzīga abiem laulātiem draugiem, ir labi izkopta pienākuma apziņa, atbildības sajūta. To lielā mērā var ietekmēt arī iedzimtība vai vispār cilvēka daba, tomēr pašos pamatos tā ir tikumiska īpašība, kas izveidojas galvenā kārtā audzināšanas ceļā. Cilvēka pienākuma apziņu zināmā mērā noteic jau tas, kādos apstākļos, kādā ģimenē un sabiedrībā viens otrs cilvēks audzis. Tā kā pienākuma apziņa ir tikumiska īpašība, var vienmēr būt izredzes ar labu gribu to laulības dzīvē izkopt un nostiprināt. Laulības dzīve un laulāto draugu attiecības normālos apstākļos vispār ievērojami palielina un nostiprina pienākuma apziņu un cilvēka atbildības sajūtu. Tomēr nekad šinī ziņā nevajaga lolot pārāk lielas cerības. Uz pienākuma apziņas nostiprināšanos kaut cik drošas cerības var būt tikai tur, kur cilvēkā jau saskatāmi zināmi pamati šinī virzienā, kur viņa raksturs nav pārāk sakropļots, kur patiesi nodibinājusies ļoti sirsnīga mīla un kur izvēles

noteicējam ir cieša apziņa, ka viņam pašam nepie-
trūks pacietības un labas gribas pienākuma apziņu
savā draugā pakāpeniski un neatlaidīgi nostiprināt.
Katrā ziņā, pienākuma apziņas jautājumam veltījama
nopietna uzmanība, jo no šās cilvēka īpašības izriet
arī viņa uzticība un daudzas citas svarīgas īpašības.
Pienākuma apziņas pakāpes var būt ļoti dažādas, sā-
kot ar gandrīz fanātisku pienākuma apziņu, kur katrs
vārds ir visdrošākā garantija un nopietnība, un bei-
dzot ar vislielāko vieglprātību, kur nevar paļauties ne-
vienam sava drauga vārdam vai solījumam. Vissma-
gāki ir visi tie gadījumi, kur var runāt par tā saukto
morālisko idiētismu: kur cilvēkam trūkst pienākuma
apziņas ne aiz gribas vājības, bet gluži vienkārši tā-
dēļ, ka viņš nemaz nespēj aptvert un izjust morāliskās
normas, neizjūt par savu rīcību nekādu sirdsapziņas
pārmētumu, bet seko visām savām tieksmēm ciešā pār-
liecībā, ka viņš rīkojas labi un pareizi. Tā tad, kur
pienākuma apziņas dīglu cilvēkā vispār trūkst, tur arī
visas audzināšanas pūles un cerības var būt veltīgas.

Tīrības izjūta ir pašos pamatos rakstura īpa-
šība, tā tad zināmā mērā jau dabas dotība, kas tomēr
lielā mērā ļaujas izkopties arī audzināšanas ceļā un
tikpat labi var būt arī tikumiska īpašība. Iemilē-
jušies cilvēki parasti vairāk ievēro ārējo spožumu un
spīdumu, kam dzīves biedra izvēlē nedrīkstēja būt ne-
kādas lomas, un aizmirst šo elementāro īpašību, kas
laulības dzīvē ļoti svarīga. Kur sievietei trūks dabī-
gas tīrības izjūtas, nekad nav izredžu, ka viņa spēs dot
savam vīram daiļu māju, lai arī cik apžilbinoši viņa
prastu tērpties vai dekorēties. Tāpat kā par pienā-
kuma apziņu, arī par abu nākamo laulāto draugu tīri-
bas izjūtu var teikt: jo vienādāk viņos abos būs at-
tīstītas šās īpašības, jo vieglāk iespējama būs šinī ziņā
viņu saskaņa.

Kārtības izjūta un tieksme arī ir svarīga īpa-
šība, kas uzskatāma kā nepieciešams priekšnoteikums
daiļai un patīkamai laulāto draugu mājai. Zināms kār-
tības izjūtas pārsvars sievietē abu kopdzīvei arvien
būs vislabvēlīgākais. Šai «nelielai» īpašībai vērība pie-

griežama taisni tādēļ, ka tā tik bieži paliek neapsvērta. Cilvēki parasti iepazīstas un satiekas, tā sakot, «svētdienas apstākļos», un ļoti daudzi, redzēdami svētdienai vai viesībām uzpostu māju vai vienmēr rūpīgi izvēlētus tērpus, sevi pievil, saskatīdami šajās parādībās sava izredzētā kārtības un tīrības izjūtu. Pie kārtības gan ikvienu cilvēku var ar laiku pieradināt, bet kur šās audzināšanas trūcis no jaunības, tur dažs labs savā mājas dzīvē var pazaudēt milu pret savu laulāto draugu, pirms tas būs paspējis viņam iemācīt kārtību.

Īpašuma mīlestība vai cieņa pret saimniecisko vērtību pieskaitāma rakstura īpašībām, ko ļoti dažādi niansē tikumiskās īpašības. Cieņa pret īpašumu un vispār saimnieciskajām vērtībām var sasniegt vienas savas negatīvās galējības robežas skopulībā, mantrausībā un spilgti izpaustā materiālismā, bet pretējā virzienā — neierobežotā izšķērdībā vai pilnīgā necienā pret saimniecisko vērtību. Starp šām divām galējībām var būt dažādi izkopta un dažādos virzienos attīstīta un niansēta cieņa pret īpašumu, kam laulāto draugu saskaņā un vispār dzīves veidojumā piekrit ļoti liela loma. Katras lielas atšķirības starp laulātiem draugiem šajā īpašībā var radīt ļoti nopietnas nesaskaņas. Nav, piemēram, domājama laimīga laulības dzīve tur, kur viens laulātais draugs būs noskaņots ļoti taupīgi, bet otrā būs stipri attīstītas izšķērdības tieksmes; vai arī, piemēram, visur tur, kur viens izturēsies pret savu mājas iekārtu vai māju ar vislielāko uzmanību un rūpību, bet otrs ar vislielāko nevērību un vienaldzību. Nevar būt patiesas saskaņas, kur tó, ko viens saudzē vai ceļ, otrs bez lielas apdomāšanās iznīcina vai izšķērdē.

Skaistuma izjūta ir rakstura īpašība, ko var gan izkopt, bet nevar bez zināmām dabas dotībām ieaudzināt. Sevišķi svarīgi ir, lai šā talanta netrūktu sievietei, jo no sievietes skaistuma izjūtas vislielākā mērā atkarīga mājas pievilcība. Ja sievietē skaistuma izjūta būs augstāk izkopta, tas laulības dzīvei nāks par labu, ja vien starpība nesasnies pārāk krasas robežas. Turpretim laulības, kur vīrietī skaistuma iz-

jūta labi attīstīta, bet sievietei tās trūkst vai tā ir ļoti primitīva, kopdzīves saskanīgai attīstībai ir vājas izredzes. Visā visumā tomēr ļoti vēlams, lai «garšas» ziņā abos laulātos draugos nebūtu ļoti lielas dažādības un arī to attīstības virziens būtu apmēram vienāds.

Katram cilvēkam ir savs īpatnējs iekšējais noskaņojums, iekšējais ritms. Dažiem cilvēkiem piemīt tieksme kavēties un koncentrēties savā iekšējā pasaulē; tas var saistīties ar dabas mīlestību, tieksmi uz klusumu un vientulību, mākslinieka talantiem, ideālismu, reliģiskiem pārdzīvojumiem vai misticismu u. t. t. Pretējā virzienā attīstījušies cilvēki ir nabagi iekšējiem pārdzīvojumiem, ar tendenci uz zināmu garīgu vēsumu, nekustību, seklumu, stingrību, humora trūkumu, neticību un skepsi; iekšējās pasaules nabadzība vilina viņus meklēt pārdzīvojumus ārpusaulē un vispār attīsta viņos tieksmi pēc dažādām ārējām pārmaiņām. Ir ļoti saprotams, ka divi cilvēki ar pavisam dažādu iekšējās pasaules ritmu nespēs viens otra izprast un nespēs pie labākās gribas savās interesēs pienāīgi saskaņoties.

Sīrsnība ir svarīga rakstura īpašība, kas parasti izpaužas arī mīlā. Par īstu sīrsnību tomēr var būt runa tikai tad, ja tā izpaužas visās attiecībās, arī neatkarīgi no mīlas. Sīrsnības novērtējumā arvien ieteicams būt ļoti uzmanīgiem, jo bieži vien par sīrsnību notur tīri ārēju laipnību, zināmas ārējas formas. Patiesībā bieži ir tā, ka tieši aiz vēsām ārējām formām kādreiz slēpjas īsta, dziļa sīrsnība, kurpretim, «laipns», sabiedrisks cilvēks var izrādīties pašos pamatos ass vai pat cietsirdīgs cilvēks.

Takts — smalkjutība pret otra cilvēka jūtām un parašām, smalkjutīga izturēšanās pret otru cilvēku un viņa tiesību respektēšana — ir pa daļai cilvēkam dota dabas dāvana, pa daļai arī audzināšanas produkts. Takta trūkums vienā vai otrā pusē nesis laulības dzīvē ar visām tās sarežģītām un delikātām attiecībām ļoti daudz sarežģījumu. Ļoti bīstama ir pārāk liela starpība laulāto draugu smalkjutībā. Divi ļoti smalkjutīgi un arī divi rupjāki cilvēki sadzīvos labāk, nekā divi

cilvēki, no kuriem viens būs ļoti smalkjūtīgs, bet otrs — rupjš, bez kādas takta izjūtas.

Humors ir vērtīga rakstura īpašība, kas būtu nepieciešama abiem laulātiem draugiem, jo veselīga humora izjūta palīdz vieglāk tikt pāri daudziem sarežģījumiem, kas citu laulāto draugu attiecības varētu novest līdz smagam konfliktam. Tomēr arī attiecībā uz humoru starp laulātiem draugiem vajag būt zināmas saskaņas: pārāk smagas dabas cilvēks nevarēs sadzīvot ar cilvēku, kam dots liels humors, jo šādu cilvēku humors tikai kaitinās un apvainos.

Patiesības mīlestība, kas cieši saistās ar atklātību un vaļsirdību attiecībās ar savu laulāto draugu, ir viens no stiprākiem laimīgas laulības pamatiem, kādēļ šai īpašībai arvien vajadzētu piegriezt izcilu vērību.

Viens no vissvarīgākiem laimīgas laulības pamatiem ir seksuālā saskaņa, jo, vienkārt, tā var ievērojami ietekmēt un pastiprināt vispārējo saskaņu, otrkārt — ļoti daudzu laulāto draugu nesaskaņu pirmcēloņi meklējami tieši viņu seksuālā dabā, pat tur, kur šo nesaskaņu saskata pavisam citos apstākļos. Tādēļ tik svarīgi būt pareizi orientētam jau pirms dzīves biedra izvēles vismaz par katra dzimuma vispārējām seksuālām īpatnībām, kuŗas ļoti bieži neievēro vai aizmirst. Tieši šī neziņa vai aplams sava iemīļotā seksuālās dabas novērtējums kļūst par daudzu nelaimīgu laulību pirmcēloni.

Ar retiem izņēmumiem, katrs vīrietis vērtē savas izredzētās seksuālo dabu ar savas seksuālās dabas, savu izjūtu un pārdzīvojumu mērauklu. Tas noved viņu pie ļoti aplamiem spriedumiem, jo sievietes un vīrieša mīlas un mīlas pārdzīvojumu attīstībā ir ievērojama starpība. Vīrieti daba ir veidojusi par aktīvo pusi mīlā, šās aktivitātes pamatos liekot tieši seksuālos pārdzīvojumus un seksuālās tieksmes, kas nav tik cieši saistīti ar garīgo mīlu, kā tas ir sievietē. Vīrieti var seksuāli satraukt vienkārši sievietes fiziskais tuvums, bez kāda garīgās mīlas pārdzīvojuma. Turpretim jaunavas mīlas pārdzīvojumā fiziskā mīla vai seksuālie

pārdzīvojumi bez garīgās milas tikpat kā neeksistē. Citiem vārdiem sakot, seksuālais pārdzīvojums un seksuālās izjūtas, ko vīrietis izjutis kā trāģu gadījumu, sievietē var rasties gandrīz tikai kā garīgās milas rezultāts. Seksuālo izjūtu ziņā sieviete ir «modināma», un šās izjūtas pamostas tikai tur, kur viņa izjūt pret vīrieti sirsnīgu mīlu. Kur tādas nav, tur sievietes, kļuvušas sievas, var palikt seksuāli «nepamodinātas» — fiziski aukstas sievietes. Šādu gadījumu dzīvē ir daudz — galvenā kārtā visu dažādo aprēķina laulību rezultātā, kur sievietes apprecējusies bez patiesas mīlas. Šis apstāklis tad arī ir viens no svarīgākām aprēķina laulību kļūdām, ko nav paredzējuši daudzi aprēķina laulību slēdzēji. Ar savu mantu vai stāvokli daudzi «nopērk» sev par sievu jaunu meiteni, iedomādamies, ka viņi ar to ir ieguvuši arī tās mīlu. Patiesībā, gandrīz arvien tie ieguvuši vienīgi aukstu, pret viņiem vienaldzīgu ķermeni. Jaunava, kas sevi pārdevusi šim cilvēkam ar stāvokli, nevar pāmosties pilnīgi mīlai, neizjūdzama pret savu dzīves biedru sirsnīgas mīlas. Vienīgi aiz pienākuma viņa atdod sevi, bet dara to ar aukstu vienaldzību vai pat dziļu riebumu. Daudzas no šām sievietēm paliek visu mūžu nepamodinātas, un seksuālās attiecības nevien pašām sievietēm izvēršas par fiziski un psihiski smagu pārdzīvojumu, bet kļūst pretīgas arī viņu vīriem, jo vienpusīgam seksuālam pārdzīvojumam arvien piemīt zināmā mērā nedabīgs raksturs. Tā šaurā aprēķina laulības neskaitāmus cilvēkus padara nelaimīgus uz visu mūžu, dodamas tikai šķietamu mīlu un šķietamu laulību.

Smagi kļūdās arī jaunavas, vērtēdamas vīrieti ar savu pārdzīvojumu mērauklu. Pašas vēl pārdzīvojamas vienīgi garīgo mīlu, pazīdamas vienīgi to, viņas ļoti bieži vīrieša kaislības uzliesmojumā jau saskata dziļu mīlu un tādēļ pievīlas. Tāpat ļoti daudzas neapzinās, ka laulība bez sirsnīgas mīlas var smagi sakropļot visu viņu izjūtu pasauli un laulības dzīvi. Daudzas no viņām izšķiras par aprēķina laulību un apprecas bez mīlas vienīgi tādēļ, ka viņas vēl neizmācījušas savas rīcības sekas.

Seksuālo pārdzīvojumu pasaule ir diezgan sarežģītu psihisku un fizisku pārdzīvojumu pasaule, pret kuru ikvienam laulātam draugam jāizturas ar lielu uzmanību un taktu. Daudzas varbūtējas nesaķaņas abu laulāto draugu seksuālā dabā gan lielā mērā jau izlīdzina garīgā mīla, it sevišķi sievietes lielās piemērošanās spējas. Tomēr var būt tādi kontrasti, kuru grūti izlīdzināt, kuri tā tad novērtējami ar lielu uzmanību, jau savu dzīves draugu izvēloties. Katrā ziņā, ļoti nevēlams ir katrs lielāks kontrasts abu nākamā laulāto draugu seksuālītātē — pārāk aukstas un pārāk kaislas dabas sastapšanās. Sievietes mazāk attīstītā vai izpaustā seksuālītāte gan uzskatāma par normālu parādību, kas reti kad rada traucējumus, jo sievietē parasti lielākā vai mazākā mērā pieskaņojas vīrietim. Turpretim nevar ieteikt laulības, kur sievietes seksuālītāte stiprāk izpausta kā vīrieša seksuālās tieksmes. Tās visā visumā vienā vai otrā veidā beidzas nelaimīgi. Tāpat maz izredžu uz saskaņīgu laulību visos tajos gadījumos, kur vīrietī attīstīta dziļa sirsnība, bet sievietē sirsnības jūtu trūkst, vai arī kur vīrietis ir ļoti smalkjutīgs, bet sievietē izpaužas seksuālā ziņā zināms cinisms. Vispār, jo spilgtāk līgavainī attīstījies garīgā mīla, bet līgavā — seksuālītāte, jo vairāk iemesla viņu laulības kopdzīvē paredzēt nopietnus sarežģījumus.

Visas līdz šim apskatītās īpašības pieder pie tām, kur nepieciešama un meklējama tieša saskaņa — iespējami lielāka vienādība. Bet, kā jau teicām, ir arī tādas rakstura īpašības, kur vienādība ne tikai nevēlama, bet kur taisni rakstura īpašību dažādība ir saskaņas veicinātāja.

Šādi rakstura pretstati ir, piemēram, divu cilvēku gausums un ātrums. Cilvēkiem, var teikt, ir dažāds «personīgais temps». Vieni visā savā domāšanas gaitā, uztverē un rīcībā ir ļoti gausi vai, kā mēdz teikt, «bez kāda temperāmenta»: mierīgi, apdomīgi, pakūtri, pacietīgi. Viņu pretstats ir «cilvēki ar temperāmentu»: dzīvi, impulsīvi, kustīgi, kas ātri izlemj, ātri izšķiras un rikojas. Dzīve rāda, ka taisni šādi

pretstati ļoti bieži viens otru pievelk, un tas ir pilnīgi dabīgi: viens otram dzīvē tie ir vērtīgs papildinājums un izlīdzinājums. Divi lēni cilvēki ļoti ātri sāks viens otru garlaikot, un vispār visa viņu dzīve neiegūs vajadzīgo tempu un aktivitāti. Turpretim divi ātri cilvēki pārāk ātri nonāks savas impulsīvās dabas dēļ dažādos konfliktos un strīdos, un visa dzīve kļūs pārāk nenosvērta.

Tādas izlīdzinātājas un saskaņu veicinātājas pretējas īpašības ir arī egocentrisms, no vienas puses, un tieksme dzīvot otra cilvēka pasaulē, no otras puses. Milas dabā gan ir cilvēkus vispār virzīt šās otras īpašības virzienā, tomēr rezultāti lielā mērā atkarīgi no tām dotībām, kas jau ir cilvēka raksturā. Dažādība šajās dotībās neviēn netraucē divu laulāto draugu savstarpējo saskaņu, bet to tikai vēl pastiprina un padziļina. Egocentriskiem cilvēkiem piemīt lielāka patstāvība, neatkarība, bet viņiem bieži trūkst spējas iejusties otra cilvēka domu un jūtu pasaulē, kā arī spēju piemēroties otram cilvēkam. Turpretim pretēja rakstura cilvēkiem — ar vāji attīstītu egocentrismu — piemīt dabiska līdzjutība, labvēlība, otra cilvēka izpratne, iedzīvošanās otra cilvēka pasaulē, piemērošanās, piekļāvība un altruisms. Lielāks egocentrisms parasti ir vīrieša dabā, kurpretim viens no svarīgākiem sievišķības elementiem ir tieši šī spēja iedzīvoties otra cilvēka pasaulē, sevi piekļaut un pieskaņot tai. Taisni šie kontrasti padara sievietes un vīrieša attiecības jo ciešas. Diviem stipri egocentriskiem cilvēkiem būs grūti rast īstu saskaņu, jo abu pasaules būs pārāk patstāvīgas; abi stipri koncentrēti paši sevi, laulātie draugi paliks viens otram pārāk tāli un sveši. Arī pārāk liels egocentrisma trūkums abos partneros var radīt nevēlamas sekas: viņu dzīvei trūks tās noteiktās linijas, noteiktā virziena un satura, ko dod zināms egocentrisms. Parasti vispilnīgākā saskaņa izveidojas tur, kur sieviete atrod savā dzīves biedrā stipru balstu, ap kuŗu viņa var vīties kā vijīgs augs. Izraisot šādos apstākļos visas savas dotības. Citiem vārdiem sakot, īstas vīrišķības un īstas sievišķības ap-

vienojums arvien dod abām pusēm vispilnīgāko apmierinājumu un arī savas individuālītātes vispilnīgāko piepildījumu.

Ietiepība un piekāpība ir divi tālākie kontrasti, kas veido saskaņu. Ne viena, ne otra no šīm īpašībām, kur tā nav sasniegusi slimīgas formas, nav uzskatāma par negatīvu īpašību, bet tikai par viena vai otra rakstura dabisku īpašību. Pozitīvā ietiepība ļoti bieži izpaužas stipri attīstītā gribas spēkā, bet tās saknes cilvēka dabā var būt ļoti dziļas, un ietiepība nav uzskatāma kā gribas rezultāts, bet parasti gan otrādi. Ietiepība, veselīga spīts ir stipri attīstīta vītālitate, individa spēja enerģiski pretoties visiem nelabvēlīgiem apstākļiem un tos pārvarēt, nepazaudējot savu attīstības vai uzdevumu virzienu. Ietiepība vai spīts izpaužas pat tādos apstākļos kā slimības pārvarēšanā: daudzreiz tieši iekšējās spīts krājumi ir tie, kas pārvar slimību. Ietiepība vispār liecina par lieliem iekšējā spara, spraiguma krājumiem un bieži noved pie stūrgalvības, vienaldzības pret citu ieskatiem, piemērošanās spēju trūkuma. Piekāpība nav tik daudz iekšējā spara trūkums, kā cilvēka iekšēja tendence uz meklējumiem un variācijām. Tomēr savās spilgtāk izpaustās formās tā var novest pie padevības, pacietības, pasivitātes, pat zināmas mīkstčaulības un vienaldzības. Divu pretstatu apvienojums parasti laimīgi pasargā abus individus no galējībām vienā vai otrā virzienā, dodot katrā mītošām īpatnībām vispozitīvāko izraisījumu un piepildījumu. Divas ietiepīgas dabas nekad nesapratīsies — šādu laulāto draugu kopdzīve būs pārāk bagāta dažādiem savstarpējiem konfliktiem. Diviem pārāk piekāpīgiem individiem savā kopdzīvē pietrūks tā iekšējā spara, ko daudzkārt prasa dzīve. Turpretim divu pretstatu sastapšanās dos ļoti pozitīvu saskaņošanu, ja vien to netraucēs kādi citi apstākļi.

Pastāvība un nepastāvība ir radniecīgas divām iepriekšējām īpašībām un arī dod svarīgu papildinājumu un savstarpēju izlīdzinājumu. Pastāvīgā cilvēkā attīstās noteiktība, nekustība, kas var pat sasniegt zināmu sastingumu, vispār — tendence uzglabāt

sevi to iekšējo proporciju un tās īpašības, ko daba cilvēkam devusi, ejot galvenā kārtā vienīgi savu dotību virzienā. Nepastāvībai raksturīga cilvēka daudzpusība, kustība, uzņēmība, spēja uztvert ārējos iespaidus, pārstrādāt tos. Nepastāvība savos dziļākos pamatos tā tad nepavisam nav vājība, bet tikai īpatnējs raksturs, kam piemīt stipras meklētājas, jaunradītājas tendences, jaunu cilvēka īpašību variāciju meklēšana. Vispozitīvāk abi divi šie pretstati izpaužas visur tur, kur tie apvienoti un viens otru ietekmē. Divi pastāvīgi cilvēki gan arī var labi saprasties, bet divu nepastāvīgu raksturu dzīve arvien būs pārāk nedroša un nestabila.

Labi saskaņojas arī ļoti stipra aktivitāte ar zināmu pasivitāti. Divi pārāk aktīvi indivīdi var ātri nonākt domstarpībās un attālināties viens otram, vai arī nonākt līdz pārmērībām savā uzņēmībā un dažādos pasākumos. Divu pārāk pasīvu cilvēku kopdzīve savukārt var pārvērsties vai nu nevarīgā sapņošanā vai vispār neveiksmē.

Šās un vēl dažas citas īpašības ir tā tad kontrasti, kas, savstarpēji papildinādamies un izlīdzinādamies, veido saskaņu. Bet savstarpēja papildināšanās vai izlīdzināšanās var notikt arī citādā veidā — var būt runa nevien par abpusīgu, bet arī vienpusīgu papildinājumu vai izlīdzinājumu. Tas ir visos tajos gadījumos, kur vienai vai otrai pusei piemīt kāda noteikta rakstura vājība. Viena no tādām diezgan parastām vājībām, piemēram, ir gribas vājība (ko nedrīkst tomēr vienkārši pielīdzināt piekāpībai vai nepastāvībai, kas pašos pamatos var arī nebūt rakstura vājība, bet tikai īpatnējs rakstura virziens). Kam piemīt šāda vājība, tam, izraugoties sev dzīves biedru, noteikti jāmeklē izlīdzinājums — jāmeklē par dzīves biedru stipras gribas cilvēks. Tāpat ikvienam, kas gatavojas par savu dzīves biedru izvēlēties vājas gribas cilvēku, vajadzēs uzmanīgi pašam sevi novērtēt — vai viņa gribas spēks ir pietiekami attīstīts. Divu vājas gribas cilvēku laulībai nav gandrīz nekādu izredžu uz veselīgu attīstību, kurpretim kļūda vienā

pusē vien pa lielākai daļai izlīdzināma vai pāt labojama.

Šādu rakstura vājību, kur meklējams izlīdzinājums vai nu sevī vai dzīves biedrā, atkarībā no tā, kam vājība piemīt — ir vesela rinda. Neapvaldītai dabai katrā ziņā jāmeklē cilvēks ar stipru pašsavaldīšanos; cilvēkam, kas nes sevī lielu neapmierinātību ar dzīvi — dzīves apliecinātājs, optimists; mazvērtības izjūtu, kas piemīt daudziem, vislabāk izlīdzinās dzīves biedrs ar izkoptu pašapziņu; iekšējo nospiešību lielā mērā izlīdzinās otra cilvēka jautrs gars; untumainam cilvēkam par dzīves biedru nepieciešams nosvērts cilvēks, jutīgam, viegli uzbudināmam vai uztraucamam — aukstasinīgs dzīves biedrs; varaskāram raksturam — pacietīga daba. Katrā ziņā, acupriekšā arvien jāpatur tas, ka vienas vai otras šās vājības izpausme abos laulātos draugos viegli var vest pie tik kļūmīgiem sarežģījumiem, ka ne mīla, ne laba griba nespēs šos sarežģījumus novērst.

Pie visiem saskaņas apstākļiem mums, protams, bij iespējams šē pakavēties vienīgi pašos galvenos vilcienos, jo šis jautājums pats par sevi ir tāds, kas prasa plašāku analīzi un pārdomas. Ceram, ka šās rindas tomēr būs devušas zināmu ierosinājumu šo jautājumu nopietnāk apsvērt un pārdomāt. Tas palīdzēs ne tikai novērst dažu labu kļūdu dzīves biedra izvēlē, bet pasargās arī no daža laba pārpratuma tālākā kopdzīvē. Dzīve jau gan nedod iespēju izvēlēties sev dzīves biedru, kas pilnā mērā atbilstu visām tām īpašībām, kādas no viņa vajadzētu gaidīt, bet dzīve tomēr dod iespēju izvēlēties starp vairākām varbūtībām — un tu katram nopietnam apsvērumam ir liela nozīme.

Vispār, dzīves biedra izvēlē nekad nevajadzētu izvīrīt pirmā vietā jautājumu: cik stipri es viņu milu, bet gan: cik daudz ir to apstākļu un īpašību, kas liecina, ka mūsu kopdzīve varētu būt saskaņīga un dotu iespēju mums piepildīt savus mērķus un dzīves uzdevumus, un cik ir to apstākļu un īpašību, kas varētu šās iespējas traucēt? Tā jājaudā nevis tāpēc, ka mīlai kā

tādai nebūtu nekādas lielas lomas, bet gan tāpēc, ka mīla visā pilnībā var izraisīties tikai tai piemērotos apstākļos. Mīlas pirmā uzliesmojuma intensitāte vien vēl nedod pareizu liecību par mīlas isto spēku un dziļumu, un divu cilvēku saskanīgu kopdzīvi vēl nevar garantēt vienīgi mīlas uzliesmojums, jo laulības dzīve ir plaša un sarežģīta dažādu jūtu un domu, dažādu rakstura īpašību un dvēselisku parādību nemitīgas attiecības. Kur visās šajās attiecībās būs iespējami pilnīgāka kopība, tur arī mīla sasniegs savu lielāko pilnību; kur radīsies traucējumi pārējās cilvēku attiecībās, tur pat visskaistākā mīla var salūzt vai pārvērsties ienaidā. Tādēļ mīlas nodrošināšanas dēļ un tieši mīlas vārdā arvien jāuzstāda sev jautājums par izraudzītā dzīves biedra raksturu un citām viņa īpašībām.

e. Personīgā piemērotība laulībai.

Dzīves biedra izvēlē nekad nedrīkst tikai vienpusīgi jautāt: cik lielā mērā man būs piemērots, ko manai dzīvei dos izredzētais cilvēks? Šāds nostādījums gandrīz arvien vedīs pie ļoti nopietnām kļūdām sava dzīves biedra izvēlē. Šī patiesība izriet jau no tā, ko tikko pārrunājām par laulāto draugu saskaņu, par šās saskaņas atkarību no abu laulāto draugu īpašībām. Labākas saskaņas nodrošināšanai, ikvienam cieši un objektīvi jāieskatās nevien sava domātā dzīves biedra, bet arī pašam savās īpašībās. Taisni šē visvairāk jāmācās būt atklātam un patiesam vispirmā kārtā jau pašam pret sevi. Jo ļoti izplatīta un kaitīga cilvēka īpašība ir — pašapmānīšanās. Tāpat kā mēdzam ideālizēt iemīļoto cilvēku, mēs daudzkārt ideālizējam sevi. Tas ļoti spilgti mēdz izpausties tieši iemīlēšanās periodā. Iemīlējušies cilvēki ļoti bieži tik labās domās paši par sevi, ka viņiem gluži vienkārši nav saprotams, kā viņus var nemīlēt. Viņi meklē tam izskaidrojumu vienīgi dažādos ārējos apstākļos, kas it kā traucē mīlu pret viņiem, bet pavisam aizmirst ciešāk ieskatīties sevī un meklēt arī tur kādus cēloņus.

Ir daudzreiz tomēr tā, ka nevis ārējos apstākļos, bet vienīgi kādā mūsu īpašībā vai kādas īpašības trūkumā meklējama atbilde, kāpēc mēs vienā vai otrā cilvēkā nevaram modināt pietiekami intensīvas milas jūtas. Šāds stāvokļa nopietnāks apsvērums daudzkārt mūs mācītu atteikties no milas iekarošanas tur, kur mēs par katru cenu gribam to panākt. Aukstasinīgs, objektīvs novērtējums tā tad pasargātu mūs no neizbēgamām kļūdām. Tā vietā mēs ļoti bieži ar divkāršu ietiepību un neatlaidību mēģinām, tā sakot, ar varu izspiest pret sevi kādas jūtas tur, kur tām nav labvēlīgu apstākļu vai vispār nav pietiekamu pamatu. Protams, neatlaidībai un ietiepībai ir liela loma — arī milas pasaulē. Daudzos gadījumos, kur jūtas citādi klusē, arī cilvēka neatlaidība var ietekmēt un pamodināt zināmas simpattijas. Viens otrs cilvēks var iemilēties otrā tieši viņa neatlaidības dēļ. It sevišķi tas sakāms par sievieti, kurai lielākā vai mazākā mērā var valdzināt katra spēka izpausme, un kā tāda var valdzināt arī kāda cilvēka neatlaidība. Bet visur tur, kur vienīgi šī neatlaidība bijusi milas pamats, ļoti viegli vēlāk var nākt vilšanās — citu laimīgai kopdzīvei nepieciešamo elementu var trūkt.

Ar lielu uzmanību — sevišķi tieši iemilēšanās periodā — vajaga vērtēt arī savu jūtu un dvēseles spēku krājumus vai to intensitāti. Iemilējies cilvēks pārāk bieži iestāsta sev, ka viņa mīla ir tik stipra, ka spēj visu. Uz vienu acumirkli, uz dažiem mēnešiem — varbūt. Bet vienmēr vajaga sev jautāt arī: vai mīla paturēs tādu pašu spēku uz visu mūžu? Vai tā būs tikpat stipra un intensīva arī tad, kad pirmā, visdedzīgākā aizraušanās būs pagājusi un pirmās kaislības apmierinājušās? Dzīve uz katra soļa rāda piemērus, cik ātri var «atdzist» pat viskarstākā mīla, kas patiešām bijusi gatava uz visu. Ar šo varbūtību tā tad jāreķinās. Nekad nevajaga pārvērtēt savas milas spēku, bet vienmēr paturēt prātā, ka daudzkārt mīla gan var būt pietiekama lieliem varoņdarbiem vai lieliem upuriem iemilēšanās periodā, bet tās pietrūkst tieši ikdienai — milas parādīšanai dienu no dienas, gadu no gada. Vis-

stiprākā mila tomēr ir nevis tur, kur tās spēks izpaužas kādā acumirkīgā, afekta stāvoklī nestā upurī vai apliecinājumā, bet tikai tur, kur tās spēks neizsīkst arī ilgā laikā, gaŗu dzīvi kopā dzīvojot. Šādu spēku mila visdrošāk iegūst vienīgi tur, kur laulībai radīti apstākļi, kas milu nemitīgi atjauno un stiprina. Proti, tādi apstākļi, kur laulāto draugu dzīvē un attiecībās valdīs pastāvīga dziļa saskaņa un kopdarbība. Paļauties tikai uz iedomātiem mīlas jūtu krājumiem un atstāt saskaņas un kopības jautājumu bez apsvērumiem, tas nozīmē ne mazāk, ne vairāk, kā — riskēt veltīgi izsviest un izšķiest savus mīlas jūtu krājumus.

Liela uzmanība nepieciešama sava rakstura novērtējumā. Mēs ļoti bieži sevi apmānām: iestāstām, ka viena vai otra mūsu īpašība nemaz tik ļauna nav, kā tas mums pašiem vai citiem dažbrīd izliekas. Savukārt, par saviem pozitīviem spēkiem daudzkārt esam pārāk augstās domās. Šī pusapzinīgā, pusneapzinīgā izlikšanās pašiem savā priekšā ir bīstama īpašība. Iemīlēšanās periodā tā bieži noved arī pie pārliecības, ka mums pietiks spēka, pacietības un sirsnības, lai tiktu pāri visām tām kļūdām vai vājībām, ko mēs atrodam sevī vai savā dzīves biedrā. Arvien tomēr vajadzētu atcerēties kādu patiesību, ko rāda dzīve: to, ko cilvēks nevar panākt sevī vai piedot savam nākamam dzīves biedram iemīlēšanās periodā, vēlāk, pēc laulībām, ir divkārtīgi grūti panākt vai piedot. Viss tas, kas cilvēkā rada nepatiku jau iemīlēšanās periodā, vēlāk arvien izpaužas vēl daudz lielākos apmēros. Šinī ziņā arvien tā tad labākais ir nelolot nekādas pārspīlētas cerības.

Vienmēr vajaga skaidri apzināties, ka nākamais dzīves biedrs ies pozitīvas veidošanās gaitu un izraisīs dzīves kopībā savas vislabākās īpašības tikai tad, ja viņā būs modināta un attīstīta stipra mila. Tāpēc arvien ļoti nopietni katram vajaga vērtēt to, cik sirsnīgu milu viņš dos tam cilvēkam, no kura viņš milu gaida — un ļoti bieži tikai gaida. Labi jāapsver visas savas dotības un visas savas īpašības un pareizi un objektīvi jānovērtē, vai tās ir pietiekamas un

piemērotas, lai iecerētā dzīves biedrā patiešām modinātu un izraisītu sirsniņu milu. Ja šādu dotību sevī kāds neapzinās, tad viņš darīs pareizāk atkāpdamies, nevis par katru cenu uzspiezdams savu milu, t. i. šai gadījumā savas vēlēšanās un prasības. Ikvienam vajaga skaidri un droši apzināties, vai viņš patiešām var iemīļotā cilvēkā modināt milu, un arī — vai viņš spēs uzturēt milu pret sevi tālākā dzīvē. Kas spekulē uz to, ka milu jau nodrošinās laulības saites, smagi kļūdās. Laulības saites — pienākuma apziņa — var daudz ko nodrošināt, tikai ne milu. Mila stāv ārpus pienākuma apziņas.

Nevienam, savu nākamo dzīves biedru vērtējot, nevajaga aizmirst kritiski un vispusīgi novērtēt arī pašam sevi — savu tikumu, raksturu, veselību, savas dotības saskaņai u. t. t. Un tieši šajā vērtējumā vismaz pirmo reizi dzīvē, ja tas agrāk nav noticis, kaut cik jāizraujas no sava egocentrisma: vajaga ieskatīties pašam sevī ne vairs tikai savām, bet arī otra cilvēka acīm, vērtēt sevi arī no otra cilvēka viedokļa. Šāda iedziļināšanās sevī novērsīs ļoti daudz iespējamās kļūdas dzīves biedra izvēlē.

Ir par vēlu domāt par savu piemērotību laulībai tikai tad, kad cilvēks jau iemīlējis. Ikvienam par savu nākamo draugu vajadzētu iedomāties jau sen, pirms viņš to sastapis. Mēs daudz ko sev atļaujam, piedodam daudzās vājības un aplamības tikai tādēļ vien, ka jūtamies «pilnīgi vieni» un bez pienākumiem pret kādu citu cilvēku. Tā daudzkārt mēs padodamies vājībām vai kļūdām, kas posta mūsu raksturu vai veselību un vēlāk var kļūt par nopietnu šķērslī iemīļotā cilvēka izraudzīšanai vai iegūšanai par savu dzīves biedru. Tādēļ mums vienmēr vajadzētu tomēr atcerēties, ka reiz mēs atradīsim draugu, kuŗa dēļ mēs būsim gatavi daudz darīt un uzpurēties. Vai tad nav vislabākais jau laikus kaut cik uzpurēties — t a u p o t sevi un veidot šim mīļam nezināmajam, kas reiz nāks?!

Pirms savā «neatkarības» apziņā ļauties kādai vieglprātīgai, bīstamai dēkai vai netikumam, arvien

vajadzētu atcerēties: ar savu izturēšanos mēs, varbūt, smagi aplaupām cilvēku, ko kādreiz mēs mīlēsīm no visas sirds; padarām sevi fiziski vai garīgi pārāk nabagu cilvēkam, kam reiz mēs gribētu dot iespējami daudz; varbūt, jau pilnīgi izārdām mīlu, kas kādreiz mūsos pamodīsies. Vienīgi tas visvairāk iegūs milā un laulībā, kas varēs savai mīlai un laulībai visvairāk pats no sevis dot. Un tikai tas, kas vienmēr, jau laikus, būs domājis arī pats par savu piemērotību laulībai, spēs atrast un iemantot sev vispiemērotāko dzīves draugu.

f. R a d i.

Radu jautājumam ir divkārti svarīga loma dzīves biedra izvēlē. Pirmkārt, radus zināmā mērā var uzskatīt kā domātā dzīves biedra personības fonu, kuŗā pilnīgāk atspoguļojas tā īpašības. Kaut katra cilvēka attīstība un izveidošanās iet savus īpašus ceļus, tomēr ir neapšaubāma zināma īpašību kopība, kas pastāv starp vecākiem un bērniem, starp brāļiem un māsām un nereti arī starp attālākiem radniekiem. Šī īpašību kopība var izpausties tiklab raksturā un morāliskās īpašībās, kā arī tradīcijās un parašās. Sava ievērojama loma arvien piekrīt iedzimtībai, ilgajam kopā pavadītajam laikam, audzināšanai, uzskatiem u. t. t.

Arī dzīves biedra izvēlē ievēribu pelnī iedzimtības jautājums: tiklab attiecībā uz paša dzīves biedra novērtējumu, kā jo sevišķi — nākamās paaudzes jautājumos. Kaut zinātnieku domas par iedzimtību ievērojami dalās vēl pat mūsu dienās, tomēr galvenā kārtā tikai par to, cik tālu sniedzas iedzimtības loma jaunās paaudzes veselības un rakstura īpašību veidošanā, bet ne par pašu faktu, ka cilvēka veselības stāvokli un raksturu lielā mērā noteic iedzimtība, un daudzu īpašību veidošanā cilvēka gribai piekrīt maza vai pārāk grūta loma. Varbūt, ir jāatturas aizrauties no galējiem uzskatiem, kas iedzimtības lomu saskata gandrīz vai katrā cilvēka īpašībā un solī un cilvēka gribai un audzināšanas ietekmei piešķir pārāk mazu

lomu, bet katrā ziņā liela kļūda ir arī iedzimtības lomu novērtēt pārāk zemu.

Ir dažas gara slimības, asinsslimības, epilepsija un citas kaites, kuņas var būt, tā sakot, ģimenes slimības, kas pāriet no vecākiem uz bērniem. Apstākļi daudzos gadījumos ir tādi, ka viena paaudze var būt no šās kaites brīva, bet tā var no jauna atkārtoties bērnos. Tā tad te viegli kļūdiēties, vērtējot tikai nākamā laulātā drauga ārējo veselības stāvokli. Vecāku veselības stāvoklis lielā mērā papildina nākamo laulāto draugu veselības stāvokļa novērtējumu. Kur ģimenē bijis kāds šo aizdomīgo slimību gadījums, tur nav pilnīgas drošības, ka tas neatkārtojas nākamās paaudzēs, un konsultēšanās šajā jautājumā ar ārstu — šāda jautājuma speciālistu — ne tikai vēlama, bet nepieciešama, jo daudz lielāka traģika nekā atšacīšanās no laulībām ir — dzīvības došana bērniem, kas jau iepriekš nolemti kādai smagai kaitei.

Iedzimtības jautājumos gan ir vēl ļoti daudz neskaidrību, jo daba šinī ziņā sagādā daudzus pārsteigumus tiklab vienā kā otrā virzienā: dažas iedzimtās kaites tālākās paaudzēs pēkšņi izzūd un rodas veselīgi bērni, bet dažos gadījumos rodas slimības, kur vecāku senčos nav atrodami nekādi cēloņi vai pamati šai slimībai. Liekas, pats vitālais spēks tiecas atrast izlidzinājumu daudzām kaitēm, un tas tam dažreiz arī izdodas. Tomēr ir daudzi tādi apstākļi, kur pašauties uz šādām varbūtībām ir pārāk liels risks.

Bērni no vecākiem saņem arī sava rakstura dotības. Šinī ziņā bērni, ar ļoti retiēm izņēmumiem, gan nav savu vecāku tipiskas kopijas, bet parasti vecāku īpašības viņos variētas arī ar iepriekšējo senču īpašībām. Bieži bērni, kā mēdz teikt, ir «atdzimuši savā vectēvā vai vecmātē» u. t. t. Katru raksturīgu spilgtāk izpaustu īpašību, kas saskatāma tēvā vai mātē vai arī iepriekšējos priekštečos, arvien var sagaidīt arī bērnos. Daudzreiz šī īpašība var būt latentā, t. i. neattīstīta, dažreiz ar audzināšanas ietekmi apspiesta un apvārdīta. Daudzreiz tā var palikt neizpaudusies visu mūžu, bet vienmēr jāreķinās ar to varbūtību, ka šī

īpašība zināmos labvēlīgos apstākļos var pēkšņi parādīties un attīstīties. Tā tad visos tajos gadījumos, kur nākamā dzīves biedra vecākos vērojamas kādas spilgti izpaustas negatīvas rakstura īpašības, ir jāapzinās, ka šās īpašības var izpausties arī viņu bērnos. Protams, tas nenozīmē, ka katras īpašības dēļ, kas vērojama viena vai otra cilvēka vecākos, jau būtu jāpaliek pavisam domīgam un jāatsakās no laulības ar cilvēku, kas citādi uzrāda dažādas ļoti vērtīgas tikumiskas vai rakstura īpašības. Tas tomēr katrā gadījumā prasa zināmu uzmanību. Vismaz, nākamā kopdzīvē jāpatur acīs šī īpašība un jānovērš tie apstākļi, kas dotu izdevību tai izpausties.

Iepazīšanās ar sava varbūtējā dzīves biedra vecākiem katrā ziņā paplašina viņa fiziskās un garīgās konstitūcijas ainu, jo dos lielāku pārskatu arī par tām varbūtībām, ko izredzētais, varbūt, sevi nes, bet kas vēl nav izpaudies, vai arī nav novērots. Tāpat šo ainu var papildināt sava izredzētā brāļu un māsu pazīšana. Kaut arī šajos gadījumos nav iemesla gaidīt, ka iemīļotā cilvēkā katrā ziņā būs tādas īpašības, kādas ir vecākos, brāļos vai māsās, bet tomēr ir pamats pieņemt varbūtību, ka šo īpašību dīgli var būt arī nākamā dzīves biedrā.

Ikvienam vajadzētu iegūt lielāku skaidrību arī par saviem tuvākiem senčiem. Katram, kas noskaidrojis, ka viņa senčos ir izpaudusies viena vai otra iedzimtības slimība, ir jau laikus par šo jautājumu jāapspriežas ar lietpratēju.

Ļoti dažādas ir laulāto draugu attiecības ar saviem tuvākiem vai pat tālākiem radiem, un tieši šinī ziņā praksē rodas neskaitāmi sarežģījumi. Tādēļ arī no šī viedokļa radu jautājums prasa rūpīgus apsvērumus jau pirms laulībām, it sevišķi visur tur, kur vecāku un bērnu domas dzīves biedra izvēlē dalās.

Dzīves biedra izvēles jautājumā jau pašos pamatos bieži kļūdās tiklab viena kā otra puse — tiklab vecāki, kā arī bērni. Bērnu visparastākā kļūda ir tā, ka tie, jau būdami iemīļējušies un līdz ar to zaudējuši pilnīgu objektivitāti sava izredzētā dzīves biedra no-

vērtējumā, kļūst nedzirdīgi vai neiecietīgi pret katru citu vērtējumu un jo sevišķi tieši pret savu vecāku domām. Vecāku vērtējumā tie pa lielāki daļai izjūt vienīgi tendenciōzu vēlēšanos par katru cenu stāties pretim viņu nodomiem. Bērni nesaskata vairs vecākos savus draugus, bet nelabvēļus vai pat pretiniekus, kas grib izjaukt viņu laimi. Tā, protams, ir liela kļūda, kas visus sarežģījumus tikai pavairo. Īkvienam bērnam cieši jāapzinās, ka vecāku apsvērumu un rīcības pamatā gan var būt kļūdas, bet, ar ļoti retiem izņēmumiem, viņus tomēr būs vadījusi vienīgi dziļa mīlestība pret bērniem. Tāpat kā mīla ikvienu iemīlējušos cilvēku ļoti bieži noved pie daudziem pārspīlējumiem un vienpusīgiem vērtējumiem, arī vecāku mīlestība tos bieži noved pie lielas vienpusības, bet ne vienā, ne otrā gadījumā nav nekāda iemesla apšaubīt mīlestību vai labu gribu, lai arī cik aplamās formās tā izpaudusies. Ja bērni to ciešāk apzinātos katrā gadījumā, daudzi konflikti starp viņiem un vecākiem daudz vieglāk izlīdzinātos.

Visvairāk vainas šajos sarežģījumos starp vecākiem un bērniem tomēr pa lielākai daļai ir vecāku pusē. Pirmā lielākā viņu kļūda ir tā, ka daudzi vecāki vai nu neprot vai pat nemēģina palīdzēt saviem bērniem īstā laikā pareizi orientēties visos svarīgākos dzīves jautājumos, neprot dot īsto virzienu jaunatnes uzskatiem, tieksmēm, jūtām. Tikai tad, kad bērns jau iemīlējis, vecāki atjēdzas un nu gandrīz arvien sākas stāvokļa analīze un «kļūdu» meklēšana. Daudzi vecāki tagad gatavi «paši nokārtot sava bērna likteni», paši meklē viņam «daudz labāk piemērotu dzīves biedru» un enerģiski cinās pret bērna jūtām un nodomiem. Cīņas ašums arvien visbiežāk vērsas tieši pret bērna izredzēto draugu un ļoti daudzos gadījumos pieņem neglītu veidu, kas tikai padziļina plaisu starp vecākiem un bērnu. Vecāku palīdzība tā tad parasti nāk par vēlu. Bez tam, vecāku vērtējums ļoti bieži ir kļūdainais, jo viņi vērtē visu tikai no sava s pārliecības, savu uzskatu, savu jūtu viedokļa. Tāpēc visas domstarpības un pretešķības ir tik lielas, un tāpēc šādos

apstākļos arvien pašķīras izredzes uz nelaimīgu laulību katrā gadījumā: tiklab tajā, kur notiek bērns prāts, kā tajā, kur notiek vecāku prāts.

Par to, kas vecākiem darāms šādu konfliktu gadījumos, runāsim kādā citā darbā. Šeit meklēsim vienīgi atbildi uz jautājumu: kas darāms pašiem jauniešiem gadījumos, kur dzīves biedra izvēlē domas starp bērniem un vecākiem dalās.

Dzīvē dzirdamas divas galējības, starp kurām jaunatnei savā sirdī bieži nākas svārstīties. No vienas puses, ētiskās normas prasa vecāku uzskatu un gribas ciešu respektēšanu, ko parasti pastiprina arī mīlestība pret saviem vecākiem. No otras puses, jūtas, kas pamodušās sirdī, daudzkārt vētraini saceļas pret šām normām, it sevišķi visur tur, kur jaunatne vecāku rīcību nevar atzīt par pietiekami motīvētu un saskata vecāku gribā kādus tīri materiālistiskus aprēķinus. Lielu atbalstu šās jūtas atrod literatūrā, kas visā vairumā noskaņota šādos jautājumos tajā pašā virzienā. Neskaitāmos romānos, no paaudzes uz paaudzi, mīlas jūtām arvien dota priekšroka, un jau pašas laulības pret vecāku gribu kvalificētas kā romantiskas laulības, kas bauda rakstnieku vislielākās simpatijas.

Ikvienš romāns tomēr ir nesalīdzināmi vienkāršāks un vienusīgāks par dzīvi, un tādēļ arī šinī jautājumā ir pārāk neapdomīgi rīkoties tikai pēc romānu paraugiem. Visos tajos gadījumos, kur dzīves biedra izvēles jautājumā radušās domstarpības starp vecākiem un bērniem, ikvienam jauniešim tiklab sava mīla, kā visi citi apstākļi un visas varbūtējas konsekvences jāapsver ar vislielāko nopietnību un uzmanību, lai pasargātu sevi no klūmīgas pārsteigšanās.

Savu vecāku domām un apsvērumiem, lai cik vienusīgi un netaisni tie pirmā acumirkli izliktos, arvien dāvājama vislielākā uzmanība. Bez šaubām, vecāki ļoti daudzos gadījumos nepareizi novērtēs sava bērna jūtu pasauli, kā arī visas viņa domas un atziņas. Paši pret savu gribu, vecāki visu vērtēs lielākā vai mazākā mērā tikai savām acīm, savu piedzīvojumu un atziņu mērauklu, vispār, savu sirdi un prātu. Vecākiem, lai

cik tuvi tie jūtas bērniem, tomēr svešas daudzas norises viņu bērna dvēselē, jūtu pasaulē un zemapziņā, kā arī tā dabā dziļi apslēptās tieksmes un noteikumi, ko diktē konkrētā cilvēka vītālais spēks. Vispār, neviens cilvēks nekad nevar visā pilnībā izprast visas tās izjūtas un īpašības, kas paslēptas viena vai otra cilvēka dabā. Tā tad vecāku ārēji objektīvais vērtējums arvien tomēr būs lielā mērā viņu tīri subjektīvais vērtējums, kas attiecībā uz bērnu vispār un jo sevišķi viņa nākamās dzīves laimi var būt ļoti kļūdainais un vienpusīgs.

Tā viss tas ir, bet taisni tā, ne citādi bērniem jāsaprot un jānovērtē savu vecāku izturēšanās visos tajos gadījumos, kur viņu un vecāku domas dzīves biedra izvēles jautājumā šķiras vai nonāk asā konfliktā. Bērniem jāapzinās, ka ne vecāku apsvērumos, ne padomos, ne pat viņu rīcībā nav launas gribas: ka viss tas, ko viņi domā, saka un dara, ir tomēr labas gribas un labu nolūku vadīts. Lai cik asa kādreiz kļūst vecāku izturēšanās šajos jautājumos pret savu bērnu, tā tomēr gandrīz bez izņēmuma ir labas gribas un vislabāko nolūku vadīta. Ir pat tā, ka visasākie konflikti nereti rodas taisni tur, kur vecāki izjūtuši pret savu bērnu vissirsnīgāko un visdziļāko, bet tomēr mazliet aklu mīlestību. Tas bērniem jāsaprot un tādēļ vecāku domas un norādījumi jāuzņem ar lielu nopietnību, bez naida un sašutuma. Kaut arī vienu otru reizi kopēja valoda nebūs atrodama, jo domu un jūtu pasaules būs tomēr pārāk dažādas, bērniem arvien tomēr jāapsveļ ar lielu uzmanību visas vecāku izteiktās domas. Tajās var būt kļūdas pašos pamatos, bet būs arī vērtīgi novērojumi vai svarīgas atziņas, kas izrietējušas no pašu vecāku piedzīvojumiem. Tas objektīvais, kas arvien būs katra vecāka domās, tomēr jāizloba, jāapsveļ un jāizmanto, nevis katēgoriski jānoraida itin viss, ko vecāki teikuši vai aizrādījuši. Vārdu sakot, ja arī vecāku griba nevar vairs grozīt bērna gribu, nedrīkst atstāt neapsvērtu visu to objektīvo, kas vecāku domās arvien būs atrodams.

Savā lēmumā jāvadās arī no tā, cik ciešas un tuvas ir tīri ārējās attiecības ar saviem vecākiem. Divi jauni ļaudis, kas saimnieciski pilnīgi patstāvīgi un neatkarīgi, var par savām tālākām attiecībām un vispār par savu laulību izšķirties daudz patstāvīgāk un neatkarīgāk. Viņi veidos savu nākamo dzīvi paši vien, tādēļ viņu pašu savstarpīgās attiecības neviens arī turpmākā dzīvē nevarēs pārāk tieši ietekmēt. Pavisam citādi tas ir, ja nākamā laulības dzīve nav un nevar būt no citiem pilnīgi neatkarīga, ārpus radniecības attiecībām stāvoša dzīve: ja jaunais pāris ir materiāli atkarīgs no saviem vecākiem, vai viņu ģimenē ietilps vienas vai otras puses vecāki vai kādi citi radi. Tad dažādās un daudzās attiecības var tik ievērojami krustoties un sarežģīties, ka vēlāk būs grūti atrast kādu izeju no labirinta, kādā būs nonākusi visa dzīve.

Stāvokļa un varbūtību raksturošanas dēļ apskatīsim kādu ļoti ikdienišķu piemēru no dzīves. Lauksaimnieka dēls, pats vēl nebūdamas māju īpašnieks, iemīlas kādā jaunavā. Kad draudzības un mīlas saites starp abiem jauniešiem kļuvušas jau tik ciešas, ka «viens bez otra vairs nevar dzīvot», lauksaimnieka dēls kādu dienu paziņo saviem vecākiem, ka viņš nolēmis precēties. Vecāki pārsteigti. Pirmkārt, tādēļ, ka viņi līdz šim nekā par to nav zinājuši; otrkārt, viņiem dēla izredzētā tādu un citādu iemeslu dēļ nepatīk; treškārt, viņi «cerējuši» savam dēlam kādu pavisam citu jaunavu. Rezultātā: jau pašā sākumā abpusēgs sarūgtinājums, varbūt, arī ļoti asi vārdi, savstarpēji pārmetumi. Dēls nepiekāpjas un gatavs labāk atstāt mājas nekā atteikties no savas izredzētās. Gribot negribot vecākiem jāpiekāpjas. Liekas, vismaz ārēji, ka viss atradīs galu galā laimīgu atrisinājumu. Bet tikai retos gadījumos tas tā patiesi arī ir. Pa lielākai daļai šādos gadījumos viss «nolidzinās» tikai tīri ārēji, bet vairāku cilvēku sirdīs īsts saprašanās gars un savstarpēja sirsnība nav iestājusies. Līgavas pārvešana, saderināšanās vai kāzas — viss tas vēl var ārēji noritēt gluži ciešami, pat spoži vai priecīgi, jo nevienam jau negribas rādīt pasaulei iekšējās domstarpības un nesaskaņas.

Un tad sākas tā ikdienu, kad visas dažādās uz laiku apvaldītās vai apslāpētās jūtas pamazām sāk atkal atbrīvoties un izraisīties. Dažs labs tēvs vai māte kritisku skatu vēro savu vedeklu. Pa lielākai daļai šis kritiskais skats tomēr ir apslāpētu jūtu un aizspriedumu aizmiglots. Tas nav īsti taisns un objektīvs — vēl jo mazāk saudzīgs. Tādu skatu vedeklā raugoties, protams, viņas dabā un parašās, viņas darbā un gaitās drīz vien saskata, un atrod kļūdu aiz kļūdas. Šī kļūdu meklēšana un atrašana sagādā daudzos gadījumos pat savā ziņā tā kā prieku. Tās it kā attaisno visus tos aizspriedumus, kas vecākiem pret savu nākamo vedeklu bijuši, attaisno viņu iepriekšējo izturēšanos. Un katram patīk redzēt, ka viņš «nav kļūdījies», ka viņam «bijusi taisnība». Šī «savas taisnības meklēšana», kas reti kad ir objektīva taisnība, dažreiz tik stipra, ka cilvēks pilnīgi nonāk tās ietekmē, aizdara acis pret visu pozitīvo, ko viņš redz, pārspilē visniecīgāko negatīvo sīkumu, padarot to savās acīs par daudz svarīgāku apstākli, nekā tas īstenībā ir. Tā, pašiem vecākiem daudzkreiz to pat neaptverot un neapzinoties, pašiem savu kļūdu pat nemanot, atjaunojas, kaut jaunās formās, cīņa pret savu vedeklu — kā turpinājums tai cīņai, ko viņi savā laikā veduši pret dēla līgavu, bet kuŗu viņiem nācās ar grūtu sirdi zaudēt. «Pamiers» ir jau garām, sācies jau atkal «karš», kaut gan pašiem vecākiem nenāk ne prātā doma, ka tas var no viņu puses būt kāds karš. Viņiem viss tas liekas tikai «patiesības un taisnības konstatēšana». Tīri dabīgi, ka dēls ir viens no pirmiem, kam šī «taisnība» tiek atklāta. Vēl jau arvien vecākiem liekas, ka viņu dēls ir aklis pret savas tagadējās sievas kļūdām un vājībām. Tāpēc viņi uzskata par savu labāko pienākumu atdarīt dēlam acis. Viss tas bieži vien saistās ar atgādinājumu, ka «mēs jau toreiz tev teicām!..»

Viss tālākais nu var attīstīties dažādās variācijās, atkarībā no katram gadījumam īpatniem apstākļiem, katra ģimenes locekļa dabas u. t. t. Bet katrā variācijā visu attiecības arvien vairāk sarežģījas, un šie sarežģījumi dragā arī jauno laulāto draugu savstarpīgās

attiecības, sarūgtina viņu mīlu un laulības laimi, kas citādi, varbūt, patiešām, būtu bijusi pilnīgi neapēnota. Ļoti bieži ir tā, ka arī dēls, vecāku ietekmē, sāk pamazām atrast savā sievā vienu un otru vainu un — saīgt par to. Tas var noiet tik tālu, ka sieva nonāk savā ziņā izolācijas stāvoklī: aiz viņas muguras viņu tiesā, un daudzkreiz viņa pati nezina, par ko īsti. Šo tiesātāju vidū ir arī viņas tuvākais draugs — viņas vīrs. Bet tas vai nu par to visu klusē, vai tikai ļauj reizēm izlīt neskaidram rūgtumam, vienam otram pārmetumam. Kā šādos apstākļos var justies jaunā sieva? Vai viņas mīla var palikt nesatricināta un paturēt visu savu siltumu un spēku? Nekas tā nenokauj cilvēku un viņa jūtas, kā taisni šāda neziņa — šāds bezpalīdzības stāvoklis, kad sirds izjūt, ka zaudē vistuvākā cilvēka sirsnību, uzticību un atklātību, bet nezina tuvāk, kādēļ viss tas īsti ir un kā tas novēršams. Ja sieva ir klusas un pacietīgas dabas, viņa ar katru dienu ierausies vairāk pati sevī. Aktīvākas dabas sievietē mēģinās cīnīties pret visu to, kas apdraud viņas laulības laimi. Tā saskatīs sava vīra vecākos savus personīgos ienaidniekus; tā meklēs viņu rīcībā ļaunprātības un kļūdas tāpat, kā vecāki meklē kļūdas viņā, — un vīrs tagad pārvērtīsies nelaimīgā šķirējtiesnesī, kas būs nostādīts starp «divām ugunīm». Ja viņš sirsnīgi mīlēs savu sievu un mīlēs un cienīs arī savus vecākus — viņa stāvoklis būs jo grūtāks un nepatīkamāks. Viņu sarūgtinās, viņam sāpēs, pirmkārt, jau tas apstāklis, ka starp cilvēkiem, kas viņam visi mīli, nav saskaņas un saprašanās. Vēl vairāk viņam sāpēs tas, ka viņam nāksies redzēt zināmu taisnību un arī zināmu netaisnību vienā un otrā pusē; tas, ka vispār valda šāds naidis un ka viņš pie labākās gribas nespēj to izlīdzināt. Apstākļi var sarežģīties tik tālu, ka viņš var kļūt par laipotāju, kas mēģinās iztapt vienai un otrai pusei, nonākot beidzot, varbūt, tādā stāvoklī, ka viņu pašu neieredzēs tiklab viena kā otra puse, jo abas puses jau gaida no viņa «visu taisnību» un noteiktību.

Laulības laime šādos apstākļos var sairt pat tad, ja jaunā sieva ir viskrietnākā sievietē, apbalvota ar

visām īpašībām, lai darītu savu vīru laimīgu un arī pati būtu laimīga. Ko tad nu var sagaidīt tādā gadījumā, ja vedeklai patiešām ir viena otra kļūda vai nevēlama īpašība? Citos apstākļos arī šās kļūdas un vajības, varbūt, nemaz nebūtu tik ļaunas. Tās labvēlīgos apstākļos būtu viegli labojamas vai novēršamas. Bet kā var sagaidīt rakstura labošanu «kaŗa stāvokļa apstākļos»? Tie nevien nevar labot raksturu, bet var to tikai vēl vairāk sabojāt, var izraisīt vēl veselu rindu citu negatīvu īpašību. Daudzi vecāki to neapzinās vai negrib apzināties, ka vienā un otrā gadījumā tie ir taisni viņi paši, kuŗi savu vedeklu pārvērtuši savas mājas ļaunā garā, kas, ieguvusi uzvaru, tos pašus vajā uz katra soļa. Par patiesi laimīgu laulību tomēr nevar būt ne runas arī tur, kur sievai ciņā ar vīra vecākiem ir izdevies paturēt vīra mīlu, dabūt to «pilnīgi savā pusē». Vismaz kaut kur vīra sirds dziļumos arvien tomēr paliks pāri zināms rūgtums, dvēseles nemiers vai sirdsapziņas pārmetumi par to, ka viņš tieši vai netieši darījis pāri saviem vecākiem. Tādēļ viņa attiecībās ar savu sievu tomēr trūks tā saulainā prieka, miera un sirsniņas, kas nepieciešami katrai patiesi laimīgai laulībai.

Sarežģījumi daudzkārt izaug no mātes mīlestības, sevišķi vienīgā dēla gadījumos. Māte mīl savu dēlu tā, ka gatava viņa dēļ nest kaut kuŗu upuri, gatava darīt visu, lai tikai viņš būtu laimīgs. Un lūk — tikko ir atradusies kāda sieviete, kas varētu darīt viņas dēlu laimīgu, māte vairs nepriecājas, bet uztraucas. Pa daļai tas ir mātes uzskats par dēla laimi, bet pa daļai īpatnēja sievišķīga greizsirdība. Dēla līgava mātei ir svešniece, kas «nolaupa» viņai dēla mīlestību. Vismaz pašai mātei tā tas bieži izliekas. Tādēļ viņa sirds dziļumos, daudzkārt pret pašas gribu, šo sievieti neieredz. Ja nu viņa tomēr apspiež šās jūtas, saprazdama, ka dēla laime prasa atrast sievieti, kas viņu mīlēs un ko viņš varēs mīlēt, tad viņā pamostas jaunas izjūtas: neviena sieviete, arī tā, ko viņas dēls pats izraudzījis, neliekas viņai pietiekami laba un cienīga būt viņas dēla sieva. Viņai liekas, ka dēla izraudzītā sieviete

nevarēs viņu milēt tā, kā viņa pati, māte, to ir milējusi; nevarēs uzpurēties viņa labā tā, kā viņa ir uzpurējusies — un tādēļ viņa raugās sava dēla ligavā mazākais ar zināmu neuzticību, skepsi. Viņai, galu galā, varbūt, pret šo sievieti nav nekādu iebildumu, ja vien viņa pārlicinās, ka tā darīs viņas dēlu laimīgu, bet tomēr tā it kā paliek viņas sirdij sveša, tomēr ir it kā iespiedusies starp viņas dēlu un viņu. Starp māti un vedeklu ļoti bieži trūkst īstas sirsniņas. Vedekla bieži var pārprast šo vīra mātes vēsumu, iztulkot to kā naidu — un savstarpīgais vēsums ātri vien var pārvērsties abpusīgā neuzticībā un naidā. Tādēļ tik svarīgi katrai jaunai sievai vai līgavai izprast mātes psiholoģiju, jo šī izpratne palīdzēs tikt pāri vienai otrai nevēlamai situācijai.

Vienam otram no laulātiem draugiem var būt arī māsas un brāļi vai kādi citi radi, ar kuriem viņi morāliski vai materiāli vairāk vai mazāk cieši saistīti. Arī visa šī apkārtne var cieši saskarties ar jaunā pāra dzīvi, apvīt to sarežģītu attiecību ietekmēm. Var būt māsas un brāļi, kas palīdz stiprināt vīra un sievas savstarpīgās mīlas un draudzības saites; var būt arī brāļi un māsas, kas apzinīgi vai neapzinīgi ārda tās. Vīrs vai sieva bieži vien radu acīs ir tikai svešinieks, pret kuru jāizturas citādi nekā pret savu cilvēku. Attīstās psiholoģiski ļoti īpatns stāvoklis: vīrs un sieva gan kļūst viens otram tuvāki par katru citu cilvēku, bet radi, kas stāv aiz viņu mugurām, paliek attiecībā pret vienu laulāto draugu vai viņa piederīgiem zināmā «svešniecības» noskaņojumā. Un tā kā viņi nevar just tā, kā jūt vīrs vai sieva; nevar visa izprast un redzēt tā, kā jūt viņi paši, tad ļoti bieži visi viņu labi domātie padomi dibinās uz pārpratumiem vai nepareiziem pieņēmumiem. Tā kā te liela loma tomēr vecām radniecības saitēm, kas var būt bijušas stipri ciešas, tad viņu vārdi nepaliek bez ietekmes: tā daudzkārt radi, pat tikai visu labu gribēdami, izvēršas tai ārējā ārdītājā spēkā, kas var pamazām drupināt laulāto draugu sirsniņās attiecības, radīt viņos dažādus noskaņojumus un pretešķības.

Visu šo apstākļu dēļ, savu dzīves biedru izvēloties, nevar paiet vienaldzīgi vai pavirši garām sava paša vai sava nākamā dzīves biedra radu jautājumam. Jo ciešāk jāieslēdzas šai radu lokā, jo nopietnāk šis jautājums apsvejams. Var būt tādi apstākļi, ka vislabākais jau pašā sākumā izšķirties: vai nu atteikties virzīt draudzību pretim laulībai, vai arī kā pamatnoteikumu uzstādīt — šķirties no radiem.

Ja jaunava ir izšķīrusies sekot sava drauga aicinājumam — dzīvot viņa vecāku mājā, tad viņai nopietni jāpadomā nevien par sava nākamā vīra raksturu un izturēšanos pret viņu, bet arī par viņa vecāku vai citu radu raksturu, pašreizējo un varbūtējo nākamo izturēšanos pret viņu. Jo lielāks ir vecāku morāliskais vai materiālais iespaids uz dēla dzīvi, jo lielākā mērā laulības dzīve būs atkarīga nevien no viņas vīra un viņas pašas attiecībām, bet no visas tās aizmugures, kas būs aiz viņiem. Ja nu šī aizmugure jau no paša sākuma nav noskaņota viņai labvēlīgi, tad ir liela vieglprātība cerēt, ka «gan jau ar laiku viss kaut kā nokārtosies». Ja attiecību nokārtošanās šādos apstākļos tiks atstāta likteņa ziņā, tad gandrīz droši var teikt, ka nekas nenokārtosies, bet tikai pamazām arvien vairāk sarežģīsies. Laulības laime šajā gadījumā tā tad ir atkarīga no tā, cik stipra rakstura cilvēks ir viņas vīrs, cik dziļa un sirsnīga ir viņa mīla un cik stipra rakstura sieviete ir pati līgava. Viņas pašas rakstura stiprums tomēr nekādā ziņā nav mērijams ar tādu mērauklu, cik asi tā spēš un pratīs cīnīties un aizstāvēties pret vīra vecākiem, jo, gatavojoties cīņai ar tiem, sievietei jāapzinās, ka viens no šās cīņas upuriem tad lielākā vai mazākā mērā var būt arī viņas pašas vīrs; viņas uzvara šādā gadījumā tā tad tomēr var beigties ar iedragātu laulības laimi. Rakstura stiprums šai gadījumā mērijams vienīgi ar to, cik daudz pacietības, aukstasinības, iekšēja dvēseles līdzsvara un sirsnības viņa sevī nes. Jo patiesi uzvarēt viņa varēs tikai tad, ja viņa uzvarēs sava vīra vecāku sirdis ar pacietību, mīlestību un citām morāliskām īpašībām. Tikai tad viņas uzvara patiesām noteikti nodrošinās viņas laulī-

bas dzīves normālu tālāku attīstību. Ja jaunava, novērtējusi visus apstākļus, nejūtas sevī tomēr pietiekami stipra, tad labāk lai viņa to atzīstas pati sev un savam izredzētam jau pašā sākumā, nekā izmēģina laimi tur, kur gandrīz droši gaidāma nelaimīga laulība.

Tāpat ikvienam nākamam vīram, kas pats gan ir patstāvīgs, bet kam apprecēšanās saistās ar sievas vecāku vai kādu citu viņas radu uzņemšanu savā ģimenē, pirms izšķirīgā soļa jābūt pilnīgā skaidrībā par visu to, ko viņš varbūtēji uzņemas. Viņam jāzina, vai šo radu raksturs ir tāds, ka viņi iejutīsies kā kopīgas, draudzīgas ģimenes locekļi, vai arī vairāk sagaidāms, ka sievas radi tomēr jutīsies zināmā mērā kā svešnieki — kā svešnieki ar lielu tiesību apziņu un pretī tam vāji izkoptu pienākuma apziņu un vispār parcizas dzīves izpratnes trūkumu. Viņam jāapsver arī, cik stiprs ir viņa paša raksturs, cik stipra ir viņa nākamās sievas mīla un sirsnība pret viņu un cik stipras ir tās saites, kas viņu sien ar viņas radiem: vai viņa būs vaļsirdīgāka un tuvāka ar savu vīru, vai ar saviem radiem. Nākamam vīram tāpat jāapzinās, ka arī viņam savu raksturu šai gadījumā vajaga novērtēt nevis no tā, cik stingrs, noteikts vai pat ass viņš spēs būt pret savas sievas radiem, kas turpmāk būs viņa ģimenes locekļi, bet gan no tā, ar kādu mieru, aukstasinību, laipnību un pacietību viņš spēs un prātīs noraidīt katru mēģinājumu iespieties starp viņu un viņa laulāto draugu, katru mēģinājumu radīt starp viņiem kādas intrīgas vai ieraut sievu kādā sazvērestībā pret savu vīru. Jo uzvarējis un patiesi nodrošinājis savas laulības laimi viņš būs vienīgi tad, ja viņš ar pietiekamu taktu un laipnību prātīs novērst katras varbūtējaš radu intrīgas vai pārprastos un aplami izprastos padomus.

Lai kā, diviem draugiem, kas iet pretim laulībai, jābūt pilnīgā skaidrībā par to, ka viņu kopīgā laime būs droša tikai par tik, par cik tā patiešām būs kopīga dzīve un kopīga laime. Lai kādas bijušas viņu līdzšinējās attiecības ar citiem cilvēkiem, lai kādas mīlestības, cieņas, pienākuma vai citas jūtas tos saista attiecībā pret vienu vai otru citu cilvēku, — kopš viņi

kļuvuši laulātie draugi, viņiem nekādā gadījumā nedrīkst būt kāda cita cilvēka, kas vienam vai otram no viņiem būtu tuvāks, nekā viņi ir viens otram. Kaut tas ir tēvs vai māte, brālis vai māsa — jaunajām saitēm jābūt ciešākām un stiprākām nekā visām līdzšinējām saitēm.

Tādēļ, tāpat kā visās citās lietās, starp diviem draugiem, kas grib cieši saistīt savus likteņus, jābūt pilnīgai savstarpīgai atklātībai un vienprātībai arī savu radu jautājumā. Nav slēpjamas nedz savas līdzšinējās attiecības ar radiem, nedz varbūtējās turpmākās, nedz savi uzskati par šām attiecībām, nedz arī varbūtējās šaubas par to, kā tās var ietekmēt pašu draugu turpmāko kopdzīvi. Ja netrūks šās sirsnīgās atklātības pašā sākumā, tad nav domājams, ka tās pietrūks arī turpmākā dzīvē. Tad abi laulātie draugi jau pašā sākumā būs arī skaidrībā tiklab par saviem pienākumiem un uzdevumiem attiecībā pret laulātā drauga radiem un savu izturēšanos pret tiem, kā arī būs sagatavoti visu to nevēlamo varbūtību novēršanai, kas parasti grūti novēršamas galvenā kārtā tādēļ, ka tās vai nu nav laikus paredzētas vai nav pareizi novērtētas.

g. Aprindas.

Aprindu jautājums nav sevišķi populārs. Iecienīts ir uzskats, ka mīla iet pāri visiem likumiem — tā tad neatzīst arī nekādu aprindu ierobežojumu. Šo uzskatu kopš seniem laikiem atbalsta un kultivē arī literatūra. Pat mūsu dienās pie visvairāk iecienītiem romāniem pieder tie, kur dažādu kārtu cilvēkiem nācies cīnīties savas mīlas dēļ, pārvarot visus kārtu radītos žogus.

Pašas kārtas jau gan ir tāds institūts, ko mūsu laiku cilvēks atceras vai vēro tikai ar izbrīnu. Tā plaša, kas kādreiz politiski, juridiski, saimnieciski un kultūrāli šķīra dažādās kārtas un cēla gandrīz nepārvaramus šķēršļus arī starp cilvēku sirdīm, mūsu laiku cilvēkam liekas neattaisnojama un neizprotama.

Mēs neapstāsimies pie kārtu institūta analīzes — cik attaisnojams vai neattaisnojams, cik dabisks vai nedabisks tas bijis zināmā vēstures posmā. Tik daudz gan gribas teikt: tas žogs, kas savā laikā milas un laulības lietās bija celts starp dažādu kārtu jauniešiem, savā dziļākā būtībā tomēr nebija kaut kas tik nepamatots, kā tas pavirši pārdomājot var likties. Lielā mērā šajos apstākļos bij arī zināma dzīves gudrība un nepieciešamība. Ja reiz kādu politisku, saimniecisku vai vēsturisku apstākļu dēļ tādas asi nošķirtas kārtas bij radusās, tad līdz ar to bija radītas vairākas pasaules, kas stipri atšķīrās cita no citas kā tradīcijās, tā dzīves veidā un uzskatos, kultūrālā līmenī u. t. t. Vai bija kādas izredzes uz laimīgām laulībām starp divu tik dažādu pasaulu cilvēkiem? Protams, kā visur, tā arī šē varēja būt laimīgi izņēmumi. Lielākā tiesa šo laulību starp dažādu kārtu cilvēkiem, kur tās par spīti visiem šķēršļiem notikās, beidzās tomēr traģiski. Kad pirmā, pa lielākai daļai tīri fiziskā, aizraušanās bija pagājusi, tad katrs sevī un ikviens otrā neizbēgami sāka izjust lielās pretešķības parašas, domu pasaulē, interesēs u. t. t. Viss tas gandrīz visas «romantiskās laulības» ātri vien noveda klūmīgā strupceļā vai pie neromantiskām beigām.

Kārtu mūsu dienās vairs nav. Bet arī mūsu dienu sabiedrība, ar visu savu ārēji demokrātisko seju, ir tomēr ļoti diferencēta, daudzus gadījumos pat ļoti stipri un dziļi diferencēta sabiedrība. Kārtu vairs nav, bet ir visdažādākās aprindas. Tās nav vairs nošķirtas cita no citas tiesiski vai politiski un diezgan tuvu saskaņas ikdienas dzīvē, bet tomēr — arī starp tām var būt ļoti liela atšķirība kā tradīciju, tā kultūrālā līmeņa, pasaules uzskata, dzīves uztveres, mērķu un tieksmju ziņā. Ir, piemēram, pilsētnieku un laucinieku aprindas, ir mākslinieku, tirgotāju, strādnieku, intelliģences un daudzas citas aprindas. Kaut tagad visi šie cilvēki nav politiski diferencēti, kaut arī tie visi sastopas kā vienlīdzīgi savas zemes pilsoņi, dažkārt ir pat vienas un tās pašas ģimenes pēcnācēji — tomēr sava īpatnējā audzināšana, izglītības pakāpe, arods, visa tā tuvākā

sabiedrība, kurā viņi auguši vai dzīvojuši, zināma vide uzspiedusi katram zināmu aprindu cilvēkam savu zīmogu, veidojusi viņa parašas un dvēseles dzīvi mazliet citādi, nekā tas būtu noticis citos apstākļos, citās aprindās. Dažreiz paši cilvēki pat neapzinās, neizjūt to, bet viss tas dziļi iezīdies viņu miesā un asinīs — visas tās parašas, uzskati, pat ieksmes, kas lielā mērā tieši šo aprindu veidotas un kļuvušas par cilvēka «otru dabu», t. i. par tādām īpatnībām, no kurām jau grūti atteikties vai atsvabināties. Šī aprindu veidotā «otra daba» vispilgtāk izpaužas visur tur, kur tā saduras ar kāda cita cilvēka citādi veidoto «otru dabu». Visbiežāk tas izpaužas tieši laulībā. Divu dažādu aprindu cilvēki, kas viens otrā kvēli iemilējušies un bijuši visciešākā pārliecībā, ka viņi «viens otram radīti», uzsākuši kopīgas gaitas, pēkšņi sāk arvien vairāk ievērot, ka viņus tomēr šķir kāda liela plaisa un ka nav iespējams šo plaisu nolīdzināt. Daudziem vai nu agrāk vai vēlāk jānāk pie bēdīgās atziņas, ka viņiem tomēr trūkst ciešai dzīves kopībai nepieciešamās saskaņas.

Daudzu jaunavu dzīvi izpostījuši taisni «prinču un grāfu» vai modernākos izdevumos — «miljonāru romāni». Visbīstamāk un kaitīgāk šie romāni ietekmē tieši mazturīgākās aprindas, kur, pirmkārt, jaunavu vispārīgais izglītības līmenis zemāks un trūkst arī dziļāka un kritiskāka dzīves vērtējuma, un kur, otrkārt, parasti arī iespēžas viszemākās kvalitātes romāni. Tie atstāj savu postītāju iespaidu divos virzienos. Pirmkārt, tie psihiski attālina jaunavu tai videi, kurā viņa dzīvojuši, tām aprindām, ar kurām viņa organiski saaugusi. Viss tas, kas vēl vakar viņu, varbūt, saistījis, viņai pēkšņi var sākt likties vienmuļš, pelēks, nepievilcīgs. Tas cilvēks, kas vēl vakar viņai likās patīkams draugs — un kas, varbūt, patiešām arī varēja kļūt sirsniņš draugs, kas viņu darītu laimīgu — pēkšņi liekas neinteresants, neapdāvināts, neveikls un nemodina vairs tās jūtas, kādas viņš bij modinājis. Šī romānu ietekme var noiet tik tālu, ka tā posta nākamo laulības dzīvi pat tādā gadījumā, ja jaunava apprecas savās aprindās. Pat apprecējusies viņa dažreiz nevar iz-

dzēst tīri tukšos sapņus un iedomas, ilgas pēc «kādas citas dzīves», ko viņā pamodinājuši romāni vai kino-filmas, kas iet tajā pašā virzienā. Pat atradusi sev par dzīves biedru krietnu, sirsnīgu cilvēku, romānu vai filmu saindētā sieva jūtas mūžam neapmierināta un, dažādu ilgu mocīta, ar savu neapmierinātību pamazām rada nesaskaņas ar vīru, kuņām citādi nebūtu nekāda pamata.

Bet romānu kaitīgā ietekme aizved daudzas jaunavas vēl citā, vēl bīstamākā virzienā. Prinču un grāfu mūsu zemē gan nav, bet toties gluži reālas personas ir, piemēram, cilvēki ar savu automobili, vai mākslinieki, par kuņiem sajūsminās nevien romānos un filmā, bet arī dzīvē, vai «zelta jaunatne» ar savu mirdzumu, vai vienkārši ar pievilcības aureolu apvīti donžuanu — ir tā tad tomēr zināmas konkrētas personas, ar kuņām romānu tekstos var aizstāt prinčus un grāfus vai Amerikas miljonāru dēlus. Tā daudzām mūsdienu jaunavām izveidojas viens vai otrs modernizēts prinča tips, parasti kādu citu aprindu cilvēks, par kuņiem tās jūsmo, ar kuņiem tās savās ilgās un sapņos risina mazliet pārveidoto romānu tekstu. Un tā kā romānos gandrīz arvien ir vai nu laimīgas beigas vai divas sirdis milā mirst — tad laimīgās beigas gandrīz katra jaunava gaida arī saviem sapņiem vai savam personīgam romānam dzīvē. Dzīvē romāni tomēr parasti beidzas citādi. Tā ļoti daudzas jaunavas vienīgi kļūst par dažādu «augstāko aprindu» ļaūžu un donžuanu upuriem. Viņas mīl, bet ar viņiem — parotaļājas. Parotaļājas un pēc tam — pagriež muguru. Tāds ir parastais visu šo «romantisko mīlu» noslēgums — dzīvē. Daudzas sa-lauztas sirdis, daudzas izpostītas dzīves. «Sapnis» daudzkārt atņem iespēju vēl atrast patiesu laimi savās aprindās.

Diezgan reti patiesa laime gaida arī tās jaunavas, kuņām izdodas vai nu ar savu skaistumu, ar savu jaunību vai kādām citām izcilām īpašībām «ieprecēties augstākās aprindās». Arī šajos gadījumos ļoti bieža ir vilšanās vienā vai otrā vai vēl biežāk — abās pusēs. Viss tas, kas ir tālš un svešs, vienmēr uz brīdi liekas

pievilcīgāks un skaistāks. Kad tālais kļuvis tuvs — daudz pievilcības un skaistuma sabrūk, spoži balti fantastiski mākoņi pārvēršas vienkāršā pelēkā miglā. Kad divi cilvēki tikko iemīlējušies, viņiem liekas, ka mila pati ir jau viss un dzīvi var piepildīt mila vien. Kad viņi sāk dzīvot kopā, ar katru dienu vairāk viņi redz, ka bez mīlas dzīvē ir vēl daudzas citas lietas, bez kurām nav iespējams iztikt un kuņģam arī nevar tā vienkārši pāriet pāri. Un šo daudzu citu lietu vidū vispirmā kārtā jau ir tā sauktā «ikdienu» — ikdienas gaitas, ikdienas parašas, ikdienas satikšanās, ikdienas attiecības, ikdienas sūkumi. Jau pret šo ikdienu vien cilvēkiem bieži nākas atdurties un tās dēļ sadurties. Un jo dažādāks ir divu cilvēku dzīves veids, jo skarbāk viņiem nākas sadurties savas kopdzīves ikdienā. Ja nu arī viņu mērķos, domās, dzīves uztvērē nav vairs kopīgas valodas, tad, pirmām kaislībām apņemstot, paliek jau pāri tikai vilšanās. Nav vairs nekādu sevišķi ciešu saišu, kas viņus tuvinātu vienu otram, izņemot tās ārējās oficiālās saites, kas tagad pārvēršas grūti panesamās važās.

Drošākas izredzes uz laimīgu laulību, vienādos citos apstākļos, katrā ziņā būs vienu aprindu vai vismaz tuvu aprindu cilvēkiem. Pirmkārt, jau tādēļ, ka šie cilvēki būs auguši vienādās tradīcijās un uzskatos. Otrkārt, tādēļ, ka šie cilvēki pa lielākai daļai būs arī pilnīgāk viens ar otru iepazīnušies un viens otru novērtējuši. Jo taisni tā jau ir viena no lielākām dzīves biedra izvēles nelaimēm, ka nākamie dzīves biedri viens ar otru pārāk maz iepazīnušies. Tik daudzi iepazīstas un samīlas, tā sakot, «svētdienas apstākļos» — kaut kur izrikojumos, viesībās, deju zālēs u. t. t. Protams, tie iespaidi, ko viņi šē manto viens no otra, ir ļoti nepietiekami iespaidi. Te viņi gūst ļoti vienpusīgu ainu tiklab par sava iemīlotā raksturu, kā arī viņa tikumu, parašām, dzīves veidu, u. t. t. Tādos apstākļos iemīlējušies cilvēki bieži viens otru vēlāk rūgti vilas. Daudz retāk vilšanās būs jāpiedzīvo visur tur, kur apprecas tā sauktie «kaimiņu bērni» — divi jaunieši, kas pazīst viens otru jau no bērnības, kas redzējuši viens

otru darbdienā un svētdienā, visādos dzīves apstākļos, kas pazīst arī viens otra vecākus un radus, tā tad arī sava iemīlotā bioloģisko pagātni un tagadni, sava iemīlotā draugus un parašas u. t. t. Pavisam citādi tas ir ar katru iepazīšanos ar citu aprindu cilvēku, kur svešs var būt un palikt nevien pats cilvēks, bet arī visas tās tradīcijas, kādās viņš audzis. Tādēļ katra iepazīšanās šajos apstākļos prasa daudz lielāku uzmanību un rūpīgākus apsvērumus.

h. Materiālais stāvoklis.

Visbeidzot, apskātsim vēl vienu apstākli, kam dzīves biedra izvēlē ļoti bieži pieder pirmā un galvenā loma — jautājumu par materiālo stāvokli. Šā stāvokļa novērtējumā ļoti daudzi cilvēki aiziet divās pretējās galējībās: vai nu piešķir tam pārāk izcilu lomu, vai arī gandrīz pilnīgi aizdara acis pret to. Abām šām vienpusībām var būt kļūmīgas sekas.

Par mantas un bagātības īsto vērtību un to radītām bīstamām maldugunīm jau runājām «Ceļos uz laimi». Šeit vēl tikai pasvītrosim, ka viens no visbīstamākiem mīlas ienaidniekiem ir tās saistīšana ar materiāliem apstākļiem: savas mīlas pārdošana vai cita mīlas pirkšana. Kas iet pretim laulībai, pirmā vai galvenā kārtā materiālu apstākļu vadīts; kas cer, ka tie ar laiku izveidos arī mīlu — iet droši pretim vai nu nelaimīgai vai aukstai laulībai. Manta nevar aizstāt īstu, patiesu, sirsnīgu mīlu; manta pati par sevi arī nevar tādu dot. Kas mantā cer atrast dažādas ērtības, baudas, izpriecas, dzīves iespējas, arvien lai atceras: reiz tomēr pienāks brīdis, kad sirds slāps patiesas mīlas, sirsnīgas draudzības, bet tad, ļoti iespējams, būs jau par vēlu visu to iemantot. Viss tas, ko ar laulību iegūtā manta būs devusi, atstās sirdī tikai dziļu rūgtumu.

Cieši iegaumēsīm, ka laulība nav un nedrīkst būt tas ceļš vai līdzeklis, kā uzlabot savu materiālo stāvokli, kā tikt pie mantas un tām iespējām, ko tā var vai tikai sola dot. Laulības nozīme ir daudz dziļāka,

svarīgāka, lielāka, tai pašai kā tādai uav un nedrīkst būt ar mantu nekāda sakara. Ja jautājumu par materiālo stāvokli tomēr nevar pilnīgi ignorēt, sev dzīves biedru izraugoties, tad tam ir pavisam citādi iemesli, un viss šis jautājums apskatāms un apsverāms pavisam citā plāksnē. Proti, svarīgs ir tikai viens jautājums: vai viena vai abu nākamo dzīves biedru materiālie apstākļi ir tādi, ka tie ļaus netraucēti attīstīties viņu tālākai kopdzīvei; vai viņu materiālie apstākļi nav tādi, ka tie jau pašā sākumā var radīt nopietnus sarežģījumus viņu kopīgai dzīvei un nokaut viņu mīlu jau pašas kopdzīves sākumā, kā tas ne vienu reizi vien dzīvē noticis. Tā tad, dzīves biedru izvēloties nav visuzstādāms jautājums: «Ko mans nākamais dzīves biedrs man materiāli dos?», bet gan: «Kādi būs mūsu kopīgie līdzekļi un iespējas turpmākai kopdzīvei?» Jautājums nav stādāms atkarībā no tā, kas ir «man» un kas ir «tev», bet gan no tā, kas ir abu nākamo dzīves biedru mantas kopsumma, kas ir abu apvienotais materiālais stāvoklis.

Savos laikos jautājums par jaunlaulāto materiālo stāvokli bija vieglāks un vienkāršāks, nekā tas ir daudzos gadījumos tagad. Tas bija tajos laikos, kad ģimenes bij vēl ciešākas, stabilākas vienības. Tad gandrīz bez izņēmuma vecāki bija tie, kas gādāja un rūpējās par jaunlaulāto kopdzīves materiālajām iespējām, lika jaunai ģimenei vismaz pirmos pamatus. Rūpes un domas par to tik lielā mērā negūlās uz pašiem jaunsaulātiem. Mūsu laikos daudz kas mainījies. Dzīve kļuvusi vairāk sarežģīta, atsevišķi cilvēki visā visumā vairāk izolēti; dzīve prasa no viņiem patstāvību tur, kur tādu sasniegt tie faktiski nav vēl spējējuši vai nav varējuši iegūt. Tagadējā dzīve ļoti bieži nevien nenodrošina atsevišķas ģimenes, bet neskaitāmus cilvēkus izsviež no ģimenēm, pilnīgi atrauj tām, raida tos dzīvē bez pietiekamiem piedzīvojumiem un arī bez nodrošināta materiāla stāvokļa. Šās ir tās plašās aprindas, kur laulību jautājums cieši saistās ar jautājumu par materiālo stāvokli, kur pēdējam var būt ļoti negatīvs iespaids uz mīlu un laulības dzīvi.

Tā tad tieši materiāli nenodrošinātās vai vāji nodrošinātās aprindas ir tās, kurām, pirms doties laulībā, pirms ciešāk saistīt savu likteni ar kāda cita cilvēka likteni, visnopietnāk jāapsver materiālā stāvokļa jautājums. Bet arī tad tas jāapsver ne kā kaut kas par sevi, bet kopā ar visiem citiem apstākļiem.

Šo jautājumu apsverot, jāatbrīvojas no parastā jautājuma: ja es pats sevi tikko varu uzturēt, kā gan es uzturēšu divus cilvēkus? Šai domu gaitā un apsvērumos parasti daudz kļūdu. Jo patiesībā pa lielāku daļu tomēr ir tā: tie paši līdzekļi, ar kuriem vientulis vīrietis var uzturēt sevi, ir pietiekami divu cilvēku uzturam. Kopdzīve pavairo dažus izdevumus, bet nes vai vismaz var nest arī ļoti daudzus ietaupījumus, par kuriem, vēl vienam esot, neienāk ne prātā. Sievas rokas, ja arī viņa nestrādā algotu darbu, var tomēr ienest ļoti daudz kopējā saimniecībā. Atkrit dažs labs izdevums, ietaupās daudzās vietās un lietās. Un arī jāsaka: ja divi cilvēki ir viens otru dziļi izpratuši, ja tie ir sapratušies, var būt patiesi draugi un viens otru sirsniņi mil — tad ir kļūda «gaidīt labākus laikus, kad varēs apprecēties». Tā ir kļūda, pirmkārt, jau tādēļ, ka vieglāk šos laikus sagaidīt, ja tādi gaidāmi, būs kopīgi. Laulības dzīve dos arī vairāk prieka un sparsasniegt to, kas laulības materiālo pamatu nodrošināšanai nepieciešams. Ilga gaidīšana uz «labākiem apstākļiem» var vienu vai abas puses fiziski un psihiski nogurdināt, abus draugus vienu otram ar laiku pat atsvēšināt. Ilga gaidīšana var vienu vai otru padot dažādiem nejaušiem blakus apstākļiem un iespaidiem, kas var sākt ārdīt nodibinājušās draudzības saites. Kļūmīgs ceļš ir arī katrs laulības surogāts, katrs «brīvās mīlas» veids, jo tas arvien drīzāk attālinās nekā tuvinās laulībai. Un vienīgi laulībā tomēr var izpausties viss tas pozitīvais un audzinošais, ko var nest mīla.

Var teikt, ka nav šķēršļu laulībai pat nenodrošinātos vai vāji nodrošinātos materiālos apstākļos, ja vien pati draudzība un mīla ir pietiekami nopietna un dziļa.

Tomēr dažu apstākļu dēļ var ieteikt atturēties no pārāk ciešām savstarpīgām saitēm, kas var novest līdz mīlai, kamēr nav atrasts dzīvē kaut cik stabils pamats. Ieteicams domāt vispirms par savu vietu un stāvokli dzīvē un darbā, pirms dot savām mīlas jūtām brīvu vaļu. Bet ja nu šās jūtas sākušas izpausties agrāk, ja tās nav vairs apklusināmas, tad tomēr labāk iet pretim laulībai nekā mesties nenosvērtās, bīstamās dēkās vai paviršos mīlas sakaros. Daudzu jauniešu traģēdija ir tā, ka viņi, atstājuši skolas solu, nevar tik ātri atrast stabilu vietu dzīvē. Paiet pārāk ilgi gadi, kamēr viņi ieguvuši kaut cik saimnieciskas stabilitātes dzīvē. Tur pati jaunatne vainojama ļoti maz, bet gan tie nenorēgulētie ārējie apstākļi, kas rada šādu stāvokli. Bet šie apstākļi, blakus citiem, noved pie paviršiem mīlas sakariem jaunībā, kas daudzu acīs pat kļuvusi it kā tīri normāla parādība. Tomēr tā ir nenormāla, ļoti nenormāla parādība, kas vairāk vai mazāk smagaš sekas, bet katrā ziņā ļoti negatīvas sekas atstāj uz visu viņu tālāko dzīvi, arī uz laulību, kad to beidzot noslēdz.

Materiālie apstākļi paši par sevi vien vēl nedrīkst atbaidīt no laulības. Bet ja abu nākamo laulāto draugu materiālie apstākļi ir grūti, tad viņiem ar divkāršu uzmanību jāieskatās pašiem sevī, un tāpat katram no viņiem jāieskatās sava drauga raksturā un citās īpašībās. Jo «riskēt» apprecēties šādā gadījumā viņi drīkst tikai tad, ja viņi noteikti nes sevī dažas īpašības, turklāt stipri izkoptas īpašības. Abiem draugiem šādā gadījumā jābūt norūdītiem cilvēkiem, kas dzīves grūtības ir jau panesuši un ar lielu pacietību nes. Tiem jābūt arī apbalvoti ar labu veselību, fizisku un morālistu izturību. Un — kas tikpat svarīga lieta — tiem jābūt cilvēkiem, kas neļaujas dažādām nākotnes fantāzijām, kas nenes sevī dažādas vieglākas dzīves vai ārēja spožuma ilgas un iegribas. Tad tos varēs darīt laimīgus katrs sasniegums; bet viņus nesatrieks un neiesviedīs nožēlā vai vilšanās izjūtās arī iespējamās materiālās grūtības vai neveiksmes. Ja nu tad, blakus šām īpašībām, a b o s ir arī sirsnīga draudzība un mīla, tad pat ārēji grūtos materiālos apstākļos viņi būs daudz lai-

mīgāki nekā viens otrs bagāts, bet savstarpīgi neapmierināts pāris.

Bet kā jau teicām — visos šajos gadījumos nepieciešams ļoti kritisks, ļoti redzīgs un objektīvs skats pašam sevī un savā iecerētā. Rakstura ziņā abiem jābūt kvalitatē cilvēkiem. Nedrīkst radīt ne sevī, ne savā draugā ne mazāko illūziju par varbūtējo nākotni. Labāk pieņemt par iespējamākām ļaunākās varbūtības nekā labākās: nekādā gadījumā necelt kaut jel kādas «gaisa pilis», neapmānīt sevi ar tām un tā sevi nesabojāt. Ja viena vai otra sirdī pamostas par savu izturību un raksturu, par savām tieksmēm zināmas šaubas — tad labāk jau laikus apturēt draudzības izraisīšanos pārāk ciešās savstarpīgās attiecībās.

Kas pats nav nekāds dzīves luteklis, kas pats ir dzīves grūtību rūdīts, lai izvairās meklēt sev draugu aprindās, kur gaida no dzīves pārāk daudz ērtību vai ārēja spožuma. Viņa īstais ceļš uz laimīgu laulību ir — atrast dzīves biedru, kas tāpat būtu norūdīts, kas tāpat nebaidās nekādu dzīves grūtību un nenes sevī nekādu neaizsniedzamu sapņu un ilgu. Ja satiksies divi šādi cilvēki un viņu starpā izraisīsies mīla, tad tā būs mīla, kas, par spīti ārējiem apstākļiem, darīs viņus tomēr laimīgus. Pāri visām materiālām vērtībām arvien tomēr stāv cilvēks pats. Tā ir vislielākā vērtība visai dzīvei. Tādēļ vispirmā vietā vienmēr stādāms paša cilvēka un viņa rakstura vērtējums — un tikai pēdējā vietā nāk materiālas dabas apsvērumi.

V. Laulības dzīves veidošana.

1. Laulības satversme.

Laulības laime lielā mērā atkarīga no dzīves biedra izvēles — bet ne pilnīgi. Kā to jau teicām — atrast ideālu laulāto draugu, tas ir tikpat kā neiespējami. Un pat visideālākais draugs vēl nenodrošina laimīgu laulību. Lai tā tāda būtu, laulības dzīve sapratīgi un mērķtiecīgi veidojama un nostiprināma. Tieši pašas laulības dzīves veidojums ir vissvarīgākā māksla. Laba griba un cieša apņemšanās var izlabot arī tās kļūdas, kas pielaistas dzīves biedra izvēlē, un panākt saskanīgu laulību tur, kur viens otrs būtu jau sācis nokaut sevi ar domām par nelaimīgu izvēli. Laimīga izvēle padara laulības dzīves veidojumu vieglāku, dod plašākas iespējas un lielāku laulības dzīves pilnību, bet arī kļūdaina izvēle var pārvērsties gala rezultātā ciešamās vai pat patīkamās attiecībās, ja vien paši laulātie draugi vai, mazākais, viens no viņiem ir apveltīts ar stipru raksturu un gribu veidot pozitīvu laulības dzīvi.

Tā tad: ja nu reiz esam savu dzīves biedru izraudzījušies un laulība noslēgta, tad vairs neskatīsimies atpakaļ un nekritizēsim savu izraudzīto dzīves biedru, jo tagad katra kritika ir jau lieka un nederīga. Kopš šā brīža mums atliek vienīgi darīt visu iespējamo, lai laulības dzīve izveidotos iespējami pilnīga un saskanīga.

Tālāk, cieši apzināsimies, ka vissvarīgākais posms katrai laulībai, kas lielā mērā noteic tās tālākos likteņus, ir tieši laulības pirmie gadi, jā, pat pirmie mēneši

un dienas. Daudzu lietu rezultātu nosaka viņu sākums. Laimīgi, veiksmīgi uzsāktas gaitas vai darbs ir pa pusei veiksmīgi nobeigts darbs. Turpretim katra paviršība, neuzmanība, nolaidība un kļūda darba sākumā var atņemt svētību visam tālākam darbam vai, mazākais, sarežģīt visu tā, ka pielaisto paviršību un kļūdu izlabošana prasīs ļoti lielas pūles un pacietību. Tāpat tas ir ar laulību. Viena otraniecīga kļūda, paviršība, ļauna paraša laulības sākumā var viegli izvērsties par postu, kas vēlāk jau grūti labojams. Diemžēl, jaunie laulātie draugi taisni savas kopdzīves pirmajos mēnešos ir daudzās lietās pārāk neuzmanīgi un neapdomīgi, pavirši vai vieglprātīgi, pārāk paļaujas tikai uz jūtām — un tādēļ, tiklīdz šās jūtas mazinās, «neprot vairs sadzīvot». Ļoti bieži ir tā, ka medus mēnešiem seko ledus mēneši. Viss tas, kas jūtu uzplūdu laikā licies draugā attaisnojams un piedodams, pēkšņi šķiet lielas kļūdas, kas sarūgtina vai izsauc pārmetumus. Un bieži ir tā, ka par nepieciešamiem laulības pamatiem un elementiem laulātie draugi kaut cik nopietni sāk domāt tikai tad, kad viņi jau nonākuši līdz pirmajiem nopietnākiem sarežģījumiem.

Ir neapdomīgi pārāk paļauties tikai uz savām vai sava drauga jūtām un pienākuma apziņu. Laulības sākumā laulātie draugi parasti arvien gatavi daudz ko piedot, daudz ko attaisnot vai pat atbalstīt un ļaut savā draugā attīstīties īpašībām un tieksmēm, kas patiesībā viņiem nepavisam nav patīkamas. Tāpat ļoti daudzi pārāk paļaujas uz oficiālām saitēm, kas viņus vienojušas, un atļauj sev daudz paviršību vai nevēlamu parašu, kuŗu kaitīgumu principā viņi paši atzīst, bet neatrod par nepieciešamu sevī ierobežot. Ļoti daudz laulāto draugu tieši savas laulības sākumā viens otru izlutina un sabojā viens otra raksturu. Pareizi un tālredzīgi ir sākt audzināt savu draugu un saskaņoties ar to, kaut tas prasītu zināmu piespiešanos, tieši pašā laulības sākumā, kad jūtas ir vēl tik spilgtas. Tad tās ir spēks, kas var iezīmēt pareizu gultni visām turpmākām attiecībām un turpmākai dzīvei, un jo stiprākas ir šās jūtas, jo vieglāk laulības sākumā pierast pie visa

tā, pie kā vēlāk pierast var būt arī grūti. Diemžēl, ļoti bieži viss norisinās citādi: tikmēr, kamēr jūtas ir vēl spēcīgs radītājs spēks, laulātais draugs ļauj attīstīties sevī vai savā draugā daudz nevēlamām vai pat bīstamām parašām un tieksmēm, un sāk tās apkarot tikai tad, kad tās laidušas jau pārāk dziļas saknes un jūtas vairs nevar būt tas palīgspēks labajai grībai, kas tās varēja būt laulības dzīves sākumā. Tādēļ tik svarīgi ievadīt savu laulības dzīvi pareizā gultnē un virzienā jau pašā laulības sākumā.

Pirmos pamatus laimīgai laulībai meklēsim arvien vispirms paši sevī un tikai tad savā draugā. Jo mazāk kāds gaida no drauga un vairāk dod un dara pats, jo vairāk viņš sagaida un saņem. Laulības dzīves gudriba ir meklēt paraugu savā laulātā draugā un tapt arī viņam par paraugu.

Sargāsimies nogrimt sīkumos un neaizmirsīsim sīkumu dēļ pašu svarīgāko laulības dzīvē. Bet, veidodami lielās pamatlīnijas, neaizmirsīsim tomēr arī sīkumus, jo daudzreiz taisni niecīgi sīkumi, ja tie nav laikā pamanīti un novērsti, var izaugt par visas laulības dzīves traģēdijas cēloņiem.

Pāri visām lietām paturēsim vienmēr prātā, ka laulības laime nav gaidāma, bet veidojama. Neapmierināsimies arī tikai ar ārējās pasaules veidošanu, neapstāsimies tikai pie ārējiem apstākļiem. Svarīgāks par šiem ārējiem apstākļiem arvien ir laulības dzīves saturs. Tukšs, lai arī cik skaists, trauks dod ļoti maz. Bet skaista satura vērtību vēl vairāk var pastiprināt skaists un piemērots trauks. Tādēļ arvien ir veidojams tiklab pats laulības saturs, kā arī tās trauks — tie ārējie apstākļi, kušos šis saturs ietverts.

Vispilnīgāk laulības veidojums attīstīsies, ja dosim tai noteiktu satversmi. Nevienai valstij, ne kādai citai sabiedrībai nav nodrošināta stabilitāte un plānveidīga attīstība, ja tās pamatos nav noteiktas, tālredzīgas satversmes. Arī laulība ir miniātūrsabiedrība, uz ko var attiecināt to pašu. Protams, bez savas satversmes jau nav neviena laulība. Katru laulību lielākā vai mazākā mērā normē parašas un tradīcijas.

ētiskās un konvencionālās normas u. t. t. Tomēr ar šām stipri nenoteiktām normām vien nepietiek, sevišķi mūsu laikos, kad daudzas vecās tradīcijas sairusas vai pārdzīvojušas savu laiku, bet jaunie dzīves apstākļi vēl nav izveidojuši jaunas stipras tradīcijas. Nenoteiktību laulības dzīvē vēl stipri palielina šo normu ļoti dažādā individuālā izpratne un to lomas un nozīmes dažādais vērtējums. Ikvienā laulībā tādēļ nepieciešamas vismaz dažas noteiktas normas, kas rada laulāto draugu attiecībās lielāku noteiktību, stabilitāti un skaidrību.

To visu saprazdami un atzīdami, dažās zemēs daudzi jaunsaulātie iet pat tik tālu, ka līdz ar laulības noslēgšanu rada sev noteiktu rakstisku satversmi, apņemdamies to cieši ievērot un pildīt. Tā ir ļoti tālredzīga un ieteicama paraša, kaut arī nav teikts, ka katros apstākļos šāda rakstiska satversme būs piemērotais jautājuma atrisinājums un ka šāda rakstiska satversme katrā gadījumā būtu patiešām arī nepieciešama. Viena lieta tomēr būtu nepieciešama katrā gadījumā: lai ikviens laulātais draugs, uzsākdams laulības dzīvi, būtu radījis sev ī lielāku skaidrību par to obligāto minimu, kas viņam savā laulības dzīvē jāievēro, un būtu šo minimu skaidri un noteikti ierakstījis savā sirdī. Vēl labāk, protams, būtu, ja abi laulātie draugi jau pašā laulības sākumā atrastu pilnīgu saskaņu dažādu normu izpratnē un arī normu obligātā minima ziņā. Jo daudzus pārpratumus un kļūdas rada nevis ļaunprātība, bet vienīgi pietiekamas skaidrības un pārliecības trūkums par saviem obligātiem pienākumiem un to apjomu. Radot jau pašā sākumā savā starpā skaidrību par visu to, būtu novērstas nevien daudzas kļūdas, bet arī tie pārpratumi un savstarpīgā izskaidrošanās, kas bieži vien atkārtojas dažu laulāto dzīvē visas viņu kopdzīves laikā.

Noteiktai laulības satversmei, vienalga, rakstītai vai nerakstītai, katrā laulībā varētu būt ļoti svarīga loma. Protams, nav jāaizmirst, ka šāda satversme drīkst ietvert sevī tikai visnepieciešamāko normu minimu, atturoties no katriem pārspīlējumiem, jo tikai

tad vislabāk varēs nodrošināt šā minima ciešo un lojālo ievērošanu un pildīšanu. Satversmei kā pamatlikumam, uz kuŗa pamatiem jāveidojas pārējām attiecībām un normām, jābūt īsai, skaidrai, noteiktai un nepārprotamai, lai tā varētu vienmēr stāvēt laulāto draugu acu priekšā kā stingri un nepārkāpjami dzīves likumi.

Nav iespējams radīt kādu kopēju satversmi visām laulībām, tāpat kā nav iespējams radīt kādu ideālsatversmi visām valstīm. Atsevišķu cilvēku īpatnības un šo īpatnību attiecības ir tik dažādas un daudzveidīgas, ka pareizi noteikt svarīgāko un nepieciešamāko savai turpmākai laulības dzīvei varēs katrā konkrētā gadījumā vienīgi paši laulātie draugi. Tādēļ atturēsimies šeit no mēģinājuma dot kādu laulības dzīves satversmes paraugu, bet ceram, ka tālākās nodaļas par laulības dzīves veidošanu ikvienam varēs dot zināmu ierosmi, kas būtu liekams viņa laulības dzīves pamatos kā zināms nepieciešamais minims.

2. Laulības dzīves praktiskās puses iekārtošana.

Daudzi jaunie laulātie draugi, uzsākdami savu dzīves kopību, nonāk vienā no divām neveselīgām galējībām dzīves praktiskās puses novērtējumā un organizācijā.

Vieni meklē laimi ārējos apstākļos. Viņiem liekas, ka viņu laulības laime vispirmā un visgalvenā kārtā atkarīga no viņu ienākumiem un materiālā stāvokļa, no stāvokļa sabiedrībā, no ērtībām, ko viņi varēs iegūt u. t. t. Viņu skati vispirmā un galvenā kārtā vērsti tieši uz šiem ārējiem apstākļiem. Ar pastiprinātu enerģiju viņi ķeras pie ienākumu pavairošanas vai vispār savu materiālo apstākļu uzlabošanas un kārtošanas. Viņu uzmanība ļoti intensīvi koncentrēta gan pie sava dzīvokļa iekārtojuma, gan ienākumu jautājuma, gan virtuves, gan tērpu jautājumiem; pie savas materiālās reprezentēšanās pārējā sabiedrībā un daudzām citām

tamlīdzīgām problēmām. Turklāt šī uzmanība ārējo apstākļu virzienā parasti ne tikai neapstājas, bet kļūst arvien stiprāka un neatlaidīgāka; tā it kā pārvēršas jau nepieciešamībā un beidzot — «īstā» un gandrīz vai vienīgā dzīves saturā. Ieskatīties sevī, savās attiecībās, tajās vērtībās, ko viņi abi viens otram var dot, jaunie laulātie draugi sākumā it kā nemaz nepagūst, jo ārējie apstākļi pārāk atrāvuši viņu uzmanību pašiem no sevis. Vēlāk šī «nevaļa» vēl padziļinās — laulātie draugi vispār ir jau aizmirsuši iedziļināties sevī un savās attiecībās. Ja arī viņiem atlicies vienam otra labā pa mīlam vārdam vai glāstam, pa retai uzmanībai, tad viss tas tomēr nes tādu savādu pavisības un nevaļas zīmogu. Daudzi laulātie draugi, iekšējo dzīvi aizmirsuši, visu laiku gaidīdami kādu sevišķu laimi no ārējiem apstākļiem, tieši tur meklēdami laimīgas laulības atslēgu, — gaida, ka reiz nāks tie apstākļi, kad viņi beidzot patiešām jutīsies laimīgi un viņu laulība pārvērtīsies īstā, skaistā dzīvē. Protams, šās gaidas ir veltīgas, jo viņi aizmirsuši pašu galveno — laulības dzīves saturu. Viņi palikuši akli vai notrulinājušies pret visām tām vērtībām, ko viņi nes sevī, un šās vērtības pamazām novīst, neizveidojušās īstos ziedos un nenesušas īstus augļus.

Daudzi citi laulātie draugi savukārt nonāk pretējā, tikpat neveselīgā galējībā. Viņi ir tā noreibuši savā mīlā, ka neredz un negrib redzēt nekā cita pasaulē. Viņi gatavi dzīvot, kā saka, «no gaisa un mīlestības». Turklāt šis mīlestības jēdziens bieži neskaidrs: vai nu vienīgi vītālo tieksmju pamodinātais jūtu noreibums, vai dažādu neskaidru ilgu un sapņu mudžeklis. Daudzi ir tādi optimisti, ka tic — visi dzīves praktiskie jautājumi «nokārtosies paši no sevis». Daudzi savā mīlā un optimismā izšķērdīgi izšķiež savu mantu, ja tāda ir, apber viens otru ar mazvajadzīgām dāvanām vai uzmanības parādījumiem, lai tikai pasvītrotu savu mīlu. Viens otrs savas uzmanības saistīšanu pie dzīves praktiskiem jautājumiem gatavs uzskatīt gandrīz kā mīlas niecināšanu vai vispār tās nozīmes mazināšanu. Vārdu sakot, daudzi, nonākuši šajā galējībā, uzsāk savu lauli-

bas dzīvi ar karstas mīlas pilnu sirdi, bet bez kāda praktiska skata dzīvē, bez kādas jēgas par laulības praktisko pusi vai arī bez kādas nopietnas intereses par to. Rezultātā pa lielākai daļai «karstā mila» vienā vai otrā pusē drīz vien sadurās ar veselu rindu praktiskas dabas nepieciešamību vai sarežģījumiem, un dzīves praktiskā puse daudzu mīlu ne tikai atvēsina, bet arī saārda vai pavisam nokauj. Īsā laikā daļa laba laulība, kas, spriežot pēc laulāto draugu jūtu sprai-guma, varēja likties lemta mūžīgai laimei, ir izirusi, un paši laulātie draugi nāk pie bēdīgā secinājuma, ka dzīves ikdienu nokāvuši mīlu. Bet ne dzīves ikdienu te vainojama. Vainojama vienīgi pašu laulāto draugu nepiedodamā vieglprātība vai vienpusība.

Kā vienā, tā otra galējība tā tad ved pretim nelaimīgai laulībai, vai vismaz neved pie laimīgas laulības. Nedrīkst ignorēt nevienu no abiem laulības dzīvē tik svarīgiem elementiem: ne laulāto draugu iekšējo pārdzīvojumu pasauli, viņu savstarpīgās attiecības, ne arī ārējos apstākļus, laulības dzīves praktisko pusi. Par abiem šiem elementiem un to nepieciešamību jābūt ne tikai skaidrībā, bet šie elementi arī jārespektē, jāievēro un pareizi jālīdzsvaro. Vispār, laulības dzīve prasa vispusīgi apsvērtu un izvestu iekārtojumu.

Laulības dzīves smaguma centrs nav ārējos apstākļos, bet pašos laulātos draugos un viņu attiecībās. Tomēr pietiekamu un ļoti nopietnu uzmanību pelnī un prasa arī ārējie apstākļi. Nelabvēlīgi materiālie apstākļi daudzos gadījumos var ātri samazināt jūtu sprai-gumu; var tīri fiziski ietekmēt laulātos draugus, postīt viņu veselību un līdz ar to dzīves prieku. Ne katrs cilvēks ir tik izturīgs, ne katras jūtas ir tik stipras, ka tās var spītēt visiem nelabvēlīgajiem ārējiem apstākļiem. Tāpēc nedrīkst tuvredzīgi riskēt ar savas laulības dzīves laimi un aizmirst ārējos apstākļus, jo vairāk tādēļ, ka arī šo apstākļu iekārtojums itin dabīgi iekļaujas visās dzīves praktiskās pusēs veidošanā, par ko taču neapšaubāmi jādomā.

Praktiskās dzīves veidošanas problēmu gan ir ļoti daudz, bet visas tās var apvienot dažās svarīgākās pa-

matproblēmās. Pie tādām pieder vispirms — māksla nedzīvot pāri saviem līdzekļiem. Ļoti daudzi aizmirst šo zelta principu vai pārāk zemu novērtē tā nozīmi, un šī aizmāršība vai neuzmanība sakropļo daudzu dzīves.

Šis pats princips noved pie otras problēmas — veselīga ģimenes budžeta jautājuma. Lai nebūtu jādzīvo pāri saviem līdzekļiem, jāprot lietderīgāk izlietot savi ienākumi, pareizi orientēties patiesās un iedomātās nepieciešamībās un jāprot radīt stabils ģimenes pamatbudžets. Apsvērts budžets ir vienīgais ceļš uz stabilu dzīvi arī šauros materiālos apstākļos.

Pie dzīves praktiskās puses veidošanas pieder arī savas mājas iekārtošanas jautājums. Tomēr mājas jautājums jau smiedzas pāri tīri praktiskai pusei. Ista māja ir daiļa māja, kas nes sevī arī pašu cilvēku dvēseles atspoguļojumu; tādēļ tās loma un šās problēmas pareizais atrisinājums ir divkārši svarīgs katrā laulības dzīvē.

a. Māksla nedzīvot pāri saviem līdzekļiem.

Daudzi jaunie laulātie draugi savā jūtu pārpilnībā vai dažādu citu apstākļu ietekmē nonāk savā dzīvē ne vien pie izšķērdības ar savām jūtām, bet arī pie tīri materiālas izšķērdības. Tā izpaužas ļoti dažādos veidos un atrod dažādu motīvāciju. Vēlēdamies savu milu spilgtāk apliecināt vai nostiprināt, jaunie laulātie draugi ļoti bieži ir izšķērdīgi un nepraktiski dāvinātāji. Atsevišķos gadījumos šī dāvināšanas tieksme sasniedz pat tik slimīgu pakāpi, ka viens vai otrs izšķiež visus savus brīvos līdzekļus kādas otra laulātā drauga iegribas vai untuma izpildīšanai, kaut arī tas rada vēlāk sarežģījumus visnepieciešamākās dzīves vajadzībās. Ir gadījumi, kad viens otrs sava dzīves biedra untumu vai savu iedomu apmierināšanai iet tik tālu, ka iekrīt parādos vai pat nonāk līdz noziegumam, lai tikai «apliecinātu savu milu». Protams, tas ir vistuvredzīgākais un visseklākais mīlas apliecinājums. Ja tas arī modina iemīļotā cilvēkā kādu acumirkliņu jūsmu, tad šī acumirkliņā jūsma nekādā gadījumā nevar atsvērt

tos zaudējumus, ko šāda vieglprātība sagādā tālākai dzīvei. Tā ir sērga, kas abiem laulātiem draugiem jāapkaņo tikpat stingriem līdzekļiem kā katra epidēmija.

Pa daļai jaunlaulāto pārsteidzības rada arī tas dzīves prieks, kas raksturīgs savstarpīgas mīlas pirmajam periodam. Pilnīgi pareiza ir atziņa, ka līdz ar laulību sākusies īsta pilnvērtīga dzīve, bet šī pareizā apziņa daudzus aizved neceļos. Tie tiecas savu pilnvērtīgo dzīvi ar joni padarīt vēl pilnvērtīgāku, un tā uznāk tas ārējās reprezentēšanās drudzis, tieksme pēc ballēm un viesībām u. t. t., kas tik raksturīgs daudziem jaunlaulātiem. Laušanās šām tieksmēm nes vairākas launas sekas. Pirmkārt, tas ātri satricina daudzu laulāto draugu materiālo stāvokli. Otrkārt, tas atrauj viņu uzmanību sāpus, ārpusaulē, un viņi pazaudē to vērtīgo pasauli, ko būtu ieguvuši, vairāk koncentrējoties sevī un viens otrā. Un šo pasauli šādos apstākļos daudzkārt ir vispār grūti vēl atrast. Ja jau laulības sākumā ārpusaule pārmērīgi saistījusi laulāto draugu uzmanību pie sevis, tad vēlāk būs pavisam grūti šo uzmanību vērst atkal atpakaļ pašiem sevī. Tāpēc tā ir vislielākā neuzmanība no ikviena, kas patiesi un sirsnīgi mīl savu draugu, pamudināt viņu koncentrēt savus skatus ārpusaulē, meklēt prieku reprezentācijās, citu cilvēku atsauksmēs par sevi u. t. t. Nekad nevajaga nostādīt savu mīlu tik zemā pakāpē, ka tai būtu vajadzīgi šādi nedabīgi pastiprinājumi. Kas īsti un patiesi mīl un pazīst dzīvi un prot to pareizi novērtēt, tas tieši savas laulības pirmajā posmā bēgtin bēgs no trokšņainajām izpriecām, nepiegiezīs vērības puļa spriedumam par savu dzīvi, bet meklēs patiesu laimi sirsnīgā divvientulībā, no kuņas pamazām jāizaug tālākai dzīvei un attiecībām ar ārpusauli.

Ir daudzas tādas tradīcijas, kas mūsu laikos savas tiesības uz eksistenci pārdzīvojušas vai vismaz nopietni reformējamas, ja tās vēl gribētu atstāt. Pie tādām tradīcijām pieskaitāms arī kāzu gods. Savā laikā godiem vispār bija liela sabiedriska un arī kultūrāla nozīme. Tajos ne visai senos laikos, kad ne tikai

kā vēl nebija izveidojusies un diferencējusies mūsu tautas sabiedriskā dzīve, bet tautai vispār bija ņemtas jebkādas vispārējas biedrošanās tiesības, kāzu godi, tāpat kā citi, bija savā ziņā vienīgā iespēja, kur plašākas aprindas varēja sapulcēties vienkopus un veidot arī zināmu sabiedrisku domu un dažādas sabiedriskas parādības. Godi bija arī vienīgā iespēja, kur varēja krustoties tautas gara mantas, tikumi, idejas, jo cita ceļa kopējās mutiskās kultūras veidošanai toreiz nebija. Gandrīz katrs kāzu gods tajos laikos bija ievērojams, ļoti pozitīvs sabiedrisks un kultūrais notikums. Ja nu arī tolaik šie godi bija savienoti ar zināmām dzīrēm, tam bija savs attaisnojums, jo savam svētku brīdim cilvēku dzīvē vajadzēja būt, un tādu tolaik bija maz. Šās dzīres tolaik tomēr bija ietvertas ciešākās, skaidrākās robežās.

Mūsu laikos, kad sabiedriskai dzīvei ir dažādi izpausmes veidi un tik dažādi veidi un līdzekļi ir arī vienotas kultūras radīšanai, šī kāzu godu senā nozīme atkritusi. No svarīgās tradīcijas palikusi pāri galvenā kārtā diezgan banāla reprezentēšanās un ne mazāk banāla dzīrošana. Ja senāk kāzas bija gods, tagad tās nereti izvēršas negodā, jo kāzu svinēšana patiešām izvērtusies kāzu dzeršanā.

Šī tradīcija savā ļaunākā pārļabojumā tomēr arvien vēl ļoti plaši izplatīta: kāzu dzeršana daudzkārt ievelkas vairākas dienas un iesit jūtamu robu nākamo laulāto draugu tuvākā laika budžetā. Par labu toni kļuvis rīkot lielas un spožas kāzas, un daudzos apvidos attīstās pat zināma sacensība šinī ziņā: katrs cenšas pārspēt savus kaimiņus vai paziņas kā ar ielūgto kāzu viesu skaitu, tā ar ēdienu bagātību un smalkumu, izdzerto dzērienu daudzumu un dzīru ilgumu. Zināmu «gandarījumu» kāzu rīkotāju patmīlibai jau nu tas var sagādāt, ka par kāzām «runā viss pagasts». Bet tas nu gan arī ir viss «sasniegums», ko šās dzīres dod. Pati patmīlība tomēr ir tāda lieta, ko nevien neatmaksājas attīstīt, bet ieteicams visos gadījumos un visiem spēkiem ierobežot. It sevišķi, ja tās apmierināšana maksā tik dārgi, kā tas parasti ir ar godiem. Turklāt, kur

šās patmīlības apmierināšana pa lielai daļai ir stipri nepilnīga: kāzu rīkotājiem arvien nākas uztraukties, vai tikai viss noritējis pietiekami gludi, vai visi bijuši apmierināti un kāds ir vispārējais dzīru novērtējums. Un tā nu ir visikdienišķākā lieta, ka šis vērtējums reti kad ir rīkotājiem pilnīgi pa prātam — tas arvien drīzāk sagādā sarūgtinājumu nekā apmierinājumu. Katrā ziņā, izlietojot kāzu dzeršanai domātos izdevumus jaunās dzīves pamatiem, būs panākts daudz vairāk nevien materiāli, bet arī morāliski. Atkritīs visas tās daudzās rūpes un nepatīkšanas, kas parasti saistās ar šādiem godiem. Un par ļaužu vērtējumu jāsaka: kaut lielo godu rīkotājus acīs slavē un lieli, savā sirdī un aiz muguras gandrīz ikviens par visprātīgākiem uzskata tos jaunos ļaudis, kas nosvin savas kāzas visā klusībā vai savu tuvāko piederīgo pulciņā, bez kādas greznas un dārgas ārīšķības. Šiem jaunlaulātiem arī pašiem nekad nav jānožēlo sava atturība un vienkāršība.

Protams, nav sevišķi ko iebilst pret grandiozu kāzu rīkošanu, ja materiālie līdzekļi to atļauj un kāzu goda apmēri atbilst sabiedriskajam stāvoklim.

Daudzu materiāli nenodrošināto laulāto draugu bieži pavadoņi ir — kredīšanās un parādi, kas rodas ierīkojot savu kopdzīvi. Gribēdami šādā ceļā radīt stabilākus pamatus savai kopdzīvei, daudzi šos pamatus tieši satricina. Ir tomēr tā, ka parādos iekrist arvien ir vieglāk, nekā tos nolīdzināt. Un ja reiz kāds sācis savu dzīvi celt uz parāda, tad grūti uz šā slidenā ceļa apstāties.

Pirmiem parādiem, protams, arvien viegli atrodas dažādi «saprotami» un «dibināti» iemesli un motīvi, sevišķi laulības dzīvi uzsākot. Piemēram, dzīvokļa iekārta, saimniecības piederumi u. t. t. — viss tas taču pieder pie pirmās nepieciešamības priekšmetiem, bez kuriem dzīve nav iedomājama. Un ja nu līdzekļu visam tam nav, tad atliek vienīgi meklēt dažādas iespējas vai nu visu to iegādāties parādā, vai arī izmēģināt iespējamās naudas aizņemšanās izdevības. Ja viss tas vēl notiekas nelielos apmēros, tā sakot — neapstrīdamas nepieciešamības robežās, savu tuvāko mēnešu ienākumos

jau noteikti atrodot un paredzot šo parādu nolīdzināšanas iespējas un arī pašu nolīdzināšanu, tad šī parādība vēl saprotama un tai nav arī nekādu bīstamu seku. Bet ļoti bieži ir tā, ka paredz un atrod gan visas kredītešanās iespējas, bet gandrīz nemaz vai ļoti pavirši paredz parādu nolīdzināšanas iespējas. Ja jau ko iegādāties — spriež tiri nopietni jaunie laulātie draugi — tad labāk iegādāties tā, lai viss tas derētu ilgākam laikam. Un tā nu nonāk pie tā, ka dzīvokļa iekārtu u. t. t. iegādājas tik pilnīgos apmēros un tādā vērtībā, kādos apmēros un vērtībā atveras kredītešanās iespējas. Ģimenes galva šādos apstākļos parasti mierina sevi ar optimistisko domu: labāk jau «tikt ar visu to galā ar vienām rūpēm» — pēc tam varēs mierīgāk un labāk dzīvot, tā tad arī labāk strādāt; līdz ar to rādās lielākas izredzes visus parādus ar laiku kaut kā nokārtot. Aizmirst, apzinīgi vai neapzinīgi, šādos gadījumos parasti vienīgi to, ka arī parādi ir rūpes, un tie pārvēršas lielās raizēs, kad sākas pirmās neveiksmes un sarežģījumi to nokārtošanā. Turklāt šās rūpes var būt un parasti arī ir daudz lielākas, nekā būtu radījis viens vai otrs robs dzīvokļa vai saimniecības iekārtā. Tā bieži vien labi iekārtotā māja ne tikai nerada lielāku darba un dzīves prieku, bet tikai to sagrauj. Ļoti daudzos gadījumos tā dzīvokļa iekārta, kas bija domāta kā laimīgas laulības pamats, izvēršas par pamatu pirmām lielākām raizēm un savstarpīgām nesaskaņām. Ja nu vēl pie parādiem noveduši ne pirmās nepieciešamības priekšmeti, bet zināma tieksme pēc greznības, tad, protams, visi pieminētie sarežģījumi iegūst vēl ļaunāku raksturu.

Savu laulības dzīvi sākot, savu pirmo dzīves iekārtu radot, mācīsimies rūpīgi atšķirt šķietami nepieciešamo no patiesi nepieciešamā. Ja vien mūsu mērķa būs pietiekami stingra, ātri pārlicināsimies, līdz cik nelieliem apmēriem reducējas viss patiesi nepieciešamais.

Savas mājas iekārtošana parādā gan var sagādāt savu prieku, bet pa lielākai daļai tikai īsu prieku, ko vēlāk aizēno un iznīcina parādu nasta. Turpretim sa-

vas mājas pakāpeniska izveidošana un izdaiļošana, sākot ar visnepieciešamāko, savu līdzekļu robežās, darot māju arvien pilnīgāku un daiļāku, sagādās ikvienam ilgstošu, pieaugošu, neapēnotu celtniecības prieku. Mazliet tikai jābrūņo griba ar pacietību. Dzīve ir pietiekami gaļa, lai piepildītu daudzas vēlēšanās un nodomus — un piepildītu bez sarežģījumiem.

Pareiza dzīves nepieciešamību apsvēršana atvieglo mākslu dzīvot savu līdzekļu robežās. Ir vienalga, vai mūsu rīcībā simts vai tūkstošs latu liels mēneša ienākums — kā vienā tā otrā gadījumā šī summa var izrādīties nepietiekama visu šķietamo nepieciešamību apmierināšanai. Bet tāpat vienā kā otrā gadījumā šī summa var būt pilnīgi pietiekama visu patieso nepieciešamību apmierināšanai. Viss atkarīgs vienīgi no tā, ko mēs atzīsim par neapstrīdamu nepieciešamību, kur mēs nospraudīsim robežas starp patiesi nepieciešamo un vēlamo. Pieradināsim un disciplinēsim sevi jau kopš laulības sākuma nospraust šās patiesās nepieciešamības robežas pēc iespējas zemāk. Daudzreiz vairāk par pašu «nepieciešamību» spiež vienīgi iedomas par šādu nepieciešamību, dažādas sevi «iesildītas» vēlēšanās un ilgas. Kur nav šo iedomu un ilgu, tur pilnīgāk apmierina viss tas, kas cilvēku rīcībā jau ir. Tur arī laulāto draugu māja aug pakāpeniski un veselīgi, darot prieku jau taisni ar šo pakāpeniskumu, nemaz nerunājot par rūpēm, kas atņemtas ar šādu pašdisciplīnu un atbrīvošanos no neveselīgām ilgām.

Katrā ziņā, būs daudz labāk, ja jaunsalaulātie nedzīvos pārāk plašās un dažādās ilgās un sapņos par savas dzīves iekārtojumu, bet centīsies tos ietvert reālo iespēju robežās, jau laikus atsvabinoties no visa tā, kas vismaz pagaidām var būt tikai neauglīgi sapņi un tā tad var tikai iededzināt veltīgas, nemieru nesējas ilgas un vēlēšanās.

Taupība stādāma blakus principam — nedzīvot pāri saviem līdzekļiem, jo ievērojami atvieglo un sekme šā principa netraucētu izvedumu. Taupībai ir divas ļoti svarīgas pozitīvas sekas. Pirmkārt, tā nodro-

šina lielāku nākamās dzīves stabilitāti, pasargā no dzīvē vienmēr iespējamām saimnieciskas dabas nejaušībām un sarežģījumiem. Otrkārt, taupībai ir svarīgs audzinātājs raksturs. Tā pieradina pie zināmas pašdisciplīnas, pie vienkāršības un mērenības visās lietās. Tā māca apslāpēt un apvaldīt sevi acumirkļīgas vēlēšanās. Līdz ar to cilvēks pierod nenostādīt pārāk augstu, nepārvērtēt ārējos apstākļus, bet toties vairāk koncentrēties savos iekšējos pārdzīvojumos, izjust tos pilnīgāki. Tā taupība tiešā veidā sekmē lielāku saimniecisku stabilitāti, bet netieši pavairo cilvēka iekšējo bagātību.

Bet arī taupības ziņā jāprot atrast veselīgas robežas un pareizs saturs. Taupība ir zelta vidusceļš starp divām kaitīgām galējībām: izšķērdību un skopumu. Taupība dara cilvēkus ārēji un iekšēji bagātākus, turpretim skopums ved pretim iekšējai nabadzībai. Skopums jau ir neveselīga pieķeršanās naudai vai mantai, tās pārvēršana elkā. Taupīgs cilvēks ir pilnīgi apmierināts ar vienkāršu dzīvi, bet, ar visu savu vienkāršību, izjūt prieku par to, ko viņš sev atļauj — un viņš neļauj ciest savām dibinātām, apmierināmām vajadzībām. Skops cilvēks, turpretim, kļūst par sava skopuma vergu, kas dzīvē vispār neatrod vairs patiesa prieka, bet sadeģ pats savā nemitīgā izsalkumā. Manta viņa dzīvē jau nostājas pāri dzīvei — un dzīve tiek pilnīgi upurēta mantai; pati manta līdz ar to praktiski kļūst bezvērtīga. Tikpat tukša un nabaga kļūst arī skopuļa dvēsele. Tā pati ir bez prieka un nespēj arī citam sagādāt prieku.

b. Veselīgs ģimenes budžets.

Ļoti svarīgs laulības dzīves saimnieciskās nostabilizēšanas faktors ir veselīgs, pareizi sastādīts un saskaņots ģimenes budžets. Protams, nav nepieciešami, lai arī laulāto draugu budžets būtu tikpat stingri iedalīts pantos un paragrafos, kā kādas organizācijas vai valsts budžets, bet katrā ziņā ir nepieciešami, lai laulātiem draugiem būtu savā dzīvē noteikta pārskatāmība par

to, kas materiālā ziņā viņiem ir iespējams un kas nav iespējams, ko drikst un ko nedrikst atļauties; tāpat jābūt šķīrotam nepieciešamam no vēlamā, lietderīgam no nelietderīgā u. t. t.

Ģimenes budžeta pamatos būtu ieteicams likt principu, kas gan vienam otram var likties neparasts un neērts: visi laulāto draugu ienākumi uzskatāmi ne kā viņu personīgie, bet gan kā ģimenes ienākumi. Neapšaubāmi, ļoti neērts šis princips var likties daudziem vīriem. Tomēr ļoti tālredzīgi un pareizi darīs ikviens, kas tiks saviem aizspriedumiem pāri un realizēs savā dzīvē šo principu, kam ļoti svarīga idejiska un praktiska nozīme.

Pirmkārt, jau tādēļ, ka taisni šis ienākumu un to izlietošanas jautājums kļūst par pastāvīgu piedauzības akmeni ļoti daudzās ģimenēs. Starp daudziem vīriem un sievietēm norisinās sīvas cīņas par to, kuŗa rīcībā jāatrodas ienākumiem un kā tie izlietojami. Šās cīņas noved līdz lielai savstarpīgai neuzticībai un saspīlētai atmosfārai. Cīņu rezultāti ļoti dažādi. Nereti uzvar tas, kam stiprāki nervi, un «maks» pāriet vai nu vienīgi vīra vai sievas rokās, kas tad gandrīz pilnīgi patstāvīgi un patvaļīgi kārtu visus saimnieciskos jautājumus. Šī «vienvaldība» tomēr rada ļoti bieži gan savstarpīgas aizdomas par naudas izlietošanu, gan nepatīkamo situāciju vienai pusei, kuŗai pastāvīgi jālūdz vai jāprasa nauda saviem «personīgiem izdevumiem» u. t. t. Šī «vienvaldība», sevišķi gadījumos, kad visi ienākumi atrodas vieglprātīga vai izšķērdīga vīra rokās, var izvērsties par visas ģimenes postu. Daudzi vīri nelietderīgi izšķiež «savu» naudu, bet ģimenei jādzīvo trūkumā, daudzkārt jāubago gandrīz katrs santims no ģimenes galvas, kas vēl liels uz to, ka viņš «uztur ģimeni». Zināms apsveicams progress jau ir tajās ģimenēs, kur vīrs no sava ienākuma, ja viņš ir algots darbinieks, ik mēnesi zināmu noteiktu summu nodod sievai saimniecības resp. ģimenes vajadzībām. Tas jau novērš liekus pārpratumus un strīdus un visai ģimenes saimnieciskai dzīvei dod lielāku stabilitāti.

Un tomēr — vajadzētu iet vēl tālāk. Laulāto draugu attiecībās, ģimenes dzīvē savrupībai arī naudas lietās būtu jāizzūd. Visiem ienākumiem — tiklab vīra kā sievas — jāpārvēršas ne viena vai otra personīgos. bet divvienībās, visas ģimenes ienākumos, kuŗu izlietošana pakļauta laulāto draugu kopīgai gribai. Vīrieša un sievietes divvienībā šaurām personīgām interesēm ir jāpazūd, jo tikai tad mēs tuvosimies tam ģimenes ideālam, kādu radīt ir katra cilvēka uzdevums un arī dziļa dzīves gudriba. Ģimene, kur laulātie draugi šķiros, kas ir «mans» un kas ir «tavs», nekad neklūs par īstas sirsnības un kopības saitēm saistītu ģimeni. Vienīgi ģimenē var izaugt tā pilnīgā sociālā mīlestība, par kuŗu iepriekš runājām un kuŗas virzienā tiecas visas cilvēces dzīve un attīstība. Ja kāds nevar nodibināt patiesu sava tuvāka mīlestību, solidāritātes garu, nesavtību pats savā ģimenē, tad tas ir grēks, ja viņš vispār iedrošinās plašākā sabiedrībā ņemt savā mutē tādus vārdus kā ideāli un ideālisms, kalpošana sabiedrības un tautas interesēm u. t. t. Ja cilvēks pats savā ģimenē netiek pāri šaursirdīgam egoismam, savai iedomībai vai kundziskumam, — tad vēl ne tik viņš netiks pāri šīm pretsabiedriskām tieksmēm plašākā sabiedrībā. Tad velti ir arī runāt par kādas labākas sabiedrības audzināšanu vai iekārtošanu, par lielākām sabiedriskām reformām u. t. t. Cilvēkam jātiek pāri savām antisociālām tieksmēm vai tendencēm vispirms savā ģimenē, — tikai tad viņš varēs izveidoties par patiesi pilnīgu sabiedrības locekli.

Principam par personīgo ienākumu pārvēršanu ģimenes ienākumā tā tad ir liela audzinātāja nozīme. Šis princips liek pamatus ģimenei tādai, kādai tai vajadzētu būt. Tā nav vēl īsta laulība un tie nav vēl īsti laulātie draugi, kas tikai guļamistabā pārvēršas vienā būtnē. Viņiem jāpārvēršas ciešā vienībā visās savās gaitās, visā dzīvē. Šī atsacīšanās no savrupām, tīri personīgām interesēm ir arī ceļš uz vispilnīgākās saskaņas nodibināšanu ģimenē. Tā ir atsacīšanās, kas tomēr tai pašā laikā ved cilvēku pretim lielākiem ieguvumiem.

Šā principa izvešanu prasa arī sievietes darba un stāvokļa respektēšana, mājas pārvēršana īstā mājā. Ir kauna lieta, ja sievietei-mātei jādzīvo «no vīra žēlastības», kā tas daudzās ģimenēs tiklab principiāli kā praktiski nostādīts. Tas dziļi aizvaino sievietes pašcieņu, atņem viņas milai īsto siltumu un sirsnību, tas daudzkārt viņu skubina projām no mājas vai attur no tās. Tas psiholoģiski un praktiski ārda laulības dzīvi. Ģimenes dzīvē darba un ienākumu vai algus novērtējumam un mērauklai jābūt citādei, ne tai, kāda pastāv plašākā sabiedrībā. Darba atalgojums vai novērtējums sabiedrībā nav vēl sasniedzis savu ideālo atrisinājumu, jo nevar būt runa par kādiem pašos pamatos taisniem atalgojumiem. Ne katrs saņem to, ko viņš patiesi pelnījis, bet saņem «apmēram», vairāk vai mazāk, atkarībā no sabiedrības iekārtas nosacījumiem un dažādiem apstākļiem un nejausībām. Cilvēks, kas arī pats sava darba vērtību noteic atkarībā no tā, cik viņš «nopelnījis», t. i. kā novērtēts naudā vai citos materiālos labumos viņa darbs, spriež par savu darbu ļoti aplami un pavirši. Šo darba vērtējumu nekādā ziņā nedrīkst pārnest uz ģimeni, uz šo miniatūrsabiedrību, kur vajaga kalt jaunus pamatus dzīvei, arvien jaunus pakāpienus pretim pilnīgākai sabiedrībai. Tur darbam drīkst būt tikai viens vērtējums: darbs ir tik vērtīgs, cik lielu daļu no sevis cilvēks psihiski vai fiziski tam ir atdevis. Šo vērtējumu liekot vīra un sievas darba pamatos, atkrīt to izšķirība vērtības ziņā, vismaz tā izšķirība, kādu parasti taīsa. Nav tad arī pamata šķirt vai šķirot tos materiālos ieguvumus, ko nesis viena vai otra darbs. Šie materiālie ieguvumi uzskatāmi un pārvēršami par kopīgu ienākumu.

Varbūt, kā jau teicām, šis princips vienam otram liksies pārāk smags un grūti izpildāms. Tas tāpēc, ka līdz šim ģimeņu dzīvē valdījušas citādas tradīcijas un parašas. Jaunie dzīves apstākļi prasa pārlabojumus līdzšinējās tradīcijās, prasa to attīstību augšup. Vajaga pakāpeniski pāriet uz jaunām tradīcijām un pierast pie tām. Kad jaunie principi būs jau kļuvuši par pa-

rašu, tie neliksies nevienam vairs ne dīvaini, ne grūti, bet gluži dabiska un saprotama lieta.

Ja grūti radīt strauju lūzumu, tad jaunu tradīciju radīšanā var iet zināmus pakāpenības ceļus. Kā šāda starpstadija ieteicama kopienākuma sadalīšana trijās daļās, kur pamatdaļa, lielākā ienākumu daļa, būtu ģimenes budžetam atvēlētā summa, bet divas atsevišķas daļas — vīra un sievas «personīgiem izdevumiem». Tā būtu atstāta tiklab vienam kā otram laulātām draugam zināma neatkarība dažās tīri individuālās interesēs, bet, no otras puses, būtu tomēr likts pamats abu laulāto draugu vienlīdzīgo tiesību principam un būtu stabilizēts arī ģimenes pamatbudžets.

Visam šim jautājumam ir nevien svarīga principiālā, bet arī ne mazāk svarīga praktiskā puse. Pat viskārtīgākais vīrs — un dažu labu reizi arī sieva, kad viņai šās iespējas dotas — daudzreiz ir ļoti vājš saimnieks tikai tāpēc, ka viņam trūkst pienācīga rakstura ienākumu pareizai, lietderīgai un taisnīgai izlietošanai. Trūkst daudzkārt pienācīgas atbildības sajūtas. Ja vīrs, saņēmis kādu ienākumu vai algu, tur to kabatā kā «savu personīgo naudu», tad, protams, viņam viegli var uzņākt kārdinājums to arī izlietot tīri personīgām interesēm. Tāpat dažs labs aiz rakstura vājuma «aizdod» saviem draugiem un ir vislielākais džentlmenis naudas lietās pret tiem, dažreiz augstsirdīgi iztērēdams bez kādas nopietnības visu «savu» naudu, tajā pašā laikā liekot ciest ģimenei.

Kad ģimenes galva cieši apzināsies, ka nauda, kas stāv viņa kabatā, nav viņa «personīgā» nauda, bet ir, vismaz zināmā daļā, viņa ģimenes nauda, tad atkritīs daža laba vieglprātība un dažs labs nelietderīgs izdevums. Pret sabiedrības mantu parasti ikvienam ir lielāka cieņa un uzmanība kā pašam pret savu naudu. Tikai retais iedrošināsies iztērēt viņam uzticēto sabiedrības mantu. Tā tad nepieciešami vienīgi pārņest šo pašu respektu arī uz ģimenei nepieciešamo naudu. Kas tad īstenībā ir vīrs, ģimenes galva, ja viņš grib būt īsts vīrs? Viņš morāliski ir tikai šās miniatūrsabiedrības atbildīgais vadītājs, šās «pašvaldības» priekš-

nieks — un viņš gluži dabīgi nedrīkst arī ar šai sabiedrībai piederošiem līdzekļiem rīkoties kā ar saviem personīgiem līdzekļiem.

No šauri personīgā viedokļa sekošana šim principam dažam labam vīram var likties diezgan smags upuris. Bet katram tomēr vajadzētu būt tik vīrišķīgam — šo upuri labprātīgi uzņemties un nest. Tik daudzi vīri savas mīlas apliecinājumos ir gatavi «uz vislielākiem upuriem», ir pat gatavi «atdot savu dzīvību». Tik lielus upurus mīla un dzīve tomēr reti prasa. Bet tad taču ir iespējams apliecināt savu milu kaut ar šo nelielo upuri — savas neierobežotas patstāvības ierobežošanu par labu ģimenes interesēm, atteikšanos no tām sīkām personīgām interesēm un interesītēm, kas pamudina n a u d a s lietās iet savrupus ceļus, kaut gan citus ceļus viņi labprāt grib padarīt par nešķījami kopīgiem. Kas savas dzīves pamatos būs licis šos jaunos principus, tas drīz vien pārliecināsies, ka to pozitīvās sekas tālu pārsniedz iedomāto upura smagumu.

Princips «dzīvot savu līdzekļu robežās» prasa, kā to jau apskatījām, nedzīvot p ā r i saviem līdzekļiem. Bet šis pats princips māca un prasa arī: prast vislietlīgāk, visracionālāk izmantot savus līdzekļus. Ir laudzas ģimenes, kas ar krietni mazākiem līdzekļiem prot iekārtoties un dzīvo daudz labāk nekā citas ģimenes ar daudz lielākiem līdzekļiem. Šās «neiespējamības» atrisinājums diezgan vienkāršs: vienā ģimenē n e j a u š ī b a s p ā r ā k ietekmē patiesi nepieciešamo, nejašu iedomu vai iegribu dēļ cieš patiesi nepieciešamais, kurpretim ģimenēs ar pareizi organizētu dzīves saimniecisko pusi šādu nejaušību nav.

Vispār, ģimenes saimnieciskā stabilitāte un labklājība ir vispirmā kārtā atkarīga nevis no ģimenes ienākumu lieluma, bet no šo ienākumu sapratīgas izlietošanas. Ģimenei sevišķi jāargājas un jāizvairās no visādiem nejaušiem, gadījuma rakstura izdevumiem, kas visbiežāk un visnevajadzīgāk satricina ģimenes saimniecības normālo līdzsvaru. Šādi gadījuma rakstura. «impulsīvie» izdevumi daudzkārt gan ir sevišķi

vilinātāji, šķiet sagādājam vienam vai otram vai abiem laulātiem draugiem sevišķi spilgtas izjūtas. Tomēr, ja šāds izdevums ierobežo vai traucē svarīgāko nepieciešamību apmierināšanu, patīkamais, ko var sagādāt šie impulsīvie izdevumi, nekad neatsvērs visu to nepatīkamo, kas šāds izdevumus var pavadīt.

Svarīga lieta, vispār, ir radīt savā dzīvē tādu stabilu pamatbudžetu, kuŗā ietilpst viss normālai dzīvei noteikti nepieciešamais; izdevumi dzīvoklim, uzturam, apģērbam u. t. t. Tas ir, tā sakot, tā budžeta daļa, par kuŗu nav vairs jādomā un jādebatē. To var vienīgi palielināt, ja līdzekļi atļauj, bet ne pašreizējo ienākumu apmēros samazināt. Tas ir budžets, ko nejaušības nedrīkst apdraudēt, jo katrs traucējums šajā pamatbudžetā katrā ziņā radīs pašiem laulātiem draugiem liekas rūpes un raizes vai pat savstarpīgus pārmetumus un nesaskaņas.

Lielāku izvēles un rīcības brīvību laulātie draugi var atļauties vienīgi attiecībā uz līdzekļiem, kas pārsniedz pamatbudžetu. Atkāpdamies no šā principa, daudzi laulātie draugi, sevišķi tie, kuŗu vienīgais ienākuma avots ir darba alga, rada sev sarežģījumus un grūtības, ko ar labu gribu varēja novērst. Ļoti bieži ir tā, ka algas diena vai tai tuvāk stāvošās dienas, kad «nauda ir pie rokas», pamudina uz dažu labu izdevumu, kuŗa pamatos nav nepieciešamības, bet kāda sevišķa vēlēšanās, untums vai iegriba, — un nedēļas vai mēneša beigās pamatbudžets vairs nevar realizēties. Dzīves gudrība prasa rīkoties otrādi: neaizrauties no tā, ka acumirkli iespējams vienu vai otru iegribu vai vēlēšanos piepildīt, bet paciesties un atlikt tās realizēšanu uz to laiku, kad patiesām ir radies atlikums vai ietaupījums, ko var izlietot, vairs neapdraudot pamatbudžeta vajadzības.

Arī ģimenes budžeta pamatos liekams veselīgais princips: izdevumi pieskaņojami ienākumiem, nevis otrādi. Uztādot vispirms izdevumu budžetu, arvien iznāks tā, ka «vajadzības» pārsniegs pašreizējos ienākumus, — un tas pamudinās meklēt dažādus jaunus ienākumu avotus vai taisīt parādus.

Cik kļūmīga lieta ir parādi, par to jau runājām. Bet laulātiem draugiem nekad nevajaga atzīmēt arī to, ka pie kļūmīgiem rezultātiem var novest pārmērīga tieksme pēc ienākumu pavairošanas, nesamērīga apkrašanās ar darbiem u. t. t. Līdz šādai pārmērībai tomēr nonāk ļoti bieži. Ļoti daudziem jaunsaululātiem nākas, piemēram, uzsākt savu kopdzīvi šauros vai pat trūcīgos materiālos apstākļos. Tad nu patiešām vajadzību liekas tik daudz un visas liekas tik nepieciešamas un steidzamas, ka daudzi laulātie draugi vienīgo ceļu uz savu kopīgo laimi redz pastiprinātā darbā. Pa daļai tā ir dabīga parādība un pieder pie laulības pozitīvām īpašībām — laulība vairo sparību un darba prieku. Mīla izraisa cilvēkos lielākus enerģijas krājumus, un tie prasīt prasa savu izlietojumu. Bet ļoti bieži pastiprinātais darbs pārsniedz katru pieļaujamo normu. Ir tiklab vīri kā sievietes, kas uzņemas un ārpus savā normālā darba pilda dažādus papildus darbus, nereti sev laupīdami katru atpūtu, brīvdienas, pavadīdami darbā arī daudzas bezmiega naktis. Nereti šādā darbā, šādos apstākļos paiet gadi. No šā pārmērīgā darba daudzi atmetas tikai tad, kad — zudusi jau veselība vai arī viss dzīves un darba prieks. Tad atliek tikai konstatēt, ka notikusi rūgta alošanās. Tā dzīves iekārta un tās materiālās iespējas, kas reiz likās laimīgai laulības dzīvei tik absolūti nepieciešamas lietas, tagad, varbūt, gan iegūtas, bet nav vairs iespēju izjust, izmantot viņu īsto vērtību: pagurums, slimības posts vai spoks atņem iespēju izjust iegūto, atņem daudzkārt pat iespēju izjust sava drauga mīlu un sirsnību.

Tāpēc: lai cik patīkami vai vēlami mums liekas daži izdevumi, lai cik patīkami liekas plašāki līdzekļi un materiālās iespējas, — nekad tomēr neaizmirsīsim, ka galvenais saturs, galvenā vērtība ikvienā laulībā ir tomēr laulātie draugi paši. Tādēļ nedrīkstam dažādu mazāk vērtīgu labumu un blakus apstākļu dēļ sagraut vai izpostīt pašu galveno — savu veselību, savu dzīves prieku, savus fiziskos un garīgos spēkus. Daudzkārt pārāk liela dedzība darbam vai pat pārspīlēta taupība

īstenībā ir kaitīga un bīstama izšķērdība — savu fizisko un garīgo bagātību izšķērdība.

Dzīve ir dibināma uz normālu, samērīgu darbu. Kur ienākumi šķiet pārāk šauri pienācīgas dzīves apstākļu radišanai, tur vienmēr ļoti palīdzīga būs — dzīves vienkāršība.

c. Dzīves vienkāršība.

Ir diezgan dīvaina lieta ar cilvēku dzīves veidu. Daudzi cilvēki ar ļoti ierobežotiem līdzekļiem tiecas pēc greznības un izsmalcinātas dzīves, dzīvo pārliecībā, ka šādi dzīves apstākļi un šāds dzīves veids slēpj sevī īsto laimi. Nevarēdami sasniegt greznības, tie nomoka sevi ar ilgām pēc tās vai arī izšķērdē visus savus spēkus un līdzekļus vismaz relatīvas, viņu apstākļos iespējamās greznības sasniegšanai. Šādās slimīgās un pa lielākai daļai nervozās tieksmēs pāriet daļa laba cilvēka, daudzu laulāto draugu dzīve. Bet, no otras puses: daudzi miljonāri, karaļi ir līdz nāvei apņikuši un neieredz visu to greznību un izsmalcināto dzīvi, kurā viņi ieslēgti, un ilgojas vairāk par visu — dzīves vienkāršības. Un daudzi bagātnieki ir atraduši lielāko prieku un laimi ne savā bagātībā, bet — tieši reti vienkāršā dzīves veidā. Varam teikt: šie bagātnieki ir labāk izpratuši dzīvi un tās saturu nekā visi tie, kas no savas vienkāršības traucas pretim iespējamai greznībai un izsmalcinātai dzīvei. Jo greznība, ārišķības patiesībā aprij īsto dzīvi!

Vienkāršība skaidro cilvēku, pilnīgāk izraisa un vairo viņa iekšējās vērtības. Vienkāršībā var vairāk izcelties un izceļas tikai cilvēks pats kā tāds, cilvēks pats kā vērtība. Greznībā cilvēks pats pazūd savā ārējā kalumā — pazūd pats sev un arī citiem. Jo seklāks cilvēks, jo vairāk viņam nepieciešamas ārējās dekorācijas. Jo dziļāks viņa saturs, jo vienkāršāks var būt tas fons, uz kura norisinās viņa dzīve. Savukārt, katra greznība, katra izsmalcinātība notrulina cilvēku; vienkāršība turpretim raisa viņa dvēseles spēkus.

Vienkāršība ir arī vissvarīgākā dzīves higiēna. Vienkāršībā cilvēks visilgāk uzglabā sevi fiziski un psihiski jaunu un veselīgu, spraigu un dzīves priecīgu. Un tāds cilvēks vienmēr jūt vairāk un pilnīgāk nekā greznības pārkairinātais moderno laiku neurstēniķis.

Pārāk zemu un pārāk vienpusīgi novērtējuši divu cilvēku mīlu tie vācieši, kas apgalvo, ka «die Liebe geht durch den Magen». Taisnība, netrūkst pasaulē vīru, zīmējoties uz kuņģiem šī formula it kā pilnīgi vai lielā mērā attaisnojas; kuņģi novērtē savu sievu vispirms un galvenā kārtā no virtuves viedokļa. Viņu mīla pret sievu ir tikpat stipra, cik garšīgas ir viņu sievu pagatavotās pusdienas. Bet ja nu tādi gadījumi arī ir, tad var tomēr ikvienai sievietei tikai ieteikt: pārāk neilgoties un pārāk netiekties pēc šādas mīlas. Īsta mīla gan var padarīt vīram katras pusdienas garšīgas, bet garšīgas pusdienas vien nespēj radīt īstu mīlu.

Ja nu tomēr mūsu laikos mīla nereti nonākusi tik apkaunojošā atkarībā no cilvēka mutes un mēles izjūtām vai gremošanas orgāniem, tad lielā mērā tur vainīgas arī pašas sievas. Daudzas sievas, aizmirstot visu citu savu pievilcību un talantus, par savu galveno un dažkārt pat gandrīz vienīgo mīlas ieroci ir izraudzījušās virtuves augsto mākslu. Ka šis ierocis būtu sevišķi drošs līdzeklis, to dzīve tomēr neaplicina. Dažs labs vīrs beidzot mīl savu sievu vairs tikai kā priekšzīnīgu ķekšu, bet — papildinājumu šai mīlai meklē citur.

Sapratīgai sievietei un tālredzīgai namamātei jāprot izvairīties no divām galējībām, kuras abas ved pie ļoti negatīvām sekām. Viena, jaunākos laikos ļoti izplatīta, tāda tīri moderna galējība ir jauno sieviešu pilnīga vienaldzība vai pat riebums pret vīru un visu, kas saistās ar to. Šāda galējība gan var ietekmēt mīlu, tikai, protams, negatīvā virzienā. Jo nolaidība un nevērība pret saviem pienākumiem ir un paliek nolaidība un nevērība, lai kur un kā tā izpaucas un lai cik skaisstiem vārdiem to motivē. — un šādas rakstura īpašības

ar laiku var pamodināt zināmu īgnumu pret savu dzīves biedru pat sirsnīgi savu sievu mīlošā vīrā. Tomēr kļūdās arī tā namamāte, kas gandrīz visu savu laiku un uzmanību atdod vienīgi virtuvei. Viņa nereti dzīvo pati ciešā pārlicībā, ka viņa sava vīra un ģimenes labā darījusi visu iespējamo, un ir pārsteigta, konstatējama, ka pateicības vietā vīrs sāk dāvēt viņai arvien lielāku vienaldzību. Vai šādos gadījumos patiešām vainojams vienīgi vīrs, kā to darbīgās namamātes pa lielākai daļai mēdz nostādīt? Vainojama arī pati sieva, kas savā vienpusībā aizmirsusi, ka vīra interešu un izjūtu pasaule var būt daudz plašāka un nav apmierināma tikai ar virtuves mākslām vien.

Tādēļ ik sievai jāapzinās: viņa nedrīkst palikt vienpusīga un nolaidīga savu uzdevumu novērtējumā, bet nedrīkst arī pilnīgi nogrimt virtuvē un sabojāt savus vīrus ar virtuves augstām mākslām. Tas, īstenībā, nav neviens sievas īstais uzdevums vai arī ceļš uz vīrieša sirdi — izlutināt savus vīrus un padarīt tos par gardēžiem. Vīrietis, kuŗš sācis nodoties gardēdībai un kuŗa garastāvoklis var būt atkarīgs no pusdienu garšīguma, nav vairs nekāds īsts vīrs, bet vīra parodija, kas ir ceļā uz mīkstčaulību vai izsmalcinātību. Īsts vīrs ir tas, kam garšo viss, kas ir vienkāršs un veselīgs, jo uztura īstais mērķis jau nav savu garšas organu kairināšana vai izsmalcināšana. Uztura pamatuzdevums ir cilvēka spēku atjaunošana un vairošana. Patīkamās izjūtas, ko var dot izsalkuma apmierināšana un garšas izjūtas, ir tikai blakus parādības, kas nav nedz peļņas, nedz arī sevišķi slavējamas vai izmantojamas. Un nekādā ziņā tās nedrīkst pārvērst par kādu dzīves mērķi, kuŗa dēļ nākas ciest cilvēka dzīves pamatuzdevumiem. Tādēļ īstas namamātes uzdevums ir domāt un vienmēr un vispirmā kārtā gādāt par vienkāršu un veselīgu uzturu. Ja vien katra sieva jau no laulības sākuma attīstīs savus saimnieces talantus tieši šādā virzienā, tad tās bez sevišķām grūtībām pieradinās arī savus vīrus pie vienkārša un veselīga uztura. Tas padarīs racionālāku pašu saimniecību un uzglabās sievietēm arī veselīgākus, vingrākus, dzīves priecīgākus

vīrus. Garšai pārāk bieži upurē veselību. Par patiku, ko dod garšvielu pārmērība, tiek pārāk dārgi samaksāts. Un atturēties no gardēdības vai uztura pārvēršanas par vienu no galveniem dzīves satūriem — nav nemaz tik grūti. Tā tad sievai virtuvē daudz vairāk jābūt ķīmiķei, ārstei un audzinātājai nekā kulinārai māksliniecei.

Toties ir ieteicams vairāk uzmanības veltīt tam, kā arī vienkāršus, bet veselīgus ēdienus padarīt patīkamus un pievilcīgus. Tas ir daudz interesantāks un arī daudz svētīgāks darbs. Glīts galda sakārtojums, spodrība, tīrība, kāds zieds vai kāda cita dabīga galda rota, — tas aizstāj vai papildina garšas izjūtas ar augstvērtīgākām daiļuma izjūtām, un tas var dot kopsummā ne mazāk patikas kā dažādas izsmalcinātas garšvielas un piedevas. Nav arī nemaz tik nepieciešami tā kārotie sudraba trauki un citi dārgi dekorējumi — laba gaume un namamātes uzmanība to visu var ļoti labi aizstāt. Arī šinī ziņā ikvienai namamātei ieteicams izvairīties no šabloniem vai tendences kaut ko padarīt šablonisku. Gaume un sirsnība visspilgtāko un daiļāko valodu runā vienmēr tur, kur izpaužas namamātes individuālitate, īpatnības. Šablonisks atdarinājums ir kā māksliņa puķe — bez smaršas.

Pie neapšaubāmi svarīgiem praktiskās dzīves jautājumiem pieder arī tērpu jautājums. Daža laba laulātā pāra dzīvē tas pat izvēršas par vienu no lielākiem piedauzības akmeņiem. It sevišķi sievas šinī jautājumā viegli nonāk vienā vai otrā nevēlamā galējībā. Vienas līdz ar apprecēšanos zaudē pienācīgu interesi par saviem tērpiem un nonāk savā vienaldzībā līdz nevižībai vai pilnīgai bezgaršībai, zaudēdamas daudz ko no savas līdzšinējās pievilcības. Daudzas savukārt nonāk pretējās galējībās: vīrs it kā pārvēršas par ienākumu avotu mūžīgi jaunu, arvien greznāku vai kļiedzošāku tērpu darināšanai un rotu iegādāšanai. Viena otra sieviete vārda pilnā nozīmē kļūst par greznošanās kaislības verdzeni. Tērpa uzdevums — sildīt un darīt sievu pievilcīgu sava vīra acīs — paliek pilnīgi otrā vietā vai tiek pavisam aizmirsts. Par tērpa

uzdevumu sievietes acīs kļūst — izpelnīties ievēribu laudis, sabiedrībā, viesībās; dzirdēt un redzēt sevi apbrīnojam. Tas noiet līdz sacensības drudzim — pārspēt ar saviem tērpiem citas sievietes, aizēnot tās. Dažreiz par galveno mērķi kļūst taisni šī slimīgā vēlēšanās — redzēt, ka citas sievietes apskauž, ir greizsirdīgas, «plīst no dusmām». Vārdu sakot, tērpi izvēršas savādā, diezgan plaši izplatītā un nožēlojamā sieviešu slimībā. Par dažas labas psihiski slimās, garīgo līdzsvaru zaudējušās sievietes dzīves galveno kodolu kļūst tērps. Lai varētu parādīties kādās viesībās, izrīkojumā — nepieciešami arvien jauni tērpi, un jauni tērpi savukārt pamudina meklēt arvien jaunus viesības un citas izdevības sevi parādīt. Tērpu dēļ dažāda laba slimā sieviete gatava upurēt visu — savas ģimenes saimniecisko stabilitāti, sava vīra veselību un nereti arī godu; jā, protams — arī pati savu godu. Tērpa dēļ tā gatava liet visbagātīgākās asaru straumes; tā nežēlo nekādu līdzekļu, diplomātijas vai viltus, gatava pārvērst mājas dzīvi ellē, lai tikai panāktu savu. Šādas sievas padara nelaimīgus nevien savus vīrus, bet arī pašas sevi. Jo ko tad tērpi un viss šis tērpu drudzis viņām galu galā dod? Pirmkārt, savā vienpusīgā tērpu drudzī viņas kļūst dvēseliski trulākas un seklākas arī savās mīlas jūtās un izjūtās. Otrkārt, šās kaislības apmierināšana, ja pat tā neatrod nekādu šķēršļu, dod pašai sievietei maz, ļoti maz. Tie «spīdēšanas» brīži, kad patmīlība izjūt zināmu gandarijumu, ir ļoti īsi, salīdzinot ar visu pārējo dzīvi, ārkārtīgi īsi acumirkļi. «Lai- mes» acumirkļi tā tad mainās ar garām, nepatīkšanu pilnām «pelēkām» vienmuļības un vienaldzības stundām un dienām. Turklāt — arī paši «laimes acumirkļi» ļoti bieži ir stipri apdraudēti un aptumšoti. Tikai retos gadījumos tērpu slimniece sasniedz cerēto ārējo efektu. Jo savstarpīgā sacensībā šām dzīves manekene- nēm bieži vien nākas zaudēt citām sievietēm-manekene- nēm, kas pārspējušas vai nu ar greznību, vai oriģinā- litāti. Un ja nu kāda cita manekene kādās viesībās vai sabiedrībā ieguvusi lielāku ievēribu, tad pārējām, kas gribējušas modināt skaudību citās, atliek vienīgi

pašām «plīst no dusmām». Vēl tālāk: savā tērpu kaislibā šās sievietes aizmirst, neizprot un neizjūt vairs patiesā dzīves satura, savus īstos uzdevumus un vietu dzīvē. Viņas sagrauj savu laulības dzīvi, jo gandrīz nevienam vīram nevar būt vai nevar palikt liela interese par šādu «staigājošu izstādi», kas vismazāk domā tieši viņam pašam.

Šām tērpju varonēm izteikts daudz pārmetumu. Patiesībā, tās pelna drīzāk nožēlošanu un līdzjutību. Viņas ir slimnieces, sava laikmeta, dažādu slimīgu cēloņu upuri. Viņas ir aklas savā slimībā. Viņas dzīvo iedomās par to, ka viņas apbrīno, kaut gan šī «apbrīnošana» ļoti bieži saistīta ar apslēptu vai tikai viegli apslēptu irōniju. Jo arī «apbrīnotāji» visā vairumā zina: jo spilgtākas kādas sievietes spalvas, jo tukšāka viņas dvēsele un sirds. Šās slimnieces ir jau grūti dziedināmas veselīgai laulības dzīvei un dzīves vienkāršībai. Gribas atgādināt vienīgi ikvienai citai sievietei, ko vilina šī pati pārmērīgā greznošanās kāre, bet kas nav vēl pazaudējusi savus veselīgos instinktus — vēl laikā apstāties! Nevajaga ļaut šai bīstamai slimībai saēst dvēseli, nevajaga ļaut sev pārvērsties no īsta cilvēka tikai nožēlojamā, kaut arī apbrīnotā manekēnā. It sevišķi no šās sērgas brīdināma katra jauna sieva: laulībā ir daudz skaistāku un vērtīgāku pārdzīvojumu nekā greznošanās izrādes sabiedrībā.

Ir smaga kļūda, ja sieviete pieļauj tērpam kļūt par pašmērķi vai savas godkārības apmierināšanas līdzekli. Bet kļūda būtu arī prasīt, lai sieviete sevī pilnīgi apslāpē tieksmes būt daiļai, patikt. Šās tieksmes pašas par sevi ir dabiskas, un to piepildīšana vairo sievietes labšajūtu, dara viņu drošāku, dzīvespriecīgāku, jaunāku. Bet šām tieksmēm jābūt ietvertām veselīgās robežās. Pirmkārt, tērps nedrīkst kļūt par pašmērķi, tas nedrīkst nonākt uzmanības degpunktā un nedrīkst izvērsties par apzinīgas koķetērijas līdzekli. Otrkārt, ir jāsaprot, ka sievietes daiļums vēl neprasa nedz greznības, nedz izšķērdības. Arī atturīgs vienkāršs tērps var būt daiļš — var būt pat vēl pievilcīgāks nekā kliezšs greznais tērps. Vienkāršība tērpā taisni ir labas

gaumes pazīme. Visdaiļākais un vispievilcīgākais būs nevis tas tērps, aiz kuŗa pati sievietē it kā pazūd, paliek otrā vietā, bet gan tas, kas tikai papildinās viņu pašu un pasvītros viņas pozitīvās īpašības.

d. Daiļa māja.

Māja — vai nu šā vārda šaurākā vai plašākā nozīmē — ir tas tuvākais trauks, kas ietver sevī laulības dzīves saturu. Līdz ar to mājas un tās izveidojuma ietekme uz laulības dzīvi ir ļoti liela.

Daiļš saturs prasa daiļu trauku. Ļoti bieži tomēr trūkst pareiza jēdziena par daiļu māju. Mūsu laiku cilvēki parādusi vērtēt visu vairāk kvantitatīvi nekā kvalitatīvi, redzēt vairāk materiālistiski nekā izjust dvēseliski. Tā cilvēki ļoti bieži neizprot arī mājas istās lomas un neprot radīt sev daiļu māju pat tur, kur viņiem visi līdzekļi tam doti. Mājas daiļumu ļoti bieži meklē g r e z n u m ā, daudzumā vai pat vienkārši dārgumā. Ir mūsu laikos daudzi tādi jauni pāri, kas jūtas vai top nelaimīgi tādēļ vien, ka viņiem trūkst līdzekļu uzsākt savu dzīvi moderni ierīkotā, «reprezentablā» dzīvoklī. Ļoti bieži mūsu intelligences, gara darbinieku vai turīgākās pilsonības aprindās var dzirdēt sarunas par to, cik izmaksājusi viena vai otra laulātā pāra guļamistabas vai ēdamistabas iekārta, un daudzi vērtē un salīdzina savas un kāda cita mājas iekārtu, izejot vienīgi no tā, cik dārga tā bijusi. Vārdu sakot, daudzi cilvēki vērtē savu māju tikai vai nu pēc tās iekārtas dārguma, vai iegādāto mēbeļu daudzuma un istabu plašuma, vai arī — uz laukiem — pēc slaucamo govju skaita un aŗamzemes platības.

Ar māju tomēr ir tāpat kā ar cilvēka seju. Dažs meklē un atrod pievilcību tikai tīri ārējā skaistumā. Un kad tas iegūts — cilvēka seja ir ātri apnikusi. Neapnikstošu, dzīvu skaistumu dod nevis viss ārējais, bet — cilvēka dvēsele. Kā seju, tā arī māju īsti daiļu padara vienīgi cilvēka dvēsele. Un tāpat kā seju, kam nav nekāda ārēja mirdzuma, var padarīt daiļu un pievilcīgu cilvēka dvēsele, arī katru māju var pa-

darīt daiļu tās dvēsele — cilvēks pats ar savām garīgām vērtībām.

Sieviete ir īstā mājas dvēsele, un katra māja būs tik daiļa, cik daiļuma nes pati sevi sieviete — mājas valdniece. Māja var būt it kā viena no tām klusām, bet izteiksmīgām valodām, kas atturīgi, bet ar pārliecību pauž sievietes mīlu un saka ik dienu viņas iemīļotam neskaitāmus sirsnīgus, mīlus un draudzīgus vārdus. Māja var pat runāt daudz izteiksmīgāku un pilnīgāku valodu, nekā var pateikt lūpas. Daiļa māja nevien saka šos vārdus, bet tos arī apliecina. Greznībā un ārējā mirdzumā bieži pazūd un izdziest šī intīmā, sirsnības pilnā mājas valoda, jo aiz ārējā spožuma var pazust paša cilvēka dvēsele un sirds. Tāpēc daudzas greznas mājas ir tik aukstas. Taisni vienkāršākā mājā var visspilgtāk atmirdzēt mājas valdnieces dvēsele.

Daiļa māja prasa darbu un rūpību, bet šis darbs pārvēršas mīlas apliecinājumā un sirsnības pilnā valodā. Tas ir daiļuma avots. Bet tas var būt daiļuma avots tikai tad, ja tas izpaužas nevis kā nepatīkams, tikai nepieciešams pienākums, bet gan, ja tas ir saistīts ar sirsnīgu prieku.

Māja simbolizē mājas kopējas dvēseli. Tāpēc ir dabīgi, ka daiļā mājā atspoguļojas tas spodrības gars, kas mājā mājas valdnieces dvēselē. Bet tiklab savā dvēselē, kā tās ārējā atspoguļojumā jāļauj izraisīties ne tikai ārējai spodrībai vien, tikai paviršai vai gadījuma spodrībai. Spodrība ir īsta spodrība tikai tad, ja tā nepaliek pusceļā. Māja, kas uzpošas tikai svētkiem vai viesībām, nerunā īstas spodrības valodu. Spodrība, kas domāta tikai pasaulei, nedara māju patiesi daiļu. Daiļa māja runā savu spodrības valodu vispirms un galvenā kārtā tieši mājas valdnieces laulātam draugam. Māja nerunā īstu spodrības valodu, ja visās tajās vietās, ko aizsniedz paviršs skats, gan manāma spodrība, bet toties no katra tumšāka kakta vai pagultes raugās pretim putekli, lūžņi vai nekārtībā «novāktas» lietas. Šāda spodrība ir liekulīga spodrība. Tā ir spodrība vienīgi pasaules priekšā, kur vīram to-

mēr jāatduņķas pret dažādiem tumšiem plankumiem savā mājā, kas runā par tādiem arī mājas kopējas dvēselē.

Taisni sī «pusspodrība», šie tumšie plankumi mājās, šī nevērība spodribas ziņā tieši pret savu laulāto draugu ir tā nolaidības un nevērības valoda, kas daudzus vīrus padara tik īgnus pret savu māju. Daudzas sievas rūgti viņas, domādamas, ka tas jau nekas nav, ja vīrs ikdienas redz šos tumšos plankumus, jo viņš taču ir vīrs, tā tad no viņa nav ko kautrēties — un viņš jau arī pacietīgi klusē. Vīrs, tiešām, parasti ilgi klusē, bet tā mājas valoda, ko viņš dzird, viņam tomēr nepatīk. Tā lielā mērā pat viņu aizkaļ: viņš izjūt šo nevērību kā pietiekamas sirsnības un uzmanības trūkumu tieši pret viņu. Viņš klusē, bet viņš jūtas savā laulātā draugā vilies. Daudzos gadījumos vīriem šķiet, ka tādu «sīkumu» dēļ tomēr nav vērts nākt ar pārmetumiem, jo viņi savas sievas mīl. Bet zināma nepatika, zināms īgnums viņu sirdīs tomēr klusi aug — un taisni tādēļ, ka tas aug klusi un lēni, tas tikpat klusi un neatlaidīgi slāpē viņos arī milu. Daudzu vīru sirdīs šādi «sīkumi» gadiem ilgi klusi aug, kļūdami arvien griezīgāki, līdz kādu dienu pašas sievas konstatē, ka viņu vīri palikuši pret viņām neiecietīgi un vēsi, un viņas nevar saprast, kāpēc un kā viss tas noticis. Vīri vairs nejūtas mājās kā mājās — un sievas brīnās un neizprot: kāpēc? Protams, gandrīz neviena sieva savas vainas neapzinās. Vainīgo vienmēr meklē kaut kur citur. Un vainīgais vienmēr ir vai nu kāda cita sieviete, kas atvīlusi vīru, vai arī pats vīrs, kas «atteicies» savu sievu mīlēt. Bet ko tad līdz šāda «vainīgā» atrašana? Tas viss vairs nevar atdot ne zaudēto milu, ne apmierināt pašas sirdi.

Turēt māju vienmēr spodru — tas daudzām sievietēm liekas grūti. Šis darbs liekas viens no pelēkākiem darbiem. Ir taisnība, tas ļoti daudzos gadījumos ir grūts un nepateicīgs darbs. Tam citādu saturu un prieku var dot vienīgi pareizā atziņa, ko nedrīkst aizmirst, ka mājas kopšana nav tomēr tāds tikai tīri tehnisks darbs, bet tā ir sirds valoda, ko atspoguļo visas

istabas sienas un katra mājas iekārtas daļiņa. Māju kopjot, ar prieku kopjot, vairāk runā sirds nekā rokas. Daudz pilnīgāk kā jebkur citur tieši mājā var izpausties katras sievietes dvēseles īpatnības. Daudz vairāk īpatnības var izraisīties un atspoguļoties mājas «pelēkajā darbā» nekā, piemēram, kādā patiesām pelēkā un apnicīgi vienmuļā kantoņa darbā.

Mājas daiļumam izplaukt ļoti bieži neļauj paši vīri. Pārāk daudzi vīri paliek akli un kurli, nejutīgi pret to sirsnības un mīlas pilno valodu, ko viņiem runā rūpīgi kopta, daiļa māja. Tie it kā nekā neredz un ne dzird, kamēr viņu māja ir spodra. Redzēt un dzirdēt tie sāk tikai tad, kad viņu acis sāk ievērot spodrības un kārtības trūkumu. Tad gan viņi ļoti bieži visu to izjūt pat pārspīlēti asi un vai nu nes sevī rūgtumu klusu ciešot, vai «atvieglo sirdi» pārmetumos. Reti kad viņi apzinās, ka galvenais cēlonis te ir bijuši, varbūt, viņi paši. Ja viņu draugs ir mēnešiem vai gadiem ilgi turējis spodru māju, ir darījis to daiļu ar lielu pacietību un klusu, sirsnīgu prieku, bet nav dzirdējis visu šo laiku neviena atzinīga vārda; ja vīrs visu to ir uzņēmis kā kaut ko, kas pats par sevi saprotams, kas ir tikai dabīgs pienākums, nekas vairāk, vai pat vispār visu to nav nemaz ievērojis, — tad nav nekāds brīnums, ja viņa draugā pamazām izdzisis spodrības prieks un mājas sirsnīgā valoda⁴ pamazām apklususi. Lai māja varētu būt daiļa, arī vīriem jāmacās cienīt un pienācīgi novērtēt daiļu māju un sekmēt tās daiļumu.

Mājas valdniecei nepieciešama liela pacietība un rūpība daiļuma meklēšanā. Vēl vairāk — viņai jāiegaumē arī tā patiesība, ka daiļuma izjūtas un izpratne nav visos cilvēkos vienāda. Var būt divi cilvēki, kas vienlīdz atzīst un cienī daiļumu, bet katra cilvēka daiļuma izjūtas var būt citādas. Gan katrai mājas veidotājai jāļauj izpausties savai individuālībai, bet viņai jāmacās izprast arī sava vīra uzskati par daiļumu un daiļuma izjūtas. Un viņai jāprot sintezēt sava un vīra daiļuma izpratne, jācenšas veidot māju tā, lai to tiešām daiļu izjustu nevien viņa pati, bet arī viņas laulātais draugs. Kur šo patiesību mājas kopēja

būs aizmirsusi, kur to vadīs vienīgi vai galvenā kārtā tikai viņas personīgās daiļuma izjūtas vai atziņas, — viss viņas darbs panākumu vietā var novest vienīgi pie pavisam negaidītiem sarežģījumiem. Dažai labai sievietai, piemēram, ļoti patīk puķes. Neapšaubāmi, puķes pašas par sevi ir mājas rota, pret kuru gan reti kādam būs iebildumi. Bet namamātes mīlestība pret puķēm var pārvērsties gandrīz tādā kaislībā, ka viņa centīsies visu savu māju, visas istabas pārvērst puķu dārzos. Turklāt tas notiks tai labā pārliecībā, ka puķes dara māju daiļu un tā tad — jo vairāk uz viņas logiem būs puķu, jo daiļāka būs viņas māja. Bet vīra uzskats par puķēm vai viņa izjūtas var būt pavisam citādas. Varbūt, arī viņš nav principiāls puķu ienaidnieks. Varbūt, arī viņam gluži labi patīk vai viņu iepriecina kāda skaista puķe. Bet viņam gan, piemēram, noteikti nepatīk, ja puķēm pieblīvēts viss viņa galds vai visi logi, ja māja pārvērsta savā ziņā smacīgā siltumnīcā. Tad puķēm pieblīvētā māja viņam ne tikai kā nedaris nekāda prieka, bet puķes padarīs viņam māju pat nepatīkamu un nedaiļu. Daiļas mājas izjūtu vīram var atņemt arī puķu izvēle, sakārtojums u. t. t. Ja nu mājas kopēja to neredz vai negrib redzēt; ja tā tikai apvainojas par vīra «savādo garšu» vai vienaldzību, — tad ātri vien var nonākt pie tā, ka puķes no daiļuma izvērsas par kaut ko pilnīgi pretēju. Vīra apziņā vai zem-apziņā var pat rasties doma, ka sievietai puķes ir mīļākas nekā viņš pats. Tas viss var radīt dažādas sekas. Tādēļ neviena mājas kopēja nedrīkst aizmirst, ka arī puķes pašas par sevi vēl nedara māju daiļu. Tās nedara viņas māju patiesi daiļu pat tad, ja viņai pašai tā noteikti liekas, un arī ne tad, ja viņai daudzi citi to apgalvo. Tās dara māju daiļu tikai tad un tikai tādos apstākļos, ja tās kā mājas daiļumu izjūt arī viņas vīrs — vismaz viņas vīrs. Jo īstais mājas daiļums sākas tikai tur, kur viena cilvēka sirds caur kādu lietu saka mīļus un sirsnīgus vārdus otra cilvēka sirdij.

Tāpat kā ar puķēm ir ar daudzām citām lietām. Piemēram, vienai otrai sievietai patīk dažādi daiļi (un diezgan bieži arī ne visai daiļi) nieciņi, tā ka tā atkal

vārda pilnā nozīmē pieblīvē ar tiem visas telpas. Varbūt, arī vīram gluži labi būtu patikusi kāda skulptūra vai kāds cits izrotājums uz sava galda, bet viņu pārņem izjūtas, kas nepavisam nav radniecīgas daiļuma izjūtām, ja sieva savā aizrautībā sāk pieblīvēt visu viņa galdu vai māju ar dažādiem viņai patīkamiem niekiem. Vīrs sāk jau viebties — un drīz vien viebjas arī sieva, aizvainota, ka vīrs tik neatzinīgi izturas pret viņas labām tieksmēm «izdaiļot māju».

Ir sievas, kas aizrautīgi nododas rokdarbiem. Bez šaubām, arī rokdarbi var būt materiāls, kas daiļo māju, jo vairāk tādēļ, ka tie ir mīla cilvēka paša roku darināti un bieži lielas pacietības un labas gaumes apliecinājums. Bet atkal var būt gadījumi, ka vīrs nav rokdarbu cienītājs, vai arī — ka sieva ir pārāk aizrāvusies ar rokdarbiem un pārāk ar tiem pārpilda māju, tā ka šī pārpilnība var jau bojāt mājas daiļumu. Kas tad nu atkal iznāk? Saīdzis vīrs un dziļi sarūgtināta sieva. Jo vairāk tāpēc, ka viņa taču strādājusi šos darbus ar lielu rūpību un pacietību, strādājusi, lai iepriecinātu savu vīru; viņa taču gribējusi izdaiļot savu māju, un viņai ieaudzēts uzskats, ka rokdarbi ir krietns sievas tikums un dara māju daiļu. Viņa neaptver vienīgi to, ka daiļuma izpratne viņas draugā var būt citāda; ka daiļuma izjūta vispār ir individuāla lieta; ka daiļuma būtība nav meklējama lietā pašā par sevi, bet atkarīga no katra individa vērtējuma.

Ikvienai mājas kopējai tā tad, pirmkārt, jānācās izprast sava vīra uzskati par daiļumu un daiļuma izjūtas; otrkārt, jāprot apvienot sava un vīra daiļuma izpratne. Daiļuma izjūta ir individuāla. Tādēļ arī katras mājas daiļums var būt individuāls — tam jābūt individuālam. Tāpēc tik neauglīgi ir visi mēģinājumi padarīt savu māju daiļu, atdarinot kādas citas mājas iekārtu. Tāpēc tik kļūdainas daudzu mājas kopēju uzskats, ka viņas padarītu savu māju daiļu, ja varētu to iekārtot tā, kā to iekārtojis viens vai otrs paziņa. Tikpat kļūdainas ir domas, ka nav iespējams padarīt savu māju daiļu tāpēc vien, ka trūkst iespēju vai līdzekļu tādai iekārtai, kāda kaut kur saistījusi uzmanību vai

Tādā ceļā, varbūt, var panākt no sava laulātā drauga vienu otru komplimentu, bet viņa sirdī lielāks siltums nebūs radies, mājas valodu viņš nebūs dzirdējis. Nekad nav jāaizmirst arī tas, ka ne katrs vīrietis ir pietiekami jutīgs pret mājas daiļumu; tāpat arī tas, ka daudzi neizpauž visas savas izjūtas vārdos, kaut gan viņu sirds mājas daiļumu pārdzīvo. Tā tad tas vien, ka laulātais draugs neizsaka vārdos savu atzinību par katru darbu vai sirsnību mājas veidošanā, vēl katreiz nenozīmē, ka viņš nekā nebūtu manījis un nekā nebūtu izjutis. Ja vien redzams, ka viņš jūtas mājās labi un patīkami, tad tas jau apliecina, ka mērķis tomēr sasniegts. Gaidīt šādos apstākļos vēl apliecinājumus vārdos nav patiesībā vairs tik nepieciešami, kā tas pašai mājas kopējai vienu otru brīdi var izlikties vai būtu patīkami.

3. Personīgā pievilcība.

a. Laulības saites vēl nenodrošina mīlu.

Drīz vien pēc apprecēšanās ļoti daudzi kļūst vienaldzīgi savas personīgās pievilcības jautājumā, vismaz, ciktāl tas attiecas uz laulāto draugu. Katras pūles šinī ziņā šķiet liekas. «Viņš tagad ir mans», tā tad — «nav vairs nekādas vajadzības tā pūlēties», kā tas darīts līdz kāzām. Ir tīri tā, it kā personīgā pievilcība vajadzīga tikai, lai savītu laulības oficiālās saites, un tad jau šās saites nodrošina mīlu un laulību.

Visbiežāk šo psiholoģisko kļūdu izdara sievietes, un taisni sievietēm šī kļūda mēdz būt visliktenīgāka. Tāpēc tieši sievietei savā laulības dzīvē arvien vajaga cieši atcerēties: nezaudēt arī pēc apprecēšanās savu personīgo daiļumu un pievilcību. Rūpes par to, salīdzinot ar līgavas gadiem, ne tikai nedrīkst samazināties, bet tām pat jāpieaug. Nekādā gadījumā nedrīkst sevi apmānīt ar maldīgām iedomām, ka svinīgais akts baznīcā vai ieraksts dzimtsarakstu nodaļā jau «nodrošina» vīra mīlu un uzticību. Tādas domas ir kaitīgas iedomas. Oficiālais akts gan ir devis zi-

nāmas juridiskas tiesības, ir zināmos apmēros nodrošinājis kopdzīves izredzes un iespējas, ir devis zināmu aizsardzību, bet nekādā ziņā tas nav vēl nodrošinājis pašu galveno — mīlu un draudzību. To katrs savā laulībā iegūs un paturēs tikai par tik un tikai tik ilgi, par cik viņš pats spēs uzturēt savā laulātā draugā pret sevi mīlu, cieņu un draudzību.

Bet pienākuma apziņa? Solījumi? Tā, droši vien, izsauksies viena otra sieva. Ja vīrs ir reiz bildinājis, zvērējis mīlu un uzticību, — tad taču viņa svēts pienākums ir milēt savu sievu!

Protams, pienākumam un pienākuma apziņai arī laulības dzīvē ir ļoti liela loma un nozīme. Daudzi vīri, patiešām, ļoti korrekti ievēro un pilda savus pienākumus un paliek uzticīgi saviem solījumiem, tur savu vārdu. Pat tad, kad mīla viņu sirdīs gandrīz jau pilnīgi izdzisusi. Bet ne visi. Ir arī ļoti daudzi vīri, kuŗu pienākuma apziņa, vismaz šini virzienā, ir daudz vājāk izkopta. Labi tas nav, bet ja nu tā tas tomēr ir, tad pārāk vieglprātīgi ir šo apstākli ignorēt. Tā tad nekad nedrīkst aizmirst, ka visā vairumā būs vīri, kas konsekventi ievēros un pildīs savus pienākumus laulības dzīvē tikai tikmēr, kamēr to darīt viņus pamudinās pati mīla. Neviena sieva tā tad nevar un nedrīkst lolot cerības, ka tieši viņas vīra pienākuma apziņa būs tik stipra, ka tiks bez grūtībām pāri visam — arī viņas pašas varbūtējai nolaidībai un paviršībai.

Nekad nedrīkst aizmirst, ka arī pienākumam ir savas robežas, kas nav pārsniedzamas. Ja laulātā draugā stipri izkopta pienākuma apziņa, var sagaidīt no viņa pieklājību, laipnību, godīgumu un uzticību, bet nevar prasīt no viņa katros apstākļos mīlu. Mīla stāv ārpus pienākuma robežām. Nevienam cilvēkam nevar pavēlēt un ne no viena nevar prasīt, lai viņš aiz pienākuma mil. Ja arī kāda pienākuma apziņa var savai sirdij to pavēlēt, tad tā tomēr nebūs tā saulainā mīla, kas dara cilvēkus patiesi laimīgus, bet kropla, mākslota mīla, ko viens nes kā smagu nastu un otrs saņem kā ubaga dāvanu. Pienākuma apziņa vien nevar iz-

raisīt arī tās sirsnības un draudzības jūtas, kas tik nepieciešamas laulības dzīves laimei.

Apdomīga sieva nekad nespekulēs uz sava vīra pienākuma apziņu. Tā nepamānīs sevi ar iedomām, ka laulības formālās saites jau nodrošinājušas viņai vīra milu un uzticību. Šās iedomas ir sevišķi bīstamas tādēļ, ka tās iemidzina, vājina sievas modrību, spraigumu, dzīvību. Tās sakropļo vai pat apslāpē labās īpašības, kas sievietē bija tad, kad viņa vēl bija tikai ligava.

Vēl bīstamāk ir pārņemt savam laulātam draugam milas trūkumu — un prasīt no viņa milu. Tas tikai novedīs pie neaugļīgiem strīdiem un galīgi izdzēsīs milu. Jo nav tādu motīvu, kuŗu vārdā var prasīt milu. Neviens šādu prasību nespētu arī izpildīt, pat ja viņš atzītu, ka šī prasība dibināta. Ne «taisnības apziņa», ne pārpratumi tā tad nepalīdz atgūt milu. Mila uzturama tiem pašiem līdzekļiem, kādiem tā modināta. Arī savā vīrā vai sievā mila vienmēr modināma un atjaunojama, izkopjama un stiprināma. Tādēļ arī laulībā nedrīkst aizmirst rūpēties par savu personīgo pievilcību, jo tā ir viena no tām īpašībām, kas modina un uztur milu.

Velti ir filozofēt un strīdēties, vai tam tā vajadzētu būt vai nē. Jo daudzas sievietes, kas ar dažādiem argumentiem pārliecina sevi, ka tas nav vajadzīgs, ka viņām tiesība prasīt sava vīra milu, — panāk arvien tikai to, ka galu galā sava vīra milu pazaudē.

b. Sievietes pievilcības elementi.

Pienākuma apziņa vien nevar nedz radīt, nedz uzturēt milu. Lai nezaudētu kāda cilvēka milu, jā rūpējas arī par savu personīgo daiļumu un pievilcību. Pievilcība var izpausties divējādi: kā ārējā un iekšējā pievilcība. Ir vienmēr jākopj un jāveido abi šie elementi.

Daudzas sievietes grēko pret abiem elementiem, bet vēl vairāk grēko pašas pret sevi ar savu vienpu-

sibu. Tās vai nu piegriež visu uzmanību tikai savai ārienei, vai arī palaujas vienīgi uz savām tikumiskajām vai vispār garīgajām vērtībām, vai arī nonāk vienā vai otrā virzienā pie liekiem un kaitīgiem pārspīlējumiem.

Neapšaubāmi, ļoti daudz taisnības tām namamātēm un uzticīgajām sievām, kas saka, ka krietns raksturs un tikums ir sievas krāšņākā rota, vērtīgākais, ko sieva savam vīram var dot; ja viņas to devušas, tad pelnījušas vīra mīlu. Bet tikpat patiesi ir arī tas apstāklis, ka ne katru vīru sievas tikumiskās vērtības vien var tā savaldzināt, ka pret visu citu viņš būs vienaldzīgs. Mīlas jūtās liela loma arvien piekrīt arī cilvēka ārienei un dažiem citiem apstākļiem. Tādēļ jāsaka: tās sievas, kas netaupa ne nūļu, ne laiku, lai padarītu spodru savu māju, bet aizmirst vai nevēlas rūpēties par savu personīgo ārējo spodribu, varbūt, gan jūtas savus pienākumus izpildījušas, bet tomēr kļūdās. Neviena sieva nedrīkst aizmirst domāt un rūpēties arī par to, kaut viņai tas liktos nevajadzīga ārišķība. Lai cik pārliecinātājus motīvus te minētu, praktiski tiem nav nozīmes. Sieva var ar lielu taisnības apziņu teikt, ka dieniškie darbi viņai neatļauj un neatstāj laiku domāt par savu personīgo daiļumu; ka darbs stāv pirmā vietā un sievas galvenais pienākums ir rūpēties, lai visi mājas darbi būtu padarīti, vīrs kārtīgi paēdis un bērni apkopti. Var teikt, ka greznoties, ar gaumi ģērbties, kopt savu seju u. t. t., — ka visu to var sev atļauties tikai tādas dāmas vai jaunkundzes, kam nav jādomā ne par māju, ne vīru, ne bērniem. Viss tas ir ļoti pamatoti, bet ja nu vīra uzmanību saista arī āriene, ja ārējai pievilcībai ir liela ietekme uz viņa jūtām, tad visi šie argumenti nelīdzēs. Ar tiem vislabākā gadījumā var vienīgi kaut kā apmierināt savu sirdi par zaudēto mīlu, bet ne paturēt pašu mīlu. Tā tad arvien ir labāk paturēt visas vīra jūtas sev, neatdodot savas vienpusības vai savas aplamās pārlicības dēļ tās kādai citai. Ne katreiz vīri novēršas no savām sievām un sāk interesēties par citām sievietēm tādēļ, ka šās citas būtu skaistākas un daiļākas, vai tādēļ, ka

vīri pret savām sievām būtu kļuvuši jau vienaldzīgi, bet gan ļoti daudzos gadījumos tādēļ, ka viņu sievas, kopš kļuvušas sievas, pazaudējušas daudzas no tām īpašībām, kas viņām bija, kad tās vēl bija līgavas.

Lai arī ikdienišķās rūpes un darbs var prasīt ļoti daudz, gandrīz visu laiku, tomēr šim darbam nebūs īstās svētības un panākumu, ja tā dēļ sieva būs aizmirsusi domāt arī par savu personīgo pievilcību. Patikt savam vīram nav ne grēks, ne netikums, un tādēļ nav ne grēks, ne netikums parūpēties, lai varētu patikt. Protams, nevar un nedrīkst domāt tikai par to. Pietiek, ja arvien un ikdienas būs vismaz daži brīži, kad sieva ļaus atmirdzēt savai pievilcībai. Darba sieviete nevar iet savās darba gaitās uzposusies kā svētkiem, bet elementāro spodrību vai vismaz tīrību var prasīt un sagaidīt arī no viņas. Ja kāda sieva sagaida savu vīru mājās netīrās drēbēs, izspurušiem matiem, nemazgātu seju un tāda pati, varbūt, sēstas ar savu vīru pie pusdienām, kas gatavotas ar lielu rūpību, — viņas rīcībā ir bīstama nolaidība, un visam rūpīgam darbam virtuvē vai citur būs daudz mazāk svētības nekā tad, ja sieva būtu atlicinājusi no šā saimniecībai veltītā laika īsu brīdi, lai mazliet uzpostu arī pati sevi. Tas vairotu arī viņas pašas labsajūtu — un līdz ar to vīra labsajūtu, to redzot un jūtot. Bet citādi ļoti bieži ir tā, ka vīri, pārnākuši mājās, gan labprāt skatās pusdienās, bet nelabprāt pašā pusdienu gatavotājā. Ja netrūks labas gribas, ikvienai sievai atliksies laiks un iespējas kaut vai vakarā, kad visi dienas darbi pabeigti, parādīties savam vīram kā pievilcīgai nama mātei. Protams, viss tas var likties lieks un nepatīkams apgrūtinājums, jo pienākumos ļoti bieži mēdz ietilpināt tikai to, ko prasa dzīves materiālā puse, bet aizmirst to, ko prasa mīla, kaut gan tie paši cilvēki stāda milu pāri visam citam.

Par savu pievilcību rūpējoties ikvienai cieši jāievēro: sievai jābūt pievilcīgai tieši savam vīram un sava vīra dēļ. Arī šo svarīgo likumu ļoti daudzas sievas aizmirst. Kamēr tām jāpavada kāds brītiņš divatā ar savu vīru vien, tās ir par kūtrām, lai

kaut cik vērības piegrieztu savai ārienei. Bet pietiek parādīties vai būt gaidāmam kādam svešam cilvēkam, — tā pati sieva pa galvu pa kaklu steigsies posties, lai svešā cilvēka acīs būtu daiļa un pievilcīga.

Protams, visu to var attaisnot un izskaidrot ar to, ka «vīrs jau nekā neteiks» vai «vīrs jau pie manis pieradis», bet svešnieks būtu nepatīkami pārsteigts. Vārdu sakot, šajā gadījumā zināmā mērā tā kā apdraudēta pašas sievas vai mājas labā slava. Bet kā tad nu istenībā ir ar šo domu gaitu? Vai pasaule ir tā, kuŗas cieņa un mila sievai visvairāk nepieciešama, vai viņas vīrs? Un cik liela nozīme sievas dzīvē ir tam, kā viņu vērtē viens otrs svešs vai tālu stāvošs cilvēks? Viss tas var aizkart vienīgi sievas patmīlību vai godkāri. Ja viņas raksturam ir kaut cik veselīgas stingrības, tad ļaužu domas un ļaužu mēles to neiespaidos. Vismaz, tās ne pavairo, ne pamazinās sievietes iekšējās dzīves vērtību. Šī uzpošanās svešu cilvēku acīs tā tad savā dziļākā būtībā ir nesalīdzināmi mazsvarīgāka un nevajadzīgāka nekā uzpošanās savam vīram. Jo no tam, kādu ietekmi sievas āriene atstāj uz viņas vīru, gan atkarājas ļoti daudz. Var jau būt, ka viņš sievas nolaidību pret viņu pašu pacieš, ka viņš par visu to savai sievai nekā nesaka. Bet tas vēl nenozīmē, ka viss tas nav atstājis nekādu nelabyvēlīgu iespaidu. Tas nenozīmē arī, ka uz viņu labāku iespaidu neatstātu vienmēr pievilcīga nekā gandrīz vienmēr nepievilcīga sieva. Arī šai šķietamai vienaldzībai un pacietībai var būt savas robežas. Jo ilgāk un biežāk vīram nāksies raudzīties nepievilcīgā sievā, turklāt tikai viņam nepievilcīgā sievā, — jo vieglāk viņu kādā nejaušā brīdī var sākt saistīt viena otra cita sieviete, kas viņam nekad nerādīsies nepievilcīgā izdevumā, kā to arvien dara viņa paša sieva. To visu ļoti var sekmēt taisni tas apstāklis, ka sieva pati kļūst pievilcīga tikai svešiem, ne vairs sava vīra dēļ.

Vistālredzīgākā arvien būs tā sieva, kas domās un darīs vispirmā kārtā tieši to, kas dara viņu pievilcīgu vīra acīs, mazāk domājot par to, kas dod viņai

pievilcību citu cilvēku acīs. Citu cilvēku atzinībai vai glaimiem var būt lielākais īslaicīgs, ātri izgaistošas patikas vērtība. Turpretim vīram atrautā pievilcība vai viņam veltītā pievilcība var ļoti stipri un radikāli ietekmēt visu viņas dzīvi kā pozitīvā, tā vēl jo vairāk negatīvā virzienā.

Līdz ar to arī jāiegaumē, ka daiļums un pievilcība nav nekas absolūts, bet ir ļoti relatīva lieta. Kas vienam liekas daiļš un pievilcīgs, tas otram var būt vienaldzīgs vai pat nepievilcīgs. Taisni tas, kas pašai sievietei vai daudz citiem cilvēkiem var likties sevišķi pievilcīgs, viņas vīram var likties ļoti nepievilcīgs. Tādēļ ikvienas sievas īstais daiļums ir tas, kas modina visstiprākās daiļuma izjūtas viņas vīrā. Gudra sieva arvien drīzāk piekāpsies vīra garšas nekā modes vai savu vēlēšanos priekšā. Varbūt, vienu otru reizi viņa zaudēs ar to kādu atzinīgu skatu citu acīs; mazliet varbūt kādreiz cietīs viņas godkāriba vai patmīlība, — bet toties zaudēto viņa atgūs vairākkārtīgi sava vīra acīs. Un tas taču arī ir ārējās pievilcības galvenais uzdevums!

Varbūt starp sievas un vīra personīgo daiļuma izpratni un izjūtām ir kādreiz tik stipri kontrasti, ka sievietei grūti atteikties no savām tieksmēm un nodomiem, no savas garšas. Varbūt, vīra daiļuma izjūtas ir pārāk savdabīgas vai neizkoptas. Tad sievietei tomēr ir dotas daudzas iespējas izkopt tās, audzināt savā vīrā jaunu daiļuma izpratni, censties atrast veselīgu kompromisu starp viņa un savu garšu, bet krasa nostāšanās pret sava vīra garšu katrā ziņā ir bīstama un tuvdzīvība.

Tāpat kā jāsargājas iegrīmt kūtībā un nolaidībā, vienaldzībā pret savu ārējo izskatu un pievilcību, ikvienai sievietei vajaga sargāties arī no katras pārmērības sava skaistuma kopšanā. Ir jāsargājas tērpu jautājumu vai sava skaistuma kopšanu padarīt par pašmērķi, par kaislību. Tas vairs nesasnies īsto mērķi, jo tas padara sievieti garīgi nabagāku un sekļāku. Pārmērīgās greznošanās tieksmes var aplāpēt dvēseles daiļumu. Un katra pārmērīga ārišķība gan-

drīz katru vīru vairāk atbaidīs, nekā saistīs vai tuvinās. Visās lietās vajaga būt savai mēra sajūtai. Ja kādas sievietes vīrs mīl vienkāršību, tad sapratīgākais ir piemēroties šai vienkāršībai. Visskaistākais tērps vai kāda cita ārīškība šādos gadījumos nevis pastiprinās vīra mīlu, bet to pavājinās. Šādā gadījumā vīra uzmanību var saistīt kāda cita sieviete taisni ar savu vienkāršību. Vienmēr der atcerēties, ka arī vienkāršība var būt un ļoti bieži ir viens no spilgtākiem pievilcības elementiem.

Daudzas sievas domā un jautā: vai atļauties kosmētisko līdzekļu izlietošanu savas sejas kopšanai, vai labāk atturēties no tiem? Vai, piemēram, pūderis un lūpu zīmulis ir pieļaujamas vai galīgi nepieļaujamas lietas? Tas atkal ir viens no tiem jautājumiem, uz kuriem vienādas un absolūtas atbildes nav. Tas atkarīgs no daudziem apstākļiem. Bet izšķiroties par šādu un tamlīdzīgiem jautājumiem, nekādā ziņā nedrīkst vadīt vienīgi tas, kā un ko dara draudzenes vai citas sievietes, vai arī tas, kas pašai šķiet patīkamāks un labākais atrisinājums.

Neapšaubāma patiesība ir, ka veselīgākais un pievilcīgākais skaistums arvien ir dabiskais skaistums. Daudzas sievietes pārāk ātri un ātri s ab o j ā ar dažādiem kosmētiskiem līdzekļiem šo savu dabisko skaistumu, ķerдамās pie mākslīgiem līdzekļiem, kad tie dabisko skaistumu nevis pasvītro vai papildina, bet tikai izķēmo vai samazina. Bet ja zināma, sapratīga sejas kopšana novērš vienu vai otru sejas defektu, ja kosmētisko līdzekļu lietošana v i r a m nav pretīga, bet padara sievu viņa acīs pievilcīgāku, tad nav sevišķa iemesla baidīties ar mēru un saprātu izlietot arī tos. Turpretim neprāts ir ķerties pie tiem, ja nav pēc tiem nekādas vajadzības, un ja vīra acis tas neatrod atzinīga novērtējuma.

Daudzas sievietes ar lielu pacietību un rūpību diendienā kopj savus vaigus, lūpas vai uzacis; nereti lielāka skaistuma un pievilcības dēļ noklāj sevi ar krāsu un pūdeņu kārtām, bet aizmirst vienu no elementārākajiem un svarīgākajiem pievilcības elementiem —

tīrību, ķermenisku tīrību. Un tomēr — visu grezno tērpu, visu mākslīgā skaistuma efektu var vienā acumirkli iznīcināt paviršība sava ķermeņa tīrības ziņā. Tādēļ nekad nevajaga aizmirst šo vienkāršo, bet ļoti svarīgo patiesību, un vajaga ierādīt pienācīgu vietu sava skaistuma kopšanas līdzekļu un samrāsūdeņu vidū arī — skaidram ūdenim un ziepēm. Šai ziņā no pārmērībām nav jābaidās!

Domāt un rūpēties par savu pievilcību, ja to prasa mīla, nav ne grēks, ne «blēņas». Tā ir dzīves gudrība. Bet, protams, tikai tad, ja tas darīts ar taktu un mēra izjūtu, ar saprātu. Bet rūpējoties par ķermeņa daiļumu, nevajaga pašauties vienpusībai. Tā sievietē, kas visu savu uzmanību veltī tikai saviem tērpiem vai sejai, var palikt tālu katrai pievilcībai, atstājot neizkoptus dažus citus svarīgus pievilcības elementus. Piemēram, daiļums var izpausties arī kustībās, un nepievilcīgas kustības var pazudināt visa «statiskā daiļuma» iespaidu.

Kustībās var izpausties tas, ko sauc par grāciju. Šo daiļuma elementu ļoti daudzas sievietes, sevišķi latvietes, ignorē, kaut gan viņām netrūkst ne mūzikālo spēju, ne tendenču uz deju, ne ritma izjūtas. Un tomēr — grācija, zināms vieglums, samērs, ritms kustībās un gaitā var sievietei dot ne mazāk pievilcības kā daiļa seja. Smags darbs padara sievieti neveiklāku, bet viņa, ja vien grib, var tomēr paturēt zināmu grāciju. Vairāku Dienvideiropas tautu sievietēm grācija ir jau savā ziņā iedzimta īpašība — un ne tikai «labāko aprindu dāmām», bet tikpat labi katrai strādniecei vai zemniecei. Katrā ziņā, arvien ir labāk virzīt savu uzmanību grācijas nekā greznu tērpu virzienā. Taisni «dinamiskā skaistumā» var būt vēl vairāk pievilcības nekā «statiskā skaistumā». Visu pievilcības elementu samērīga attīstīšana ir visdrošākais ceļš paturēt pievilcību, kurpretim viena elementa izcelšana un pārējo ignorēšana pievilcības vietā var radīt tikai bezgaršību un pasvītrotu nepievilcību. Piemēram, grācijas trūkums vai vispārējā ķermeņa konstitūcija var nonākt tik asā kontrastā ar labi koptu

seju vai modes tērpu, ka sievieti tas padara daudz nepievilcīgāku, nekā tā būtu, ja savas sejas kopšanā un tērpos tā būtu atturīgāka un vienkāršāka. Vispār, taisni vienkāršība ir viens no visdrošākiem ceļiem uz pievilcību un viena no labas gaumes pazīmēm.

Jau minējām, ka daiļums ietver sevī iekšējo vērtību ārējo izstarojumu. Tādēļ daiļuma nozīme un loma ir daudz dziļāka un lielāka nekā ārējās pievilcības loma. Un ja nu mēs esam viens prātis par to, ka neviena sieva nedrīkst būt vienaldzīga pret savu ārējo skaistumu un pievilcību, tad vēl jo rūpīgākai viņai jābūt savas iekšējās pievilcības un līdz ar to sava personīgā daiļuma izveidošanā. Ārējās pievilcības uzturēšanā un izkopšanā ir savas dabīgās robežas, kuņas vai nu nevar vai nedrīkst pārkāpt, lai pievilcība nepārvērstos nepievilcībā. Turpretim savas iekšējās pievilcības izkopšanā nav robežu; te pavērtas visplašākās iespējas. Še tā tad slēpjas ikvienas sievietes pievilcības visbagātākie krājumi.

Sievietes iekšējās pievilcības galvenais un skaistākais avots ir viņas jūtu pasaule. Jo pilnīgāku izraisījumu atradīs sievietes jūtu pasaule, jo daiļāka viņa būs. Ja sievietes jūtas paliek nepilnīgi izraisījušās, tas mazina viņas pievilcību tieši un netieši. Ikviens cilvēks savas neizraisītās jūtas nes sevī kā zināmu iekšēju smagumu, kas atrod arī savu ārējo atspoguļojumu un uzspiež zīmogu daudzām citām cilvēka īpašībām. Ja nu šim jūtu smagumam vēl pievienojas, piemēram, vilšanās savā iemīlotā, kaut vai tikai daļēja, īstas atbalsis trūkums vīrietī, — sievietes jūtas, kas nav atradušas savu izraisījumu istā virzienā, var izlauzties ar neapslāpētu un nereti ar neapslāpējamu spraigumu pretējā, negatīvā virzienā. Tā sievietes skaistākā mīla, sirsnība, dievināšana var pēkšņi pārvērsties kaislā ienaidā un vēl nesen dievinātā cilvēka nicināšanā. Sievietes jūtas lielāko tiesu ir dziļākas un visas viņas būtnes nozīmīgākā daļa, tādēļ šīs spilgtās pārvērtības sievietes jūtās parasti ir arī daudz spilgtākas nekā vīrietī. Lūzums vīriēša mīlā var daudzkārt palikt gandrīz bez kāda ārējā atspoguļoju-

ma; viņš var ārēji palikt tas pats «nosvērtais džentlmenis» ar smaīdu uz lūpām, kas nezaudē neko no savas ārējās pievilcības. Lūzums sievietes milā arī ārēji var izpausties tai parādībā, ko apzīmē par eņģeļu pārvēršanos daimonos.

Nav viegli kontrolēt savas jūtas, nav viegli tām pavēlēt, it sevišķi, ja vienu vai otru jūtu izpausme atrod savu pamatu. Daudzas sievietes savā «taisnības apziņā», būdamas stipri jutīgas, ļauj neapvaldīti izraisīties stipri negatīvām jūtām, tā zaudēdamas savu ārējo pievilcību vai parādīdamas sevi no ļoti nepievilcīgas puses. Lai arī cik dibināta būtu šī parādība, lai kādi attaisnojumi tam atrastos, visiem spēkiem tomēr jācinās pret šādu jūtu izpausmi. Taisni sievietei sevišķi jācenšas savas domas un gribu koncentrēt vienmēr vienā virzienā: rast visus ceļus un iespējas savu pozitīvo jūtu iespējami pilnīgākai izraisīšanai un negatīvo jūtu apvaldišanai. Par tik, par cik tas viņai izdosies, viņa būs uzglabājusi un izveidojusi sevī savas pievilcības galveno elementu, bez kuŗa tā daudzreiz var pazaudēt katras izredzes tikt pāri tiem sarežģījumiem, kas var rasties viņas milā.

Līdztekus jūtu pasaules izkopšanai un disciplinēšanai jānorisinās rakstura izveidošanai un tikumisko vērtību attīstīšanai. Pie atsevišķām rakstura īpašībām un to izkopšanas šeit tuvāk vairs neapstāsimies, jo esam jau plašāk par visu to runājuši grāmatā Ceļi uz laimi. Bet viena lieta gan te jāpiemin, ko bieži aizmirst un kas vissmagāk bojā sievietes raksturu un pievilcību. Tās ir visas tās «vīrišķības» tendences, kuŗām tādā vai citādā veidā ļaujās daudzas modernās sievietes. Daudzreiz domā, ka izglītība padarot sievietes nepievilcīgākas. Patiesībā, vaina nekad nav meklējama izglītībā kā tādā, bet tieši tajās «vīrišķības» tendencēs, kas ļoti bieži attīstās līdztekus izglītības gaitām. Lai kā katra sieviete motivē savu vīrišķību vai atrod to par dzīves nepieciešamību, viņa ar šiem argumentiem apmāna un pievil sevi. Laulības dzīves pilnvērtība dibinās uz dabas dotiem pretstatiem sievietes un vīrieša dabā, un

visur, kur viens vai otrs indivīds pazaudē daļu no savām īpatnībām, tas pazaudē arī lielu daļu no savas pilnvērtības laimīgai laulības dzīvei. Vienīgi sievišķība var piešķirt sievietei pilnīgāko pievilcību un dot arī viņas individuālībai pilnīgāko piepildījumu.

Iekšējais spraigums, dzīves prieks ir viena no vērtīgākām sievietes rakstura īpašībām, kas rada pievilcību pati par sevi un pavairo citu pievilcības elementu iespaidu. Dzīves apstākļi ļoti bieži aplāpē šās vērtīgās īpašības, izraisa asaras. Un tomēr — arvien un arvien jāsaņem atkal visi savi fiziskie un garīgie spēki, lai, par spīti visiem apstākļiem, atkal un atkal kā neizsīkstošs iekšējo spēku un daiļuma avots atmirdzētu dzīves prieks.

Ir dažreiz grūti būt uzticīgai šim principam. Ir brīži, kad pārņem grūti pārvarams nogurums, kad dvēselē uzkrājas sāpes un asaras. Tomēr jātiek pāri šim dvēseles pagurumam un nespēkam. Asaras un nopūtas nevar līdzēt. Īgnums un drūma seja nedara cilvēku pievilcīgāku. Vīrs, redzēdams vienu otru reizi sievas acīs asaras vai viņas sejā nogurumu, kļūs uzmanīgāks pret viņas iekšējiem pārdzīvojumiem, izjutīs līdzjutību un centīsies savam dzīves biedram palīdzēt vai izlīdzināt tās kļūdas, kas bijušas šo asaru cēlonis. Bet maz būs tādu vīru, kas tāpat uzņems ļoti biežas asaras, pastāvīgas nopūtas un ilgstošu īgnumu, neapmierinātību vai vienaldzību. Gandrīz arvien šādos gadījumos līdzdalība vai līdzjutība agrāk vai vēlāk pārvērtīsies īgnumā vai pat dusmās un beidzot — vienaldzībā pret sava dzīves biedra pārdzīvojumiem. Mūžam neapmierināta, īgna vai nogurusi sieva vīra acīs ātri kļūst nepievilcīga, kaut arī citas īpašības vēl arvienu dotu viņai pievilcību.

Protams, vīra pienākums šādos apstākļos ir darīt visu, lai dziedētu vai izklīdzētu savas sievas nogurumu, skumjas vai sāpes, lai palīdzētu viņai atgūto zaudēto dzīves prieku. Ja vīrs, stiprākais cilvēks ģimenē, to nedara — viņš ir pelnījis visasākos pārmetumus,

nav īsta vīra vārda cienīgs. Bet it neviena sieva nekā neiegūs, ja viņa pati būs tā, kas izteiks šos pārmetumus. Jo īgnāka viņa kļūs, jo vairāk pārmetumu, lai cik dibinātu, vīram izskanēs viņas balsī vai vārdos, jo ātrāk viņa pazaudēs savu pievilcību vīra acīs. Jo tā nu ir: ar retiem izņēmumiem, cilvēki parasti ilgojas redzēt ap sevi priecīgas sejas. Ļoti bieži un sevišķi stipri taisni tad, kad viņu pašu sirdi nospiež dažādas rūpes vai likstas. Cilvēki meklē izklaidēšanos no savām skumjām citu dzīves priekā. Un ne tikai izklaidēšanos. Citu dzīves prieks bieži dziedina paša dvēseles nespēku. Tas dod it kā jaunus spēkus joprojām dzīvot, joprojām strādāt, joprojām ciest. Citu dzīves prieks it kā pārlejas pašā noskumšajā un pagurušajā cilvēkā. Ja zudusi ticība dzīvei — tā daudzkārt pamostas no jauna, redzot citus vēl ticam. Tāpēc dzīves prieks ir tik pievilcīgs. Un tāpēc tik pievilcīgi ir dzīves priecīgi cilvēki. Tāpēc tik daudzi vīri, neredzēdami vai neatrazdami vairs dzīves prieka mājās, bēg no mājas, lai izjustu dzīves prieku ārpus tās. Nereti pavisam kļūmīgā kārtā — jautru draugu pulkā, vieglprātīgu paziņu sabiedrībā. Ne katrreiz šajos ceļos vīrus noved tikai ļaunas, slimīgas tieksmes. Vienu otru reizi viņus aizved tur arī dzīves prieka trūkums mājās.

Vislabākais pretlīdzeklis pret visu to tā tad ir — nezaudēt savu dzīves prieku. Tas tomēr nepavisam nenozīmē, ka tam jābūt arvien skaļam. Dažu labu reizi nepieciešami pat to apvaldīt, kad draugs vēlas klusuma vai pārdomu brīžu. Bet arī šādos gadījumos nedrīkst izdzist veselīgs optimisms. Ja kādreiz dvēselē uzkrājušās sāpes vai skumjas, kuņas dzīves biedrs vai nu vispār vai pašlaik negrib saprast, vai negrib dzirdēt, tad labāk tās aprakt sevī nekā tās atkārtoti uzvelt savam draugam. Ja sirdi uzkrājies pārāk daudz asaru, tad labāk izraudāt tās visā klusībā. Aizturētas asaras daudzkārt nospiež; izraudātas asaras sirdi atvieglo. Bet noteikti jāatturas bieži rādīt savas asaras vai saraudātas acis vīram. Tas nepalīdzēs un neatvieglos arī pašas sirdi.

Vīrietis gan ir stiprākais radījums. Tādam tam jābūt. Un tomēr — daudzos dvēseles pārdzīvojumos un dzīves šikumos tas ir vājāks par savu fiziski vājāko draugu. Viņš bieži vien tur, kur viņam būtu jābūt par balstu, pats gaida atbalstu. Sievieteī kādreiz tas jādod. Sievieteī piemīt spējas tikt vieglāk pāri dažām grūtībām. Varbūt tāpēc, ka viņa savus spēkus bieži smel ne tik daudz prātā kā jūtās. Un jūtas ir lielāks, pirmatnējāks spēks. Prāts bieži vairāk nogurdina un nokauj nekā atbalsta. Tādēļ kādreiz ir tik liela nozīme tam, ja sieviete var dot šo spēku, ko viņa sevī nes, kur iespējams un vajadzīgs, savam citos gadījumos stiprākam draugam.

Ir grūti būt dzīves priecīgam, ja nospiež dažādas grūtības, likstas un neveiksmes. Bet taisni tad ir visnepieciešamāk paturēt savu dzīves prieku un veselīgo optimismu. Jau tādēļ vien, ka nopūtas, zēlošanās, pesimisms iekšēji un ārēji tikai padziļina visas grūtības. Turpretim zināma iekšēja spīts, spītīgs dzīves prieks dod lielākus spēkus pārvarēt tās. Dzīves prieks tā tad atjauno un pastiprina paša spēkus. Jo vairāk, ja tas, atspoguļojies mūsu draugā, atgriežas mūsos pašos atpakaļ.

Ikvienai sievai nepieciešami arvien atcerēties, ka viņas drūmā seja vai drūmās jūtas var ļoti viegli padarīt drūmas arī viņa drauga domas un jūtas. Šādā sejā viņa nevarēs smelties sev jaunus spēkus. Turpretim gaiša, priecīga seja var padarīt gaišāku un priecīgāku arī viņa drauga seju. Tāda seja var arī viņai pašai dot jaunus spēkus un viņas forsēto dzīves prieku pārvērst dabīgā.

Katras rūpes, katra nospīestība, katrs īgnums un sašūtums, katras bēdas dara cilvēku vecāku un nepievilcīgāku. Un par tik, par cik mēs ļaujamies to varai. Bet katras nepatīkšanas un raizes mēs bieži vien pārspīlējam. Rītu, parītu viss tas, kas šodien likās vēl tik smags un nepārvarams, parasti tomēr ir pārvarēts. Neizrādīdami savām ikdienišķām raizēm pietiekami lielu pretestību, pārāk viegli ļaudamies tām, mēs bieži daudz zaudējam arī no savas pievilcības. Ir tāpat jā-

pārvar tās izjūtas, ko parasti līdz ar sevi nes katras nepatīkšanas. Ļaudami tām pārāk lielu vaļu pār sevi, mēs neiegūstam nekā, bet varam mazināt sava drauga milu. Bet tikmēr, kamēr mūsu drauga sirds pieder mums — rūpēm taču nav tā asuma, kas varētu mums atņemt prieku par šo milu. Tā tad savas mīlas dēļ cīnīsimies ar vislielāko neatlaidību pret rūpju un raīžu varu pār mums. Neļausim no šām sīkākām rūpēm izaugt lielākām rūpēm — rūpēm par mūsu drauga milu, kādas var rasties, ja mēs savu iekšējo līdzsvaru un dzīves prieku pazaudēsim sīkajās rūpēs.

Katrs cilvēks nes sevī svarīgu pretlīdzekli pret rūpju, raīžu un grūtību negatīvo ietekmi. Tā ir spīts, iekšējās pretestības krājumi, vītālītātes izpausme. Tas ir liels pozitīvs spēks, bet, ievadīts nepareizā gultnē, pārvēršas postītāja spēkā. Mēs bieži vien vērsām savu spīti pret savu draugu pašu — to apstākļu vai īpašību dēļ, kas viņa rīcību dara mums nepatīkamu vai nepievilcīgu. Tā ir kļūda. Savu spīti mums nekad nevajaga vērst pret savu draugu, jo viņā ir taču daudz kas, ko mēs mīlam, un taisni tāpēc, ka mēs mīlam, mūsu spīti ir tik liels spēks. Bet ja mēs vērsām savu spīti pret savu draugu visumā, tad tā apdraud un posta viņā vismazāk visu negatīvo, bet visvairāk tieši visu labo, kas viņā mīt. Sava spīts mums tā tad jāvērs tikai pret tiem apstākļiem, pret visu to, kas dara mūsu draugu tādu, kādam viņam nevajadzētu būt un kāds viņš savos sirds dziļumos, varbūt, nemaz arī negrib būt. Spītij arvien jāvēršas nevis pret mūsu draugu, bet gan par to. Tikai tad mūsu spīts ir tāda, kādai tai jābūt — svētīgs, veselīgs, pozitīvs spēks.

Šī pati veselīgā spīts mums vienmēr jāvērs pret visu, kas apdraud mūsu laimi. Jo sevišķi pret visām grūtībām, likstām un raizēm, pret smagajām domām, kas mums uzmācas. Ja sievas spīts dos tai šo pareizo virzienu, viņas pašreizējā nepievilcība ātri pārvērtīsies pievilcībā. Spīts vairs nedarīs viņu vecāku, bet jaunāku un pievilcīgāku. Veselīgā spīts neļaus arī tik

ātri iezagties viņas sejā skumju domu, rūpju, zūdišanos un sirdsēstu neizbēgamām pēdām — krunkām acīm un pieri.

c. Vīrieša pievilcības elementi.

Katram vīram saprotams, ka sievietei jābūt pievilcīgai, bet ka arī vīram jābūt pievilcīgam, to ļoti daudzi vīri aizmirst. Tas var vienu otru pat pārsteigt. Jo vīri, tāpat kā sievietes, paļaujas uz laulātā drauga pienākuma apziņu, ko secina arvien no laulības saitēm, un sagaida vai prasa no savām sievietēm visu kā pienākumu. Pa lielākai daļai vēl stingrāk un kategoriskāk, nekā to dara sievietes. Un arī neatkarīgi no tā, cik apzinīgi savus pienākumus pilda viņi paši.

Sievietes pienākuma apziņa, viņas veselīgāku instinktu un dziļāku jūtu atbalstīta, laulības dzīvē parasti gan mēdz būt stiprāka nekā vīrieša pienākuma apziņa. Uzticība savam vīram zināmā mērā ir jau sievietes dabā. Sieviete bieži vien ievēro savus pienākumus un paliek uzticīga savam vīram pat tad, kad mīla viņā izdzisusi vai lielā mērā apslāpēta. To katrā gadījumā sagaidīt un uz to paļauties tomēr ir vieglprātīgi. Katram vīram arī jāapzinās: mīla aiz pienākuma apziņas vien nekādā ziņā nav īsta mīla. Tādēļ, lai cik stipra sievietes pienākuma apziņa, katra saprātīga vīra uzdevums arvien no jauna modināt un nostiprināt savas sievietes sirdī pret sevi īstas patiesas mīlas jūtas. To lielā mērā var veicināt viņa personīgā pievilcība.

Par vīrieša personīgo pievilcību runājot, jau pašā sākumā jāpasvītro, ka pievilcības izjūtās un vērtējumā sievietes mēraukla un prasības ievērojami atšķiras no vīrieša mērauklas un prasībām. Sievieti mazāk aizrauj un valdzina vīrieša seja vai vispār viņa ārējais skaistums, bet toties viņa ir jutīgāka pret vīrieša raksturu un garīgām vērtībām. Vīrietim grūti iemīļot ārēji nepievilcīgu sievieti. Sievietei viegli kļūst mīļš un «skaists» arī ārēji nepievilcīgs vīrs, ja vien viņš nes sevī lielu iekšēju spēku vai augsti izkoptas garī-

gas vērtības. Vīrieti diezgan bieži aizrauj skaista seja, kaut aiz tās slēpjas vislielākais dvēseles tukšums. Normāla sieviete gandrīz nekad neiemilēsies skaistā, bet iekšēji tukšā vīrietī, ja tikai viņa nebūs radījusi sevī kādus maldus: ja viņa nebūs kaut iedomās atradusi šajā cilvēkā kādas dziļākas jūtas vai bagātāku dvēseli.

Bez šaubām, arī sieviete nav pilnīgi vienaldzīga pret vīrieša ārējo skaistumu, un arī viņu, sevišķi dzīves biedra izvēlē, var ievērojamā mērā ietekmēt vīrieša skaistums. Bet savā laulības dzīvē sieviete tomēr būs mazjutīgāka pret šo ārējo skaistumu, toties kļūs arvien jutīgāka pret viņa garīgo pievilcību. Ja sievieti būs saistījis vīra raksturs, viņa morāliskās vērtības un viņa jūtas, nedz ārējās pārmaiņas vīra sejā, nedz citu vīriešu skaistas sejas neatraus viņu vīra pievilcības lokam.

Ja viens no sievietes pievilcības elementiem ir viņas maigums, pat zināma nevarība, tad savukārt viens no galveniem vīrieša pievilcības elementiem ir spēks. Sieviete cienī, mīl un dievina spēku. Vai nu galvenā kārtā fizisko vai morālisko spēku, atkarībā no viņas psiķes uzbūves un vispārējās intelliģences līmeņa, bet lielākā vai mazākā mērā tiklab vienu, kā otru.

Šā iemesla dēļ arī saprotams, kāpēc daudz sievas ļoti sirsnīgi mīl stingrus vīrus, kaut pavirši vērtējot šī parādība liekas mazliet paradoksāla. Tas tomēr viegli saprotams: arī stingrībā izpaužas spēks, kas iedves viņā cieņu un mīlu.

Ļoti maldās tie vīri, kas domā, ka katra stingrība pati par sevi jau modina paklausību, cieņu un mīlu. Stingrība iedves īstu mīlu tikai tad, ja tā nes sevī noteikti pozitīvu saturu. Stingrību nedrīkst sajaukt ar rupjo despotismu vai brutālītāti. Kamēr stingrībā būs vienīgi noteiktība raksturā, pašdisciplīna un disciplīnas griba, vispār tas, ko sauc par stingru raksturu — normāla sieviete mīlēs to, jo viņa jutīs šai stingrībā pozitīvu spēku. Sieviete ir kā vijīgs augs, kas meklē stingru balstu, ap ko vīties, lai izraisītu savus ziedus pretim saulei. Stingrs noteiks rak-

sturs ir šāds balsts, kas iedveš sievietē pašāvilību un uzticību, drošības sajūtu un arī milu, kaut arī šis balsts ir dažreiz skarbāks, nekā cerēts. Šā paša iemesla dēļ arī saprotams, kāpēc bieži sievietē izdziest vai paliek neizplaukusi mila pret cilvēku, kas apber viņu laipnībā, gatavs kļūt par viņas iegribu vergu vai kalpot tai ar visu. Viņa neatrod šajā cilvēkā spēka.

Nekas tik viegli nepazudina vīrieti sievietes acīs kā mazdūšība, glēvums, mīkstāulība, nenoteiktība, nedrošība, nepastāvība. Vīrs, kas savas sievas acīs pazaudējis autoritāti, vai nu pilnīgi vai pa pusei ir jau pazaudējis arī viņas milu. Sieviete var mīlēt tikai tādu vīrieti, ko viņa var cienīt. Tāpēc arī raksturīgi, ka pat tādos gadījumos, kur norisinās sīvas cīņas starp sievu un vīru «varas dēļ», sieva mīl savu vīru dziļāk un sirsnīgāk tad, ja viņa cīņu ir zaudējusi. «Tupeļu varoņus» gandrīz nekad nemīl pat pašas uzvarētājas. Kaut gan viņas panākušas savu, viņām trūkst cieņas pret padevīgo vīru un līdz ar to trūkst arī īstas milas.

Vīra stingriba sievietē milu neizdzēsīs, bet pavairo, ja vien šī stingriba būs motīvēta un taisnīga. Diemžēl daudzi vīri ir gan stingri, bet despotiski stingri. Despotisms var gan modināt padevību un paklausību, bet ne īstu milu. Stingrībai jābūt lietderīgai un taisnīgai. Ja vīra stingriba vērsīsies pret atsevišķiem sievas untumiem, pret vienu otru vēlēšanos, kas var būt diezgan intensīva, bet nepietiekami motīvēta, — sieva, varbūt, vienā otrā gadījumā padusmosies vai pat paraudās, bet viņas milu viss tas nemazinās. Ja vīrs ar lielu noteiktību prasis no savas sievas kārtību mājās, savu ikdienišķo pienākumu ievērošanu un izpildīšanu, sieva disciplinēsies un nepazaudēs šās stingrības dēļ cieņu pret savu vīru. Drīzāk viņa pazaudēs šo cieņu tad, ja vīrs pastāvīgi padosies viņas untumiem, neaudzinās viņu, nepalīdzēs viņai apspiest savas negatīvās tieksmes un nostiprināt pozitīvās. Bet katru sievu aizvainos stingriba, kuņai nav nekādu motīvu vai pozitīva satura, bet kas ir tikai stingrība stingrības pēc vai vīra varas kaila izpausme.

Vēl vairāk sievu aizvainos vīra stingrība, tikko tā kļūs netaisna. Un pārāk bieži vīri, būdami stingri, ir reizē arī netaisni. Ikvienai sievietei ir savas dabīgās tiesības, savas pozitīvās rakstura un dvēseles īpašības, kas respektējamas un saudzamas. Ja vīrs savā stūrgalvībā neievēro un pārkāpj arī šās robežas; ja viņa stingrība izvēršas savas gribas — un ne tikai gribas, bet ļoti bieži arī dažādu iegribu — neierobežotā uzspiešanā, tad, protams, tā nebūs vairs tā stingrība, ko sieviete var savā vīrā cienīt un mīlēt. Tad viņas dvēsele gluži dabīgi sacelsies pret savu vīru. Un vai nu sieva izteiks savu protestu vārdos, vai nesī to vārdos neizteiktu savā sirdī — viņas mila pret vīru būs satricināta vai vismaz vājināta. Šādas sekas būs katrai netaisnai vai nemotīvētai, vai nepietiekami motīvētai stingrībai. Tās būs vēl kļūmīgākas, ja vīra stingrībā sieva izjutīs apzinīgu vēlēšanos viņu sāpināt.

Daudzi vīri pārprot stingrību arī tajā ziņā, ka saista to ar ārēju asumu vai pat rupjību. Tas ir pavisam kļūmīgs pārpratums. Ne katrreiz asos vārdos, strupās pavēlēs, drūmā vai dūsmīgā sejā un tonī izpaužas stingrība. Savukārt stingrība var izpausties — un var visideālāki izpausties — bez viena vienīga asa vārda, bez vienas dusmu rievas pierē, bez nikna skata vai dūsmīga toņa. Jo īstā stingrība nav vis tās ārējē izpausmē, bet iekšējā spēkā un saturā — noteiktībā, nelokāmībā, lietderībā. Vislabākie panākumi un vislielākā cieņa savas sievas acīs būs nevis tam vīram, kuŗa stingrība atradīs izpausmi asos vārdos un dūsmīgā sejā, bet gan tam, kas reālīzēs savu pozitīvo lēmumu un gribu ar visdziļāko mieru, viskorrektākiem vārdiem, sirsnīgu un draudzīgu skatu, bet vienīgi ar vislielāko noteiktību. Neaizmirsīsim vēl tālāk arī to, ka vīra stingrība atstās tikko pieminēto pozitīvo iespaidu tikai tad, ja šī stingrība būs vienlīdz vērsta kā pret laulāto draugu, tā arī pašam pret sevi. Taisni tas jau ir vissvarīgākais pozitīvās stingrības pamatnoteikums: būt stingram arī pašam pret sevi un būt visstingrākam taisni pašam pret sevi. Ja turpretim vīra stingrība pratīs izdomāt vienīgi dažā-

dus pienākumus vai ierobežojumus sievietei, kurpretim pats sevi viņš tieksies atbrīvot no tiem, tad sieva stingrības vietā izjutīs vienīgi despotismu un netaisnību, lai arī cik taisnas būtu pašas par sevi vīra prasības.

Sieviete vīrietī mīl un viņu saista viņa pārākums, kas arī nav nekas cits kā viņa spēka īpaša izpausme. Vīram, kas grib paturēt savas sievas acīs pievilcību, ir ieteicams izkopt sevī arī šo īpatnību. Šā pārākuma sasniegšanai nemaz nav katrreiz vajadzīgs ārējs pārākums — augsts stāvoklis, slava vai vara, kaut gan šie pārākuma izpausmes veidi parasti visspilgtāk savaldzina daudzas sievietes. Pārākumu var sasniegt arī bez spilgtiem ārējiem efektiem: ar sava rakstura vai dažu rakstura īpašību pārākumu. Ārējie apstākļi bieži var aizkavēt cilvēku parādīt savu pārākumu vienā vai otrā laukā, bet parādīt savu pārākumu — savu pacelšanos pāri vidusmēram — ar savu raksturu vai vismaz kādu rakstura īpašību iespējams ikkatram, ja vien viņam netrūks labas gribas to panākt. Drošsirdība, izturība, neatlaidība, aukstasinība, pašsavaldīšanās, pacietība, iekšējais līdzsvars — tās un daudzas citas rakstura un morāliskās īpašības ir tas darbs un cīņu lauks, kur vienmēr iespējams parādīt zināmu pārākumu un līdz ar to zināmu pievilcību.

Tāpat katru sievu saistīs viņas vīra veselīgs optimisms un dzīves prieks, jo arī tas ir iekšējā spēka izpausme. Jo vairāk kāds sevī nesīs šā iekšējā spēka, jo gaišāk tam atplauks pretim arī viņa drauga sirds. Ar drūmām domām, vaidēšanu un žēlošanos par savām neveiksmēm grūti iegūt citu cilvēku simpatijas — arī sava dzīves biedra simpatijas. Tāpēc, lai cik grūts vai neveiksmīgs vīram kādreiz bijis viņa darbs, lai cik smaga viņam bijusi diena, — viņš nedrīkst nest mājā drūmu seju, īgnumu vai vaidēšanu. Ar to viņš sabojās arī sava drauga gara stāvokli, un tā viņu abu īgnums tikai pavairosies. Māja nav tā vieta, kur katrā ziņā jāvaid vai jāīgst par savām neveiksmēm dzīvē vai darbā, kur jāizbeļ sirdī sakrājušās dusmas un īgnums. Māja ir tā vieta, kur jākon-

centrē visi savi dvēseles spēki, jāatdzimst un jāatspīgst jaunam darbam, jaunām gaitām. Arī mājā un taini mājā ir jāuzliesmo īstai vīrišķībai. Un īsta vīrišķība vienmēr ietver sevī arī veselīgu optimismu un dzīves prieku.

Neviens gara darbinieks nedrīkst aizmirst rūpēties arī par savu fizisko spēku un veselību, par sava ķermeņa vispusīgu attīstību. Jo, lai cik augstu sieva vērtē sava vīra raksturu un viņa morāliskās īpašības, viņa, kā jaunas dzīvības radītāja, nevar būt vienaldzīga arī pret sava vīra fizisko spēku un veselību. Salicis, saguris vīrs, iekritušām krūtīm un izdilušām rokām, nav un nevar būt nekāds sievietes ideāls, bet tādi ir daudzi gara darbinieki, kas vai nu aiz neuzmanības vai nolaidības vai aizspriedumu dēļ pilnīgi ignorē sava ķermeņa vispusīgu attīstību un vingrumu. Gudrs un sapratīgs vīrs nekad neaizmirsīs vispusīgi attīstīt arī savus fiziskos spēkus — vai nu piekopjot sportu, vingrojot vai izmantojot katru gadījumu pastrādāt kādu fizisku darbu. Vairojot savus fiziskos spēkus, vienā laikā viņš nostiprinās arī garīgos. Viņš nesīs ilgāk sevī jaunību un jaunības garu, un viņam nebūs arī jābaidās, ka, pārkāpjot ceturtdaļu desmita sliksni, viņam var rasties bīstami sāncensī vienā vai otrā zaļā jauneklī, kā tas dzīvē dažu labu reizi notiekas. Jo ne tāpēc daudzas sievas pusmūžā iemīlas kādā jauneklī, ka tas nestu sevī kādu lielu vispārēju pievilcību, bet pa lielākai daļai tāpēc, ka viņu vīri — savas nolaidības, neuzmanības vai savas vieglprātīgi pavadītās jaunības dēļ, — pārāk ātri novecojas fiziski un pazaudē savu fizisko pievilcību. Bet vīrieša koppievilcībā svarīgs elements ir arī fiziskā vīrišķība.

Vīra galvenā pievilcība ir viņa fiziska vai garīgā spēkā, raksturā un morāliskās īpašībās. Bet tas vēl nedod iemesla būt vienaldzīgam vai nolaidīgam pret savu ārieni. Arī ārienei var būt savs iespaids uz sievieti, kaut parasti mazāks kā pretējā gadījumā. Daudziem vīriem tomēr piemīt ļoti stipra tendence uz nolaidību. Tā var attīstīties pat tik tālu, ka svešiem

laudim viens otrs vīrs vēl uzpošas, bet savai sievai gandrīz nekad. Nomazgāties, noskūties vai pārgērbties savas sievas dēļ — tas dažam liekas nevajadzīgi, bet pat smieklīgi. Un tomēr vienu otru reizi arī tas noved tiktāl, ka sievas uzmanību sāk saistīt viens vai otrs kārtīgāks vīrietis, kāds šādos apstākļos var būt kuņš katrs cits vīrietis. Tiklab tīri ārēji, tīri aistētisku iemeslu dēļ, kā vēl jo vairāk tās nolaidības un neuzmanības dēļ, kas tik spilgti izpaužas viņas vīra rīcībā. Daudz tādu gadījumu gan nav, kad šādas nolaidības dēļ vien sievas kļūtu neuzticīgas saviem vīriem, bet šis apstāklis var ievērojami pastiprināt citus, kas noved sievu tādā virzienā. Un ja arī tas nekļūst par cēloni neuzticībai, tad toties jo bieži tas ir par cēloni sievu lielākai vienaldzībai pret savu vīru, ar visām šādai vienaldzībai raksturīgām sekām.

Nekad nevienam vīram nevajadzētu aizmirst, ka viņa laulātais draugs normāli var dot viņam jaunus spēkus un dzīves prieku tikai tikmēr, kamēr arī viņš pats nevien ņem, bet dod. Ja sievas daiļums un pievilcība vairo vīra mīlu un dara gaišāku viņa dzīvi, tad viņam jāapzinās, ka arī viņam jādod savai sievai tas pats. Tā tad arī vīram pret pievilcību jādod pievilcība, lai viņa sievas mila nebūtu tikai pienākumis, bet raisītos pati no sevis, plūstu brīvi un dabīgi.

Diemžēl daudzi vīri izkaisa savas iekšējās vērtības un pievilcību visos vējos, aizmirdami vienīgi un tieši savu īsto draugu, savu sievu. Tie ir ļoti uzmanīgi, pieklājīgi, asprātīgi un laipni pret jebkuru svešu cilvēku, pret katru kaut cik interesantu svešu sievieti, bet aizmirst šīs pašas īpašības parādīt savai sievai. Tomēr viņi vēl brīnās, un ne tikai brīnās, bet dažreiz atgādina savai sievai, cik uzmanīgi pret viņu esot citi cilvēki. Tie izrādot par viņu lielāku interesi, nekā izrādot viņa paša sieva. Šie vīri aizmirst to, ka šajos gadījumos viņi parasti saņem vienīgi uzmanību pret uzmanību, un ja tā uzmanība un laipnība, tās iekšējās vērtības, ko viņi izšķiež pa labi un kreisi, būtu vispirmā kārtā veltītas viņu pašu sievām, viņi

būtu izjutuši savās sievās vēl lielāku atsaucību nekā citos cilvēkos.

Daudzi vīri pārāk ātri iedomājas, ka viņi jau pilnīgi un visos sīkumos pazīst savu laulāto draugu. Viņiem šķiet, ka sievā viņiem nav vairs nekā jauna, kas varētu no jauna saistīt viņu uzmanību. Un jo vienaldzīgāki viņi kļūst pret savu sievu, jo vairāk interesantu rakstura īpašību viņi sāk atrast svešajās sievietēs, ar kurām viņiem gadās satikties. Bet viņi aizmirst, ka viņu sievas kļuvušas viņiem tik «garlaicīgas» nevis tādēļ, ka viņās nebūtu vai nevarētu būt to īpašību, ko viņi atrod citās sievietēs, bet galvenā kārtā tādēļ, ka viņi paši ar savu izturēšanos vai nepievilcību apslāpē daudzas īpašības savā sievā, atstājot tās nepamodinātas vai neizkoptas. Kas attiecībā pret savu laulāto draugu izraisīs visu savu pievilcību, tam arī viņa draugā radīsies arvien jauna pievilcība, jo pievilcība izraisa pievilcību. Turpretim, kas pats savās jūtās sāk palikt seklš, padara pa lielākai daļai seklākas arī sava drauga jūtas.

4. Sevis veidošana gaišai un saskanīgai kopdzīvei.

Viens no svarīgākiem laimīgas laulības pamatiem ir sirsnīgas, pārpratumiem un strīdiem neapēnotas laulāto draugu attiecības. Pie tādām ved laulāto draugu savstarpējā audzināšana un saskaņošanās. Saskanīgai laulības dzīvei ir jāaudzina savs laulātais draugs un jāaudzina arī pašam sevi. Visikdienišķākā kļūda, ko izdara ļoti daudz, ir tā, ka viņi sāk lielo audzināšanas darbu vispirms ar sava dzīves biedra īpatnību vērošanu un viņa audzināšanu. Vislabākos panākumus vienmēr tomēr sasniegs tas, kas audzināšanas darbu sāks pats ar sevi. Arvien uzmanība pastiprinātā mērā koncentrējama tieši šinī virzienā. Jo ir jau tā, ka otru cilvēku vislabāk var audzināt ne vārdiem un padomiem, bet gan vispirmā kārtā ar darbiem un personīgu paraugu. Ir tā tad jācenšas kļūt ar savām rakstura īpašībām savam drau-

gam par paraugu. Un tikai tas, kas labāk pazīš pats sevi, spēs labāk izprast arī savu draugu. Tikai tad viņš arī iemantos lielāku skaidrību par audzināšanas īstajiem uzdevumiem.

Sevis veidošana gaišai un saskanīgai kopdzīvei prasa visa sava rakstura rūpīgu veidošanu un noslīpēšanu, bet visa pamatos tomēr ir trīs svarīgas lietas: pašsavaldīšanās, māksla izprast savu draugu un griba darīt viņu laimīgu. Pie šām trijām pamatīpašībām tad nu apstāsimies mazliet tuvāk.

a. Pašsavaldīšanās.

Pašsavaldīšanās — tā ir viena no vērtīgākām un nepieciešamākām īpašībām laulības dzīvē, kuŗas, diemžēl, tik bieži vienam vai abiem laulātiem draugiem trūkst. Taisni šajā apstākļī slēpjas neskaitāmu pilnīgi lieku pārpratumu, nesaskaņu un ķildu cēlonis.

Ir taču ļoti bieži dzīvē tā: viens vai otrs laulātais draugs turpat apliecina gatavību atdot drauga dēļ kaut vai dzīvību — un turpat viņa seja saŗaucas nepatīkamā īgnumā, tiklīdz kāds sīkumiņš aizķāris viņa jūtas, vai palicis nepiepildīts kāds untums vai iegriba. Tā ir bēdīga, ļoti pretrunīga, bet ikdienišķa parādība.

Raksturīgi ir arī tas, ka taisni kvēlu mīlu ļoti bieži pavada tikpat kvēls pašsavaldīšanās trūkums. Tik bieži, ka strīdu starp diviem laulātiem draugiem daudzreiz pat uzskata par mīlas zīmi. Kur neesot strīdu, tur esot vienaldzība. Kas strīdoties, tie viens otru mīlot. Tomēr jāsaka: strīdus nav ne nepieciešams, ne arī sevišķi lietderīgs vai iepriecinātājs mīlas apliecinājums. Pati par sevi jau nu tā ir jauka parādība, ka divi cilvēki, sīrsnīgi izstrīdējušies un apbēruši viens otru visdaŗādākiem dibinātiem vai nedibinātiem pārmetumiem, pēc tam apbeŗ viens otru skūpstiem un vismaigākiem vārdiem. Tomēr nav nekādas nepieciešamības, lai šie strīdi «kā mīlas apliecinājumi» arvien atkal atkārtotos, jo galu galā tie tomēr var izvērsties strīdos, kam mīļi vārdi un skūpstī sekos arvien grūtāk un atturīgāk. Katrā ziņā, neviena lau-

lātā pārā mila no tā vien necietīs, bet vēl pieaugs spēkā, ja draugi nedos savā dzīvē vietu šādiem strīdiem. Un visi šie strīdi paši par sevi atkritīs, ja vismaz vienam laulātam draugam netrūks pašsavaldīšanās.

Pašsavaldīšanās jāmācās un jāvingrinās visās ikdienišķās gaitās un lietās. It sevišķi jācenšas nepārnest mājās ārpus mājas gūto sarūgtinājumu vai dusmas. Laulātais draugs nav vainīgs pie tā, ko mums nodarījis kāds cits vai nejauši apstākļi. Tomēr tik bieži ir tā, ka taisni viņš ir tas zibennovedējs, kam jāuztver visu mūsos uzkrājusies elektrība. Ja kāds šādos gadījumos nevar pārvarēt un panest ignumu, kas radies viņa sirdī, tad labākais tūlīt pasteigties un pastāstīt savam draugam visu, kas atgadījies, kāpēc tik nelāga oma. Tas vienmēr būs daudz labāk nekā klusēt un nest sevī rūgtumu, ļaujot tam no katra nieciņa vēl padziļināties un pastiprināties. Ja mēs klusējam — mūsu draugs ir pilnīgā neziņā, viņam nav iespējams nedz respektēt mūsu izjūtas, nedz pieskaņoties mūsu gara stāvoklim. Valsirdīga saruna šādos gadījumos vienmēr atvieglos mūs pašus un novērsīs arī pārpratumu rašanos starp mums un mūsu draugu, kas šādā saspilētā gara stāvoklī citādi ļoti iespējams.

Ja mūsu draugs ir izdarījis kaut ko tādu, kas mums nepatīk, apvaldīsim sevi un neizplūdīsim sašutumā vai pārmetumos, neļausimies parastām, bet gandrīz katrreiz aplamām iedomām, ka tas izdarīts mums par spīti vai uzmanības un mīlas trūkuma dēļ. Pieradināsim sevi pie pareizās atziņas, ka pa lielākai daļai šās pārestības notiek vienīgi tādēļ, ka divi cilvēki nekad nevar visu pilnīgi vienādi domāt un just, pilnīgi vienādi uztvert un apsvērt. Kas mums kādreiz var likties nedabīgi, nesaprotami, nepieļaujami un neattaisnojami, tas mūsu draugam, pēc viņa dziļākās pārlicības, var likties tajā pašā brīdī pilnīgi dabīgi un saprotami. Tādēļ pieradināsim sevi pie apziņas, ka daudz kas no tā, kas mūs nepatīkami pārsteidzis vai sarūgtinājis, var būt noticis bez kādas ļaunas gribas. Un kur nav bijis ļaunas gribas, tur nav arī vai-

nas. Tur nav arī nekāda pamata nedz dusmām, nedz pārmetumiem.

Cilvēkam, kam trūkst pašsavaldīšanās, kas par to pat nedomā, — tiklab sirds kā mēle ir pārāk vaļīgas un kļūst par viņa ļaunākiem ienaidniekiem. Ar tādu cilvēku sadzīvot būtu grūti pat engelim. Un tādam cilvēkam arī pašam ir ļoti grūta dzīve. Vienalga, laulībā vai ārpus tās. Visur viņam vienmēr kaut kas aizķeras un sametas, jo par visniecīgāko nepatīkamo apstākļi viņa sirds sabangojas dusmās un pār lūpām plūst neapvaldītu vārdu straumes.

Protams, šāds cilvēks jau gan parasti dusmojas, strīdas un bažas «ar pilnīgām tiesībām». Tas ir, viņš dara to pārliecībā, ka viņam nodarīta pārestība vai netaisnība, un ka viņam tāpēc ir «tiesības sevi aizstāvēt» — būt dusmīgam, ļaut vaļu savam sašutūmam, izteikt pārmetumus. Un ja nu vēl otrs cilvēks negrib atzīt vai apstrīd šās sašutušā cilvēka «tiesības», ja tas dibināti vai nedibināti izvirza pretim un pastāv pie savām «tiesībām», — tad, protams, rodas divu cilvēku nesaudzīga cīņa «taisnības dēļ».

Bet ko tad šādi «tiesību karī» gala rezultātā dod? Šajās cīņās gandrīz nekad viens cīnītājs otra nesaprot un arī nepārliecina. Ikviens gala rezultātā, vismaz savā sirdī, paliek pats pie savas «taisnības». Dusmu dzirnavu rati tā tad par velti griežti. Par velti bojāts gara stāvoklis un nervi. Par velti kavēts laiks neauglīgā strīdū. Bet šie dusmu dzirnavu rati ne tikai lieki sarūgtina pašus rata griezējus, — bieži vaļā palaisti, tie var ar laiku saplosīt milu.

Atmetīsim kaitīgās iedomas, ka mēle ir īstais ierocis sava īgnuma remdēšanai vai dzīves biedra kļūdu labošanai. Atmetīsim veltīgās pūles ar dusmām un strīdiem «atrast un pierādīt patiesību». Tie cilvēki, kas stundām ilgi izcīna niknus un koncentrētus vārdu karus, cenzdamies sevi attaisnot un pierādīt otra vainu, ir ar garīgu aklību sisti cilvēki. Viņi veltīgi nopulē un nomoka sevi. Kā divi cīņā iekarsuši gaiļi, viņi gan izplūkā viens otra spalvas, sasit viens otru līdz asinīm, bet, cīņu beidzot, tie ne par matu nav

tikuši tuvāk patiesībai, un nav arī neviena uzvarētāja. Tā ir veltīga, bet bīstama spēlēšanās ar vārdiem. Laulāto draugu kaislība «paturēt virsroku» tomēr ļoti bieži ir tik liela, ka cilvēki pēdējā vārda dēļ vien nonāk līdz vislielākām netaisnībām, asumiem, asarām, saplēstiem šķīvjiem. Pašsavadīšanās trūkuma drudzī cilvēks sasāpina un apvaino savu vistuvāko draugu ļaunāk un nežēlīgāk nekā visniknāko ienaidsnieku. Tāpēc tik svarīga un svētīga māksla laulības dzīvē ir — valdīt savu sirdi un mēli.

Atkārtosim sev šo patiesību tik ilgi, kamēr tā vairs neizies no prāta: gudrais prot klusēt vai, mazākais, istā laikā aplust. Turpretim tas, kas par katru cenu grib strīdū paturēt pēdējo vārdu, ir neapvaldīts vieglprātis. Savā jutībā tas gatavs labāk izpostīt visu, nekā ļaut ciest savai slimīgai iedomībai.

To, ka palicis kāds vārds nepateikts; to, ka arī uz pārmetumiem atbildēts ar klusu ciešanu, to vēl nevienam nekad nav nācies vēlāk nožēlot. Bet to, ka uztraukumā pateikts par daudz, to nācies rūgti nožēlot neskaitāmiem cilvēkiem. Jo dusmu brīžos cilvēks arvien pasaka pārāk daudz un pasaka pārāk nedibinātus un nevajadzīgus vārdus. Tādēļ, pirms ļaujām savai sejai saviebties, savai sirdij uztraukties vai savai mēlei pateikt kādu asu izaicinātāju vārdu, kaut uz acumirkli apvaldīsim sevi, lai atcerētos: šim vienam vārdam var sekot veselas vārdu straumes. Tā tas vienmēr mēdz būt. No abām pusēm var iedegties ass un nesaudzīgs strīdus. Pajautāsim sev šai kritiskajā brīdī: vai to mēs vēlamies? Vai tas mums kaut ko dos, vai mila tiešām prasa strīdu? Vai ilgajamies pēc stundas mocīties ar pašpārmetumiem par to, ko dusmu brīdī būsim pasacījuši vai izdarijuši? Ja vien to atcerēsīmes, pirms rūgtais vārds pasacīts, tad gandrīz droši, ka rūgto vārdu labāk norīsim. Ar to būsim aiztaupījuši arī paši sev veselu virkni nepatīkamu brīžu.

Pašsavadīšanās — tā ir viena no vislielākām mākslām, kas jāmacās tiklab jauniem kā veciem laulā-

tiem draugiem. Kas to būs pārvērtuši jau labā parašā, tie visai savai dzīvei būs devuši pavisam citādu skaņu un arī vērtību.

b. Māksla izprast savu draugu.

Neatņemama īstas mīlas sastāvdaļa un īpatnība ir vēlēšanās darīt savu draugu laimīgu. Iemīlotā cilvēka laime padziļina arī paša mīlētāja laimi. Tomēr ne katreiz laulātie draugi sasniedz šo mērķi, jo tā sasniegšanai nepieciešamas divas lietas: pirmkārt, nepieciešami labi un pareizi izprast savu draugu, otrkārt — nepieciešama arī sirsnīga un cieša griba darīt savu draugu laimīgu, nepalikot pusceļā. Kur vienas vai otras no šām īpašībām trūkst, mērķis ļoti bieži paliek nesasniegts.

Visparastāk visi pārpratumi un nelaimes šinī ziņā sākas jau ar to, ka cilvēks, kas otru mīl, ļoti bieži savu draugu tomēr neizprot. Lai cik tas divaini liekas, tā tomēr ir diezgan ikdienišķa parādība, ka divi tik tuvi cilvēki kā laulātie draugi, gadiem ilgi dzīvodami viens otram blakus, nesaprotas un paliek viens otram garīgi sveši. Iemesls lielā mērā meklējams cilvēkiem piemītošā domāšanas un vērtēšanas paviršībā, bieži pārāk stipri attīstītā, bet no pašiem cilvēkiem nemaz neievērotā egocentrismā.

Mēs esam pārāk paraduši visas parādības, pat domas un izjūtas, vērtēt pēc tā, kā tās pārdzīvojam, izjūtam un izprotam mēs paši. Mums ir savs pasaules uzskats, lai nu vairāk vai mazāk noteikts; savas atziņas dažādos jautājumos; savi uzskati par to, kas ir ļauns un kas ir labs; kas ir vēlams un nevēlams, patīkams un nepatīkams, saistītājs un garlaicīgs u. t. t. Šajās atziņās straujas pārmaiņas vai pēkšņi lūzumi reti. Tās atziņas un pārlicības, kas mūsos mīt, ir krājušās un virknējušās mūsu psīchē jau no agras jaunības. Tās ir pakāpeniski nostiprinājušās arvien skaidrākā un noteiktākā sistēmā. Un vesela rinda atziņu ir tik stingri motivētas vai vismaz izliekas

tik stingri motivētas, ka mēs tās pusapzinīgi, pusneapzinīgi uzskatām par absolūtām patiesībām.

Un tomēr: šādu absolūtu, visiem vienādu patiesību tikpat kā nav! Viss lielais atziņu vairums ir tikai relatīvas patiesības. Tās var gan noderēt kā tādas ceļa rādītājas vai vadītājas zvaigznes mūsu dzīvē; var būt mūsu domu un uzskatu sistēmā relatīvi pareizas un nemaldīgas, — bet cita cilvēka domu vai jūtu pasaulē var būt citas atziņas, kas atšķirsies no mūsējām, bet relatīvi tomēr būs tikpat motivētas, pareizas. Tieši šī iemesla dēļ bieži rodas pārpratumi un konflikti starp diviem cilvēkiem: viņi katrs skatās un redz tikai ar savām acīm, mērī visu tikai ar savu atziņu mērauklu un tāpēc viens otra nesaprot, veltīgi mēģina viens otru pārliecināt un, ja tas neizdodas, savu mīlu bieži pārvērš savstarpīgās antipatijās, vienaldzībā vai arī dusmās un naidā.

Taisni tāpēc, runājot par laulātā drauga izvēli, mēs jau uzsvērām, ka liela nozīme ir laulātā drauga izvēlei radniecīgās aprindās. Protams, aprindu vienādība vēl nav nekāda garantija, ka laulātie draugi viens otru jau pilnīgi izpratīs, bet tas tomēr var ļoti ievērojami atvieglot ceļu uz sava laulātā drauga labāku un pilnīgāku izprašanu. Katrām aprindām ir tomēr savas īpašas tradīcijas, domu un uzskatu īpatnības, un divu pavisam dažādu aprindu individu psihē dažos pamatvilcienos var būt pavisam dažādi veidota.

Var būt, piemēram, kaut vai tāds gadījums, ka aiz sirsnīgas mīlas uzliesmojuma apprecējušies divi cilvēki, no kuriem viens ir uzaudzis stingri puritāniskā, reliģiozā ģimenē, uzsūkdams sevī visas šās ģimenes tradīcijas un uzskatus par dzīvi, bet otrs audzis, teiksim, bohēmiešu aprindās ar ļoti brīviem uzskatiem un izturēšanos, kas tāpat kļuvuši par šā cilvēka «dabu». Neskatoties uz šiem lielajiem kontrastiem, abi laulātie draugi var nest sevī tikpat dziļu mīlu, sirdsskaidrību un morāliskās vērtības viens kā otrs, bet dažos jautājumos viņu domas un uzskati ļoti asi sadursies. Bohēmiešu aprindās augušais un dzīvojušais cilvēks būs

pieradis pie zināmas neatkarības un brīvības savās attiecībās ar citiem cilvēkiem, savās sarunās, domu apmaiņā u. t. t. Turklāt, pēc viņa dziļākās pārliecības un skaidrākās apziņas, viņš pats šādā rīcībā neatradis nekā ļauna vai savāda. Viņš neizjutis savā sirdī par visu to nekādu šaubu; viņš darīs visu to ar skaidru sirdi, cieši pārliecināts, ka viņš nepārkāpj nevienu morāles vai vispār labu parašu normu. Turpretim viņa puritāniski augušais draugs nevarēs sava drauga izturēšanos vērtēt tāpat. Viņam daudz kas sava drauga rīcībā drīz vien liksies neizskaidrojams vai neattaisnojams. Viņš saskatīs pat zināmu ļaunumu, morāliskas stingrības vai tīrības trūkumu. Varbūt, viņš varēs savā mīlā draugam daudz ko piedot, bet daudz ko tomēr viņš būs pavisam citādi sapratis, citādi vērtējis. Kas vienam būs licies dabīgi un saprotami, otra vērtējumā būs nedabīga un nesaprotama rīcība; kas vienam būs licies pilnīgi pieļaujami, otram — nepieļaujami. Un ja nu divi šie draugi nonāks savās domstarpībās līdz strīdum, nav cerams, ka viņi viens otru pārliecinās. Tādēļ, ka abiem būs taisnība — tikai katram būs sava taisnība; tā «tradicionālā taisnība», kurā katrs būs audzis. Bet tikpat labi varam arī teikt: nevienam no viņiem nebūs pilnīga taisnība.

Pat jēdzieni par tikumu, pats laba un ļauna jēdziens nav absolūti, bet tikai vairāk vai mazāk relatīvi. To pašu, ko vienas aprindas atzīst pēc savas labākās pārliecības par atbilstošu vai vismaz saskanīgu ar tikumības normām, citas aprindas var uzskatīt par rupju morālisku pārkāpumu. Atkarībā no aprindām, audzināšanas, tradīcijām u. t. t., daudzām ārēji vienādām parādībām var būt pavisam citāds iekšējs saturs un vērtējums. Bet tā kā cilvēki parasti vērtē visu tikai pēc ārējām parādībām, ne pēc iekšēja satura, kas nav tik viegli uztverams vai atminams, tad savos vērtējumos cilvēki var ļoti bieži vilties un kļūdīties.

Tā ļoti bieži mēs kļūdāmies un vīlamies arī savā gribā darīt savu draugu laimīgu, t. i. savas gribas izpaušmē un līdzekļu izvēlē savu mērķu sasniegšanā.

Mēs identificējam savu domu un izjūtu pasauli ar sava drauga domu un izjūtu pasauli. Mēs praktiski cenšamies viņu darīt laimīgu ar to, kas mūs šādos apstākļos iepriecinātu vai darītu laimīgus. Mēs bieži vien gandrīz spiestin uzspiežam savam draugam izjūtas, kas mums būtu bijušas patīkamas, bet mūsu draugam, viņa psihes īpatnību dēļ, var būt nepatīkamas vai pat sāpīgas. Mēs, piemēram, gādājam savam draugam sabiedrību, kad tas savā sirdī bēg no tās. Nereti mēs viņu «iepriecinām» ar tādu sabiedrību, kas mums liekas dabīga un saprotama, bet mūsu draugam var būt nepatīkama nasta. Mēs daudzkārt gādājam viņam izklaidēšanos, kad viņš tādas nemaz nevēlas; cenšamies uzjautrināt, kad viņa psihē jautrības slāpju nav. Mēs dažreiz apberam viņu ar dāvanām, kas spēj, pēc mūsu pārliecības, sagādāt prieku, bet nevar, mūsu drauga psihes īpatnību dēļ, viņam to dot. Un tai pašā laikā ļoti bieži mēs neprotam vai nezinām dot savam draugam to mazumiņu īstas uzmanības, siltu jūtu vai pārsteigumu, kas varētu patiešām viņa dvēseli pildīt ar istu prieku.

Ar retiem izņēmumiem, mēs arī savās attiecībās ar savu tuvāko draugu esam pārāk egocentriski. Mēs esam pieraduši visu vērtēt pēc tā, kā mēs to saprotam un izjūtam, un daudzkārt pat neiedomājamies to vienkāršo patiesību, ka mūsu drauga atziņu pasaule ir citādi veidota, ka tā, neskatoties uz sirsniņo mīlu, var būt citādi noskaņota. Šī bieži vien tikai neskaidri apjaustā vai pat nemaz neiedomātā egocentrisma dēļ mēs nonākam tai savādā strupceļā, kur jau sākas mūsu attiecībās pret draugu lūzums. Mums šķiet, ka «mēs esam darījuši visu, lai mūsu draugs justos laimīgs». Ja nu mēs redzam, ka atsevišķos konkrētos gadījumos (vai vispār mūsu draugs tomēr laimīgs nav, tad mēs savā paviršībā nākam pie «vienkāršā», bet aplamā slēdziena, ka mūsu draugs ir vispār vienaldzīgs pret mums vai nepateicīgs, vai paviršs savā mīlā u. t. t. Un tad šis aplamais slēdziens ļoti daudzus cilvēkus iesviež no gribas darīt savu draugu laimīgu — sašutumā par

savu draugu. Tam seko pusneapzinīga, pusapzinīga sava drauga sarūgtināšana: sava sarūgtinājuma, savas vilšanās vairāk vai mazāk atklāta izpausme, spītīga klusuciešana, pārmetumi, rūgti vārdi.

Daudz rūgtuma, savstarpēju pārpratumu un nesaskaņu laulāto draugu starpā būtu aiztaupīts, ja vien viņi gribētu un prastu tikt pāri šim savam egocentrisma un tā mōdinātām paviršībām. Bet ir taisni jāpabrīnās, cik maz cilvēki parasti domā un dara, lai tiktu tam pāri, lai tuvāk iepazītos un labāk pazītu savu tuvāko draugu — pazītu viņu ne tikai ārēji, bet arī viņa dvēseli, ar visām tās īpatnībām; lai izprastu un atzītu arī sava drauga dvēseles motivācijas. Kaut pati mīla skubina cilvēkus atteikties no sava egocentrisma un iedzīvoties otra cilvēka domu un jūtu pasaulē, šās iedziļināšanās un izpratnes trūkums ļoti spilgtās formās bieži izpaužas pat tur, kur cilvēkiem nopietna domāšana nav nekāda sveša lieta.

Tādēļ ir jāmācās, daudz nopietnāk jāmācās šī vērtīgā māksla — pareizi izprast un saprast savu draugu; zināt viņa domu, uzskatu, izjūtu, rīcības īsto motivāciju. Jo pilnīgāk kāds šo uzdevumu būs veicis, jo vieglāka un skaidrāka kļūs arī viņa pašē dzīve. Viņš sapratis daudzas sava drauga īpatnības, kas viņam citādi būtu likušās nesaprotamas vai dīvainas. Un par daudzām šādām īpatnībām viņš vairs neuztrauksies, nē-mocīs sevi ar aplamām domām par visu to. Visvairāk pārpratumu un nesaskaņu starp laulātiem draugiem jau izceļas nevis tādēļ, ka viņi viens otru nē mīlētu, bet gan tādēļ, ka viņi viens otru nē saprot, t. i. nē saprot sava drauga rīcības īstos motīvus. Kas vienam ir liesis pareizs, saprotams un dibināts, tas otra vērtējumā ir aplams, nē saprotams vai nedibināts. Un tikmēr, kamēr divi cilvēki dzīvos viens otram blakus, nē pazīdami viens otra dvēseli, vērtēdami viens otra rīcību tikai ar savu mērauklu, viņi mūžam viens otru pārpratis, mūžam būs viela iekšējiem un ārējiem konfliktiem viņu starpā. Turpretim savstarpīga iedziļināšanās sava drauga dvēselē, tās prasību un tiesību respektēšana un atzišana var noārdīt to sienu,

kas abas dvēseles šķir. Viens otram arvien vairāk tuvinādamies, viens otru arvien labāk izprazdami, ikviens cenzdamies arī otra dvēselei dot pienācīgu tiesu — divi draugi pamazām nonāks tik tālu, ka, savstarpēji nolīdzinādamies un pieskaņodamies, pārveidodami pa daļai paši savu, pa daļai sava drauga dvēseli, viņi beidzot būs it kā sakausējuši sevi kopīgā garīgā pasaulē, kur izjūtām un citām psihiskām parādībām nav vairs divēju motivāciju un divēju vērtējumu, bet ir tikai viens kopējs vērtējums, viena motivācija. Līdz ar to pārpratumi šādu draugu dzīvē kļūs neiespējami vai gandrīz neiespējami, un viņi arī spēs viens otram dot iespējamo laimi.

c. Griba darīt savu draugu laimīgu.

Griba darīt savu draugu laimīgu prasa vispirms sava drauga izprašanu, bet ne mazāk svarīga daļa šās gribas piepildījumā ir cieša un konsekventa kalpošana sava drauga laimei. Bet tāpat kā cilvēki bieži paliek pusceļā savā gribā izprast, tā cilvēki ļoti bieži paliek pusceļā arī savā gribā kalpot. Un šinī ziņā ir kāda ļoti raksturīga parādība dzīvē. Gribu darīt savu draugu laimīgu cilvēki ļoti bieži apliecina ar gatavību «atdot par savu draugu pat dzīvību». Un tomēr: tie paši milētāji, kas gatavi atdot savu dzīvību, lai tikai savu draugu darītu laimīgu, ļoti bieži ir par slinkiem vai nevērīgiem pacelt mazo pirkstiņu, lai pakalpotu vai darītu vienā vai otrā lietā prieku savam draugam. Kā izskaidrojams šis lielais kontrasts starp solījumu un apliecināto gatavību, no vienas puses, un lielo praktisko neuzmanību un nevērību no otras puses? Vai solījums atdot savu dzīvību nav visos šajos gadījumos uzskatāms tikai kā vieglprātīgs, nenopietns apgalvojums?

Tā domāt katrā gadījumā nav tomēr pietiekama pamata. Nemaz tik reti dzīvē nav gadījumi, kad cilvēks, kas sirsnīgi mīl, ir nevien gatavs nest, bet arī nes sava iemīlotā labā vislielākos un smagākos upurus, neatsakoties ziedot pat dzīvību. Šie gadījumi vēl

vairāk pasvītro gatavību «atdot savu dzīvību» kā vienu no lielākiem upuriem, ko var nest sava iemīļotā labā, un līdz ar to — kā vienu no visdziļākās un stiprākās milas apliecinājumiem. Un ir arī pamats pieņemt, ka daudzi no tiem, kas izteic savu gatavību atdot par savu draugu dzīvību, to vajadzības brīdī arī izdarītu — neskatoties uz to, ka ikdienas dzīvē viņi ir par vājiem nest vienu vai otru sīku upuri sava drauga laimes labā.

Kā izskaidrojamas šās asās pretrunas? Jāsaka: kļūda ir pašā vērtējumā par to, kas ir liels un kas ir mazs upuris. Par lielāko, cēlāko, skaistāko upuri arvien uzskata savas dzīvības ziedošanu kaut kam. Tā tas ir vispār dzīvē, tā tas ir arī mīlā. Slavas vainagi ir apvijuši to cilvēku galvas, kas atdevuši savu dzīvību, uzpurēdamies, piemēram, savas tēviņas vai sava iemīļotā labā. Un šo slavas vainagu dēļ šāda uzpurēšanās cilvēku atziņās un izjūtās arī ieņem goda pilnu augstāko vietu. Gatavība šādu upuri nest tad arī dabīgi tiek uzskatīta kā augstākās, kvēlākās, pilnīgākās mīlestības apliecinājums.

Un tomēr, ja vien mazliet padomāsim, mums nāksies atzīt, ka ne šis lielākais upuris dzīvē ir arī visgrūtākais upuris. Taisni otrādi: vissmagākie, visgrūtākie upuri ir nevis šie lieli un spilgtie milas apliecinājumi, bet taisni tie sīkie, niecīgie, bieži vien pat nepamanītie un neatzītie, bet ilgstošie, pacietības pilnie upuri, ko kāds cilvēks nes visā klusībā sava drauga labā dienu no dienas — bieži vien gadiem ilgi, ar neizsīkstošu pacietību un uzmanību.

Lielo upuri padara vieglāku taisni tas, ka tas ir liels. To padara vieglāku tā aureola, kas apvīta šiem upuriem ikviena cilvēka apziņā. Viņu padara vieglāku arī tās spilgtās sekas, kas izpaužas šādā upurī; tā atzinība, cieņa, slava, kas to pavada. Tas cilvēku zināmā mērā apreibina. Bez tam: lielos upurus reti kad nes, iepriekš tos sīki paredzot un apsverot, ar skaidru apziņu un mierīgām asinīm. Lielos upurus parasti nes vai nu spilgtāka vai vājāka afekta brīdī. Citiem vārdiem sakot, lielajos upuros bieži vien ma-

zāka loma piekrīt cilvēka apzinīgai gribai nekā pēkšņām jūtām, acumirkliġam impulsam, kas viņu aizrauj lielās mīlas apliecinājuma piepildījumā.

Ja nu arī tādēļ nav nekāda iemesla nedz apēnot, nedz mazināt lielo upuŗu nozīmi, ir tomēr jāsaka, ka to mirdzums, diemzēl, ļoti bieži padara cilvēkus aklus pret saviem ikdienišķiem pienākumiem un paviršus savu mazo, bet tomēr ne mazāk nepieciešamo upuŗu nešanā sava drauga labā.

Ar savu gatavību nest sava iemīļotā labā vislielākos upuŗus, cilvēks ļoti bieži gluži neapzinīġi apmānā pats sevi un arī savu draugu. Ne tanī nozīmē, ka viņš neturētu savu vārdu, savu solījumu, ja dzīve kādreiz šādu upuŗi no viņa prasītu. To, droši vien, viņš tad arī darītu. Bet šādi gadījumi cilvēku dzīvē, kur tiešām vajadzīġi lielie upuŗi, ir ļoti reti. Tikai ļoti retam cilvēkam nākas arī praksē apliecināt savu gatavību, bet gatavību šādu lielu upuŗi nest apliecina gandrīz ikviens mīlētājs. Un apliecinājis savu gatavību šādam lielam upuŗim, ikviens ir pats pārliecināts par savas mīlas spēku. Taisni šajā pārliecībā par savas mīlas dziļumu un spēku, kas seko apliecinājumiem par «gatavību atdot savu dzīvību», slēpjas ļoti nevēlamas sekas. Pārāk daudzi cilvēki un pārāk bieži, apzinādamies un izjūdzami to, ka viņu mīla ir tik stīpra, ka viņi gatavi nest sava drauga labā vislielāko upuŗi, pavisam aizmirst savu ikdienišķo, sīko pienākumu pildīšanu, to mazo upuŗu nešanu, kuŗus laimīgas laulības dzīve prasa ik dienu. Vārdu sakot, lielā upuŗa mirdzumā, kaut arī tas vēl izpauŗies tikai apņēmībā, cilvēks nespēj vairs saskatīt savus sīkos pienākumus, viņš aizmirst tos pildīt vai pāriet tiem pāri kā «neievērojamiem sīkumiem».

Patiesībā taisni šie mazie, parasti gandrīz neievērotie, ēnā atstātie upuŗi ir savā ziņā visġrūtākie, bet arī visvērtīġākie un svarīġākie elementi saskanīgas un laimīgas laulības dzīves veidošanā. No tiem sastādās vispilnīġākie mīlas apliecinājumi. No tiem daļai veidojas otra cilvēka dzīve. Tie ir visġrūtākie taisni tādēļ, ka viņi var būt tik sīki, ka par viņiem

nemaz nerunā, tos pat nepiemin. Viņus bieži vien pat nepamana un par viņiem aizmirst izteikt savu atzi-
nību. Ir arī gluži labi saprotams, ka to, kas paliek ne-
ievērots, par ko nedzird tūlīt atzinības, ir grūtāki da-
rīt nekā to, kas tūlīt iemanto atzinīgu vārdu.

Tomēr: lai vispilnīgāk piepildītu gribu darīt savu draugu laimīgu, ikvienam laulātam draugam pirmā un galvenā kārtā nāktos domāt tieši par šiem sīkiem, bet daudziem upuriem, kas nesami dienu no dienas; kas katrs par sevi, varbūt, ir sīciņš, bet kopsummā pārvēršas visdziļākā un sirsnīgākā mīlas apliecinā-
jumā; kas dod mūsu draugam vairāk nekā mūsu pie-
dāvātā gatavība varbūtējā gadījumā nest kādu lielu, efektīgu upuri.

Vispār — griba darīt savu draugu laimīgu vispil-
nīgāk izpaužas ne kādā gadījumā rakstura mīlas ap-
liecinājumā vai upurī, dāvanā, pakalpojumā, bet gan sirsnīgos ikdienišķos, konsekventi ievērotos un izpildī-
tos mīlas, uzmanības, draudzības, atsacīšanās, pašai-
liedzības apliecinājumos.

Maldās tas laulātais draugs, kas domā daudz da-
rījis sava laulātā drauga laimes labā un devis lielu mīlas apliecinājumu, pasniegdams viņam kādu dārgu, vērtīgu, par naudu pirktu dāvanu. Protams, arī dā-
vana var būt jauks mīlas apliecinājums, sevišķi, ja pašam dāvinātājam, lai šo nodomu piepildītu, nācies no kaut kā atsacīties. Bet visdārgākā dāvana zaudē lielā mērā vai pilnīgi savu nozīmi, ja ar šo dāvanu dāvinātājs it kā «atpērkas» no pienākuma aplie-
cināt savu gribu darīt savu draugu laimīgu arī citādi.

Vispār, lai veidotu gaišu un saskanīgu kopdzīvi, mums jāmacās saskatīt un ievērot, kas mūsu draugam var darīt un dara prieku; kas pilda viņa sirdi ar atzinību. Jo ļoti var būt, ka taisni tas, kas mums pašiem liekas nenozīmīgs sīkums, mūsu drauga dvē-
selē var ieņemt ievērojamu vietu. Tādēļ daudzas lie-
tas, kas mums pašiem būtu darījušas prieku, būs veltīgi darītas un sagādās arī mums pašiem tikai vil-
šanos vai pat neapmierinātību. Toties mēs varam ie-

priecināt savu draugu, atminot viņa klusās ilgas un vēlēšanās, kaut arī tās mums būtu likušās nenozīmīgas, un piepildot tās.

Apzināsimies arī to, ka var būt daudzi tādi apstākļi un gadījumi, kur mūsu vēlēšanās nesakritis ar mūsu drauga vēlēšanos. Centīsimies arī šajos gadījumos pārvarēt savas vēlēšanās vai iegribas un kalpot sava drauga laimei. Tas sagādās mūsu draugam divkāršu prieku.

Vai ir tik grūti kalpot savam draugam — uzņemties visu šo lielo uzmanību? Ir daudzi cilvēki, kas ar lielu rūpību gādā paši par savu laimi, kas visniecīgākos sīkumos ļoti uzmanīgi un jūtīgi attiecībā paši pret sevi. Būsim tālredzīgi un centīsimies šādu pašu uzmanību pārnest uz savu draugu un vēl padziļināt to. Ja vien mūsu draugs nebūs absolūti nejutīgs un nederīgs cilvēks, tādā ceļā arī mēs paši būsim sasnieguši un ieguvuši daudz vairāk, nekā visu laiku tikai paši par savu laimi, paši par savām izjūtām domādami un rūpēdamies. Jo viss, ko būsim darījuši sava drauga labā, taču atspoguļosies atkal atpakaļ arī mūsu pašu dvēselē. Mūsu drauga prieks būs arī mūsu pašu prieks. Turklāt, tas būs daudz gaišāks, jo tas nebūs vairs tīri egoistiskais prieks. Bez tam: sirds, mīla pamodina un ierosina arī otrā cilvēkā sirdi un mīlu. Jo vairāk uzmanības un mīlas izjutis mūsu draugs, jo vairāk uzmanības un mīlas būs arī viņa sirdī pret mums. To, ko mēs savam draugam būsim devuši, saņemsim savukārt citā veidā no sava drauga atpakaļ. Ja vien mēs, paraugu dodami, sirsnīgi kalposim savam draugam, arī viņš centīsies savukārt izprast mūs un kalpot mums.

Divu cilvēku mīla ir visbagātāka visām veltēm nevis tad, kad divi cilvēki, viens otru mīlēdami, cenšas katrs sev iegūt pēc iespējas vairāk, bet gan tad, kad katrs cenšas pēc iespējas vairāk dot savam draugam. Savstarpīgai kalpošanai ir arī pavisam cits siltums un gaišums nekā katrai tīri patmīlīgai ņemšanai.

5. Savstarpīgā audzināšana un veidošana.

Griba darīt savu draugu laimīgu ir pozitīva tieksme, bet jāargājas dot tai nepareizs virziens un neveselīga izteiksme. Griba darīt savu draugu laimīgu nedrīkst novest pie sava drauga nevajadzīgas un neveselīgas izlutināšanas vai pat samaitāšanas, kā tas bieži notiekas. Jācenšas darīt savs draugs laimīgs viņa pozitīvās tieksmēs un izjūtās, pozitīvās gaitās un darbos. Gribai darīt savu draugu laimīgu tā tad jāizpaužas vispirmā un galvenā kārtā — sava dzīves biedra audzināšanā un veidošanā.

Sava drauga audzināšanā uz pareiza ceļa mēs tomēr būsim tikai tad, ja šā darba pamatos liksim nevis to, kas mums patīkots vai ko mēs kādā acumirkli vēlamies vai iekārojam, bet gan to, kas stiprina pašu mūsu draugu, kas attīsta viņa labākās spējas un izkopj viņa raksturu; visu to, kas ilgstoši var stiprināt mūsu attiecības, savstarpīgo sirsnību un mīlu; visu to, kas abus laulātos draugus patiešām virza pretim lielākai pilnībai.

Tādēļ apskatīsim galvenās kļūdas, ko laulātie draugi parasti izdara sava dzīves biedra audzināšanā, un mēģināsim pēc tam atrast pareizos audzināšanas ceļus un līdzekļus.

a. Galvenās kļūdas sava dzīves biedra veidošanā.

Tieksmi un nepieciešamību audzināt un veidot savu dzīves biedru labi izjūt un atzīst gandrīz ikviens. Diemžēl, daudzkārt trūkst skaidrības tiklab par mērķi, kā arī par līdzekļiem — kā tas darāms un panākams. Pašas audzināšanas un veidošanas praktiskā izvedumā cilvēki kļūdās un viņas.

Trūkst, pirmkārt, ļoti bieži skaidrības par audzināšanas īstiem uzdevumiem. Dažs audzināšanu pārvērš vienīgi savu iegribu realizēšanā. Tādēļ svarīga lieta mācīties atšķirt savas iegribas — tās vēlēšanās, kas, varbūt, gan apmierina pašu «audzinātāju», bet

neatstāj nekādu pozitīvu seku viņa dzīves biedrā — no nopietnas vēlēšanās redzēt savu draugu vispār labāku, stiprāku, dvēseliski bagātāku un daiļāku. Tā tad, lai savu draugu varētu patiešām nopietni audzināt, ir jāapslāpē sevī vispirms dažādas iegribas un jāsargājas pārāk apgrūtināt savu draugu ar to respektēšanu vai izpildišanu un prasību pārāk lielu dažādību, bet toties vairāk koncentrēt viņa uzmanību tieši sava rakstura izkopšanas un veidošanas virzienā. Ja arī vienam otram var izlikties, ka šādā gadījumā drauga audzināšana un veidošana dos mazāk jūtamu un patīkamu rezultātu, tad vajaga ievērot: raksturs nesīs daudz patīkamu augļu pats par sevi, bez liekiem atgādinājumiem, kurpretim dažādu personīgu iegribu apmierināšana ir tikai «patīkama acumirkļa jautājums», kas nekā paliekama nerada un nekā nākotnei neuzkrāj.

Daudzu cilvēku audzināšanas griba izpaužas vienkāršā tieksmē pieskaņot savu dzīves biedru sev — vienalga, vai nu ar labu, vai ar ļaunu. Šai tieksmē atkal spilgti parādās cilvēkiem raksturīgā sevis nostādīšana centrā — tā saucamais egocentrisms. Lai ar cik lielu pārlicības spēku un neatlaidību, gandrīz katrs cilvēks tomēr pieradis par vienīgo pareizo uzskatīt savu personīgo pasaules uzskatu, savas atziņas, savu pārlicību, savus morāliskos un sabiedriskos principus, savas tieksmes un centienus. Un tad nu sava dzīves biedra audzināšanas un veidošanas programma arī ir «vienkārša un skaidra»: gandrīz ikviens laulātais draugs parasti cenšas panākt, lai arī viņa draugs domātu, justu un darītu tāpat kā viņš, lai sekotu viņa domām, viņa slēdzieniem, viņa atziņām. Kur divu cilvēku psīches savos pamatvilcienos ir jau ļoti tuvas, vai arī, kur viens cilvēks viegli pakļaujas otra cilvēka ietekmei, šās sava drauga audzināšanas metodes bieži ved pie pozitīviem rezultātiem, saskanīgas dzīves, vai vismaz nerada nekādas nesaņķaņas. Bet tur, kur kopdzīvi uzsākuši divi nepiemēroti raksturi, divi ļoti patstāvīgi un neatkarīgi cilvēki, — tur šās audzināšanas metodes noved pa lielāki

daļai vienīgi pie nopietniem konfliktiem vai pat draudzības saišu pilnīgas saraušanas.

Patiesībā audzināšanas istā būtība un uzdevums nav un nedrīkst būt šāda savā ziņā tīri mehāniska pieskaņošana sev. Tā nav sava drauga audzināšana, bet drīzāk ir viņa apslāpēšana. Audzināšanas īstais uzdevums ir: apslāpējot savā draugā neapšaubāmi neveselīgās tieksmes un parašas, visiem spēkiem sekmēt, veicināt un attīstīt viņa pozitīvās īpatnības, kaut arī šās īpatnības nebūtu radniecīgas vai pat ievērojami atšķirtos no paša audzinātāja īpatnībām. Ir jāmācās cienīt savā draugā katrs pozitīvs spēks, un jācenšas attīstīt ikviens no tiem.

Daudzi laulātie draugi izšķiež pārāk daudz enerģijas tādu tieksmju un parašu apkaņošanai savā draugā, kas pašas par sevi nav negatīvas, bet ir, varbūt, tikai nepatīkamas. Tā viņi samazina savu enerģiju un panākumus patiesi kaitīgu īpašību izskaušanā. Katram audzinātajam tomēr vajaga sargāties no bīstamas vienpusības un tuvredzības jau pašu tieksmju un parašu novērtējumā. Vajaga sargāties apslāpēt savā dzīves biedrā tās tieksmes, vēlēšanās un pat kaislības, kas pašas par sevi nav ļaunas un arī neapdraud laulības dzīvi, saskaņu, milu. Vajaga izvairīties apslāpēt tās, kaut arī viņas atrauj daļu no dzīves biedra uzmanības vai laika, jo katras atņemtās tieksmes vietā viegli var uzliesmot kāda jauna, kas pašos pamatos var būt daudz negatīvāka. Dzīvē dažkārt ir, piemēram, tādi gadījumi, kur sieva tikmēr apkaņo savā vīrā aizraušanos ar grāmatām vai lasīšanas kaislību, kamēr uzvar un — ievirza savu vīru vieglprātīgu izpriecu gaitās! Apslāpētās veselīgās tieksmes vietā pēkšņi ir izraisījusies jauna, kaitīga tieksme. Ja kāda tieksme pārāk atrauj cilvēka uzmanību savam laulātam draugam, tad mazināt šo tieksmi drīkst vienīgi ar kaut ko pozitīvu sevī, ne citur vērstās uzmanības aklū apkaņošanu. Vajaga šādos apstākļos sacensties ar to objektu, kas pārāk aizrauj laulātā drauga uzmanību, vai, vēl labāk, viņa

tieksmi vai aizraušanos padarīt arī par savu, tā tad par kopīgu pārdzīvojumu.

Ļoti bieži laulātie draugi nepanāk nekā sava drauga audzināšanā vienīgi takta trūkuma dēļ. Jau citā vietā minējām, ka vīra stingrība ir pati par sevi pozitīva īpašība, kas sievietē var vairot cieņu un mīlu pret savu vīru. Turpretim stingrība, kas apvienota ar takta trūkumu, arvien tikai pamodina spīti un noved pie asām cīņām laulāto draugu starpā. Daudzi vīri tur, kur viņiem vajadzētu būt, kaut arī stingriem, bet saudzīgiem un uzmanīgiem audzinātājiem, izvēršas vienīgi cietos, aklos despotos, kas ar savu despotismu iegūst ļoti maz, zaudē — daudz. Vienīgais «ieguvums» pa lielākai daļai ir tas, ka savas varas apziņa, savs «vīra raksturs» glaimo dažāda laba pašapziņai vai iedomībai vai citām zemākas kvalitātes jūtām. Daudziem liekas sevišķi patīkami, ka viņi ir «kungu savā mājā», ko klausā uz vārda, ko bīstas, kam nedrošinās pretoties. Bet ja nu šādam vīram ir atgādījis laulāts draugs, kas pacietīgi un bez iebildumiem padodas un panes visu, tad šajā priekš viņa labākā gadījumā viņš ieguvis sev vienīgi pacietīgu kalponi vai mīlāko, bet ne sirsnīgu sievu-draugu. Lai cik sirsnīgu mīlu savā laikā pret viņu būtu jutusi viņa sieva, takta trūkums vai vīra despotisms šo mīlu un sirsnību pakāpeniski notrulinās un vājinās. Jo mīlai, lai tā izplauktu un izpaustos visā savā krāšņumā, tāpat kā puķei ir nepieciešama arī saule. Despotisms nokauj mīlu — un ne tikai mīlu. Tas nokauj vispār dvēseli. Despota sievas dvēsele būs vienmēr nabagāka, trulāka un tumšāka nekā sirsnīgi mīlētas un cieņītas sievietes dvēsele. Tā despota sieva no sirsnīga dzīves biedra var pārvērsties trulā radījumā, kas gan automatiski izpildīs to, ko no viņas prasīs viņas vīrs, bet izpildīs to bez patiesa prieka un sirsnības.

Daudzi vīri brīnās, kāpēc taisni viņu sievas ir «tik trūli un ierobežoti radījumi», kurpretim citas sievietes, ar kušām viņiem nākas sastapties, nes sevī tik pievilcīgu dzīves prieku, asprātību, dzīvu interesi par dažādiem jautājumiem, par viņu darbu u. t. t. Viņi

brīnās un pat neiedomājas vienkāršā, tik viegli saprotamā izskaidrojuma: ka tie ir viņi paši, kas nokāvuši savas sievas dvēseli. Arī viņu sievas, varbūt, būtu tikpat pievilcīgas un interesantas, varbūt, vēl pievilcīgākas un interesantākas par tām citām sievietēm, kuņas viņi apbrīno, ja vien viņas būtu saņēmušas no saviem vīriem vairāk sirsnības un uzmanības, vairāk īstas, patiesas audzināšanas.

Takta trūkums ir arī daudzu sievu lielākā kļūda un viņu pašu neveiksmju galvenais cēlonis. Jau pašu vīra audzināšanu daudzas sievas saprot vienīgi kā vīra ietekmēšanu vai pakļaušanu savām iegribām, vai vispār — «ciņu dēļ varas». Ir tā tad pārprasts jau pats audzināšanas uzdevums, bet vēl nelaimīgāka ir to līdzekļu izvēle, ar kādiem sievas visbiežāk cenšas sasniegt savus mērķus. Galvenās sievu ieroču šķiras arvien jau ir divas: vai nu netaktiski un nesaudzīgi pārmetumi, vai arī — asaras.

Protams, tie abi ir asi ieroči. Tomēr tie ir ieroči, kas ātri var notrulināties un palikt pilnīgi nederīgi. Un tie ir abpusīgi griezīgi ieroči, kas ātri var sagriezt pašas to lietotājas.

Ir pārāk tuvredzīgi iedomāties, ka asie vārdi, pārmetumi vai dusmas, ko sievas vērs pret vīriem, varētu vīrus izlabot vai pāraudzināt. Ja vēl šie pārmetumi kaut vai vienā daļā ir nedibināti, ja sievas ciņa pret vīru nenorisinās kādas patiesas vīra vainas, bet tikai sievas iedomu vai nepareizu vērtējumu dēļ, — tad katram pārmetumam būs pavisam bēdīgi rezultāti. Tie modinās vīrā tikai sašutumu un dusmas. Var jau būt, ka viņš galu galā piekāpsies, piekritīs savai sievai, izpildīs to, ko viņa vēlas. Bet to viņš šai gadījumā darīs ne aiz iekšējas pārliecības, savas brīvas gribas vadīts, bet gluži vienkārši — nevēlēdamies strīdu, mājas nemiera, trokšņa, saspilēta gara stāvokļa, vai arī respektēdams savu sievu kā vājāku un jutīgāku radījumu. Ja arī viņš ārēji sevi apvaldīs, sirdī viņš tomēr nesīs zināmu rūgtumu, kas ar laiku var noslāpēt milas jūtas vai pēkšņi izlauzties uz āru visasākos pārmetumos.

Ļoti nedrošs audzināšanas līdzeklis ir arī asaras. Ja tās ir īstas un vīrs savu sievu sirsnīgi mīl, — tām var būt kādreiz ļoti dziļš un svētīgs iespaids. Tās var dažreiz audzināt, ja vīrs patiešām izjūt vainu vai nožēlošanu un sirsnīgu vēlēšanos savu kļūdu labot. Bet dzīvē bieži vien asaras no sekām pārvēršas līdzekli. Daudzas sievas gan apzinīgi, gan neapzinīgi ļauj savām asarām ritēt pārāk viegli un pārāk bieži. Arī tad, kad asarām pamatos nav vairs patiesu sāpju vai nepelnītas pārestības, bet ir tikai vēlēšanās ietekmēt savu vīru vai kaut ko no viņa ar savām asarām panākt. Tā daudzu sievu asaru kurss sāk pārāk strauji kristies un noslīd tik zemu, ka sievas asaras vīru ne tikai kā vairs neietekmē, bet «labākā gadījumā» sarūgtina. kaitina vai padara vienaldzīgu. Pat visīstākās asaras, ja tās sāk pārāk bieži atkārtoties, var līdzjutības vietā pamodināt tikai īgnumu vai asus vārdus. Turklāt ir tā, ka īgnums un dusmas par asarām visvieglāk izraisās nevis vīrā, kas pret savu sievu vienaldzīgs, bet gan taisni vīrā, kas savu sievu vēl mīl.

Ir daudzi gadījumi, kur laulātais draugs pats jau ļoti apzinās savu vainu vai kļūdas, rūgti nožēlo savu rīcību. Vislielākais aklums un neapdomība no otra laulātā drauga puses ir šādos apstākļos vēl apbērt savu draugu pārmetumiem. Tie šādos apstākļos nevien lieki, bet var nākt visiem labošanās nodomiem tikai par ļaunu. Jo kur jau ir nožēlošana, tur ir vēlēšanās laboties, izpirkt savu vainu. Pārmetumi ne nožēlošanu, ne vēlēšanos izpirkt savu vainu vairs nepadzīlinās. Taisni otrādi: tie var visu to samazināt. Un tie noteikti izjauks visus labos nodomus, ja pārmetumi savā saturā vai tonī būs pārspīlēti, netaisni vai nevietā. Šādi pārmetumi viegli modina cilvēkā apziņu, ka līdz ar to — viņa vaina dzēsta. Vainīgais it kā dzēš savu vainu ar to netaisnību, ko viņam nodara ar pārmetumiem.

Šādos gadījumos cilvēkā arvien cīnās divi spēki: nožēlošana, kas skubina izpirkt savu vainu un laboties, un mēģinājums savu rīcību attaisnot. Tādēļ arvien ir jāsargājas pastiprināt draugam iespēju attais-

not savu rīcību. Šo iespēju viņam viegli var dot pārmetumi. Pietiek viena netaisna pārmetuma, vienas nekorrektas vai ļaunas piezīmes, kas šādos gadījumos viegli var pasprukt, ja vien vispār ļauj pārmetumiem valū, lai mūsu draugs jau būtu pašpārmetumu un nožēlošanas nastu nometis! Iekšējai tieksmei savu rīcību attaisnot būs doti svarīgi argumenti, svarīgs ierocis. Ja jau tāda ir mana drauga mīla un izturēšanās pret mani — spriedīs tad vainīgais — tad kādēļ gan es apbeķu sevi pašpārmetumiem par savu izturēšanos pret viņu! Ja tikai tāda ir mana drauga mīla pret mani, ka viņš negrib un nespēj sevi apvaldīt; ka viņš man uzkrāuj nepelnītus pārmetumus, saka man visasākos vārdus, — tad viss starp mums ir izlīdzināts! Tad viņš nemaz nebija cienīgs, nebija pelnījis to dvēseles moku, ko es sava pārkāpuma dēļ jau biju pārdzīvojis! — Tādi argumenti kā nedibinātu pārmetumu sekas var iznīcināt draugā vēlēšanos laboties.

Ir vēl viena tāda svarīga taktiska kļūda, ko laulātie draugi ļoti bieži pielaiž izskaidrošanās gadījumos. Viņi runā par sava drauga negatīvām īpašībām un kļūdām tikai tad, kad vienā vai otrā jau uzkrāties lielāks daudzums rūgtuma vai apspiestu jūtu. Tad nu gandrīz arvien notiekas tā, ka šās apspiestās jūtas izlaužas uz āru pašas no sevis. Ja laulātais draugs vēl spēj sevi kaut cik apvaldīt, ieturēt vismaz ārēju mieru un korrektu toni, tad tomēr pa lielākai daļai viņš ir vienpusīgs. Viņš runā uz reizi tieši par sava drauga kļūdām, un visa saruna gandrīz bez izņēmuma saistās tikai pie kļūdām. Tā izskaidrošanās izvēršas par abpusīgu kļūdu uzskaitīšanu un abpusīgu taisnošanos. Bet šāda speciāla pakavēšanās taisni pie kļūdām un pie visa negatīvā atstāj arvien abos disputantos tādu iespaidu, ka otra puse meklējusi viņā un saskatījusi tikai kļūdas. Vārdu sakot, šādā atmosfērā notiekas pasvītota kļūdu izcelšana. Šāda kļūdu izraušana no dzīves kopsummas ātri vien var novest pie apvainoša-

nās; pie izjūtas, ka laulātais draugs ir netaisns, ka viņa vērtējums ir tīši netaisns, neiecietīgs.

Tāpēc, vēlēdamies izrunāties ar savu draugu par viņa eventuālām kļūdām, nesāksim savu sarunu nekad tieši ar šām kļūdām. Sāksim labāk savu sarunu ar to pozitīvo, kas ir mūsu draugā un kas mums dara viņu miļu. Tikai pēc tam kā pie izņēmuma no šā pozitīvā apstāsīties pie tā negatīvā, par ko ar savu draugu gribējām runāt. Protams, neglaimosim, bet ļausim savam draugam redzēt mūsu kopizjūtu. Tad viņam nebūs iemesla nedz apvainoties, nedz saskatīt mūsu vērtējumā kaut ko vienpusīgu, kādu «pieķeršanos». Tas pavērs arī viņu sirsniņākai un lietišķākai sarunai.

Ne asi vārdi, ne draudi, ne pārmetumi, ne apnikstoši atkārtojumi, ne asaras, ar ko visu daudzi cenšas ietekmēt un labot, audzināt un veidot savu dzīves biedru, nav ne īstie, ne pareizie audzināšanas un pārveidošanas līdzekļi. Tie ļoti reti dod pozitīvus panākumus. Vēl retāk tie dod ilgstošus, pamatīgus panākumus. Bet visi šie līdzekļi gandrīz arvien rada dažādas nevēlamas sekas. Ja cilvēki tomēr tik bieži ķeŗas pie šām aplamām audzināšanas metodēm, tad pa daļai tāpēc, ka tie apmāna: dod illūzorus panākumus! Tie apmāna tāpat kā tāds uzbudinātājs sirdslīdzeklis medicīnā, kas uz acumirkli gan uzlabo slimnieka stāvokli, bet pašos pamatos viņa veselības stāvokli nenes nekādu pozitīvu lūzumu.

Bet galvenā kārtā laulātie draugi ķeŗas pie pārmetumiem, asiem vārdiem un asarām tādēļ, ka viņi paši ir tik vāji! Tāpēc, ka viņi savā audzināšanas darbā ir tik nepacietīgi, tik pašmīļīgi, tik vienpusīgi un pavirši vērtētāji. Tāpēc, ka viņi paši nevar apvaldīt savas jūtas un kaislības. Tāpēc, ka viņos pašos mīla ātri pārsviežas tīri pašmīļīgās izjūtās un interesēs.

b. Pareizie audzināšanas ceļi un līdzekļi.

Lai mēs varētu savu draugu patiešām audzināt, mums jārada vispirms pašiem sevī lielāka skaidriba

par to, kādu īsti mēs savu draugu labprāt gribētu redzēt, kādas īsti īpašības viņā būtu aplāpējamas un pārveidojamas, attīstāmas vai pamodināmas. Jo noteiktāks un skaidrāks būs mūsu jēdziens par visu to, ko mēs īsti gribam, pēc kā tiecamies, jo labāki audzinātāji būsīm. Ja turpretim mūsos pašos atziņas un domas par visu to vēl šaudīsies, pārsviezdamās drīz vienā, drīz otrā virzienā, tad ar savu «audzināšanu» mēs draugu novedīsim tikai neziņā un viņa raksturu drīzāk vēl vairāk sabojāsim, nekā labosim.

Lai audzinātu savu dzīves biedru, arvien vispirmā kārtā vajadzīgs audzināt un apvaldīt pašam sevi. Liels iekšējais līdzsvars, sirsnība, saudzība un uzmanība — tās arvien ir pirmās pamatīpašības, kas nepieciešamas katram audzinātājam. Kas atļaujas dusmīgu vārdu, kas savu labo nodomu beidz ar ķildu, tam vēl jātiek galā vispirms pašam ar sevi, iekams viņš uzstāda prasības savam draugam.

Takts — viena no svarīgākajām audzinātāja īpašībām. Daudzreiz visi labi domātie aizrādījumi, lūgumi un pamudinājumi cieš neveiksmi galvenā kārtā takta trūkuma dēļ. Jo nav no svara tikai tas, kas draugam pateikts, bet arī, kā tas pateikts. Dažreiz pietiek vieglas irōnijas vai rūgtuma, lai ne tikai pamudinātu draugā pretestību vai spīti, bet iznīcinātu arī to labo gribu, kas viņā bija.

Vārds nav vēl īstais un galvenais audzinātājs. Labāk un iespaidīgāk par vārdu arvien runā paraugš. Tādēļ arvien mums jācenšas audzināt savs draugs nevis ar labiem padomiem, bet ar labiem paraugiem. Pat labi domāts padoms, nerezē vai nevietā pateikts, var pamodināt vienīgi pretestību vai spīti, var arī draugu apvainot. Turpretim labam paraugam nekad nebūs šo negātīvo seku.

Taktiska kļūda — un ļoti bieži rupja kļūda — ir mēģinājums uzspiest draugam kaut ko pret viņa paša gribu. Vislabākie panākumi turpretim būs nodrošināti visos tajos gadījumos, kad tas, ko mēs vēlamies, nāks kā mūsu drauga paša griba: ja viņš to darīs, pats to iekšēji atzinis, pats to gribēdams.

Tādēļ tik nelietderīgi daudzkārt ir padomi draugam, lai viņš rīkotos tā vai tā. Mums ir jāizvairās uzspiest viņam savas vēlēšanās kā tādas un aicināt viņu kaut ko darīt tikai tādēļ, ka mēs to tā gribam. Ja jādod padoms, tad, kur tas iespējams, darīt to labāk netieši. Arvien ir labāk ļaut savam draugam pašam visu pārdomāt, pašam nākt pie atziņas, ka tas patiešām ir labi un ir darāms. Viss tas, kas būs nācis kā mūsu drauga paša pārdomu rezultāts, kā viņa paša atziņa un apņemšanās, laidīs viņa sirdī un raksturā daudz dziļākas saknes nekā tas, kas būs viņam uzspiests tikai kā mūsu vēlēšanās vai prasība.

Ja laulātā drauga rīcībā ir kaut kas, kas sāp vai apēno milu, nav nedz gudri, nedz pareizi savas sāpes un izjūtas slēpt vai liekuļot: ar asarām acīs apgalvot, ka viss ir labi. Tas radīs draugā tikai mocītāju nemieru, kas viņu nervozēs, bet nelabos. Ja kāda seja vai balsī jau izpaužas skumjas, nemiers vai sāpes; ja viņa draugs to jau jūt un jautā pēc cēloņiem, — tad vienmēr pareizākais šos cēloņus saudzīgi un uzmanīgi pateikt. Bet vienmēr vislabākais ir pateikt visus apstākļus, tos tomēr nevērtējot: nesakot, ka tas ir labi vai ļauni, nekritizējot sava drauga rīcību. Pietiek, ja pateikts, kas sāp un kas ir sāpinājis. Šāda atklātība draugu nekad ne aizvainos, ne sarūgtinās. Vajaga vienmēr ļaut viņam pašam vispirms to pārdomāt un taisīt secinājumus. Tas virzīs viņu daudz noteiktāk pretim labai gribai un savas izturēšanās aplūkošanai.

Ar netiešiem audzināšanas līdzekļiem, protams, divu laulāto draugu savstarpīgās attiecībās tomēr nevarēs iztikt. Arvien radīsies arī tādi apstākļi, kad būs nepieciešami ar savu dzīves biedru izrunāties par vienu vai otru viņa īpašību, nodomu vai rīcību tieši. Un nav arī jābaidās no šādām tiešām sarunām, tikai jāizdara tās ar pietiekamu uzmanību, sirsnību un taktu un jāizraugās piemēroti apstākļi. Šādas sarunas ļoti bieži beidzas ļauni vienīgi tādēļ, ka norisinās nepiemērotos psihiskos apstākļos, turklāt vēl bez nepieciešamās sirsnības un takta. Pa lie-

lākai daļai tās sākas nereizē: gandrīz arvien jau krietni par vēlu un tādēļ saspīlētā gara stāvokli. Laulātie draugi «izkrata viens otram savu sirdi» tikai tad, kad sirdī jau sakrājušies laba tiesa rūgtuma vai pārmetumu. Līdz ar to tā nav vairs mierīga un sirsnīga saruna. Visu pārāk ietekmē jūtas vai pat saspīlēti nervi. Tad nav vairs tālu līdz nevēlamiem asumiem tiklab no vienas, kā otras puses.

Tā tad ievērosim: ja mūsu drauga īpašībās, nodomos vai rīcībā ir kaut kas, kas mūs sāpina vai modina sirdī nemieru; ja ir nepieciešami par to ar savu draugu izrunāties, — tad labāk izrunāties par visu to ar viņu agrāk nekā par vēlu. Un nekādā gadījumā neuzsāksim šādu sarunu tādos apstākļos, kad mūsu nervi vai izjūtas nav pilnīgā kārtībā. Izvēlēsimies tieši tādu brīdi, kad mūsu attiecības ar draugu sirsnīgākas nekā parasti. Izrunāsimies ar viņu tad, kad mūsu sirdis ir klusa miera brīdis, kad varam runāt par visu pilnīgi mierīgi. Centīsimies izraudzīt arī tādu brīdi, kad mūsu draugs ir tāpat noskaņots. Būs vislabāk, ja izraudzītais brīdis neuzspiedīs mūsu sarunai steigu vai nepacietību, ja to neietekmēs arī nekādi nelabvēlīgi blakus apstākļi. Tad varam runāt ar savu draugu par visu to, kas nospiež mūsu sirdi. Bet arī tad ir jāargājas no aizraušānās vai iekaišanas, vajadzīgs sevi apvaldīt. Nedrīkstam pavērt ceļu kādam asākam vārdam vai pārmetumam. Taisni šajos gadījumos nedrīkstam pazaudēt savu mieru un sirsniību pat tad, ja mūsu draugs par mūsu vārdiem sāktu uztraukties, vai arī viņš mums kaut ko pateiktu, kas mūs pārsteidz vai sarūgtina. Ja kāds šādos apstākļos jūt, ka viņu sāk ietekmēt negatīvas jūtas — ka viņā sāk pamosties dusmas vai sašutums — vislabākais ir ar taktu pārtraukt uzsāktu sarunu, lai turpinātu tad, kad rastos atkal vairāk piemēroti apstākļi un noskaņa. Ja sevišķas steigas nav, arvien ir labāk šādos gadījumos kādu laiku nogaidīt. Varbūt, pats draugs, paviršu ierosinājumu guvis, pats jau būs par šiem jautājumiem pārdomājis un vēlēties pats pie šās sarunas atkal atgriezties. Ja

iniciatīva būs pārgājusi uz draugu — sarunas turpinājums, droši vien, būs jau mierīgāks, norītēs izdevīgākos psihiskos apstākļos. Tikai stipra rakstura cilvēki var runāt vienmēr par visām lietām droši un noteikti. Kas nejutas savu jūtu pilnīgs kungs un pavēlnieks, tam vienmēr labāk ieteicama zināma apdomība.

Neviens koks nekrīt uz pirmā cirtiena. Sevišķi audzināšanas darbā nē. Neviena raksturs nav izveidojams vai pārveidojams vienā vai pāris dienās. Tur daudzreiz vajadzīgi gadi. Tādēļ arvien laulības dzīvē nepieciešama noteiktība, neatlaidība, pacietība. Ja gribam savā draugā nostiprināt kādu labu parašu vai izskaust ļaunu, nedrīkstam palikt nepacietīgi, ja mūsu pirmie mēģinājumi nedod panākumu. Par šādām neveiksmēm nav jābrīnās. Brīnīties varētu vienīgi tad, ja pēkšņi un viegli, ar pāris mēģinājumiem, mums būtu izdevies šinī laukā sasniegt kādu savu nodomu. Tā tad par neveiksmēm nekad nebrīnīsimies. Bet vēl jo vairāk — neuztrauksimies un nedusmosimies par savām neveiksmēm. Tikko mēs sāksim uztraukties vai dusmoties, mēs vairs nebūsim tie audzinātāji, kas mēs gribam būt, bet tikai nervozi cilvēki, kas veltīgi apgrūtina sevi pašu un savu draugu.

Sevišķi mums jāievēro: nekad par savām neveiksmēm mēs nedrīkstam dusmoties uz savu draugu. Nekādā gadījumā nedrīkstam arī savu neveiksmi piedēvēt viņam par vainu, kā tas diezgan bieži notiekas. Vispār, cik bieži vien mums darišana ar kādām sava drauga rakstura īpašībām, tieksmēm vai parašām, mums jāpatur prātā, ka nekad mēs nedrīkstam raudzīties uz visu to kā uz kaut ko, kas dod mums iemeslu dusmoties par savu draugu vai viņu nosodīt. Apzināsimies, ka daudzas īpašības viņā izaugušas ne viņa paša vainas, bet to apstākļu dēļ, kādos viņš ilgus gadus dzīvojis un audzis. Apzināsimies arī, ka daudzas viņa tieksmes var būt jau iedzimtas vai ilgu gadu laikā attīstījušās par parašu, pret kuru arī pats draugs jau cīnās. Viņš vienīgi, varbūt, nav vēl pietiekami stiprs, lai tās jau pārvarētu. Apzinā-

simies arī to, ka daudzas savas negatīvās īpašības mūsu draugs pats nemaz vēl neapzinās kā tādas vai izjūt un vērtē tās citādi, piešķir viņam pavisam citādu motivāciju, nekā tām piešķiram mēs.

Vispār, uz daudzām negatīvām tieksmēm savā draugā, ļaunām vai nevēlamām parašām, drīkstam skatīties vienīgi kā uz slimību, dvēselisku slimību, no kuņas ciešam nevien mēs, bet arī pats mūsu draugs. Ir tā tad jāsaprot, ka mūsu draugs savā sirdī, savā dziļākā būtībā, varbūt, nemaz nav ļauns. Tas ļaunums, kas viņā dažreiz izpaužas, ir, varbūt, vienīgi īpatna slimība, kas pārņēmusi viņa dvēseli. Vai mēs iedrošinātos izteikt viņam pārmetumus, ja viņš būtu saslimis ar kādu grūtu fizisku kaiti, kas viņam pašam sagādātu asas, smeldzošas sāpes? Mums taču šādā gadījumā nepietrūktu ne pacietības, ne mīļu, uzmudinātāju vārdu, lai šo kaiti dziedinātu un mazinātu sava drauga sāpes. Mums nenāktu arī ne prātā pārmetest savam draugam vai piedēvēt viņam par vainu to, ka viņš nevar tik ātri izvesēloties, kā tas mums būtu patīcis. Kādēļ tad tik bieži mēs sev atļaujam dusmoties, pārmetest savam draugam vai pat ķildoties ar viņu par to, ka viņš savu dvēseles slimību vai savu rakstura kaiti, kas tik dziļi paslēpta cilvēkā un tik grūti padodas dziedināšanai, nevar pārvarēt tik ātri, kā to mēs būtu gribējuši?

Varbūt, visvairāk šādos gadījumos mūs uztraucas, ka mūsu draugs ir ārēji tik mierīgs un vienaldzīgs vai pat laimīgs savā slimībā? Tad atcerēsimies, ka ne vienmēr visslimākais ir tas un ne vienmēr vistiprākās sāpes cieš tas, kas visstiprāk saviebj savu seju un vaid. Dažs nes savas sāpes vai slimību mierīgu seju, pat ar ironiju, un daudzi nemaz neapzinās, cik smaga slimība posta viņu organismu, bet tāpēc viņu sāpes vai viņu slimība nav mazāka. Gluži tāpat tas ir ar dvēseles sāpēm un slimībām. Varbūt, mūsu draugs tīri ārēji gan rāda mierīgu vai vienaldzīgu seju, klusē par visu to, kas viņā norisinās, un tomēr viņa dvēsele izjūt asas sāpes, sirdsapziņas pārmetumus un nožēlu par savām vājībām. Kādēļ tad šās sā-

peš vēl nevajadzīgi paasināt un slimībā radīt tikai bistamus sarežģījumus?!

Kā sevis, tā sava drauga audzināšana prasa darbu un pacietību, bet nekādi materiālie ieguvumi nevar dot to, ko dod sava drauga audzināšanas panākumi. Laimīgs var justies tas, kam izdevies atrast sev dzīves biedru ar augsti izkoptām rakstura un tikumiskām īpašībām, sirsnīgu, mīlu un uzticīgu draugu. Bet vēl laimīgāks varēs justies tas, kas savu draugu tādu pats būs izaudzīnājis un izveidojis. Dažos gadījumos šis uzdevums prasa lielāku darbu un pacietību, citos tas veicas vieglāk. Bet izveidot savu draugu, celt to augšup, saistīt to pie sevis arvien ciešākām draudzības un sirsnības saitēm — to tomēr var katrā gadījumā.

Ja nav slēpjamas draugam sāpīgas izjūtas, vilšanās u. t. t., tad vēl jo mazāk ir slēpjams prieks par visām pozitīvām pārmaiņām savā draugā. Ar savu sāpju atklāšanu mēs varam atvērt acis draugam pret viņa kļūdām vai negatīvām īpašībām, ierosināt viņu visu to pārdomāt un pārvērtēt, iet jaunus ceļus. Bet mūsu sirsnība, atzinība, pateicība, prieks, ar kādu mēs ikvienu pozitīvu pārmaiņu savā draugā uzņemam, ar kādu mēs šām pārmaiņām sekojam, dod viņam jaunus spēkus šos jaunus ceļus iet.

Neaizmirsīsim, ka viņam šāds spēks arvien ir noderīgs vai pat vajadzīgs. Nedz savu raksturu, nedz savas parašas, nedz tieksmes neviens nevar galīgi pārveidot vienā dienā. Koncentrēta apņemšanās gan var vienā dienā vai stundā iezīmēt lūzumu — jaunu gribu, jaunu virzienu, bet vēl ilgi vecās parašas, vecās tieksmes, vecās īpašības tieksies atkārtoties vai atjaunoties. Kad klusāka būs palikusi nožēlošana vai vainas apziņa, kas dzemdēja jauno gribu, vecās tieksmes zināmu laiku tieksies atjaunoties ar divkāršu sparū. Tad mūsu draugā vienas vai otras īpašības vai virziena dēļ var vēl ilgi norisināties klusa, ārēji, varbūt, pat nemanāma, bet grūta iekšēja cīņa. Ir tādēļ nepieciešami viņam šajā cīņā arvien palīdzēt, atjaunot viņa spēkus. Un viņa spēki vislabāk atjaunosies,

ja viņa paša cīņa ar sevi, viņa varbūtējais upuris nepaliks bez novērtējuma, bez atzinības un sirsnīga atbalsta. Ja viņš mūsu sejā, mūsu acīs un mūsu vārdos saskatīs sirsnīgu atzinību un draudzīgu pamudinājumu un prieku, — tad viņam tālākā cīņa ar sevi būs daudz vieglāka. Tad arī viņam tā nebūs tikai atsacīšanās, bet arī prieks.

6. Savstarpīgā atklātība un vaļsirdība.

a. Ceļi uz savstarpīgo atklātību un vaļsirdību.

Būt vaļsirdīgam un atklātam, pilnīgi atklātam, nav viegli, jo tikai retais cilvēks šo skaisto parašu ir sācis mācīties jau no bērnības. Tie apstākļi un tradīcijas, kādos mēs esam auguši un augam, mums māca drīzāk nepatiesības kā patiesības parašas. Cilvēkus attur no atklātības un vaļsirdības gan dažādi aizspriedumi un maldīgas bailes, gan daudzkārt arī pašlepnums un kautrība vai citas rakstura īpašības, gan arī viena vai otra cilvēka patiesības mīlestības un vaļsirdības nekautrīga izmantošana no citu cilvēku puses. Un ja nu vaļsirdība visu cilvēku attiecībās nav vēl nobriedusi un daudzkārt var nākt par ļaunu, tad vaļsirdībai laulāto draugu starpā tomēr nav un nedrīkst būt nekādu šķēršļu. Bet — tā ir jāmācās, jo šās mākslas mums patiešām, savu laulības dzīvi iesākot, daudzkārt pilnīgi trūkst.

Ja atklātības un vaļsirdības tieksmju trūkst, tad kopš savas laulības sākuma ir jāpieradinās pie tām. Vispirmā kārtā jāizklīdē sevī tie aizspriedumi, kas šajos jautājumos var būt attīstījušies. Jāizprot atklātības nozīme. Jākļūst pietiekami sirsnīgam un drošsirdīgam, apzinoties, ka ista laulības laime to prasa. Jāstiprina sava labā griba to darīt, neatliekot savu apņemšanos uz rītu. Daudz grūtāk ir uzsākt pieradināt sevi pie vaļsirdības un atklātības tikai tad, kad sirdi sāk jau nospiest lielāku vai mazāku noslēpumu nasta. Tādai nedrīkst ļaut uzkrāties. Visniecīgākais noslēpums laulības dzīves sākumā ir kā maza

sniega pika, kas, pamazām veļoties, var pārvērsties postītājā lavīnā

Drošsirdību — attīstīsim sevī isto, veselīgo drošsirdību: bez bailēm runāt arī par savām kļūdām un vājībām un bez slimīga pašlepnuma atzīties tajās pašī sev un savam draugam. Daudz labāk arvien būs, ja par savām vājībām mēs sāksim runāt savam draugam pašī, nekā viņam pirmām būs par to jādomā un beidzot ar mums jārunā. Jo agrāk par savām kļūdām vai vājībām būsīm ar savu draugu izrunājušies, jo vieglāk mums būs ar tām cīnīties: mēs vairē nebūsīm vieni, bet blakus mums stāvēs arī mūsu draugs.

Nav iemesla baidīties izrunāties ar savu draugu arī par tām tieksmēm, ilgām vai atziņām, ko mēs sevī nesam, bet par kuņām mēs neesam skaidribā, vai var tām ļaut attīstīties un līdz kādiem apmēriem, vai arī tās labot vai apslāpēt. Atklātība dos mums pilnīgu skaidrību, un skaidrība arvien sagādās iespēju brīvāk izkopt sevi un brīvāk ļaut izraisīties sevī visām tām tieksmēm un jūtām, kas nekādu nesaskaņu ar mūsu draugu nerada. Līdz ar to vieglāk būs apslāpēt tās jūtas un tieksmes, kas var šādas nesaskaņas radīt.

Sava atklātība un vaļsirdība attīstāma neatkarīgi no tā, cik atklātības un vaļsirdības mums dāvā mūsu draugs. Ja viņā šo īpašību vēl trūkst, tad mums ar savu paraugu viņam tās jā māca.

Protams, arī tas nav viegls uzdevums — audzināt savu draugu atklātībai un vaļsirdībai. Bet arī šē laba griba un pareizas metodes katram pavērs ļoti plašas iespējas un izredzes.

Ar to tomēr vaļsirdība nav audzināma un izkopjama, ka cenšas ar lielu neatlaidību, vietā un nevietā, reizē un nerezē, izprašņāt savu draugu par visniecīgāko sīkumiņu. Vēl vājāki panākumi ir visur tur, kur šāda izprašņāšana saistās jau ar kādām aizdomām, t. i., ja mēs interesi par sava drauga gaitām vai dvēseles pārdzīvojumiem izrādīsīm tikai tādos gadījumos, kad mūsos pamodušās aizdomas, ka tajās kaut kas nav kārtībā.

Lai audzinātu savu draugu atklātībai un vaļsirdībai, nav jācenšas likt savam draugam pēc iespējas vairāk stāstīt vai plāpāt par sevi, vai izspiest no viņa iespējami lielāku informācijas daudzumu, bet gan attīstīt viņā garīgu nepieciešamību, tieksmi izrunāties ar savu draugu par visām lietām. Tā tad jāattīsta viņa paša iniciatīva, griba būt atklātam.

Tādēļ arvien ievērosim šo ļoti vienkāršo, bet svarīgo pamatnoteikumu sava drauga vaļsirdības izkopšanai: arvien sirsnīgi uzklausi savu draugu, kad viņš pats grib mums kaut ko uzticēt, par kaut ko izrunāties ar mums. Mēs nedrīkstam šādās reizēs būt nedz nevaļīgi, nedz vienaldzīgi, jo vajaga apzināties: viena vienīga kļūda vai nevērība no mūsu puses šādā gadījumā var uz visiem laikiem mums aizslēgt drauga sirdi, kas pati bija tiekusies atvērties. Arvien, kad draugs izrāda vēlēšanos ar mums izrunāties, pacietīgi un uzmanīgi uzklausi viņu. Un uzklausi viņu arī sirsnīgi, saudzīgi un mierīgi, kā tas īstam, labam draugam pieklājas. Ja arī draugs atklāj mums kaut ko, kas nepatīkami pārsteidz, uztrauc vai sāpina, mūsu sejā un balsī nedrīkst atspoguļoties ne īgnums, ne sašutums vai dusmas. Taisni no tā, kā šajā brīdī mēs pret savu draugu izturēsimies, vislielākā mērā atkarājas, vai mēs nostiprināsim viņā atklātības un vaļsirdības tieksmes, vai arī tās tikai apslāpēsim, varbūt, uz visiem laikiem. Taisni šādi brīži prasa no mums lielu iekšējo spēku koncentrāciju — mieru, pašsavaldīšanos, sirsnību. Pietiek šādā drauga vaļsirdības brīdī aizmirsties un ļaut acumirkliģu jūtu izplūdumā vaļu asarām vai pārmetumiem, lai daudz kas būtu pazaudēts. Tādēļ centisimies šajā brīdī neaizmirst, ka notikušo grozīt mēs tik un tā vairs nevaram; ka mūsu sašutumam un dūsmām nevar būt nekādas nozīmes, bet, redzot tādus izturēšanos — mūsu draugs, droši vien, nākamo reizi vairs nemēģinās savu sirdi atklāt; vismaz, viņš ilgi domās — vai to darīt vai nē. Katrā ziņā, arvien lielāka varbūtība tad būs tāda, ka viņš to vairs nedarīs. Un ja arī viņš

to darīs — tad ļoti iespējams, ka viņš jau būs uzmanīgs un nebūs pilnīgi atklāts.

Lai arī ko mūsu draugs kādreiz izdarījis, pirmā kārtā arvien paturēsim vērā šo faktu: ka mūsu draugs tomēr ir atklāts, ka viņš grib un atklāj mums savu sirdi! Ja arī pats atstāstītais fakts vai apstākļi it kā liecinātu par mīlas vai uzmanības trūkumu pret mums, tad neļausim tomēr šām iedomām mūs pārlicināt. Skaidri un noteikti apzināsimies: pats tas apstākļis, ka mūsu draugs ir pret mums vaļsirdīgs, dod visnoteiktāko liecību, ka viņš tomēr mūs sirsnīgi mīl. Vienīgi sirsnīga mīla var pamudināt uz tādu atklātību. Tā tad tās kļūdas vai vājības dēļ, kurā mūsu draugs mums atzinies, mums nav nekāda iemesla vai pamata apšaubīt viņa mīlu. Un katra atzīšanās ir jau arī nožēlošana, tā tad pirmais solis uz labošanu. Tā tad: lai cik sāpīgi sažņaugtos mūsu sirds pēc visa tā, ko šādā brīdī esam dzirdējuši, lielākam par šām sāpēm tomēr jābūt priekam, ka mums pieder mūsu drauga sirds. Ja vien to iedomāsimies, šī apziņa dos mums spēku savaldīties, neļaut vaļu acumirkļīgam rūgtumam, asarām vai pārmetumiem. Jo vairāk tadēļ, ka sapratīsim: asaras un pārmetumi šādos apstākļos nevar dot nekā, bet kaitēt var ārkārtīgi daudz.

Ja vien šādos gadījumos spēsim apvaldīt savas acumirkļīgās izjūtas; ja vien ar draudzīgu sirsnību, uzmanību un saudzību uzklausīsim savu draugu; mazāk rakņāsimies aizgājušā un tālākās izprašāšanas vietā sirsnīgi izrunāsimies ar savu draugu par visu turpmāko, — viņa sirds izjutīs pret mums visdziļāko pateicību, viņa mīla pret mums iegūs jaunu, divkārtu spēku, un viss tas viņu nevien ar lielāku spēku atturēs no kļūdu atkārtošanās, bet jo vieglāk atvērs viņa sirdi mums arī turpmāk.

Atklātības un vaļsirdības attīstību un nostiprināšanos ļoti lielā mērā kavē tas apstākļis, ka laulātiem draugiem ļoti bieži it kā neatrodas īstais brīdis, kad savam draugam pateikt visu to, ko gribētos pateikt vai atklāt. Tadēļ ir liela nozīme parūpēties, lai savstarpīgas atklātības brīži nebūtu atstāti nejausības

vai gadījuma varā, bet kļūtu par skaistu un arī noteiktu tradīciju. Tas nav nemaz grūti, ja vien šādu tradīciju nodibina jau laulības dzīves sākumā. Ir taču tik parasta lieta, ka laulības dzīves sākumā ļoti daudzi laulātie draugi apņemas būt viens pret otru visās lietās atklāti un vaļsirdīgi. Diemžēl, šī labā apņemšanās nupat pieminēto apstākļu dēļ ne arvien pietiekami labi konkrētizējas. Tādēļ papildināsim arvien savu labo apņemšanos ar vienošanos par kādu noteiktu dienu vai vakaru, kad abas puses tradicionāli pastāstīs viena otrai visu, kas dzīves steigā, ikdienas apstākļos palicis nepateikts, bet būtu pasakāms. Tāds piemērots brīdis var būt, piemēram, sestdienas vakars. Mūsu, latviešu tradīcijās, sestdienas vakaram jau vispār ir sava spilgta, īpatnēja, simboliska nozīme. Sestdienas vakars ir svētvakars, svinīgāks par svētdienu; tādi klusi, balti svētki, kad pēc nedēļas darba steigas it kā apstājas un atpūšas nevien miesa, bet arī dvēsele. Un sestdienas vakars ir arī tīrības, skaidrības vakars — nevien fiziskās, bet arī dvēseliskās. Sestdienas vakars it kā atgādina par sirdsskaidrību un dvēseles mieru. Atliek tā tad jauniem laulātiem draugiem vienīgi atjaunot šo īsti latvisko izjūtu un dot saviem sestdienas vakariem vēl dziļāku saturu un nozīmi, vēl lielāku lomu savā dzīvē, padarot sestdienas vakaru par tādu skaistu, kļušu savstarpīgās atklātības un vaļsirdības, sirdsskaidrības un dvēseles miera vakaru.

Ir liela nozīme izraudzīties savai vaļsirdībai šādu noteiktu dienu vai stundu. Kā jau teicām, parasti daudz kas svarīgs laulāto draugu attiecībās paliek nepateikts vai vismaz istā laikā nepateikts vienīgi tādēļ, ka it kā pietrūkst piemērota brīža un apstākļu šādai sarīnai — piemērota garastāvokļa vai nu pašam vai draugam, vai arī pietiekama pamudinājuma, nepieciešamības izjūtas. Tā arvien taīšni šinī pasaulē daudz kas paliek «uz ritu», līdz beidzot šis «rits» nāk stipri par vēlu un nāk jau saspīlētos apstākļos, saspīlētā atmosfērā. Ja laulātie draugi būs izraudzījušies kādu noteiktu periodisku brīdi šim nolūkam, viņi jau

iepriekš jutisies arvien garīgi sagatavoti izstāstīt «visu, kas uz sirds» un arī sirsnīgi uz klausīt visu, kas draugam sakāms.

Lai šie savas sirds atklāšanas brīži būtu vēl pilnīgāki un pozitīvāki, tos derētu pārvērst nevien par savstarpīgas vaļsirdības brīžiem, bet zināmā mērā par tādiem dzīves robežpunktiem, kad divi draugi uz mirkli apstājas, lai pamestu skatus atpakaļ uz noieto ceļa gabalu un mazliet padomātu, lemtu par turpmāk ejamo ceļu. Nekādā ziņā nav labi apstāties tikai pie savām kļūdām. Arvien ir labāk izstāstīt savam draugam pirmā kārtā to, kas aizgājušās dienās visvairāk darījis prieka un ar ko draugs bijis vismīlāks un patīkamāks. Šī apstāšanās pie visa pozitīvā aizgājušās dienās labāk atraisis sirdis lielākai draudzībai un arī savu kļūdu uzticēšanai. Par sava drauga pozitīvām īpašībām runājušam, būs vieglāk runāt arī par tām īpašībām, kas radījušas nepatīkamas izjūtas. Tā savstarpīga sirsnīga atklātība ikvienam no abiem laulātiem draugiem rādīs neviens to, kas savās īpašībās vai rīcībā vienam un otram pārveidojams vai labojams, bet arī to, kas ir jau labs un tā tad vienīgi vēl tālāk padziļināms un nostiprināms.

b. Divvientulības brīži.

Savu pilnību laulības dzīve var sasniegt tikai tur, kur valda nevien ārēja saskaņa, prāta vadīta, pareizi organizēta dzīves kopība, bet arī tā jūtu saskaņa, garīgā kopība, ko grūti kādreiz raksturot vārdiem, bet ko tik labi apzinās un izjūt sirds.

Ikvienam, kam sava laulības dzīve šķiet kļuvusi vienmuļa, pelēka, der atcerēties arvien tos divvientulības brīžus, kas bija tik gaiši, kad abu tagadējo laulāto draugu mīla bija vēl jauna. Varbūt, viens otrs ir jau sevi pārliecinājis, ka viss tas pieder tikai pagātnei. Varbūt, viens otrs ir jau gājis tālāk un ir sev iegalvojis, ka viss tas nebija nekas cits kā tikai jaunības romantika. Tagad visa tā vietā jau stājusies dzīves ikdiena — ikdienišķais darbs un rūpes, ikdie-

nišķie pienākumi un uzdevumi. Savu jaunības milu tā tad viens otrs, varbūt, pat atceras ar tādu saudzīgu smaidu: kā kaut ko bērnišķīgu, kā tādu romantiku, ko atvietojušas nopietnākas attiecības un nopietnākas sarunas.

Un tomēr ikvienam derētu kādreiz mazliet ciešāk atcerēties un mazliet nopietnāk pārdomāt šos kādreizējos divvientulības brīžus. Jo — lai arī viņos bija tikdaudz jaunības romantikas, tomēr viņi nesa sevī kaut ko vairāk nekā tikai tīru romantiku vien.

Mēģiniet atcerēties! Vai nebija tā, ka toreiz nepietrūka savam draugam ko stāstīt, un nevienam arī neapnīka savā draugā klausīties? Un toreiz taču viens otram jūs bijāt daudz tālāki un svešāki! Bet jūsu sarunas biežāk pacēlās pāri dzīves ikdienai, un jūsu sirdis bija gaišu ideālu pilnas. Jūs runājāt par jautājumiem, kas bija brieduši vai raisījušies dziļi jūsu dvēselēs, par saviem jaunības sapņiem un nodomiem. Jūs runājāt par visu to, ko bijāt lasījuši vai mācījušies, domājuši vai izjutuši. Un jūs bijāt laimīgi par visu to, ko bijāt vienādi domājuši vai izjutuši, vienādi ilgojušies vai pārdzīvojuši. Jums sagādāja dziļu prieku šās divvientulības stundas vai mirkli, kad jūs varējāt viens otram atklāt savu domu un jūtu pasauli, kad jūsu sirdis tiecās viena otru dzirdēt, viena otru izjust, viena otru papildināt un viena ar otru sakust kopīgu domu, ilgu un mērķu, kopīgu izjūtu un jūtu pasaulē. Pat tad, kad jūs klusējāt vai bijāt apklusuši, jūsu sirdis tomēr runāja, un tik bagāti bija arī šie klusie divvientulības brīži. Jums šķita un ne tikai šķita, bet tā arī bija: jūs būtu stundām tā sēdējuši viens otra tuvumā, un šis tuvums, šī garīgā kopība nebūtu apnīkusi. Visa daba, visa pasaule ap jums un jūsos pašos šķita lielas dzīvības, klusa prieka un skaistu noslēpumu pilna.

Vai viss tas bija tikai jaunības mīlas romantika? Pa daļai — jā. Bet tomēr šādi brīži cilvēku dzīvē ietveļ sevī arī daudz ko vairāk. Šie divvientulības brīži arvien ir tie, kas cilvēkus atrauj uz dažiem acumirkļiem visam «reālajam», lai pamodinātu cilvēkā

spēkus un izjūtas, kas paceļ viņu augstāk un tālāk par to, kas ir, un virza cilvēku pretim jauniem mērķiem un idejām, kas reālajā dzīvē bieži paliek nesaskatāmas. Šie mirkli ir arī tie, kas ļauj cilvēkai iekvēloties visgrūtāk uzmināmām mīlas jūtu stīgām un dod visai dzīvei jaunu, īpašu noskaņu. Tie arī dod to lielo garīgo tuvību un kopību, kurai mēs nevaram atrast izskaidrojuma, bet kurās lielo ietekmi savā dzīvē gan drīz ikviens būs spīlgti pieredzējis un izjutis

Ikviena laulība, kas saglabājusi šos divvientulības brīžus — šos brīžus, kad sirds grib runāt ar sirdi, kad sirds izjūt to, ko daudzkārt nevar pateikt vārdi — būs uzglabājusi vienu no lielākiem un gaišākiem spēkiem, kas vislabāk palīdz tikt pāri daudzām grūtībām un dod visgaišāko mirdzumu daudzām citām parādībām.

Diemžēl, daudzās laulībās šā svarīgā laulības dzīves elementa trūkst. Daudzu cilvēku dzīve tā ierauta ārējos apstākļos un ārējo notikumu ritmā, ka viņiem, vismaz vienam no abiem laulātiem draugiem, bieži vien it kā neatliek laika kaut cik ciešāk, kaut cik uzmanīgāk ieskatīties otra cilvēka sirdī. Ārēji daudzu laulāto draugu attiecībās valda saskaņa, neviens laulātais draugs nevar sūdzēties, ka viņam kā konkrēta trūktu, un tomēr abu viņu attiecībās kaut kā trūkst. Trūkst tā dvēseliskā siltuma, tā savdabīgā garīgā kontakta, to dziļas sirsnības pilno acumirkļu, kas dod savu siltumu visām tālākām ikdienas gaitām. Mīla nevar izpausties tikai ārējos apstākļos, to nevar apliecināt tikai ar ārēju uzmanību, ar vārdiem, glāstiem vai skūpstiem. Mīla prasa kādreiz izrauties no visiem šiem ārējiem apstākļiem un ārējiem mīlas apliecinājumiem; tā prasa dāvāt savam draugam arī tos divvientulības brīžus, kad, varbūt, runāts gan ir tik maz, bet toties ir runājusi sirds ar sirdi un sirds ir izjutusi sirdi.

Ir tā tad liela nozīme tam, ja katrs laulātais draugs šād un tad paceļas pāri visam tam ikdienišķam, ar ko viņš pilda sava drauga dzīvi, un jautā sev: vai esmu piepildījis arī sava drauga klusākās ilgas un vēlēša-

nās? Jo ikvienā cilvēkā var būt tomēr tāda klusa pasaule, kas ikdienas steigā paliek neievērota vai neuzminēta; var līdz ar to būt kaut kas, ko draugs ir vēl vairāk ilgojies nekā visas tās ārējās vērtības, ko viņš ir saņēmis, vai ārējos mīlas apliecinājumus, kas viņam parādīti — un arī šā m ilgām jādod savs papildījums, lai laulības dzīvē būtu izraisīties viss siržu siltums.

Katrā ziņā, ir diezgan daudzas laulības, kur vislabākie vīri, kas neaizmirst domāt par sava dzīves biedra materiālo labklājību, aizmirst tomēr vienu lietu: dāvāt savam draugam kādreiz ādus pašus sirsniņas divvientulības, dvēseliskas tuvības un kopības brīžus, kādus tie viens otram dāvāja, kad viņu mīla bija vēl jauna.

Viens parastais attaisnojums visiem šādiem un līdzīgiem gadījumiem arvien jau ir viena vai otra laulātā drauga, bet it sevišķi vīra nevaļa. Nevaļa daudzās laulībās kļūst savā ziņā par tādu liktenīgu tradīciju, kas nedod un nedod iespēju dziedot šād un tad savam draugam dažus sirsniņus divvientulības brīžus. Dzīve gandrīz arvien tik brīnišķi iedalās, ka vienmēr pietrūkst taisni šī mazā brītiņa savam draugam. Vai nu tas ir kāds steidzīgs darbs, kas darāms, vai tas ir laikraksts vai grāmata, kas vēl izlasāmi, vai kāds draugs vai paziņa, kas pašlaik gaida pie sevis vai atnākuši viesos, vai, visbeidzot, tas ir jau nogurums, kas prasa miegu un atpūtu — kopsumma gandrīz vienmēr iznāk tāda, ka neatliek klusas vakara stundas vai stundas ceturksņa, kas būtu dāvāta vienīgi savam draugam, divu dvēseļu intimām sarunām. Ir bieži tā, ka visiem ir izdevība ar mums izrunāties vai papļāpāties, tik vienīgi mūsu laulātais draugs šādas izdevības neatrod. Un ja nu arī nevalīgām vīram kādreiz atliek laiks — sarunas bieži jo bieži kaut kā neveicas. Abi draugi sēd vai nu klusēdami, katrs iegrīmuši savā laika kavēklī, vai arī sarunas ievirzās tajos pašos ikdienišķos, vispārīgos praktiskos jautājumos.

Vai tiešām tā ir un tam tā jābūt, ka diviem laulātiem draugiem tāpēc vien, ka tie kļuvuši tuvāki un pazīst viens otru daudz labāk, nekā tie kādreiz paziņūši — nav vairs nekā sakāma un runājama? Vai viņu sirdīs divvientulība vairs nespēj modināt nekādas īpatnas izjūtas?

Viss tas ir maldi. Ja divu cilvēku sirdis reiz mūžā ir strauji pukstējušas un runājušas savā starpā bagātu jūtu valodu, tad viņu valoda varēja un viņai vajadzēja kļūt ar laiku vēl bagātākai un plašākai. Ja tas tā daudzos gadījumos nav, tad vienīgi tādēļ, ka cilvēki pārāk ātri ļauj savām sirdīm sarūsēt, ļauj pārāk viegli tām pārklāties ar ikdienas domu un pārdzīvojumu putekļiem un — nepiespiež sevi šo rūsu un putekļus kādreiz nokratīt! Tie laulātie draugi, kas domā, ka viņiem ar savu laulāto draugu «viss ir izrunāts» — pie pusdienas galda sēžot, paviršus vārdus uz durvju sliekšņa apmainot — ir ļāvuši sarūsēt savām sirdīm un arī veselīgai domai. Ir jāsaprot, ka ne viss ir panākams un viss ir izjūtams katros apstākļos. Par savas dvēseles dzīvi un saviem visintimākiem pārdzīvojumiem neviens nevar izrunāties, uz durvju sliekšņa stāvēt vai pie pusdienu galda sēžot, vai pārrunājot dienas notikumus un saimnieciskās lietas. Intimākām, dvēseliskām sarunām ir vajadzīgs arī intimāks vispārīgais noskaņojums. Uz tirgus laukuma sirds nevar atvērties tām izjūtām, kurām tā var atvērties baznīcas svētsvinīgā klusumā un mierā vai kādā mākslas svētnīcā. Šāds pat intims klusums un miers nepieciešams, lai cilvēka sirds varētu pilnīgi atvērties savam draugam. Kur šās noskaņas nav, tur daudzi sirsnīgi vārdi, klusas domas un izjūtas, klusas vēlēšanās paliek neatklātas un nepateiktas. Tā tad ir maldīgi domāt, ka mūsu laulātais draugs mums ir jau pateicis visu, ko viņš gribētu teikt, ka mēs jau esam dzirdējuši visu, ko viņš varētu teikt — ja neesam nemaz viņam devuši iespēju to izdarīt. Un tāpat ir maldīgi domāt, ka mēs savam draugam esam pateikuši visu, ko mēs būtu gribējuši vai varējuši

teikt, ja neesam devuši sev iespēju to izjust un par to padomāt.

Protams, var būt arī vienkārši konstruētas psi-ches, kas neizjutis sevišķi intensīvas ilgas pēc šādiem lielākas garīgas kopības brīžiem, lielāka garīga tu- vuma. Visā vairumā tomēr šādas ilgas būs. Daudzas sievietes, par kurām viņu vīri domā, ka tās it kā pil- nīgi iegrimušas ikdienā, it kā notrulinājušās savā ga- rīgā pasaulē, — īstenībā nes sevī dziļas dvēseliskas vientulības izjūtu, klusas neapmierinātas ilgas, kas palikušas neuzminētas. Šajā vientulības izjūtā ir iz- dzisusi laba tiesa dzīves prieka, intereses, sirsnības, mīlas, līdz beidzot, varbūt, patiešām ir notrulinājusies arī pati dvēsele.

Tā tad ar to vien pilnīgas laulības veidojumam parasti nepietiek, ja gādāts tikai par sava laulātā drauga materiālo stāvokli un nav viņam liegts pa laip- nam vārdam vai glāstam. Laulības dzīvē ir nepiecie- šami arī šādi divvientulības brīži, kad, varbūt, klusē lūpas, bet dziļā draudzībā runā sirds: kad abi draugi izjūt saulainu dvēselisku tuvumu, kopību. Taisni tas ir svarīga lieta: atrauties parastiem darbiem, pa- rastiem vārdiem un parastām domām, ikdienišķai pa- saulei, lai brīdi varētu runāt domas un jūtas, kas pa- slēptas dvēseles dziļākos ūdeņos. Ir jāizraisa un jā- atjauno sevī arvien šie spēki, kas kādreiz tīri intui- tīvi darīja draugu tik tuvu un visai dzīvei deva īpatnu mirdzumu.

7. Laulāto draugu seksuālās attiecības.

Kaut arī fiziskai mīlai resp. seksuālām attiecībām dažādu laulāto pāru dzīvē piekritis dažāda loma un svars, tomēr neapšaubāmi tās ietekmē ļoti lielā mērā katru laulību, un seksuālo attiecību izveidojumam arvien piegriežama nopietna vērība.

Ļoti bieži savstarpīgo nesaskaņu vai neapmierinātības cēloņi meklējami tieši seksuālās attiecībās, kaut arī ne katrreiz tas skaidri redzams vai nojau- šams. Šos cēloņus saskatīt un novērst daudzreiz ir

grūti. Ir taču tā, ka ļoti daudziem ir grūti pat ar savu tuvāko draugu izrunāties par savām intimākām tieksmēm, izjūtām vai pārdzīvojumiem vispār, un vēl jo grūtāk arvien ir izrunāties par savu seksuālo pārdzīvojumu pasauli. Taisni savu seksuālo attiecību pasauli, lai cik tā kopīga, laulātie draugi zināmā mērā slēpj viens otram, kautrēdamies savu izjūtu un pārdzīvojumu. Tādēļ bieži ir tā, ka viens vai otrs laulātais draugs gan vēro savā draugā zināmu vispārīgu neapmierinātību vai vispārīgu dvēseles nospiestību, bet nevar uzminēt šās parādības cēlonus. Daudzreiz viņš pat neiedomājas meklēt tos sava drauga seksuālo pārdzīvojumu pasaulē, bet veltīgi meklē tos ārpus šās pasaules. Tā gluži dabīgi paliek bez sekmēm daudzi mēģinājumi novērst savā draugā laulības dzīvei tik nevēlamo neapmierinātību vai vispārīgo nospiestību.

Visu šo apstākļu dēļ katram laulātam draugam, kas sāk vērot savā laulātā draugā nevēlamas dvēseles nospiestības, īgnuma, vēsuma vai neapmierinātības pazīmes, turklāt tādas, kuŗām it kā nav saskatāmi nekādi ārēji cēloņi un kuŗas tā tad nav izskaidrojamas, vajadzētu padomāt arī par to, vai cēloņi nav meklējami laulātā drauga seksuālo pārdzīvojumu pasaulē resp. abu laulāto draugu seksuālajās attiecībās.

Vislabākais jau būtu, ja arī šos pārdzīvojumu pasaulē abu laulāto draugu starpā varētu nodibināties pilnīga savstarpīga atklātība. Šāda vaļsirdība, savienota ar sirsnīgu mīlu, visvieglāk un gandrīz bez izņēmuma palīdzētu tikt pāri visiem tiem pārpratumiem vai nesaskaņām, kas izpaužas uz āru, varbūt, kādu pavisam citu attiecību lokā, bet izriet tomēr tieši no seksuālām attiecībām, jūtām vai tieksmēm. Atklātība un sirsnīga mīla var izlīdzināt un novērst daudzas pretešķības vai nesaskaņas.

Seksuālo tieksmju un jūtu pasaule dažādos cilvēkos ir tik dažādi veidota, ka šajā ziņā starp cilvēkiem var būt ne mazāka dažādība kā viņu rakstura īpašībās, tikai šī dažādība tik spilgti neizpaužas uz āru un neatklājas, kā tas ir ar cilvēka rakstura īpašībām. Ar sava dzīves biedra seksuālo dabu laulātie

draugi parasti iepazīstas tikai tad, kad viņu dzīve jau saistīta nesaraujamām saitēm. Ja nu par sava nākamā dzīves biedra vispārīgo dabu un īpašībām ikvienam iespējams daudz maz noteikti spriest jau pirms izšķiršanās par kopdzīvi un tomēr ļoti bieži izrādās, ka satikušies divi cilvēki, kam tieši sava rakstura dēļ grūti sadzīvot, tad viegli saprotams, ka diezgan bieži var uzsākt kopdzīvi divi citādi viens otram piemēroti cilvēki, starp kuriem tomēr trūkst pienācīgas seksuālas saskaņas.

Par varbūtēju nesaskaņu novēršanu gan lielā mērā ir jau gādājusi pati daba, un viena no mīlas galvenām īpašībām ir tieši stiprā tendence izlīdzināt dažādās savstarpīgās nesaskaņas un pretešķības — arī seksuālo attiecību pasaulē. Sevišķi šinī ziņā ļaujas veidoties sievietes seksuālās jūtas, kas vispār ir mīlas modināmas un savā tālākā veidojumā cieši pakļautas garīgās mīlas ietekmei. Tādēļ katra īsta un sirsnīga mīla spēj pilnīgi saskaņot arī divu laulāto draugu seksuālo attiecību pasauli, ja vien tā nav jau atradusi savu izveidojumu pirms laulības kādās citās attiecībās. Tāpēc tik bīstami katrai laulības dzīvei ir nākamo laulāto draugu savrupie seksuālie pārdzīvojumi pirms laulības, jo tā tie var būt attīstījušies dažādos virzienos, kas vēlāk jau grūti saskaņojami. Sevišķi liktenīgi šajā ziņā var būt tieši sievietes pārdzīvojumi pirms laulības, jo seksuālai dzīvei jau pamodināta sieviete nekad vairs nevarēs tik cieši saaugt ar sava vīra seksuālo pārdzīvojumu pasauli, kā tas ir visos tajos gadījumos, kur sievietes pamodinātājs seksuāliem pārdzīvojumiem ir bijis viņas vīrs.

Otrs nopietns cēlonis, kas bieži traucē laulāto draugu seksuālās saskaņas nodibināšanos, ir tas pārliecīgais egocentrisms un visu parādību egocentriskais vērtējums, ko nācies jau vairākkārt pieminēt. Cilvēki neiedomājas vai negrib iedomāties, negrib vai neprot pareizi novērtēt, izprast un respektēt sava drauga seksuālo dabu — un no tā izriet vesela rinda pārpratumu, nesaskaņu un asumu, kas ar labu gribu bija novēršamas un izlīdzināmas

Apstāsīties tikai pie dažiem piemēriem. Dažādos cilvēkos var būt ļoti dažādi attīstīts tā saucamais seksuālais temperaments. Var būt seksuālā ziņā ļoti kaisli cilvēki, var būt arī seksuāli ļoti vienaldzīgi cilvēki, kas skatās uz seksuālām attiecībām vienīgi kā uz «nenovēršamu ļaunumu» divu laulāto draugu attiecībās. Pēdējā parādība ir raksturīga sieviešu pasaulei. Šāda vērtējuma un vispār šāda stāvokļa cēloņi pa lielāku daļu ir visas tās aprēķina laulības, kur sievietes apprec nemīlamu vīrieti materiālā stāvokļa vai kādu citu motīvu dēļ. Tie ir tie neskaitāmie gadījumi, kur sievietes apprecas, neizjuzdamas pašas sirsniņu milu, un tādēļ paliek savā laulības dzīvē seksuāli nepamodinātas. Bet bez šiem gadījumiem, par kuņiem citā vietā jau runājām un kas ir tik kļūmīgi laulāto draugu attiecībām, ir vēl laulības, kur sievietes savu vīru gan vispār mīl, bet seksuālās attiecības viņām tomēr paliek vienīgi vai nu zināms psihisks pārdzīvojums, ko tās pieņem, vai arī pārdzīvojums, no kuņa tās labprāt izvairās. Dažas no šām sievietēm atzīst seksuālās attiecības tikai tādēļ, ka tās dod iespēju viņām kļūt par mātēm, bet citādi izjūt pret tām zināmu nepatiku. Šās pretešķības ar vīra dabu var būt par pamatu nopietnām nesaskaņām, jo par pilnīgi normālām seksuālām attiecībām runa var būt tikai tur, kur abi laulātie draugi tās pārdzīvos vienādām izjūtām. Kur šādu kopīgu izjūtu trūks, tur seksuālās attiecības var kļūt pretīgas ne vien sievai, bet arī vīram. Tās daudzkārt paliek pašu laulāto draugu attiecībās ne ar vienu vārdu nepieminētas, bet ļoti smagi ietekmē visas laulāto draugu savstarpīgās attiecības, kļūst par galveno savstarpīgās neapmierinātības, īgnuma un atsvešināšanās cēloni.

Pārlicīgais egocentrisms arvien šās nesaskaņas ātri padziļina un paasina. Gandrīz arvien ir tā, ka «vēsa» sieva visos šādos gadījumos meklē attaisnojumu vienīgi pati savai dabai vai motīvā tikai savu izturēšanos un izjūtas un tādēļ sava vīra seksuālās tieksmes un jūtas novērtē kā zināmas negatīvas tieksmes un jūtas, vai pat kā zināmu «rakstura vājību»,

kas tikai traucē vīra un sievas «normālas attiecības», «normālu laulības dzīvi». Viņa vai nu samierinās ar šo «defektu», ir piekāpīga pret to, vai arī pasvītro savu vienaldzību un nepatiku, uzsvērdama to kā labu tikumu, vai pat izturas pret vīra seksuālām jūtām ar zināmu ironiju. Savukārt vīrs savas sievas seksuālo vienaldzību vai vēsumu vērtē un izjūt vai nu kā pietiekamas mīlas trūkumu, kas dažreiz tomēr ir ļoti nepareizs vērtējums, vai arī kā sievas fizioloģisku defektu, aizmirstot, ka tā cēlonis var būt bijis arī viņš pats savas laulības sākumā. Vērtējums gandrīz arvien arī no vīra puses tomēr ir stipri egocentrisks, un jau tas vien var radīt viņā ievērojamu sarūgtinājumu un arī traucējumus seksuālo pārdzīvojumu pasaulē. Bet ja nu sieva pret vīra tieksmēm vai izjūtām sāk izturēties ar acimredzamu nepatiku vai pat ironiju, sarūgtinājums vīrā viegli vien var izvērsties sievas nicināšanā vai naidā pret to, var vispār apslāpēt viņā seksuālo milu pret savu sievu un līdz ar to arī milu vispār, jo šās jūtas parasti ļoti cieši saistītas. Savam naidam pret sievu viņš atradis arī pietiekamu motīvāciju, izejot no savas un cilvēku vai rākuma dabas. Vīrs atzīs, ka «vainā» ir sievas pusē un, seksuālo jūtu ietekmēts, atzīs arī, ka šādos apstākļos viņam ir tiesības uz kādas citas sievietes milu. Turpretim sieva, izejot savā vērtējumā no savām personīgām jūtām, varbūt, arī zināmiem vispārējiem apsvērumiem, nāks pie secinājuma, ka vīra pienākums ir apvaldīt savas seksuālās tieksmes un palikt viņai uzticīgam, jo mīla tomēr ir kaut kas, kas stāv pāri tīri seksuālām attiecībām un ko nedrīkst upurēt tikai viena vai otra laulātā drauga tieksmju vai kaislību dēļ. Tā uz tīri seksuāliem pamatiem laulāto draugu dzīvē var nobriest konflikts, kam vispār tendence ātri izvērsties drāmā. Un tikmēr, kamēr abas puses paliks tikai katra pie savas «taisnības», nekas šo konfliktu nevar ne novērst, ne izlīdzināt. Vai nu tas novedīs pie neuzticības un laulības sairšanas, vai arī abi laulātie draugi nesis to sevī, apslāpējot sevi, normālu attiecību, saskanīgas un

laimīgas laulības šādos apstākļos nebūs. Vienā vai otrā veidā, cietīs abi laulātie draugi.

Bet pārlicīgais egocentrisms ļoti sarežģī un traucē laulāto draugu seksuālo saskaņu nevien šajos samērā retākos, spilgtu pretrunu gadījumos, bet arī neskaitāmos citos gadījumos, kur tādu asu kontrastu laulāto draugu pārdzīvojumos nav. Laulātie draugi pārāk egocentriski atzīst par normālu tikai katrs savu pārdzīvojumu un, izejot no tā, atrod savā laulātā draugā «nenormālas parādības», kas daudzos gadījumos var būt kvalificējamās vienīgi kā viena vai otra dzimuma vai individa īpatnības, bet pašos pamatos nekādas nenormālības tomēr nav. Šinī ziņā līdz ļoti kļūmīgiem sarežģījumiem daudzas laulības noved tā saukto poligamisko jeb daudzsievisības tieksmju jautājums. Ar retiem izņēmumiem, vienīgi vairāk vai mazāk spilgtā veidā, tās slēpjas katra vīrieša dabā. Nav pietiekama pamata tās ar vieglu roku apzīmēt kā nenormālas tieksmes, bet nav arī nekāda pamata tās ierindot normālu tieksmju kategorijā. Šās tieksmes pieder vēl neizlīdzinātām pretešķībām vīrieša dabā, kas radušās cilvēka attīstības gaitā. Poligamiskās tieksmes ļoti tālā senatnē bij normālas tieksmes. Poligamiskās tieksmes mūsu laikos ir nenormālas tieksmes, jo milas saturs un uzdevumi kļuvuši pavisam citi, nekā tie kādreiz bijuši, un milas tagadējais izveidojums noteikti prasa monogamisku laulību un laulāto draugu savstarpīgu uzticību. Bez tās mīla savu īsto saturu zaudē. Tomēr šo tieksmju vērtējumā nedrīkstam ignorēt vairākus svarīgus apstākļus. Pirmkārt, nedrīkstam ignorēt to, ka tieši seksuālās tieksmes pieder, tā sakot, pie viskonservatīvākām un arī visintensīvākām tieksmēm, kas apslēptas dziļi cilvēka dabas pamatos un neļaujas dažu gadsimtu vai pat gadu tūkstošu laikā pilnīgi pārveidoties. Seksuālo tieksmju (un arī diezgan daudzu citu tieksmju) attīstība var norisināties un norisinās daudz gausākā tempā, nekā ir norisinājusies cilvēka dvēselisko pārdzīvojumu, pašas milas vispār un visas cilvēka dzīves attīstība. Šī dažādība cilvēka seksuālo tieksmju un dvēseles pa-

rādību evolūcijas tempā ir novedusi pie tām pretrunām, kas tik spilgti izpaužas daudzos cilvēkos. No vienas puses, dvēseliski viņi ir noskaņoti pilnīgi monogamiski, tīri psihiski vēlas un arī var būt ideāli laulātie draugi, bet nav pasargāti no pēkšņa vai pakāpeniska poligamisko tieksmju uzliesmojuma savās asinīs. Daudzus vīrus šās iekšējās pretrunas noved pie smagas iekšējās cīņas, kas ārēji var palikt neizpaudusies. Daudzi pārdzīvo sevī dziļu traģēdiju, šo tieksmju aizrauti vienā vai otrā dēkā un izjuzdami pēc tam vismagākos sirdsapziņas pārmetumus un nožēlu. Kur viņu laulātam draugam šās tieksmes un to intensitāte paliek sveša; kur sieva pat neiedomājas, kas viss viņas vīrā norisinājies, bet novērtē vīra izturēšanos tikai no morāliskā viedokļa vien, tieši šis sievas nepareizais vērtējums daudzkārt paveļ ceļus poligamiskām tieksmēm un noved laulātos draugus pie smaga sarežģījuma. Ikviens sieva ļoti pareizi darītu, ja viņa, pirmkārt, jau no laulības sākuma neaizmirstu, ka vīra psihe un daba, vīra pārdzīvojumi var būt pavisam citādi veidoti un var arī citādi izraisīties nekā viņas pašas pārdzīvojumi. Daudzas sievietes nevar ne tikai izprast, bet pat iedomāties, ka garīgā un fiziskā mīla var būt divas dažādas lietas; ka tur, kur valda sirsnīga mīla, var rasties arī kāda paralēla tīri fiziska aizraušanās. Vīrieša daba šai ziņā tomēr ir daudz pretrunīgāka nekā sievietes daba, un visur, kur sieva to nezina jau no paša sākuma vai aizmirst, ir vienmēr pavērtas iespējas negaidītiem sarežģījumiem. Vīra mīlu un mīlas pārdzīvojumus vērtēdamas vienīgi ar savas mīlas un pārdzīvojumu mērauklu, sievas ļoti bieži pieviļas un kļūdās. Pirmkārt, jau tajā ziņā, ka viņas nevar pat iedomāties, ka vīru, kas viņas sirsnīgi mīl, varētu pēkšņi savaldzināt kāda cita sievietē vai pat vīrs varētu kļūt viņai fiziski neuzticīgs. Otrkārt, arī tajā ziņā, ka šādu faktu, ja tas noticis, tikai reta sieva pareizi novērtē: gandrīz arvien šādu kļūmīgu aizraušanos tā novērtē vai nu kā mīlas trūkumu pret viņu, vai ļaunprātību, vai neapvaldītu vieglprātību. Ir tomēr ļoti bieži tā, ka viss tas noticis

ne aiz mīlas trūkuma, ne aiz ļaunprātības un pat ne aiz vieglprātības, bet tieši pārāk stipri attīstīto poli-
gamisko tieksmju dēļ, kas bijušas dziļi paslēptas vīra
dabā, vai arī zināma seksuālā jutīguma dēļ, kas pa-
rasti vīrietī attīstīts daudz stiprāk nekā sievietē. Vī-
rieti vispār daba ir radījusi seksuālā ziņā aktīvāku,
mazāk inertu — un taisni tas ļoti viegli to noved pie
negaidītiem pārsteigumiem.

Ikvienai sievai tas jāizprot. Lai arī cik stipra ir
viņas vīra mīla, tai jāapzinās, ka gandrīz katrā vī-
rietī var pēkšņi pamosties vai nu viņa poligamiskās
tieksmes, vai viņa lielākā jutība pret katru ārēji pie-
vilcīgu sievieti vispār. Arī tas, ka vīrietī var pa-
mosties tīri fiziska aizraušanās neatkarīgi no viņa mī-
las jūtām pret savu sievu. Jo labāk katra sieva to
apzināsies, jo mazāk būs sarežģījumu vai negaidītu
pārsteigumu varbūtību. Cīņa pret vienām vai otrām
nevēlamām tieksmēm savā laulātā draugā visnesek-
mīgāka ir tur, kur viena puse nostājas tikai morā-
liska soģa vai tiesneša lomā un atstāj visu iekšējo cīņu
izecīnīšanu otrai pusei. Taisni šāda izturēšanās ir tā,
kas visātrāk izraisa seksuālām tieksmēm brīvu ceļu.
Turpretim sieva kuņa pareizi saskatīs un izprātīs
visu, kas norisinās vai var norisināties viņas vīrā, ar-
vien atradīs pozitīvus līdzekļus, kādiem cīnīties
pret visām nevēlamām tieksmēm, un ar divkāršu u
mīlu un sirsnību pratīs tās izkliegt tur, kur to
velti mēģina panākt ar pārmetumiem vai no-
sodišanu.

Ikvienam cilvēkam arī seksuālā pasaulē jādod vai
jācenšas dot savam laulātam draugam tāds pats pie-
pildījums, kā visā pārējā dzīvē. Bet ikvienam laulā-
tam draugam tieši seksuālā pasaulē ar lielāko rūpību
jākontrolē savas tieksmes un jūtas, pasargājot tās no
visiem nevēlamiem novirzieniem vai pārmērībām, kas
šeit tik ļoti iespējamās. Arī seksuālā pasaulē vajag
disciplinēt un audzināt sevi — daudzkārt ar vēl lie-
lāku uzmanību un stingrību nekā visā citā dzīvē. Un
tāpat ir audzināms arī laulātais draugs tiklab savās
tieksmēs kā jūtās — paturot tomēr arvien prātā, ka

tieši šajā pasaulē audzinātājam jāizkopj sevi vislielākais takts, smalkjutība un sirsnība.

Laulātiem draugiem katrā ziņā vajadzētu būt skaidrībā arī par tādu lietu, ko var saukt par seksuālo higiēnu. Dažādās seksuālās pārmērības vai svarīgu higiēnas noteikumu ignorēšana var stipri vājināt nevien mīlu, bet pazemināt vispār dzīves intensitāti un pašu laulāto draugu labsajūtu. Pret seksuālo higiēnu tomēr grēko ļoti bieži, it sevišķi jauni laulātie draugi, nemaz paši neaptverdami, cik lielu ļaunumu viņi savai dzīvei ar to nodara. Tuvāk pie visiem šiem jautājumiem mēs šē neapstāsimies, jo tas jau ir savā ziņā speciāls jautājums, par ko atrodama arī speciāla literatūra. Gribam vienīgi ieteikt laulātiem draugiem nepaiekt šiem jautājumiem garām.

Laulātiem draugiem jābūt skaidrībā arī par to, ka seksuālos pārdzīvojumos vai vispār seksuālā pasaulē nav visai retas slimīgas, patoloģiskas parādības, kas var abus laulātos draugus novest pie nopietnām nesaskaņām. Ne katrreiz būs iespējams visam tam tikt pāri pašu spēkiem, un tādēļ šādos gadījumos labāk nevilcināties apspriesties ar ārstu. Daudzi traucējumi vai slimīgi novirzieni var būt viegli dziedināmi laulības dzīves sākumā, bet ir grūti labojami, ja tie jau izvērtušies par savstarpīgu nesaskaņu vai pat antipatiju cēloni. Vispār, seksuālie pārdzīvojumi pieder pie tiem, kur arī tīri fiziskie pārdzīvojumi atrodas lielā psīches ietekmē, un kur daudzu sarežģījumu cēlonis meklējams vienīgi slimā psīchē. Ārsta padoms vai palīdzība šajos jautājumos daudzkārt var līdzēt, ja vien tas nāk istā laikā.

Neatkarīgi no visa pārējā, viens no svarīgākiem laulāto draugu uzdevumiem laimīgas laulības veidošanā ir — pareizu, veselīgu uzskatu izveidošana sevī seksuālo attiecību jautājumos.

Šinī ziņā jāargājas un jāatbrīvojas vispirms no tās vienpusības vai galējībām seksuālo attiecību novērtējumā, kas tik izplatītas nevien atsevišķu cilvēku uzskatos, bet arī literatūrā. Tā tad, pirmkārt, seksuālām attiecībām nedrīkst ierādīt pārāk centrālu vietu

laulāto draugu dzīvē. Šinī ziņā visbiežāk kļūdās vīri. Ļoti daudzi, paši šās attiecības izjuzdami kā savas laulības dzīves galveno pamatu, kā savas mīlas galveno saturu un arī apliecinājumu, iedomājas, ka arī viņu sievas visu uztveļ, vērtē un pārdzīvo tāpat. Tā ir kļūda. Ikvienam vīram jāapzinās, ka, ar ļoti retiem izņēmumiem, sievas mīla arvien ir pamatos psihiskāka un arī viņas tīri seksuālais pārdzīvojums atrodas ciešākā atkarībā no viņas psihiskā noskaņojuma. Ja sieva neizjutīs vīra garīgās mīlas apliecinājumu, tīri fiziskais mīlas apliecinājums, vīra glāsti viņai var būt ne tikai vienaldzīgi, bet pat pretīgi. Tikai tur, kur sieva izjutīs sirsnīgu garīgo mīlu, viņa izjutīs arī vissirsnīgāko seksuālo mīlu. Bet tāpat katrai sievietei vajag labāk apzināties vīrieša dabas un psiķes īpatnības un izprast, ka vīrieša seksuālās jūtas var jau ietvert sevī garīgās mīlas elementus un garīgās izjūtas var meklēt tieši šo izpausmes vai apliecinājuma veidu. Tā tad, ja sieviete katrā gadījumā meklēs saskatīt sava vīra seksuālās tieksmēs vai jūtās tikai kādu dziņu apmierināšanu vai tīri fizisku kaislibu vien, tā daudzos gadījumos sava vīra jūtas būs nepareizi novērtējusi.

Vispār, ir jātiek pāri tam aplamam uzskatam, kas attīstījies ļoti daudzos un ko vēl ļoti bieži pastiprina arī literātūra — ka seksuālās attiecības ir kādas «tumšas» dziņas, kas zināmā mērā met pat ēnu uz cilvēku mīlu vai cilvēku vispār; kas it kā atrodas kādā asā kontrastā ar tā saukto «dievišķo mīlestību». Kā jau to agrāk teicām, arī seksuālās attiecībās nav nekā «tumša» un zema, ja vien pašu cilvēku psiķe vai citi apstākļi tās tādas nepadara. Seksuālās dziņas ir zemas un tumšas tikai tur, kur uz tām raugās un tās izjūt tikai kā tādas dziņas, kas prasa apmierinājumu, vai kur šās dziņas atrod savu apmierinājumu bez dziļas un sirsnīgas mīlas. Turpretim visur tur, kur divus cilvēkus līdz seksuālām attiecībām un pārdzīvojumiem ir novedusi dziļa, sirsnīga mīla, tās ir vienīgi cieša iekļaušanās lielajos dabas likumos un arī — viens no pilnīgākiem divu cilvēku saskaņas, sirsnī-

bas, kopības apliecinājumiem. Tieši tā ir vērtējamas un izjūtamās seksuālās attiecības laulībā: ne kā kādu dziņu apmierinājums, bet gan kā milas radītā vispilnīgākā tuvuma, kopības, saskaņas, draudzības un sirsnības ārējs apliecinājums.

Tādēļ pašos pamatos aplama ir arī tā pieeja seksuāliem jautājumiem, ko attīsta ļoti daudzi, kuŗi mēģina radīt kaut kādas paralēles starp cilvēku un dzīvnieku seksuālo pasauli un, izejot no apstākļiem dzīvnieku pasaulē, mēģina radīt kaut kādas normas vai likumus cilvēku attiecībām. Proti, diezgan bieži dzirdami norādījumi par to, ka cilvēks esot pārāk novirzījies no dabas, laudams sevī attīstīties pārāk stiprai seksuālībai. Cilvēkam par paraugu daudzkārt tiek uzstādīti dzīvnieki, kuŗu dzīvē seksuālām dziņām piekrītoties daudz mazāka loma. Lauļāto draugu seksuālās attiecības tā tad tiek pielīdzinātas savā ziņā nenormālai parādībai. Šāds uzskats nedod nekā, jo raudzišanās dzīvniekos neko negroza cilvēku seksuālo attiecību stāvokli un arī cilvēku seksuālītāti nepamazina, bet vienīgi rada cilvēkos iekšēju konfliktu vai arī noved tos pie zināmas liekulības. Tāds uzskats un salīdzinājums turklāt savos pamatos ir rupja kļūda. Nav it nekāda pamata cilvēku stiprāk attīstītā seksuālītātē meklēt vienīgi kādu cilvēka neveselīgu novirzīšanos no dabas likumiem, jo cilvēka un dzīvnieku dzīvē ir pārāk lielas un spilgtas dažādības, lai visās lietās vilktu starp abiem paralēles, un vēl jo vairāk — lai būtnes, kas stāv uz daudz zemākas attīstības pakāpes, kaut vai tikai seksuālo attiecību ziņā nostādītu kā paraugu. Nav it nekāda pamata un vajadzības cilvēka seksuālo jūtu pasaules izveidojumā saskatīt tikai kādu neveselīgu novirzīšanos no dabas likumiem, bet ir gan vislielākais pamats šē saskatīt cilvēka vispārējās attīstības gaitas dabīgās, mērķveidīgās sekas. Kopš cilvēku mila ir ieguvusi pavisam citādu saturu nekā citu būtņu mila, arī cilvēku seksuālās attiecības ir ieguvušas pavisam citādu saturu nekā zemāku būtņu seksuālo

dziņu pasaule. Kaut arī tiklab vienā kā otrā šo dziņu pamatā ir vieni un tie paši principi, to saturā tomēr ir palicis ļoti maz līdzības. Dzīvnieku seksuālās dziņas patiešām ir palikušas un ir tikai «tumšas» dziņas, kuŗām tie akli seko, nezinādami nekā par sekām. Cilvēka seksuālie pārdzīvojumi, pa daļai ietverdami šās pašas dziņas, ir izvērtušies par mīlas un draudzības spilgtu apliecinājumu. Ir tā tad daudz vairāk pamata domāt, ka pati daba ir vēlējusies attīstīt cilvēka seksuālītāti, pārvērsdama pirmatnējās dziņas izkoptā spēkā, kas stiprina divu cilvēku savstarpīgo draudzību, mīlu un dzīves kopību. Trūkstot šai pastiprinātai seksuālītātei, divu cilvēku dzīves kopība, laulība daudz ko zaudētu no savas stabilitātes un dziļuma. Tā tad arī seksuālītāte ir nevis negātīvs, bet ļoti svarīgs un nepieciešams spēks, kas stiprina laulību un virza cilvēku dzīvi augšup, pretim lielākai pilnībai. Protams, tas nenozīmē, ka cilvēkam nebūtu jāizvairās no neveselīgām pārmērībām. Cilvēks nedrīkst seksuālītāti, šo mīlas palīgīdzekli, pārvērst kādā pašmērķī vai izvīrīt centrālā vietā. Bet katrā ziņā ir liela aplamība raudzīties uz cilvēku seksuālām attiecībām kā uz kaut ko pretrunīgu ar dabas likumiem vai vispār kā kaut ko tumšu cilvēku savstarpējās attiecībās. Tas pašos pamatos ir vienpusīgs, paviršs, aplams un arī kaitīgs vērtējums un izskaidrojums.

Laulātiem draugiem jāizprot, ka viņu seksuālās attiecības ir pirmā un galvenā kārtā ceļš uz jaunas būtnes radīšanu un, otrkārt, viens no savstarpīgās mīlas un draudzības spilgtākiem apliecinājumiem. Bet tad nu arī savas seksuālās attiecības par tādām jāizveido — nevis par kādu dziņu apmierinājumu. Visa laulības dzīve ir ceļš no «es» uz «tu» un katra laulības dzīve ir tik pilnīga, cik pilnīgi realizēts šis princips: pirmā vietā nostādīt otra cilvēka pārdzīvojumu pasauli. Tam pašam principam jāvalda un jātiek realizētam seksuālās attiecībās. Ikvienam laulātam draugam ir jāmacās cienīt un respektēt sava drauga seksuālā daba, jāmacās cienīt un respektēt vi-

ņa seksuālās jūtas. Ja katrs laulātais draugs uz seksuālām attiecībām raudzīsies nevis kā uz savu dziņu apmierināšanu, bet gan kā uz iespēju darīt laimīgu savu draugu, dzīvojot garīgi un fiziski līdzī savam draugam, tad seksuālās attiecības viņu starpā būs gaišs savstarpīgas milas un pilnīgas visu pārdzīvojumu un visas dzīves kopības apliecinājums, kas dos arvien jaunus spēkus un gaišumu visām viņu dzīves gaitām. Kur divi cilvēki būs atraduši vēlēšanos un prieku arī seksuālā pasaulē dzīvojot savam draugam, tur arī seksuālās attiecības būs atradušas savu pilnīgāko izveidojumu un saskaņu un izvērtīsies par spēku, kas divu cilvēku dzīves kopību padarīs tik ciešu, cik ciešai divu laulāto dzīvei jāklūst.

8. Kopīgi mērķi un dzīves uzdevumi.

Laimīga laulība prasa laulības dzīves praktiskās puses pareizu organizāciju un laulāto draugu attiecību pareizu izveidojumu. Bet ar to vien vēl nepietiek. Laulības dzīve nav tikai tagadnei, bet arī nākotnei. Taisni tas, kā jau to aizrādījām, piešķir laulībai dziļāku jēgu. Laulības dzīve sasniedz savu pilnību tikai tad, ja abu laulāto draugu dzīves pavedieni ciešā saskaņā ievijas arī nākotnē; ja viņiem ir nevien kopīga tagadne, bet arī kopīga nākotne. Tā tad laulību īstu un pilnīgu var padarīt vienīgi kopīgi mērķi un dzīves uzdevumi, kas dod dzīvei plašāku idejisku saturu.

Kopīgi mērķi un dzīves uzdevumi gan ir tāds jautājums, kam vajadzētu izvirzīties jau milas pašā sākumā, jau dzīves biedra izvēlē, jo tieši šim jautājumam piekrīt viena no vissvarīgākām lomām laulāto draugu attiecību izveidojumā. Ir radīti diezgan stipri pamati tai mīlai un tām laulībām, kas tieši izrietjušas no mērķu un dzīves uzdevumu kopības. Tomēr daudzkārt milas un laulības pirmie pamati un cēloņi ir pavisam citi, kas iemilēšanās vai dzīves biedra izvēles laikā var kopīgo mērķu un kopīgo dzīves uzdevumu jautājumu aizēnot vai gandrīz pilnīgi no-

stumt pie malas. Tad kopīgo mērķu un dzīves uzdevumu izvēle un izveidošana kļūst par vienu no svarīgākiem laulības dzīves veidojuma uzdevumiem, un jo ātrāk laulātie draugi savas laulības dzīves sākumā to apzināsies, jo labāk.

Jauno laulāto draugu mērķu kopība katrā gadījumā jau izpaužas viņu tīri materiālās interesēs un to piepildīšanā. Tā ir savā ziņā tīri mēchaniskā, savā ziņā tīri bioloģiskā augšana, kas raksturīga katram cilvēkam, bet vēl jo vairāk katrai ģimenei. Tomēr labi un pareizi darīs ikviens, kas tieksies un mācīsies pacelties pāri tīri praktiskajiem jautājumiem, pāri tīri materiālai augšanai, rodot sev, kaut vai uz tiem pašiem materiāliem pamatiem, principiālākus, tālāk ejošus dzīves mērķus un uzdevumus. Arī laulības dzīve, un tieši laulības dzīve, nedrīkst būt bez saviem ideāliem, kas cieši saistās ar visu dzīvi un rāda ceļus pretim nākotnei. Kopīgi ideāli, tāpat kā kopīgs darbs, dod milai īsto dzīvību un nepieciešamo auglību.

Vīrieša un sievietes individuālitate un attiecības attīstījušās tā, ka vīrieša dabā ir veidot dzīvi lielos asos cirtienos, bet sievietes dabā ir dot šiem veidojumiem savu māksliniecisko noslīpējumu un savu silto sirdi. Vīrieša dabā ir darbs un cīņas ārpusaulē un sabiedrībā; sievietes dabā ir paša vīrieša un caur viņu pašu arī viņa darba un uzdevumu veidojums. Sievietei daba devusi lielas tieksmes un talantu iekļauties un iedziļināties sava vīra darba un domu pasaulē, un kur šās tieksmes un talanti atradīs savu pilnīgāko izraisījumu, tur vīrietis un sieviete atradīs arī visdabīgāko un svētīgāko kopību savos mērķos un dzīves uzdevumos. Tādēļ katrai tālredzīgai sievietei, kas grib izveidot savai laulības dzīvei stiprus pamatus, ir jāmācās, jāprot un jāvar dzīvot sava vīra darba un cīņu, domu un ideju pasaulē. Tas dažkārt nav viegli, it sevišķi, ja mila nav izraisījusies uz šiem mērķu kopības pamatiem vai vispār uz garīgās pasaules radniecības pamatiem. Tad apstākļi prasa pastiprinātu aktivitāti. Sievai ir jāmodina sevī interese par to, kurp koncentrēta viņas vīra interese. Jāap-

zinās, ka mērķu kopības un garīgas saskaņas radīšanai nepietiek ar vienu vai otru paviršu jautājumu vai paplāpāšanos par vīra darbu un domu pasauli. Sievai daudzkārt jānācās, pat šā vārda būtiskā, tīri tehniskā nozīmē, viss, kas saistās ar viņas vīra darbu. Tāpat katram tālredzīgam vīram jāizprot, ka laulība sasniegs visu savu pilnību tikai tad, ja viņa dzīves biedrs būs viņa sirsnīgs draugs visās dzīves gaitās, ja viņa laulātais draugs varēs dzīvot ar viņu kopīgu mērķu un uzdevumu pasaulē. Viņa uzdevums tā tad dot savam dzīves biedram šo iespēju un visiem spēkiem sekmēt un atbalstīt viņa tuvošanos savai pasaulei.

Cik cieši var saaugt divi laulātie draugi kopīgā darbā, cik dziļa un uzticīga mīla var izraisīties kopīgā celtniecības priekā, tam ļoti spilgtus paraugus devusi un vēl arvien dod lauku sēta. Tā rāda arī, cik skaistu celtniecības prieku var attīstīt sirsnīga mīla. Liekas, taisni aizgājušās paaudzes šinī ziņā devušas visspilgtākos piemērus, cik bagātu, noteiktu un dziļu satura pilnu dara laulāto draugu dzīvi kopīgs darbs, kopīgi mērķi un dzīves uzdevumi. Taisni tur, kur divu cilvēku kopdzīve sākās nevis labi iekoptos laukos un mājās, bet tieši lidumos, raisījās arī visstiprākā mīla, kas varbūt gan neatrada spilgtu ārēju apliecinājumu un izpausmi, bet izpaudās skaisti nodzīvotā mūžā. Te divu cilvēku mīla saplūda vienā organiskā vienībā ar visu viņu dzīvi un darbu.

Tāpēc tik ļoti maldās tie mūsu laiku jaunie ļaudis, kas bieži iedomājas, ka laimīga laulība var attīstīties tikai tur, kur jau pašā sākumā ir pilnīgi nodrošināts materiālais stāvoklis: labi iekoptas un bagātas mājas vai jauki iekārtots dzīvoklis u. t. t. Dzīve rāda, ka taisni šādos apstākļos bieži vien mīla noslāpst visātrāk. Noslāpst taisni tāpēc, ka, ieejot šādos «gatavos» apstākļos, jaunie ļaudis ļoti bieži neatrod ne kopīga darbu, ne kopīgu mērķu, ne kopīgu dzīves uzdevumu. Mīla prasa celtniecības garu un auglību. Bez tā viņa var būt kā skaists, bet tukšs zieds, kas ātri novīst. Kur ir kopīgs darbs — kaut

vai tikai savas mājas celšanā un veidošanā — tur mīla jau iegūst visnepieciešamāko nākotnes saturu, dod celtniecības prieku, kas ciešākām saitēm saista divus draugus un apgāro viņu dzīvi.

Kopīgs darbs ir vispilnīgāks, ja visi šī darba pavedieni saplūst vienā, kāds ir, piemēram, lauku cilvēku darbs. Bet kopīgais darbs var veidoties arī citādi. Arī tur, kur divi cilvēki neiet blakus viens otram vienā un tajā pašā darbā, viņu darbs būs kopīgs, ja viņus saistīs cieša interešu un garīgās sadarbības kopība. Ikvienu cilvēka darbu un ikvienu darbu var pārvērst kopīgā darbā, radot garīgu kopdarbību, un sasniegt to ir viena no lielākām nepieciešamībām laulības dzīvē.

Neatkarīgi no visiem citiem mērķiem un uzdevumiem, kur divi cilvēki var atrast dzīves kopību, un pāri visiem citiem uzdevumiem stāv viens vislielākais divu laulāto draugu kopīgais dzīves mērķis, ko nedrīkst aizmirst nekad un kas viens pats spēj visai dzīvei dot vispilnīgāko kopības sajūtu: tie ir bērni. Par bērnu nozīmi un lomu jau runājām citā vietā, tādēļ šē pie tās vairs tuvāk neapstāsimies. Vēl reiz tikai pasvītrosim to, ka bērns ir katras laulības nepieciešamais mērķis un uzdevums. Vienīgi bērns dod mīlai augstāko piepildījumu, pārvērs to no skaista zieda skaistā auglī. Kur mīla un laulība nav devusi bērnus, viss pārējais laulības dzīves saturs vairs neatrod nedz pilnīgu motivāciju, nedz pilnīgu attaisnojumu, un pat vislielākās vērtības tur zaudē daudz ko no sava satura.

Šis kopīgais mērķis un dzīves uzdevums arvien tā tad izvirzāms pirmā vietā, arvien šim uzdevumam vēltājami labākie spēki un spējas. Arvien tomēr arī jāpatur acīs visi tie apstākļi, kas paši par sevi gan ir saprotami un dabīgi, bet viegli var izvērsties par traucējumu laulāto draugu dzīves izveidojumā. Ir tikpat labi jāapzinās tas, ka bērns laulātos draugus saista vēl ciešākām sirsnības un kopības saitēm, kā arī tas, ka dažu labu reizi praksē bērns — atsvešina laulātos draugus. Tas tomēr ir pašu laulāto draugu neuzmanības

vai vienpusības sekas vai viņu rakstura kļūdas un vājības, kas ar labu gribu novēršamas, un kas ir jāparedz un jānovērš. Vīrietim labi jāapzinās tās dziļās pārvērtības, kas norisinās sievietes psihē līdz ar bērna piedzimšanu. Viņam jāapzinās: tas ir pilnīgi dabiski, ka mātes jūtas sievietē izraisās ar tādu intensitāti, ka daudzos gadījumos šās jūtas uz laiku var gandrīz pilnīgi apēnot katras citas jūtas. Tādēļ viņam nav nedz iemesla, nedz vajadzības «ļaunoties» uz savu laulāto draugu par to, ka viņa uzmanība pret vīru it kā zaudējusi savu agrāko spilgtumu. Ja vien vīrs pats nezaudēs savu sirsnību, tad jūtas viņa laulātā draugā pakāpeniski atkal ne tikai līdzsvarosies, bet sievietes mīla pret savu vīru vēl padziļināsies, pastiprināta ar īpatām stiprām jūtām pret savu vīru kā pret savu bērna tēvu. No otras puses, arī katrai sievietei jācenšas pēc iespējas paturēt nepieciešamais iekšējais līdzsvars savās jūtās. Lai cik dabīgi viņas veselīgais instinkts saista dažkārt visu viņas uzmanību pie bērna, viņa nedrīkst aizmirst to patiesību, ka vīros tēva jūtas no sākuma bieži ir ļoti vāji attīstītas, tādēļ viņas izturēšanās ne katrreiz atradīs vīrā pareizu novērtējumu un pozitīvu rezultātu. Sievai-mātei dažkārt ar lielu taktu un uzmanību jāļauj šām jūtām savā vīrā izaugt vai pat ar lielu rūpību tās jāizaudzina.

Visvairāk pienākuma apziņas šis laikmets tomēr prasa no vīrieša, arī visvairāk uzmanības un saudzības pret gaidāmā vai pašreizējā bērna māti. Mūsu laikmets nav ieaudzinājis vīriešos īstu pienākuma apziņu un pienācīgu cieņu un godbijību pret sievieti — māti. Katra īsta vīra goda lieta ir panākt to pašam. Tā ir visskaistākā iespēja parādīt īsto vīrišķību, ko dzīvē tik bieži saprot un pierāda pavisam aplami.

9. Laulāto draugu attiecības pret radiem.

Liela loma laulāto draugu savstarpīgajās attiecībās piekrīt tam apstāklim, kā viņi izveido savas attiecības pret citiem cilvēkiem, galvenā kārtā —

savas radniecības un draudzības saites. Šai ziņā daudziem, laulību sākot, trūkst jebkādu noteiktu principu, un tieši tas noved pie visbīstamākiem sarežģījumiem.

Vispirmā kārtā jāpasvītro tas, ka visos gadījumos, kur jaunsalaulāto dzīve ir cieši saistīta arī ar viņu vecāku vai citu radu dzīvi, laulātiem draugiem jau no paša sākuma jābūt skaidrībā par varbūtējām turpmākām attiecībām un līdz ar to par principiem, kas vadītu šās attiecības. Arvien vislabākais ir, pat vislabākajā stāvoklī, atturēties tomēr no katrām illūzijām par varbūtējām turpmākām attiecībām. Ja patur vienmēr acīs varbūtējos tālākos sarežģījumus, tad šāda savlaicīga uzmanība vislabāk palīdzēs jau saknē novērst tālākos sarežģījumus un neļaut no sīkiem pārpratumiem izaugt lielākām nesaskaņām. Protams, nekad nav jāskatās uz sava laulātā drauga vecākiem vai radiem kā uz saviem personīgiem ienaudiniekkiem vai nelabvēļiem, jo sarežģījumiem ar radiem pamatos parasti nav jau naidis vai nelabvēlība, bet vienīgi aplam izpaudusies vienpusīga un tuvredzīga mīlestība. Visu atsevišķo cilvēku taisnības izjūta, vērtējums un savas rīcības motīvācija, kā arī savstarpīgās attiecības pa lielākai daļai arvien ir tik dažādas un sarežģītas, ka bieži vien gandrīz neiespējami pateikt, kurš nes īsto vainu sarežģītās nevēlamās attiecībās — bērni vai vecāki, vai pavisam kāds cits, un neti ir tā, ka katrs, par sevi ņemot, ir it kā rīkojies motīvēti, bet visu kopīgā izturēšanās radījusi neciešamas attiecības.

Pirmais noteikums varbūtēju sarežģījumu novēršanai nākotnē ir — palikt vienmēr korrekta un laipnam pret sava laulātā drauga vecākiem un citiem radiniekiem. Pat tad, ja pret mums no viņu puses vērsas asi vārdi vai pārmetumi, vai pat slepens un atklāts naidis. Labākā atbilde uz visu to ir pieklājība un laipnība. Nekādos apstākļos paši neuzsāksim strīdu un atturēsimies atbildēt uz asiem vārdiem ar asu vārdu. Labākais šādos gadījumos vienmēr ir klusēt. Protams, tas daudreiz prasa lielu pašsavaldīšanos. Bet

apvaldīsim savas jūtas un aizmirsīsim šādos gadījumos savu «taisnību» un «tiesības». Kad cilvēkos runā tikai jūtas, tad visi pierādījumi ir veltīgi liets ūdens. Arvien šajos gadījumos ir tikai viens radikāls līdzeklis izvairīties no neauglīgiem strīdiem un konfliktiem: būt pieklājīgam un atturīgam un klusēt. Tas vislabāk un visdrošāk atbrūņo strīdus sācēju, neļauj konfliktam pieaugt. Tas arī vislabāk nodrošina mūsu laulātā drauga draudzību un atbalstu. Nekādā gadījumā nedrīkstam iet žēloties vai sūdzēties par sava laulātā drauga vecāku vai radu izturēšanos saviem radiem vai citiem cilvēkiem, jo tas neko nedos. Bet taisni tas saspīlētās attiecības bieži vien paplašina, ieraujot tajās arī citus cilvēkus.

Ievērosim attiecībā pret saviem vecākiem un radiem šo principu: nevienam, pat mūsu vecākiem, nav tiesību iejaukties mūsu attiecībās ar savu laulāto draugu. Nevienam, izņemot mūs pašus, nav arī nekādu tiesību kaut ko prasīt no mūsu drauga, ārpus mums uzlikt viņam kādus pienākumus. Nekad neaizmirsīsim to, ka mūsu dzīves biedrs ir saistījis savu dzīvi vienīgi ar mums, ne ar visiem mūsu radiem vai draugiem. Nav itin nekāda pamata uzspiest viņam tās attiecības vai saistības, kas ir mums pret trešām personām. Šai ziņā viss ir atstājams vienīgi viņa paša labai gribai.

Mūsu uzdevums ir šo principu skaidri un noteikti pasacīt ikvienam, kas mēģina iejaukties mūsu laulības dzīvē. Mūsu draugs ir uzņēmies saistības un atbildību vienīgi pret mums pašiem; par cik viņš vēlas uzņemties saistības pret kādām trešām personām, ar kuŗām mums ir tuvākas attiecības, tas atstājams viņa brīvai gribai, vai mūsu abu kopīgai, bet ne kādu citu personu gribai. Vienīgi tā mūsu laikos var izveidoties normālas kopattiecības.

Arvien visstiprākā būs tā laulība, kur spēkā būs laulāto draugu divvienības neaizkaramības princips; kur laulātie draugi cieši apzināsies, ka viņi savās attiecībās uz āru nav divi atsevišķi indivīdi, bet divu cilvēku cieša vienība. Katra laulāta

drauga pienākums ir aizstāvēt savu dzīves biedru pret visiem pārmetumiem, uzbrukumiem un intrigām, pat tad, ja šie pārmetumi būtu dibināti. Protams, tas nenozīmē, ka jāaizstāv sava laulātā drauga kļūdas vai vājības: ir tikai noteikti jāaizstāv pats laulātais draugs un savas laulības dzīves neaizkaramība. Kritizēt vai labot sava laulāta drauga izturēšanos, rēgulēt savas attiecības ar viņu — tas ietilpst vienīgi pašu laulāto draugu kompetencē.

Tādēļ nedrīkst nekad savu laulāto draugu kādā konfliktā atstāt vienu, bet jābūt viņa pusē un līdz ar viņu. Tas nenozīmē, ka jāpaasina konflikts vai strīdus ar kādu izskaidrošanos. Daudzreiz vajadzēs aturēt, aplūsināt vai pat aprāt savu laulāto draugu, ja tas ir zaudējis pašsavaldīšanos vai pats uzsācis strīdu, bet arī tādos gadījumos jābūt ar viņu, nevis pret viņu. Nekad un nekādos apstākļos nedrīkst radīt kādu «kopīgu fronti» pret savu laulāto draugu, kādas nereti rodas attiecībās ar saviem radiem.

Ja laulāto draugu attiecības ar vecākiem vai radiem nopietni traucē laulības dzīvi, ikvienam vajaga atbalstīt savu laulāto draugu un pirmā kārtā stiprināt viņa pašsavaldīšanos un pacietību. Bet nedrīkst nekad ļaut šai pacietībai vai vispār drauga psihiskiem spēkiem salūzt. Ja nav izredžu uz savstarpīgo attiecību uzlabošanos, tad labāk spert izšķirīgu soli, pirms laulātā drauga dvēseles spēki ir izsīkuši un pirms radusies arī pašu laulāto draugu starpā ārējo attiecību radīta pārpratumu vai neapmierinātības plaista. Šādos gadījumos visas līdzšinējās saistības un attiecības upurējamas laulības saistībām, bet šādam galējās nepieciešamības solim tomēr jānorisinās stingras pašsavaldīšanās un korrekta izturēšanās apstākļos.

Ja apstākļi piespiež ar radiem izšķirties, tad vienmēr labāk darīt to ātrāk nekā par vēlu, kamēr nav zaudēta pašsavaldīšanās un pieklājība, lai izšķiršanās nenotiktu asu strīdu vai pat skandāla atmosfērā. Taisni tā ir ļoti parasta un ļoti liela kļūda, ka šādiem ģimenes konfliktiem un strīdiem ļauj aiziet pārāk tālu un šķiršanās norit visasāko strīdu un naida re-

zultātā un atmosfairā. Tas vienmēr atstāj ļoti smagu iespaidu, arī uz pašiem laulātiem draugiem. Vēlāk, kad dusmas norimušas, laulātais draugs var sākt izjust vai nu sirdsapziņas pārmetumus vai nožēlošanu par savu izturēšanos pret vecākiem. Visa tā ietekmē var atdzīvoties un pastiprināties kādreizējās mīlestības jūtas vai pienākuma apziņa — un viss notikušais viņu smagi nospiedīs. Jo vairāk izdzīest strīdu brīžu jūtas, jo stiprāk runā pārējās. Tās var dažu labu reizi novest pie tā, ka laulātā draugā, sevišķi, ja pašu laulāto draugu starpā radušās kādas nesaskaņas, pamostas pat doma vai izjūta, ka «taisnība» tomēr bijusi «viņiem». Vārdu sakot, viss tas var novest pie atklāta vai aplēpta nemiera ar savu laulāto draugu, pie morāliskas atbildības uzvelšanas par visu notikušo savam draugam. Protams, ar pavisam retiem izņēmumiem, tās būs netaisnas un kaitīgas domas. Bet šādas domas un izjūtas tomēr ir diezgan bieža parādība, un taisni tās daudzkārt kļūst par cēloni tālākiem nopietniem sarežģījumiem laulāto draugu attiecībās.

Ja apstākļi piespiež šķirties ar vecākiem vai radiem, tad tomēr katrā ziņā jāšķiras bez naida un pārmetumiem. Un nekādā gadījumā šāda šķiršanās nedrīkst ietekmēt viena vai otra laulātā drauga turpmākās attiecības ar saviem radiem. Viņš nedrīkst aizmirst nedz pienācīgu cieņu, nedz savus pienākumus pret saviem vecākiem vai citiem radiem; viņš nedrīkst izdzēst savā sirdī labās jūtas pret viņiem un nest sevī pret viņiem kādu naidu vai pārmetumus. Ir jāsaprot, ka vainīgo pie visa notikušā nav, bet visu cilvēku kopdzīvi neiespējamu padara vienīgi vesela rinda sarežģītu izjūtu un citu apstākļu, kas kā zināms psihes un neveselīgu tradīciju mantojums arvien vēl cilvēkos pāriet no paaudzes uz paaudzi. Katram laulātam draugam arī pēc šādas izšķiršanās jāatbalsta un pat jāpamudina savs draugs viņa tieksmēs un gribā uzturēt arī tālāk ar saviem tuviniekiem vislabākās attiecības. Šāda abu laulāto draugu izturēšanās nevien padziļinās viņu savstarpējo uzticību, sirsnību un vienprātību, bet arī samazinās līdz minimāliem apmē-

riem saspilējumu attiecībās ar viena vai otra laulātā drauga tuviniekiem.

Noteiktība, pašsavaldīšanās, stingri un noteikti principi — tās ir īpašības, kas katram laulātam draugam, bet jo sevišķi vīram, jāparāda šādās sarežģītās ģimenes dzīves attiecībās. Jo lielāku nenoteiktību un svārstīšanos kāds parādīs; jo vairāk tas vilcināsies tur, kur īstu atrisinājumu var dot vienīgi skaidrs un katēgorisks lēmums, jo lielākus sarežģījumus viņš radīs un grūtāku padaris atrisinājumu.

Vienmēr jāpatur vērā šis pamatprincips: laulības dzīve nepieder tikai tagadnei, bet arī nākotnei. Pagātnei jāpiekāpjas nākotnes priekšā. Ja cita ceļa nav — pagātne jāupurē nākotnei. To prasa un uzliek par pienākumu ne tikai laulāto draugu un pašas jaunās ģimenes personīgās intereses; to prasa arī pienākumi pret nākotni vispār. Tas jāsaprot kā pašiem laulātiem draugiem, tā vēl jo vairāk viņu vecākiem.

10. Laulāto draugu attiecības pret citiem cilvēkiem.

Zināmu noteiktu principu normētām jābūt arī laulāto draugu attiecībām pret citiem cilvēkiem. Šai ziņā neklūdisies neviens, kas savas laulības dzīves satversmē kā vienu no pirmiem pamatlikumiem rakstīs: mans tuvākais cilvēks un mans tuvākais draugs ir mans dzīves biedrs. Ja gribam sasniegt pilnīgu laulību, nevienu citu draugu, nevienu radnieku nedrīkstam nostādīt pāri viņam.

Protams, dzīvē var būt daudz tādu situāciju, kad liksies, ka nav pareizi, lietderīgi vai taisnīgi sekot šim likumam. Būs gadījumi, kad liksies, ka draugs ir nodarījis pārestību vai nav tas īstais un sirsnīgais draugs, kādam tam vajadzētu būt. Var būt arī gadījumi, kad, pēc mūsu pārlicības, mūsu drauga rīcība vai izturēšanās pret mums ir nepareiza vai netaisna. Būs tā tad gadījumi, kad mums var likties pavisam

dabīgi un saprotami, ka mēs meklējam kādu cilvēku, kas mūs labāk izprastu, vai arī, ka mēs izrunājamies ar kādu citu par savas laulības dzīves apstākļiem un sava laulātā drauga kļūdām, meklēdami atbalstu vai padomu pie kādas trešās personas. Tādi gadījumi dzīvē ir bieži. Un ir pat tā, ka viens vai otrs laulātais draugs rada ar trešām personām zināmā mērā savzvērestību sava dzīves biedra ietekmēšanai vai pat cīņai pret to.

Tomēr taisni visos šajos gadījumos ikvienam jābūt visuzmanīgākam, un arvien visdrošāk ir sekot augšminētam likumam. Šo nepieciešamību diktē daudzi apstākļi. No «sabiedrotā» meklēšanas ārpus sava dzīves biedra ir jāargājas, pirmkārt, jau tādēļ, ka trešo personu padomi gandrīz arvien ir bīstami. Sava drauga rīcības novērtējumā varam būt kļūduļģušieš vai pavirši rikojušieš jau mēs paši. Atstāstīdami kādam citam cilvēkam sava drauga rīcību, mēs gandrīz arvien savu kļūdu novērtējumā tikai padziļināšim vai pastiprināšim, jo mūsu atstāstījums jūtu ietekmē būs vēl paviršāks, vienpusīgāks un tendenciōzāks — un līdz ar to šā trešā cilvēka vērtējums un viņa padoms būs vēl paviršāks un kļūdaināks par mūsu pašu vērtējumu. Pa lielākai daļai jau ir tā, ka laulātie draugi pēc padoma vai palīdzības pie trešām personām mazāk griežas sarežģītās situācijas objektīvas novērtēšanas dēļ, bet apzinīgi vai neapzinīgi meklē vienīgi pastiprinājumu «savai taisnībai», t. i. tam vērtējumam un slēdzienam, kas parasti ir jau gatavi, bet par kuņiem pats laulātais draugs vēl tomēr nejušas īsti drošs. Šo drošības sajūtu tad nu dod viņam tā trešā persona, pie kuņas viņš ir grieziēs.

Neaizmirsīšim nekad to, ka divu laulāto draugu attiecības arvien ir tik sarežģītās un individuālas, ka grūti vienu atsevišķu parādību vai faktu izraut no visa attiecību kopuma un vērtēt to patstāvīgi, atsevišķi, abstrakti. Pareizu spriedumu par divu laulātu draugu attiecībām varētu dot, vienīgi zinot katra laulātā drauga raksturu, izjūšas, domas, dzīves uzskatu, atsevišķas rīcības īsto motīvāciju u. t. t. To daudz-

kārt nezina un neizprot pat laulātais draugs, vēl jo mazāk to var zināt un izprast trešā persona. Vispār, trešā persona var spriest tikai teorētiski vai principiāli, bet viņa nevar vērtēt konkrētos apstākļus, un tā tad nevar īstenībā dot arī konkrētus padomus. Ja kāds to tomēr dara, tad tas var tikai pastiprināt padoma prasītāja maldus.

Nevajaga aizmirst arī to, kādu iespaidu uz mūsu draugu var atstāt šāda griešanās pie trešās personas pēc padoma. Ja tas notiek aizmuguriski, mēs apgrūtināsim savu sirdsapziņu, noziegsimies pret savstarpīgās atklātības un vaļsirdības principu laulāto draugu starpā. Ja darīsim to mūsu draugam zinot, tad viņu dziļi sarūgtināsim vai sāpināsim un ar šādu rīcību pasvītrosim, ka kādam citam cilvēkam ticam vairāk un uz kāda cita cilvēka vērtējumu palaujamies vairāk nekā paši uz sevi vai savu draugu. Ar to mūsu intīmā dzīvē ir it kā pārnesta publiskā tiesā, atņemot laulāto draugu attiecībām šo intimitātes svētumu.

Vēl tālāk, lai cik tuvs ir tas radnieks un cik labs liekas tas draugs vai draudzene, kam mēs šādā gadījumā izkratām savu sirdi, nekad nevaram būt pilnīgi droši, ka viss starp mums pārrunātais patiešām arī paliks starp mums. Dzīvē pārāk bieža ir tāda parādība, ka pat vistuvākie radnieki un labākie draugi reti kad nociešas, visu dzirdēto nepārrunājuši ar kādu savu vistuvāko draugu. Tā ļoti daudzu laulāto draugu dzīves noslēpumi iet no mutes mutē, līdz, jau stipri pārgrozītā veidā, nonāk atpakaļ pašu laulāto draugu ausīs. Un tad? Tādēļ, pirms meklēt kādu padomu, arvien labi pārdomāsim un apsvērsim, vai viss tas palīdzēs novērst sarežģījumus mūsu laulības dzīvē, jo mūsu mērķis šādos gadījumos taču nekādā ziņā nav notiesāt savu draugu vai to aprunāt, bet gan tikai uzlabot mūsu attiecības. Pirms izšķīrāties meklēt padomu pie kādas trešās personas, nekad nedrīkstam aizmirst to, ka, ar retiem izņēmumiem, šāda padomu prasīšana nevienam nav devusi īstu padomu, bet toties tā ļoti bieži ir kļuvusi par cēloni dažādām pļāpām, intrigām un sarežģījumiem, kas

atrisinājuma vietā devuši tikai vēl lielākus sarežģījumus. Biežiniecīgs pārpratums, kuŗu pats laulātais draugs ar labu gribu būtu varējis viegli novērst, tieši trešo personu «palīdzības» dēļ kļūst par cēloni nopietniem sarežģījumiem, kuŗiem pāri tikt nav vairs viegli.

Ļoti bieži ar mēli pašas pret sevi apgrēkojas sievietes. Varbūt, tā zināmā mērā ir mājas vientulība, kas padara daudzas sievietes plāpīgas; varbūt, viss tas no paaudzes uz paaudzi iegājis sievietes asinīs. Fakts tomēr ir tas, ka pārāk viegla mēle, plāpāšana ir daudzu sievu bīstama kaislība un daudzu laulību ļaunākais ienaidnieks. Neskaitāmus sarežģījumus savā dzīvē daudzas sievietes piedzīvo tādēļ, ka pārāk daudz interesējas un plāpā par citu laulāto draugu vai vispār citu cilvēku dzīvi. Bet vēl smagāk šis plāpāšanas posts krīt atpakaļ uz pašām plāpātājām. Ar pārāk vieglu mēli viņas izsūdz savām tuviniecēm vai draudzenēm visas bēdas savā laulības dzīvē, nesaudzot visintimākās attiecības. Dabīgi, īsākā vai garākā laikā šās plāpas sasniedz arī vīra ausis un daudzkreiz sagrauj viņa cieņu, uzticību un milu pret savu sievu.

Ikviens laulātais draugs ir brīdināms iznest savu laulības dzīvi uz ielas, svešu ļaužu mutē. Ir viens no vislielākiem grēkiem pret savu laulību — iet sūdzēties un klāstīt citiem par sava laulātā drauga kļūdām vai trūkumiem, par sarežģījumiem savā laulības dzīvē un jo sevišķi par savu intīmo dzīvi. Ir grēks arī uzklauties plāpas par savu laulāto draugu vai savu laulības dzīvi. Tās lielāko tiesu nevajadzīgi uztrauks, sarūgtinās, modinās aizdomas, kas negatīvi ietekmēs attiecības ar laulāto draugu. Tas ļoti bieži arī ir plāpu galvenais nolūks. Tādēļ tās noraidāmas, vai plāpa uzaicināms pastāstīt visu laulātā drauga klātbūtnē. Var vērā ņemt nopietna cilvēka piezīmes vai aizrādījumus, bet arī tad vislabākais vienmēr ir par visu to tūlīt izrunāties ar savu laulāto draugu, negaidot, kamēr sirdī sakrājas rūgtums, jo tad jau nopietnas un sirsniņas izskaidrošanās vietā ļoti ātri var iznākt vienīgi ķilda.

Arvien būs vislabākais un vispareizākais, ja neviens neļaus nevienai trešai personai, pat saviem radīem un draugiem nē, iejaukties attiecībās ar laulāto draugu. Lai cik labi domāta būtu šāda iejaukšanās vai padomi no malas, tie katrā konkrētā gadījumā var dibināties uz paviršiem novērojumiem vai novērtējumiem un tādēļ paši par sevi var radīt pārpratumus vai sarežģījumus.

Jo mazāk kāds gaidīs «palīdzību no ārienes», jo vairāk viņš būs spiests domāt un analizēt pats. Un pareizāko atrisinājumu un padomu tomēr katrs varēs atrast vienīgi pats, jo izprast un zināt visu attiecību un cēloņu virkni var vienīgi viņš pats. Mums jānācās vienīgi domāt — uzmanīgāk un aukstasinīgāk par šādiem jautājumiem domāt un objektīvāk spriest. Mums jānācās visos šajos gadījumos, lai cik liela mums liekas laulātā drauga vaina, meklēt tomēr vispirmā kārtā cēloņus un kļūdas pašiem sevi. Tāpat mums jānācās šādos gadījumos vairāk domāt nevis par to, kas prasāms no laulātā drauga, bet gan arī — kas darāms mums pašiem, lai viss būtu tā, kā mēs to vēlētos.

Ja nu tomēr mūsu piedzīvojumi ir parāk mazi un savos apsvērumos un slēdzienos mēs jūtamies pārāk nedroši; ja esam mēģinājuši ar savu laulāto draugu par visu sirsnīgi izrunāties un neesam viņā atraduši apmierinošu atbildi; ja pēc nopietniem un rūpīgiem apsvērumiem jūtam, ka nevaram paši saviem spēkiem atrast izeju, un šī nenoteiktība sagrauj mūsu spēkus vai padara plaisu starp mums un mūsu laulāto draugu lielāku; vārdu sakot, ja apstākļi beigu beigās tomēr ir tādi, ka mums nepieciešams atbalsts, padoms no ārienes, — tad, mazākais, būsīm ļoti rūpīgi un apdomīgi tā cilvēka izvēlē, kuram mēs prasām padomu. Pirms darām to, apsvērsim un pārdomāsim, vai cilvēks, kuram mēs uzticēsimies, ir tiešām spējīgs objektīvi vērtēt un spriest, vai viņam var būt nepieciešamie piedzīvojumi un vai viņš pelnī to uzticību, ko mēs viņam dāvāsim. Var ļoti būt tādi gadījumi, kur labākais padomdevējs būs nevis kāds no tuviniekiem

vai draugiem, bet taisni kāds svešāks, neitrāls cilvēks. Un, padomu meklējot, neizkratisim visu savu sirdi, nežēlosimies par savu laulāto draugu, bet runāsim vienīgi principiāli un meklēsim pieturas punktus un norādījumus, kas dotu mums pašiem iespēju labāk spriest un izšķirties, kā rīkoties konkrētā gadījumā.

Visdrošākais un vislabākais padomdevējs šādos gadījumos daudzkārt tomēr būs grāmata. Protams, nav tādas grāmatas, kuŗu varētu uzšķirt kā konversācijas vārdnīcu, atrodot atbildi uz katru konkrētu jautājumu. Ir arī mazliet par vēlu meklēt padomus grāmatās tikai tad, kad šāds padoms jau vajadzīgs. Grāmatai jāklūst par sirsniņu draugu jau no laulības pirmām dienām. Tikai ne tiem banāliem lubu un sensāciju romāniem, kas neatspoguļo patieso dzīvi un tās nopietnās problēmas. Toties daudz padomu var dot tiklab mūsu kā citu tautu rakstnieku labākie darbi, kuŗos ar lielu nopietnību iztirzātas arī laulāto draugu attiecības, dažādi sarežģījumi viņu dzīvē un to atrisinājumi. Tāpat ļoti daudz var dot katra grāmata par psiholoģijas un audzināšanas problēmām vai tieši laulības dzīves jautājumiem u. t. t. Viss tas var mācīt katru cilvēku pašu pareizāk un objektīvāk izjust, vērot, domāt un spriest, labāk pazīt sevi un otru cilvēku, audzināt sevi un savu draugu.

Ir vēl viens svarīgs princips, ko nevienam nevajadzētu aizmirst savās attiecībās pret laulāto draugu un citiem cilvēkiem: esi vienmēr pret savu laulāto draugu ne mazāk pieklājīgs un uzmanīgs kā pret kuŗu katru citu personu! Tas ir viens no tiem principiem, kas pats par sevi tik dabīgs un viegli saprotams, bet tomēr atgādināms, jo daudzi laulātie draugi, apzinīgi vai neapzinīgi, bieži grēko pret to.

Jau kādā vietā runājam par to, ka daļa laba sieva, piemēram, neuzskata ne par kādu grēku vai pārkāpumu dienu no dienas rādīties savam draugam savā visnepievilcīgākā veidā, kurpretim tā sarkst no kauna un gatava vai zemē ielīst, ja viņa kaut niecīgu defektu parādījusi pilnīgi svešam cilvēkam. Jau šī

divējādā mēraukla var pastiprināt vīrā dažādas negatīvas izjūtas un negatīvu novērtējumu. Bet šī pati jutība, lielāka uzmanība un pieklājība pret svešu cilvēku var izpausties vēl nevēlamākos un bīstamākos veidos. Piemēram, neveselīgā koķetērijā. Daža laba sieva, kas pilnīgi aizmirsusi koķetēt pati ar savu vīru un ārēji izturas pret viņu pavisam vienaldzīgi, tūlīt atdzīvojas, tikko tā nokļūst kāda sveša vīrieša sabiedrībā. Tā garīgi un fiziski it kā «uzpurinās» — kļūst dzīvāka, asprātīgāka, uzmanīgāka, spraigāka. Lielāks iekšējais spraigums, protams, atrod arī savu ārējo izpausmi, padara sievieti pievilcīgāku, interesantāku. Un jo spilgtāki ir kontrasti starp šo sievas izturēšanos pret savu vīru un kādu citu cilvēku, jo dziļāku iespaidu tas var atstāt uz vīru. Viņš viegli nāks pie pārlicības, ka viņš savai sievai vienaldzīgāks nekā viens vai otrs viņa draugs vai paziņa. Tas var novest pie zināma rūgtuma, greizsirdības vai citām negatīvām izjūtām.

Protams, vīrs ar disciplinētu dvēseles dzīvi neļaus sevī attīstīties šādām neveselīgām konsekvencēm. Jo daudzu sievu koķetērijas pamatos bieži vien nav ne vienaldzība pret savu vīru, ne pat garīga neuzticība, bet tikai zināma instinktīva tieksme saistīt cita cilvēka uzmanību, kontroles trūkums par savu izturēšanos un zināma paviršība savas izturēšanās novērtējumā. Katrā ziņā, sievas pa lielākai daļai šādos gadījumos pat neapzinās nekā ļauna savā rīcībā, pat neiedomājas, ka svešam cilvēkam viņas būtu dāvājušas lielāku uzmanību nekā savam vīram. Tomēr nevēlamas sekas šādai rīcībai var būt, jo ne visi vīri ar vienādu mieru un aukstasinību visu to novēros, izjutīs un novērtēs. Otrkārt, šai neapzinīgai koķetērijai, kas rodas bez kāda ļauna nolūka, var būt arī nopietnas tiesas sekas. Grūti te novilkt robežu starp pieļaujamo un nepieļaujamo. Koķetērija var novest līdz flirtam. Uzmanībā, kuņā no sākuma nav nekādu jūtu, var sākt pamosties un piejaukties jūtas. Svešam cilvēkam parādītā uzmanība var atspoguļoties no viņa atpakaļ, radot jau zināmas jūtu attiecības, abpusīgus pārdzi-

vojumus. Tā ļoti bieži no «nekā», kā to daudzas sievietes patiešām izjūt, var izaugt tas bīstamais «kaut kas», kas var novest līdz liktenīgām kļūdām un maldiem. Viss tas notiekas tik nemanot, ka daudzas sievietes atjēdzas tikai tad, kad sperts jau solis, kas vairs nav labojams. Tāpēc labāk «nerotaļāties ar uguni»; nemaldināt sevi ar izjūtām, ka «viss tas nav nekas». Ja arī kādas sievietes raksturs ir tik stingrs, ka «nekas» par «kaut ko» nevar izvērsties, tad tomēr labāk ir neiesviest savu vīra sirdī negatīvu izjūtu dzirksteles.

Līdzīgā kārtā ļoti bieži grēko vīri. Arī tie ir pārāk izšķērdīgi savas uzmanības parādīšanā katrai interesantai svešai sievietei, pat savas sievietes klātbūtnē. Šī izturēšanās daudzkārt kļūst tīri demonstratīva — un arī dažu labu reizi bez kāda ļauna nolūka, pat neizjūtot savu izturēšanos kā tādu demonstrāciju, bet tikai kā «nepieciešamu pieklājību». Ir pat tā, ka dažs labs vīrs vai nu sabiedrībā pastāvošo uzskatu vai pats savu aizspriedumu dēļ uzskata to pat par labu toni, ja viņš pret svešiem cilvēkiem sabiedrībā ir daudz uzmanīgāks nekā pret savu laulāto draugu. Dažam gandrīz vai kauns sabiedrības priekšā apliecināt labās, sirsnīgās attiecības ar savu laulāto draugu. Viss tas noved pie tādas tīri ārējas lielākas pasvītrotas uzmanības un cieņas parādīšanas svešām sievietēm, kas viegli vien var viņa laulāto draugu aizvainot vai sāpināt. Protams, arī šajos gadījumos ikvienam jau liekas, ka viss tas ir «tīrie nieki». Tomēr daudzi jo daudzi konflikti laulāto draugu starpā un arī bīstamas dēkas sākas tieši ar šādiem «niekiem». Ir tā tad daudz labāk arī šajos sīkumos paturēt mazliet nosvērtāku, principiālāku izturēšanos.

Pieminēsim vēl kādu svarīgu principu laulāto draugu attiecībās, kuŗu arī bieži aizmirst vai par kuŗa nepieciešamību nemaz neiedomājas: pārāk bieži neupurēt sava laulātā drauga intereses vai vēlēšanās citu cilvēku interesēm! Šā principa ignorēšanas dēļ ļoti bieži notiek tā, ka viena vai otra laulāta drauga pašos pamatos pozitīva īpašība tomēr posta vai bojā laulātu draugu attiecības un laulības dzīvi. Piemē-

ram, kas gan var būt ļauns tādās īpašībās kā kollēģialitātē un izpalīdzībā? Tās ir skaistas un teicamas īpašības. Tomēr, ja šās īpašības izpaužas vienpusīgi un nevietā, tās var radīt vairāk negatīvu nekā pozitīvu seku.

Ir ne mazums tādu augstsirdīgu, kollēģiālu cilvēku, kas labprāt izpalīdz savam darba biedram vai paziņam kādās naudas grūtībās vai citās lietās, pašreizēji ignorējot savas personīgas vajadzības. Nav mazums arī tādu cilvēku, kas labprāt izmanto šādu augstsirdību — un pa lielākai daļai nevis vietā, bet nevietā. Tā dažs labs augstsirdīgs cilvēks kļūst ne tikai par savu mazāk augstsirdīgo un mazāk delikāto biedru upuri, bet bieži vien viņa augstsirdība ir citiem nevis par svētību, bet tikai par samaitāšanu. Ne katrreiz augstsirdīgais cilvēks apsver visu to objektīvi un vispusīgi; ne katrreiz viņš objektīvi novērtē, cik dibināta ir viņa augstsirdība. Dažs labs atver savu sirdi un rāda devīgu roku arī vienkārši tādēļ, ka viņam pašam sagādā patīkamu pārdzīvojumu sava augstsirdība, vai arī viņš ir ļoti jutīgs pret citu cilvēku glaimiem un pateicību, vai arī viss tas notiek vienīgi rakstura glēvuma dēļ. Visam tam nav nopietnu seku, ja augstsirdīgais cilvēks ir vientulis, kuŗa dzīve nav cieši saistīta ar citu cilvēku dzīvi. Tad savas augstsirdības sekas viņš izjūt tikai pats. Bet šādi džentlmeņi ļoti bieži ir arī starp precētiem cilvēkiem, un ir nereti tādi gadījumi, kur dažs labs «izpalīdz» savam paziņam pilnīgi nevietā, radīdams sarežģījumus savai ģimenei, atraudams tai visnepieciešamāko. Turklāt, viņš būs vēl ļoti sašutis par savas sievas «savtību», ja tā šādos gadījumos iedrošināsies izteikt kādu piezīmi. Patiesībā, te īstas augstsirdības vietā var būt runa vienīgi par sava vistuvākā drauga interešu upurēšanu stipri apšaubāmām svešāka cilvēka interesēm. Bieži vien smagāk par tiem materiāliem sarežģījumiem, ko ģimenei sagādā šādi un līdzīgi vīra «augstsirdības» gadījumi, sievietai sāp tieši šo gadījumu morāliskā puse, proti: nevērība pret savu laulāto draugu, svešu cilvēku apšaubāmo interešu nostādīša-

na augstāk par viņas interesēm. Protams, var jau būt gadījumi, kur apstākļi patiešām prasa augstsirdību un kur tā arī jāparāda. Bet ja tā būs dibināta un motivēta augstsirdība, neaizmirstot piemēroto apmēru un samēru robežas, tad šādi atsevišķi gadījumi paši par sevi vien laulāto draugu attiecībās nekādu rūgtumu neradīs. Arvien tomēr noteikti jāizvairās un jāsargājas no paviršības savos apsvērumos un no vieglprātīgas rīcības, kas noved pie sava laulātā drauga vai savas ģimenes interešu un tiesību upurēšanas svešiem cilvēkiem, kam uz šādu upuri ir vismazāk tiesību.

11. Pāragra novecošanās laulībā un cīņa pret novecošanos.

Normāla laulības dzīve pagarina cilvēka mūžu un uztur cilvēku ilgāki jaunu — fiziski un garīgi. Ja tomēr ir cilvēki, kas neizjūt šo laulības svētīgo iespaidu, tad iemesls tam ir vai nu nesaskanīga, nelaimīga laulības dzīve, vai bailes no novecošanās, vai pāragra psihiska novecošanās.

Daudzas sievietes pārdzīvo bīstamu psiholoģisku lūzumu jau līdz ar apprecēšanos. Vēl vakar aizvakar, jaunava būdama, sieviete nesa sevī strauju dzīves prieku, uzņēmības pilnu, dzirkstošu garu. Vēl vakar aizvakar viņa nesa sevī izkoptu, spraigu dzīvības pilnu dvēseli. Viņa daudz lasīja, interesējās par mākslu, sabiedrību, zinātņi; bija asprātīga un inteliģenta sarunu dalībniece; bija uzņēmīga, ierosinātāja, aktīva. Pēkšņi šodien — viss tas pieder pagātnei. Sieviete pēkšņi pazaudējusi gandrīz visas savas līdzšinējās intereses; grāmata kļuvusi svešāka vai pavisam sveša; aizmirsusies māksla un tās problēmas, par kurām vēl nesen viņa bija tik dzīvi interesējusies; pazudusi viņas uzņēmība, aktivitāte, dzirkstošais gars. Kādēļ? — «Ko nu es vairs!» viņa atmet ar roku. «Es jau tagad esmu sieva!..»

Par laimi, latvietēs šis īpatnējais lūzums sievietes psihē vēl nesasniedz savu spilgtāko izpausmi. Dažu

citu tautu un rašu sievietēs šī parādība izpaužas daudz spilgtāk un redzamāk, ar daudz dziļākām sekām.

Ja neaug un netop pilnīgāka tautas dvēsele, tad tauta un tās atsevišķi locekļi, pat ar visu savu materiālo labklājību, ne tikai kā kļūst nabagāki un vienspīgāki savos pārdzīvojumos, bet pakāpeniski pārvēršas tādos psihiskos miroņos, kuŗus nākamais laiks agrāk vai vēlāk noslaucīs no zemes. Tautas rakstura un gara uzturēšanā un izkopšanā vissvarīgākā loma arvien piekrīt taisni sievietei, un katras tautas nākotne vislielākā mērā ir atkarīga no tā, kādas ir šīs tautas sievietes, bet it sevišķi sievietes kā sievas un sievietes kā mātes.

Viss tas vēl vairāk pasvītīro šo lielo nepieciešamību: latvju sieviete nedrīkst pārāgri novecot, un jo sevišķi viņa nedrīkst pārāgri novecot garīgi. Tāpēc viņai jāsarģājas no tā bīstamā psiholoģiskā lūzuma, par ko tikko runājām. To prasa nevien viņas pašas pareizi saprastās personīgās intereses un laime, bet to prasa arī viņas lielais un atbildīgais pienākums un uzdevums pret savu tautu. Par cik latvju sieviete nesīs laulībā spraigu, aktīvu, vispusīgu interešu un ideālisma garu; par cik tā paturēs šo garu, savu fizisko un garīgo jaunību arī laulībā, par tik viņa vairo pati savu un savas tautas laimi.

Ikvienai jaunai sievai jāizmet no galvas aplanās iedomas, ka līdz ar apprecēšanos viņas jaunības laiki jau pieder pagātnei. Laulība pati kā tāda nekādā ziņā nepadara cilvēku vecāku. Precēta sieva vai vīrs nepavisam nestāv tālāk jaunībai tādēļ vien, ka viņi apprecējušies, nekā kāda jaunkundze vai vecpuišis, kas iedomājas sevi jaunu tādēļ vien, ka viņi vēl nav apprecējušies. Patiesība ir tā, ka apprecējušies cilvēki uzglabā arī savu fizisko jaunību ilgāk nekā neprecējušies cilvēki tajos pašos gados. Tādēļ laulība pati par sevi nepavisam nav uzskatāma par tādu robežstabu, aiz kuŗa paliek jaunība.

Šādu robežu nenovelk un neprasa novilkīt arī laulības dzīves saturs. Taisnība, laulības dzīve uzliek cilvēkiem lielāku atbildību un plašākus pienākumus,

prasa lielāku disciplīnu un dzīves nopietnību, bet viss tas jau vēl nenozīmē, ka tādēļ cilvēkā būtu apslāpēts, vai viņam būtu sevi jāapslāpē jaunības gars. Kas tā saprot laulību, tas saprot to ļoti aplam, un tāds gan ar saviem maldīgiem uzskatiem pavisam nevajadzīgi un nedibināti padara sevi vecāku, nekā viņš ir un viņam vajadzētu būt.

Katrā ziņā daudzi cilvēki padara sevi priekšlaicīgi vecus psihiski. No tā jābrīdina ikviens, jo taisni šā s vecuma pazīmes un šis vecums ir visvieglāk novēršams. Un pret šām vecuma pazīmēm visvairāk jācīnās tieši sievietei, kuņas dzīvē jaunībai piekriņt vissvarīgākā loma. Nevienai sievietei nav vajadzības zaudēt un viņa nedrīkst laulībā zaudēt to iekšējo spraigumu un pievilcību, kādu viņa sasniegusi savos līgavas gados. Galvenais mērķis nedrīkst būt vīra iegūšana. Galvenie mērķi un uzdevumi sākas pēc vīra iegūšanas, un tie prasa vēl lielāku spraigumu un arī vēl vairāk pievilcības. Neviena sieviete nedrīkst iedomāties, ka līdz ar apprecēšanos ir sašaurinājušies viņas dzīves apvāršņi. Viņa nedrīkst iedomāties, ka sieva — tā jau ir tāda būtne, kuņas dzīve pēkšņi ietverta kādos ļoti šauros apvāršņos un kādos tīri speciālos pienākumos. Tāpat neviena sieviete nedrīkst iedomāties, ka laulības saites viņu jau «nodrošina» un tāpēc atkrīt tā pievilcības nepieciešamība, kāda viņai bija jaunavai esot. Šī iedoma ir daudzu nepiedodamu nolaidību, paviršību un arī novecošanās cēlonis.

Daudzas sievietes galveno ieroci cīņā pret vecumu redz kosmētiskos līdzekļos. Īstenībā viss kosmētisko līdzekļu vairums — visi pūdeņi, krēmi un krāsas — nav vecuma vai tā pazīmju apkaņošanas, bet vieniģi apseģšanas līdzekļi. Ar mēru un saprātu tos lietojot, var tos izmantot kā dažādu ārēju defektu sedzējus un nolīdzinātājus. Diemžēl, ļoti bieži visi šie «jaunības uzturēšanas» līdzekļi praksē izvēršas par vecuma paātrināšanas līdzekļiem. Pirmkārt, jau tādēļ, ka visus šos līdzekļus sāk izmantot pārāk agri un pārāk bagātīgos apmēros. Tā sievietes sabojā savas

sejas jau jaunībā, kad šie līdzekļi vēl pavisam lieki, un maz ko vairs var panākt tad, kad tiem varētu būt kāda nozīme. Otrkārt, šiem līdzekļiem pārāk bieži piedēvē neesošas īpašības un spēku. Daudzas sievietes, ietekmētas no kosmētisko līdzekļu ražotāju reklāmām, notic dažādu krēmu un ūdeņu barotājām un atjaunotājām īpašībām, un tad nu arī tik uzcītīgi baro un atjauno savas sejas, ka pavisam aizmirst meklēt īstos sejas defektu cēloņus un īstos sejas atjaunotāju līdzekļus. Treškārt, uz šo paviršību vai nolaidību savā organisma pareizā kopšanā pamudina arī tas apstāklis, ka kosmētiskie līdzekļi dod iespēju ātri un viegli pārsegt sejā parādījušos defektus vai vecuma pazīmes. Tā jaunības uzturētājas pārsedz savu seju ar vienmēr lielākām pūdeņa vai krāsu kārtām, līdz beidzot vecuma zīmes, kas progresējušas ļoti ātri, nav vairs noslēpjamas. Un tad nu labot šās zīmes vēl ci-tādā, dabiskā ceļā pa lielākai daļai ir jau par vēlu.

Tādēļ jābūt mazliet sapratīgākām un tālredzīgākām. Nedrīkst steigties vai aizrauties ar dažādo mākslīgo līdzekļu izmantošanu, bet toties jau laikus un ar vislielāko rūpību vajaga ņemt vērā un izmantot visus dabiskos jaunības un pievilcības aizsargāšanas un uzglabāšanas līdzekļus. Uzmanība un gādība par visa organisma veselību un spraigumu — tas vienmēr ir visistākais un visdrošākais un radikālākais līdzeklis pret pārāgru vecumu. Nekad nevajaga aizmirst parūpēties par sava ķermeņa vingrumu, neskatoties uz savu nodarbošanās veidu. Arvien labāk iesākt ķermeņa vispusīgai attīstībai nepieciešamos vingrinājumus jau tad, kad ķermenis nav savu vingrumu vēl zaudējis. Diēta — otrs likums, pret kuŗu grēko pārāk bieži. Par diētu parasti runā tikai tad, kad paceļas jautājums par slimnieka uztura normēšanu. Ne mazāk kā slimniekiem diēta nepieciešama veseliem. Un liekas, daudz vairāk cilvēku pazaudē savu pievilcību un jaunību nevis nepietiekamas, bet pārlicēģas vai nepiemērotas barības dēļ. Pārmērības uztura līdzekļos, pārmērības vienpusība garšvielās posta cilvēkus iekšēji un ārēji: rada slimīgas pārmaiņas iekšējos organos, sa-

kropļo arī ārējās formas. Kad mūsu namamātes no cepējām un vārītājām pārvērtīsies vairāk ķīmiskās un bioloģiskās; kad arī virtuve, higiēna un veselības jautājumi nostums sāpus šauro kulināro mākslu, kļūs spraiģākas, veselīgākas, jaunākas un pievilcīgākas nevien pašas namamātes, bet arī viņu vīri. Fiziski un garīgi veselīgāka augs arī jaunā paaudze.

Samērīgs darbs un atpūta ir trešais ilgas jaunības pamats. Blakus tam kā ceturtais pamats vēl stādāma savu spēku saudzēšana. Ar lozungu: «cilvēks ir jauns tikai vienreiz!» daudzi vieglprātīgi un nelietderīgi izšķiež savus labākos spēkus pāris jaunības gados, lai sāktu pēc tam novecot. Lozungs pats par sevi jau ir pareizs. Tas tikai mazliet papildināms, proti: cilvēks gan ir jauns tikai vienu reizi, bet no viņa paša atkarīgas, cik ilgi viņš ir jauns.

Ne mazāk kā par fizisko jaunību, jārūpējas tieši par garīgo jaunību. Jo možs jaunības gars var visilgāk uzturēt cilvēku jaunu nevien garīgi, bet arī fiziski. Arī pēc apprecēšanās ikvienam jāturpina interesēties par visiem tiem jautājumiem, par visām tām dzīves parādībām, par kurām pirms tam bija kāda interese. Vajaga turpināt mācīties, lasīt, domāt, augt. Vajaga turpināt rast un radīt sevī arvien kaut ko jaunu, dot arī savam laulātam draugam arvien kaut ko jaunu. Arī mīlā arvien jāpaliek jauniem un jātop jauniem. Dvēsele nekad nenoveco, ja vien tīši neļauj tai novecot. Un cilvēks, kas neļauj savai dvēselei novecot, tiklab fiziski kā garīgi patur daudz ilgāk visu savu spraigumu. Viņa neizsīkstošais iekšējais spēks un dzīves prieks, viņa gara, jūtu un domu mošums dara viņu jaunu un pievilcīgu arī vēl tad, kad viņa matos jau ievijušies sudraba pavedieni.

VI. Cīņa pret laulības sairšanu.

Apskats par ceļiem un līdzekļiem, kā veidojama laimīga laulība, zināmā mērā dod atbildi arī uz jautājumu, kā vienā vai otrā gadījumā cīnīties pret parādībām, kas apdraud laulību, kā vispār stiprināt un nodrošināt laulību pret sairšanu. Laulības dzīves pozitīvais veidojums, visu pozitīvo spēku izkopšana un attīstīšana ir tai pašā laikā arī cīņa pret varbūtēju laulības sairšanu.

Laulību sairšanas jautājums lielā mērā tomēr ir arī patstāvīga problēma, jo visi tie apstākļi un cēloņi, kādēļ sairst laulības, daudzkārt meklējami nevien pašu laulāto draugu raksturā un savstarpīgās attiecībās, bet arī vispārīgās sabiedriskās parādībās, parašās un tradīcijās, dažādu ārējo apstākļu ietekmē u. t. t. Šās grāmatas apmēri neatļauj visus šos apstākļus tuvāk apskatīt, un tas arī tieši neietilpst tajos uzdevumos, kas šai grāmatai nosprausti. Pie dažādiem laulības sairšanas cēloņiem un cīņas pret tiem, sniedzot plašus konkrētus materiālus un piemērus no dzīves, esam tuvāk pakavējušies kādā citā darbā: tajā katrs interesents tad arī atradīs šās problēmas tuvāku iztirzājumu*). Šeit visā īsumā apstāsimies vienīgi pie dažiem galveniem principiem, no kādiem ieteicams vadīties laulības sairšanas cēloņu analizē un novērtējumā un arī — pašu šo cēloņu novēršanā.

Vienu lietu nevajadzētu aizmirst nekad: lai cik liela ietekme uz katru laulību ir ārējiem apstākļiem, nekad nevajaga ļauties domām, ka atsevišķs indivīds ir gandrīz bezspēcīgs cīnīties pret visām šām parādībām. Ikvienam ir dotas lielas, pat ļoti lielas iespējas,

par spīti dažādiem ārējiem apstākļiem, pasargāt savu iedragāto laulības dzīvi no sabrukuma. Tas tomēr iespējams tikai tad, ja indivīds nostāda pretim tam visus savas dvēseles spēkus un liek savas ciņas pamatos sapratīgu, mērķtiecīgu visu pārādību vērtējumu.

Tā tad, lai novērstu jau iesākušos laulības dzīves sairšanu, lai tiktu pāri tiem sarežģījumiem, kas nepareizi ievadītas laulības dzīves vai ārējo apstākļu dēļ sasnieguši bīstamus apmērus, vispirmā kārtā nepieciešams cieši paturēt acīs pašu mērķi, proti: apzināties, ka šis mērķis ir sairšanas cēloņu novēršana un saskanīgas laulības dzīves atjaunošana!

Iztirzājot un apsverot konkrētās laulības sairšanas cēloņus, jāatsakās no kādas absolūtas patiesības vai vēl vairāk — no kādas absolūtas taisnības meklējumiem. Cilvēku apsvērumi laulības sairšanas cēloņu novērtējumā pa lielākai daļai tomēr aiziet taisni šī virzienā, un taisni tas ir viens no svarīgākiem iemesliem, kāpēc tik daudziem laulības sairšanas novēršana kļūst vai liekas tikpat kā neiespējama.

Jo vairāk kāds laulātais draugs koncentrēs savu uzmanību un apstākļu vērtējumu jautājumā, cik «taisna» vai «netaisna», cik pamatota vai nepamatota ir bijusi viņa paša vai viņa laulātā drauga izturēšanās, — jo tālāk viņš novirzīs sevi no īstā mērķa, no laulības sairšanas novēršanas un laulības atjaunošanas. Laulības dzīvē un laulāto draugu attiecībās nevar radīt kādu «taisnu tiesu», un vispār — te nav vietas tiesai. Laulība ir audzināšanas institūts, kur daudz kārt jāpaceļas pāri tiesību jautājumiem.

Tā tad, laulības sairšanas cēloņus meklējot un vērtējot, noteikti jāatturas meklēt kādus pamatojumus sava laulātā drauga rīcības vai vispār sava laulātā drauga nosodīšanai un «dibinātu pārmetumu» izteikšanai. Toties ir jācenšas izprast sava laulātā drauga rīcību un jāmēģina atrast līdzekļi vai jārauga radīt tādi apstākļi, kā novērst visu to, kas traucējis vai traucē saskanīgas laulības izveidošanos.

Arvien šādos gadījumos jāatturas sava laulātā drauga kļūdas un vājības novērtēt kā kādu nepiedodamu ļaunprātību, bet ļaunākā gadījumā tās novērtējamas kā tuva un mīla cilvēka psihiska slimība, kas, varbūt, arī viņam pašam sagādā ciešanas, kaut citādā veidā kā mums pašiem. Tas jādara pat tad, ja tīri ārēji viss tas liekas citādi. Arvien jāpatur vērā, ka nevienu cilvēku nevar darīt pilnīgi atbildīgu ne par viņa raksturu, ne viņa tieksmēm, ne arī uzskatiem vai parašām. Katrs cilvēks ir ļoti sarežģīts iedzimtības, audzināšanas, dažādu tradīciju, neskaitāmu ārējo ietekmju un tikai vienā daļā savas apzinīgas gribas produkts. Tas, ko mēs otram cilvēkam ļoti bieži pārmetam, daudzkārt ir vismazāk tieši viņa labās vai ļaunās gribas rezultāts. Pat cilvēka griba nav vienmēr brīva griba, bet ļoti bieži atrodas dažādu no viņa neatkarīgu spēku ietekmē. Tā tad, ja mūsu draugs ir darījis vai dara mums sāpes un smagas ciešanas, tas nav vēl pietiekams iemesls viņa nosodīšanai, bet mums arī šajā situācijā jāraugās uz savu draugu visļaunākā gadījumā vienīgi kā uz ipatnu slimnieku, kam vajadzīgi nevis pārmetumi un nosodījumi, bet sirsnīga, rūpīga kopšana, sirsnīga cenšanās novērst visus tos apstākļus, kas izraisa mūsu draugā laulības dzīvei nelabvēlīgās īpašības. Ikvienai sava drauga kļūdai, vājībai, arī pārestībai, ko viņš mums nodarījis, jāpieiet bez naida un sašutuma, bez stingra soģa skatiem, un ja mēs savu naidu vai sašutumu nevaram apvaldīt, tad tomēr tas vērsāms nevis pret mūsu laulāto draugu visā visumā, bet tikai pret tām īpašībām, pret tiem apstākļiem, kas viņu mums attālina.

Ir jāatmet arī doma, ka laulība ir tikai kāds līdzeklis vai iestādījums mūsu laimes un labklājības nodrošinājumam vai ka tā ir tikai kāds tīri formāls līgums, kas dod mums tiesības pastāvēt uz dažādu noteikumu ievērošanu no pretējās puses, par visu citu nemaz neinteresējoties. Laulība var darīt cilvēkus laimīgus, bet tās uzdevumi sniedzas daudz tālāk par atsevišķu cilvēku šauro, tīri personīgo laimi. Laulība

ir viens no galveniem cilvēku ceļiem pretim lielākai pilnībai. Šī pilnība daudzreiz top vienīgi asās cīņās, sāpēs un ciešanās, un daudzkārt tieši asās pretešķības un individuālās ciešanas ir tās, kuŗu ugunīs cilvēks iegūst lielāku iekšējo skaidrību. Laulība var būt cīņu lauks cilvēku nākotnes dēļ. Par svarīgāko savā dzīvē arvien mums vajaga uzskatīt nevis to, ko savā laulības dzīvē mēs personīgi iegūstam, bet gan to, par cik mēs paši sevī esam auguši un par cik mēs esam veidojuši augšup kādu citu.

Laulības sairšanas problēmas atrisinājuma atslēgu arvien ikvienam vajaga meklēt vispirmā kārtā pašam sevī. Arvien vispirmā kārtā vajaga jautāt: kādas manas īpašības vai vājības vai nepietiekama uzmanība radīja vai pastiprināja manā draugā tās kļūdas un vājības, kas mūsu laulības dzīvē radīja tādus sarežģījumus? Un tālākais jautājums: ko es varētu darīt, lai pozitīvi ietekmētu un uzlabotu mūsu tālākās attiecības?

Tā vērtējot laulības sairšanas cēloņus, daudz vieglāk būs atrisināma arī līdzekļu izvēle laulības sairšanas novēršanai. Ja vienmēr paturam acīs galveno mērķi — laulības sairšanas novēršanu un saskanīgas kopdzīves atjaunošanu — tad mums būs arī jāatzīst: pareizi ir visi tie līdzekļi, kas visdrošāk mūs tuvina šim mērķim; nepareizi tie, kas attālina, neatkarīgi no tā, cik «taisnīgs» vai «pamatots» būtu šis pēdējais līdzeklis.

Dažus ļoti bieži izmantotus, bet nepareizus līdzekļus mums nācās jau pieminēt, runājot par laulības dzīves veidošanu. Tādēļ tikai pasvītrosim: ja asaras un pārmetumi traucē jau laulības veidojumu, tad vēl jo neizdevīgāki un nelietderīgāki ir šiem līdzekļiem mēģināt apturēt laulības dzīves sairšanu. Tie nenovērs un neattura, bet gandrīz arvien tikai paātrina un padziļina laulības dzīves krīzi.

Viens no pirmiem un svarīgākiem pareiziem līdzekļiem laulības sairšanas novēršanai ir — sirsnīga cenšanās izprast savu draugu. Arvien jau tomēr ir tā: mēs varam katrā gadījumā

atrast motīvus, kas mums izskaidro drauga rīcību vai pat to līdz zināmam mēram attaisno, un tikpat labi varam atrast arī motīvus, kas viņu mūsu acīs pazudina. Viss atkarājas galvenā kārtā no tā virziena, kādu mēs dosim savai domu gaitai, un no tām jūtām, kādu ietekmē mēs risināsim šo jautājumu. Vispār, ļoti daudzos vērtējumos un jo sevišķi cilvēku attiecību vai rīcības jautājumos ir maz kaut kā absolūta, bet viss ir lielākā vai mazākā mērā relatīvs. Kas šodien mums liekas nepiedodams un neattaisnojams, to rītu mēs jau varam piedot vai attaisnot, jo mainījies mūsu domu gaitai dotais virziens. Ko daudzkārt mēs viegli piedodam sev, vai attaisnojam, kamēr tā ir mūsu rīcība, mēs bieži citam piedēvējam par lielu pārkāpumu. Tādēļ arvien vispareizākais ir savai domu gaitai dot to virzienu, kas palīdz mums izprast un attaisnot savu draugu. Tas vēl nepavisam nenozīmē, ka attaisnojama arī pati rīcība kā tāda, bet atrodams vienīgi izskaidrojums, kādēļ mūsu draugs rīkojies tā, vai kādēļ viņš nav varējis rīkoties citādi.

Sirsnīgā cenšanās izprast savu draugu padziļināma ar objektīvu īsto nesaskaņu dziļāko cēloņu meklēšanu. Ar to vien vēl ir par maz, ka mēs konstatējam sava drauga rīcībā kaut ko, kas mums liekas ļauns vai nepatīkams. Ir labāki jāiedziļinās arī cēloņos, kas radījuši šo rīcību. Jo uzmanīgāk un objektīvāk mēs visus apstākļus vērtēsim, jo skaidrāk un labāk saskatīsim, ka aiz viena vai otra soļa slēpjas vesela attiecību un parādību virkne, kas novedusi līdz šim cēlonim. Mēs tā tad pārliecināsimies, ka ir pavisam nepareizi sava drauga rīcībā atrast tikai kādu skaidru, noteiktu un neietekmētu gribu, bet ka pats fakts ir vai nu stāvējis ārpus viņa gribas, vai arī viņa griba ir atradusies daudzu no viņa neatkarīgu apstākļu un parādību ietekmē.

Vēl tālāk mēs būsim tikuši, ja ar vislielāko uzmanību visos gadījumos, kur jūtas mūs pamudina nosodīt savu draugu, vispirmā kārtā ar vislielāko nopietnību iedziļināsimies sevī un savās klū-

dās. Ja vien tikai gribēsim, mēs noteikti atradīsim, ka mūsu drauga rīcību lielā vai pat galvenā kārtā ietekmējusi tieši mūsu pašu izturēšanās, vai nu tā būtu izpaudusies kādā aktīvā formā, vai arī kā mūsu pasīvitāte vienā vai otrā jautājumā. Jo labāk mēs saskatīsim paši savas kļūdas, jo mazāka mūsu acīs kļūs mūsu drauga kļūda, — un arī tas mūs tikai tuvinās mūsu mērķim, jo mūsu mērķis taču nav notiesāt draugu, bet atrast ceļus uz draudzības atjaunojumu.

Šai virzienā ievadot savu domu gaitu, mēs dabīgi nonāksim pie nākamā svarīgā pareizā līdzekļa laulības sairšanas novēršanā: pie visas savas enerģijas koncentrācijas pareizā, lietderīgā virzienā. Mēs sapratīsim, cik neauglīgi ir padziļināt sevī dusmas vai sašutumu vai citas negatīvas jūtas, cik maz tās var dot mums vispār un vēl mazāk mūsu mērķa sasniegšanai. Vienīgi koncentrējot savus dvēseles spēkus pie visa tā, kas attiecības varētu ievadīt atkal normālākā gultnē, kas varētu nevair aptumšot, bet no jauna ar spilgtāku gaišumu izraisīt milu tiklab mūsos pašos kā mūsu draugā, mēs varam kaut cik jau tuvoties savam īstajam mērķim.

Itin visur, kur laulības dzīvē radušies kādi sarežģījumi, vajaga attīstīt sevī pietiekamu uzmanību un novērst katru ļaunumu jau pašā sākumā. Tas tomēr jādara bez tās neuzticības un aizdomu atmosfēras, kas šādos apstākļos ir tik parasta lieta. Pilnīga vaļsirdība, savienota ar lielu taktu, šeit vienmēr būs vislabākais palīglīdzeklis. Katra vaļsirdība vai nu pilnīgi aptur vai vismaz aizkavē to dažādo sarežģījumu attīstību, kas laulāto draugu attiecībās var rasties. Tikai tad, ja viens vai otrs laulātais draugs jau ļāvis notikumiem iet pārāk tālu gaitu vai uzkrājis sevī pārāk lielu rūgtumu, var būt gadījumi, kur arī vaļsirdīgai sarunai vien būs grūti visu nolīdzināt. Turpretim saruna kādas nevēlamas parādības sākumā parasti nevienu draugu nedz apvainos, nedz sarūgtinās.

Ja laulāto draugu sākušas saistīt kādas citas intereses ārpus mājas, kas tieši skaņ un arī apdraud laulāto draugu savstarpīgās attiecības, tad viens no sva-

rīgākiem līdzekļiem šajos gadījumos ir interešu atvietošana savā draugā — dodot viņam negatīvu interešu vietā pozitīvākas. Ja, piemēram, laulātais draugs sāk izrādīt garlaicības izjūtas mājās vai zināmu vienaldzību pret māju, tad lielākā kļūda ir vērsties pret visu to ar kādiem pārmetumiem, sašutumu vai īgnumu. Tas tikai paātrinās vēl tālāku atsvešināšanos mājai līdz ar dažādām bīstamām konsekvencēm. Bet tikpat neapdomīgi ir nepieņemt šai parādībai nekādas vēribas, jo arī šī nevērība var paātrināt kādu negaidītu vai negatīvu interešu attīstīšanos draugā. Vienīgais pareizais līdzeklis ir meklēt psihiski vai fiziski nogurušajam draugam kādas jaunas intereses, kas viņā pamodinātu lielāku dzīvību un atvietotu to saišu trūkumu, kas radies starp viņu un draugu. Vienalga, vai nu tā būtu jaunu interešu radīšana tieši mājā, vai vienā un otrā veidā ārpus tās — šo interešu radīšana novērsīs varbūtēju kaitīgāku interešu rašanos un palīdzēs tikt pāri tai garlaicības vai apnikuma izjūtai, kas pa lielāku daļu ir patiesībā tikai pārejoša izjūta. Tāpat, ja laulātā drauga uzmanību ir sācis saistīt kāds cits cilvēks, vislielākā neuzmanība un kļūda ir šajā gadījumā tiklab pārmetumi pašam draugam, kā arī tieša cīņa pret šo trešo personu. Vienīgais pareizais ceļš un līdzeklis te ir pozitīvu īpašību izraisīšana pašam sevī, lai tā radītu zināmu pretestību interesēm ārpus mājas. Katrā ziņā, arī šajā gadījumā tikai ar jaunu pozitīvu interešu radīšanu savā draugā, lai kādā veidā, var vislietderīgāk cīnīties pret visām negatīvām tieksmēm, kas sākušas viņā attīstīties.

Viens no vissvarīgākiem un visnepieciešamākiem līdzekļiem laulības sairšanas novēršanai ir dziļas mīlas apgarots piedošanas spēks. Ir daudz tādu apstākļu, kur piedot grūti. Un tomēr jāsaprot: ir ļoti daudzi apstākļi, kur bez piedošanas vispār tālāka ceļa vairs nav, ja par tālāku ceļu negrib uzskatīt nemītīgas nesaskaņas, strīdus un savstarpējas cīņas. Ir tā tad jāspēj piedot pat visgrūtākos apstākļos, pat tur, kur grūti piedošanu sev motivēt. Lai

padarītu sev šo kādreiz tik grūto ceļu vieglāku, ir jāpaceļas pāri savām personīgām izjūtām un personīgām interesēm. Tieši piedošanā ikviens cilvēks sasniedz savas mīlas augstāko pakāpi, jo piedot nozīmē — pāri savai dzīvei stādīt otra cilvēka dzīvi. Laulības lielākais uzdevums ir cilvēku audzināt. Un ja mēs nespētu piedot, tad audzināšanai daudzkārt būtu jāpalieliek pusceļā, audzināšanas pavedienam būtu pēkšņi jāsatrūkst. Piedošana apskaidro nevien paša piedevēja mīlu, bet tā gandrīz arvien ir vislielākais jaunu spēku avots arī tam, kas grēkojis un kam ticis piedots. Vispilnīgāks šis spēka avots gan ir tikai tad, ja piedošana nav nākusi kā kādu apsvērumu vai aprēķinu rezultāts, bet bijusi savos pamatos dziļas mīlas diktēta un apgarota un nākusi labprātīga, nevis izspiesta.

Beidzot, vēl viens no līdzekļiem, kas nemitīgi izlietojams, ir sava drauga labās gribas izkopšana un atbalstīšana visiem spēkiem. Maz vērtības ir tām attiecībām, kas dibinās tikai uz kādu aprēķinu, spaidiem vai bailēm. Un samērā maza vērtība ir pat tām pozitīvām īpašībām vai pozitīvām attiecībām, kas dibinās tikai uz laimīgu sagādīšanos vai labvēlīgiem apstākļiem. Vislielākā vērtība ir tieši tām attiecībām, kur izpaužas laulātā drauga labā griba, vai kur šo attiecību pamatos likta tieši labā griba. Daudzreiz ir tā, ka taisni sarežģītos apstākļos, kur vienam vai otram laulātam draugam nākas ciest ļoti daudz, visspilgtāko izpaušmi tomēr atrod arī labā griba, un katra šās gribas uzvara var tieši šādos apstākļos sagādāt divkāršu prieku. Daudzkārt nav zēl to ciešanu, ko nācies pārdzīvot, ja vien šo ciešanu rezultātā ir tomēr izdevies izkopt un izraisīt savā draugā labo gribu, kas beidzot tiek galā ar visām tām ļaunām parādībām un tieksmēm, kuŗas kādreiz radījušas visgrūtākos sarežģījumus laulāto draugu attiecībās. Ikviena cilvēka tuvākais draugs ir viņa laulātā drauga labā griba, un tieši tās izkopšana, stiprināšana un atbalstīšana ir viens no vissvarīgākajiem līdzekļiem katras laulības stiprināšanai pret visiem ārējiem un iekšējiem dzīves negaisiem.

Kāds līdzeklis katrā gadījumā no visiem līdz šim apskatītiem ir vislabākais un vislietderīgākais, tas, protams, atkarājas no katras laulības īpatnībām, un tikai katrs laulātais draugs pats varēs izvēlēties no tiem un atrast vispareizākos līdzekļus vai to kopsummu. Bet kas meklēs un kas meklēs ar visu sirsnību un dziļas mīlas spēku, tas vienmēr atradīs pareizos līdzekļus pat visvairāk sarežģītos gadījumos. Kaut arī, varbūt, pāri daudzām dziļām sāpēm, viņš tomēr atradīs ceļu uz savas laulības atjaunojumu pat tur, kur ārēji tā šķiet jau sabrukusi. Vienmēr ir vēl tilti, kas arī pāri daudzām sāpēm ved pretim atjaunotai, dziļas mīlas pilnai laulībai.

VII. Noslēgums.

Laulība ir ceļš uz cilvēkā ielikta uzdevuma un savas individuālītātes vispilnīgāko piepildījumu. Tieši tādēļ ikviena laulība ir tik īpatnēja un ikvienas laulības attīstības un izveidošanās apstākļi ir tik dažādi, ka nav un nevar būt divu vienādu laulību un līdz ar to nav kādas noteiktas, kopējas formulas visu laulību pareizam veidojumam. Ir vienīgi vairāki svarīgi pamatprincipi, kuŗu robežās katram pašam jāmeklē istie ceļi pretim istai un līdz ar to laimīgai laulībai.

Mēs esam iztīrājuši šai grāmatā dažus svarīgākos pamatprincipus, lai ierosinātu pārdomas par tiem. Cik svarīgs vienā vai otrā laulībā būs viens vai otrs pārrunāts skārtais elements vai apstākļi, to noteiks ikvienas laulības un pašu laulāto draugu īpatnības. Tas atkarīgs tiklab no viņu rakstura, kā audzināšanas, sabiedriskā kaluma, apkārtējiem apstākļiem, vispārējās intelliģences u. t. t. Kas vienā gadījumā raisīsies viegli un dabīgi, tas citā laulībā var radīt tieši vislielākās grūtības. Kas vienā laulībā būs vismazāk nepieciešams, tas citā var izvērsties par vislielāko nepieciešamību. Tomēr mums šķiet, ka visi pārrunātie jautājumi pieskaitāmi tiem, ko pārdomāt un apsvērt nepieciešami katram, kas jau savas laulības gaitas uzsācis vai tikai vēl domā tajās doties. Jo tikai nopietna un sirsnīga iedziļināšanās laulības istā jēgā un visās laulības dzīves varbūtībās dod katram iespēju jau pašā sākumā novērst varbūtējos sarežģījumus un nospraust vispareizākos konkrētos ceļus savas laulības izveidošanai par gaišu pozitīvu spēku.

Vēl tikai vienu lietu gribas pateikt šās grāmatas noslēgumā. Isti un pareizi mēs izpratīsim un izjutīsim laulības būtību, tās lomu un risinājumu tikai tad, ja pacelsimies pāri šaidienai un meklēsim savā laulībā nevien dzīvi tagadnei, bet arī nākotnei. Laulība ir tas tilts, kas ved cilvēci pāri mūsu dienu kļūdām un vajībām pretim pilnīgākai nākotnei. Šo atziņu liekot visu apsvērumu pamatos, mums jāatzīst un jāsaņņrot: ne viss, ko varam atzīt par nepieciešamu istas, pilnīgas laulības dzīves radīšanai, ir arī jau šodien sasniezams. Nav arī pamata kārot visu to katrā ziņā sasniegt, un āpat nav pamata skumt vai izjust vilšanos, ja tas nav izdevies. Galvenais ir — kaut soli pa solim, iet tomēr augšup, tiekties pēc pilnības; nevis skumt par to, ko nav izdevies sasniegt savā dzīvē, bet izjust dziļu un patiesu prieku par visu to, kas sasniegts. Laulība atver ceļus nākotnes meklējumiem, augšanai un audzināšanai, savu gaišāko dvēseles spēku izraisījumam — un tas dara to skaistu katros apstākļos, pat tur, kur dažādi ārēji apstākļi un tās neskaitāmās nepilnības, ko vēl nes sevī ikviens mūsu dienu cilvēks, sagādā mums personīgas neveiksmes, sāpes vai ciešanas. Arvien ir jātiecas un jāmacās pāri tām sāpēm, ko daudzkārt nes laulības dzīvē, pāri visam tam negatīvam, kas tajā ne vienu reizi vien izraisās, tāpat kā visā cilvēka dzīvē — pāri visam tam saskatīt to lielo pozitīvo spēku, ko laulība sevī nes, to gaišo virzienu, ko tā visai cilvēku dzīvei dod, un visu to patiesi skaisto, kas tajā raisās, kas raisās pat visnelaimīgākā laulībā. Arvien ir jātiecas tas pozitīvais, ko sevī nes katra laulība, visiem iespējamiem līdzekļiem attīstīt un jācenšas neapslāpēt sevī prieks par katru skaisto ziedu, kas laulības dzīvē izplaucis. Laulībā atspoguļojas un izpaužas dzīvība, un kā jau teicām: dzīvība ir tikai tur, kur ir meklējumi, bet meklējumi nav iespējami bez kļūdām un maldiem. Mazināsim, cik iespējams, katrs savā laulībā novēršamās nevajadzīgās kļūdas un maldus, bet būsim tomēr nemitīgi, dzīves priecīgi meklētāji — lielākas pilnības, gaišākas nākotnes meklētāji.

Katra laulība rada kaut ko pozitīvu un vērtīgu, un tādēļ katra laulība ir veltījums nākotnei. Ikviens mūsu uzdevums ir dot pēc iespējas skaistāku veltījumu nākotnei un dzīvot, savu laulības dzīvi dziļojot, ne tikai tagadnei, bet arī iespējami vairāk un pilnīgāk nākotnei.

Satura rādītājs.

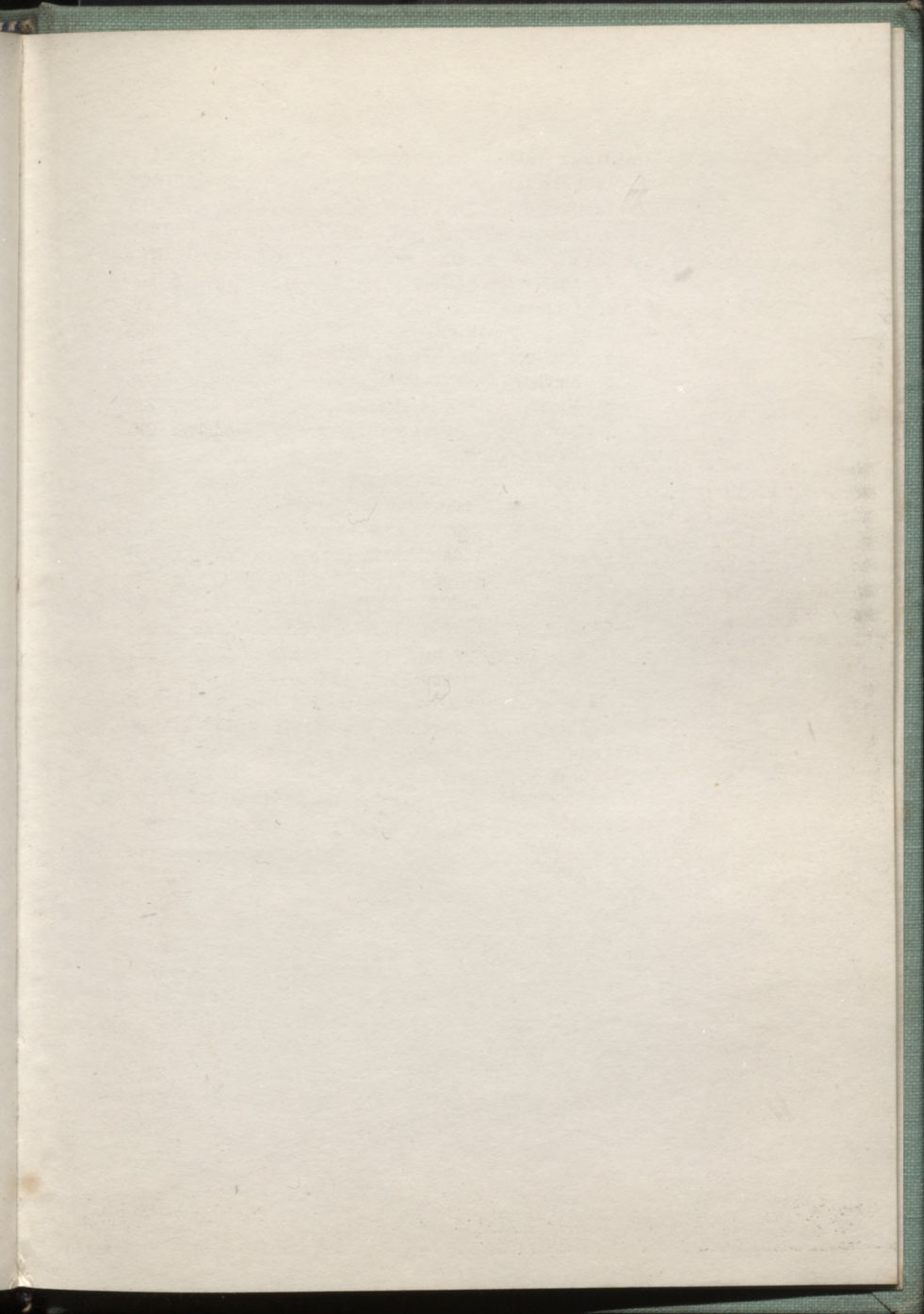
	Lapp.
I. Ievads	5
II. Mīlestība un mīla	
1. Mīlestības jēdziens	10
2. Dzīvības spēks kā mīlas pirmcēlonis	13
3. Mīlestības attīstība	17
4. Fiziskā mīla	23
5. Garīgā mīla	27
6. Vecāku un bērnu mīlestība	34
7. Sociālā mīlestība	38
8. Mīla un draudzība	40
III. Laulības jēga	
1. Laulība — mīlas un draudzības pilnīgākā izteiksme	48
2. Laulība — cilvēka audzinātāja	53
3. Laulība — svarīgs saimniecisks un sabiedrisks faktors	56
4. Laulība — galvenā nākotnes veidotāja	60
5. Bērni	77
6. Vai laulību var aizstāt cits institūts	85
IV. Dzīves biedra izvēle	
1. Gatavība laulībai	100
2. Ļoti ikdienišķie maldi par isto un vienīgo	107
3. Galvenās kļūdas dzīves biedra izvēlē un pareizie izvēles pamati	112
a. Ārējā pievilcība	117
b. Veselība	123
c. Tikums	131
d. Saskaņa	138
e. Personīga piemērotība laulībai	152
f. Rādī	156
g. Aprindas	169
h. Materiālais stāvoklis	174

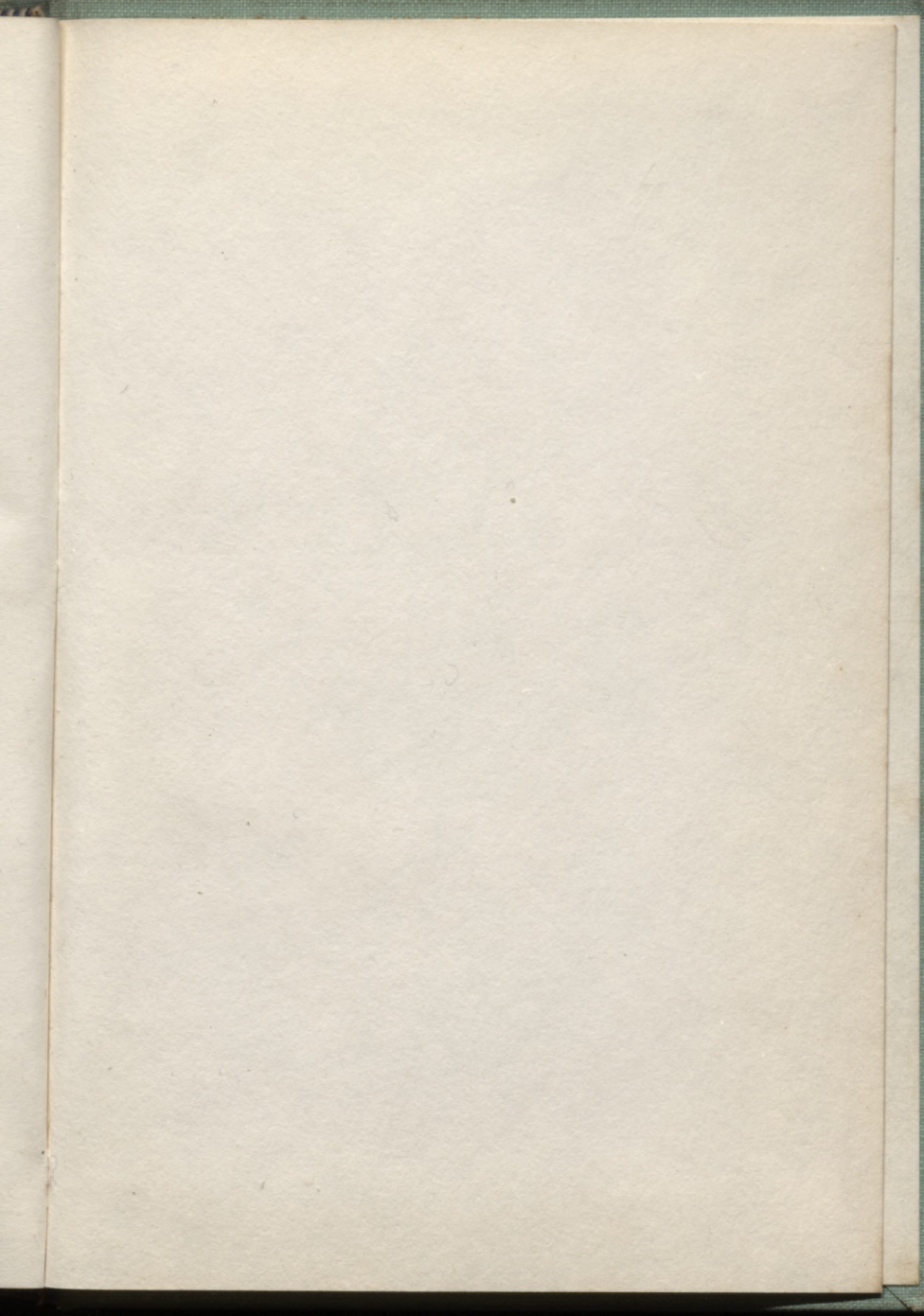
V. Laulības dzīves veidošana

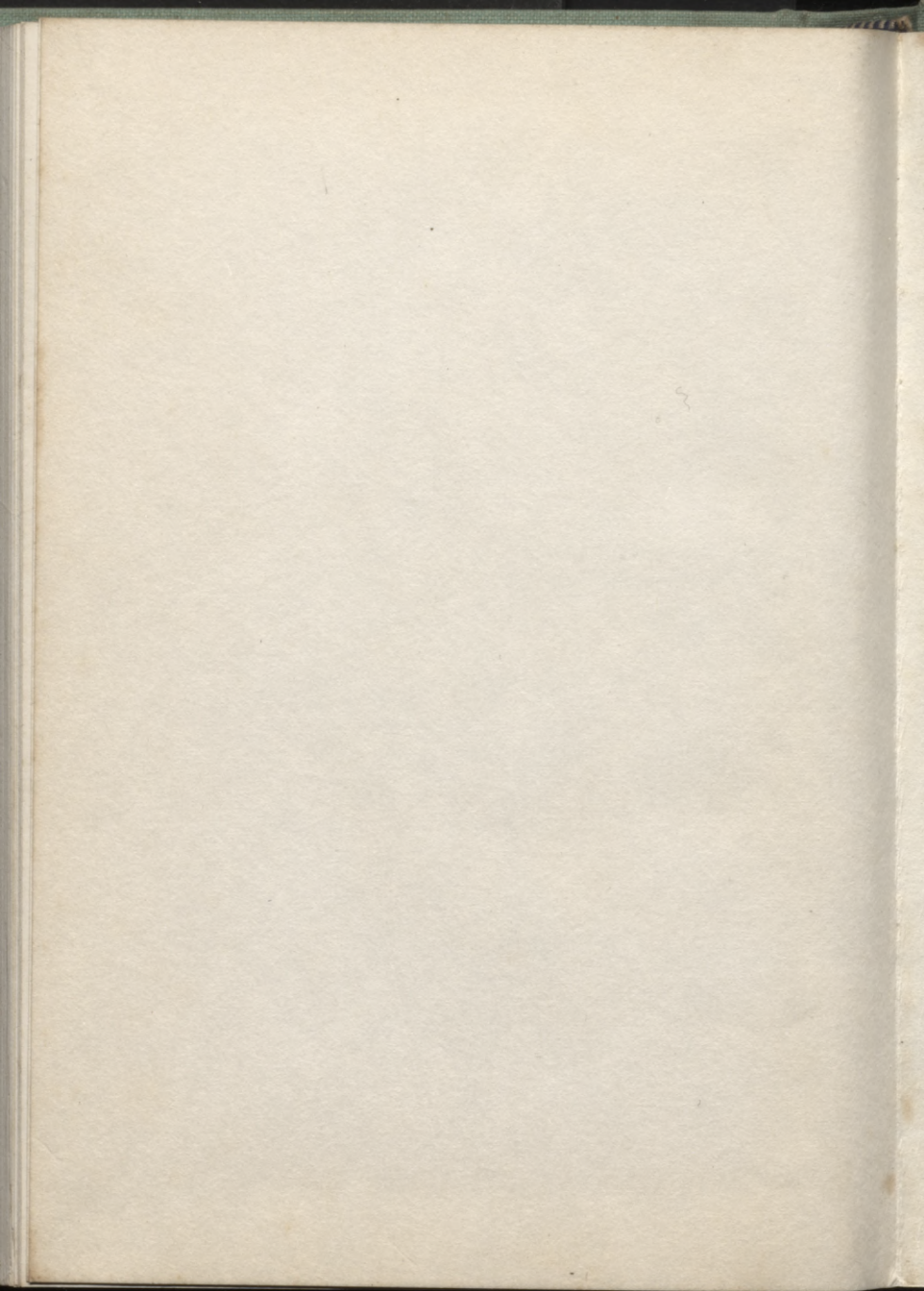
1. Laulības satversme 179
2. Laulības dzīves praktiskās puses iekārtošana . . 183
 - a. Māksla nedzīvot pāri saviem līdzekļiem . . 186
 - b. Veselīgs ģimenes budžets 192
 - c. Dzīves vienkāršība 200
 - d. Daiļa māja 206
3. Personīga pievilcība 213
 - a. Laulības saites vēl nenodrošina milu 213
 - b. Sievietes pievilcības elementi 215
 - c. Vīrieša pievilcības elementi 228
4. Sevis veidošana gaišai un saskanīgai kopdzīvei 235
 - a. Pašsavaldīšanās 236
 - b. Māksla izprast savu draugu 240
 - c. Griba darīt savu draugu laimīgu 245
5. Savstarpīgā audzināšana un veidošana 250
 - a. Galvenās kļūdas sava dzīves biedra veidošanā 250
 - b. Pareizie audzināšanas ceji un līdzekļi . . . 257
6. Savstarpīgā atklātība un vaļsirdība 264
 - a. Ceļi uz savstarpīgo atklātību un vaļsirdību . 264
 - b. Divvientulības brīži 269
7. Laulāto draugu seksuālās attiecības 274
8. Kopīgi mērķi un dzīves uzdevumi 286
9. Laulāto draugu attiecības pret radiem 290
10. Laulāto draugu attiecības pret citiem cilvēkiem . 295
11. Pārāgra novecošanās laulībā un ciņa pret no-
vecošanos 304

VI. Ciņa pret laulības sairšanu 309

VII. Noslēgums 318

2.10 Lg

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0302021774

